

V L A A M S P A R L E M E N T



Zitting 2003-2004

21 april 2004

ONTWERP VAN DECREET

betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten

VERSLAG

**namens de Commissie voor Binnenlandse Aangelegenheden, Huisvesting en Stedelijk Beleid
uitgebracht door de heren Johan De Roo en Dirk De Cock**

Samenstelling van de commissie :

Voorzitter : de heer Jan Penris.

Vaste leden :

de heer Bart De Smet, mevrouw Veerle Heeren, de heren Boudewijn Laloo, Mark Van der Poorten ;

mevrouw Anny De Maght-Aelbrecht, mevrouw Dominique Guns, de heren Cis Schepens, Francis Vermeiren ;

mevrouw Hilde De Lobel, de heren Jan Penris, Christian Verougstraete ;

de heren Carlo Daelman, Marcel Logist ;

mevrouw Vera Dua ;

de heer Dirk De Cock.

Plaatsvervangers :

mevrouw Sonja Becq, de heren Carl Decaluwe, Erik Matthijs, Jan Verfaillie ;

de heren Julien Demeulenaere, Peter Gysbrechts, Patrick Lachaert, Stefaan Platteau ;

de heer Filip Dewinter, mevrouw Marijke Dillen, de heer Frans Wymeersch ;

de heer Dany Vandenbossche, mevrouw Josée Vercammen ;

mevrouw Ann De Martelaer ;

de heer Jan Loones.

Zie :

2100 (2003-2004)

- Nr. 1 : Ontwerp van decreet
- Nrs. 2 tot 6 : Amendementen
- Nr. 7 : In eerste lezing aangenomen artikelen
- Nr. 8 : Verslag over hoorzitting
- Nr. 9 : Amendementen

INHOUD

	Blz.
I. Inleidende uiteenzetting van de heer Paul Van Grembergen, Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken	4
1. Situering van het ontwerp van decreet	4
2. Grondwettelijke bepalingen en bevoegdheidsverdeling	4
3. Inhoudelijke krachtlijnen	5
4. Besluit	7
II. Algemene bespreking	7
1. Tussenkoms van mevrouw Veerle Heeren	7
2. Tussenkoms van de heer Dirk De Cock	8
3. Tussenkoms van de heer Marcel Logist	9
4. Tussenkoms van mevrouw Anny De Maght-Aelbrecht	9
5. Eerste tussenkoms van de heer Jan Penris	10
6. Tussenkoms van de heer Filip Dewinter	11
7. Tussenkoms van de heer Herman De Reuse	15
8. Tweede tussenkoms van de heer Jan Penris	20
III. Replik van de heer Paul Van Grembergen, Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken	41
IV. Artikelsgewijze bespreking	43
V. Tweede lezing	107
VI. Eindstemming	108
VII. Goedkeuring van het verslag	108
TEKST AANGENOMEN DOOR DE COMMISSIE	109

DAMES EN HEREN,

De Commissie voor Binnenlandse Aangelegenheden, Huisvesting en Stedelijk Beleid besprak op 2 maart, 23 maart, 26 maart, 30 maart, 1 april en 20 april 2004 het ontwerp van decreet betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten.

In het kader van dit ontwerp van decreet werd op 16 maart 2004 een hoorzitting gehouden. Het verslag hiervan is opgenomen in *Parl. St.* VI. Parl. 2003-2004, nr. 2100/8.

I. Inleidende uiteenzetting door de heer Paul Van Grembergen, Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken

1. Situering van het ontwerp van decreet

Dit ontwerp van decreet handelt over de invulling van wat de federale wetgever de temporalieën van de erkende erediensten genoemd heeft. De minister geeft er de voorkeur aan het woord 'temporalieën' te vervangen door het meer hedendaagse 'materiële organisatie en werking' van de erkende erediensten. Er zijn slechts zes erkende erediensten : de rooms-katholieke, de protestantse, de israëlitische en de anglicaanse eredienst op gemeentelijk vlak, naast de islamitische en de orthodoxe op provinciaal vlak.

De minister merkt op dat weinig voorgangers het hebben aangedurfd om te raken aan instituten, wetten en gewoontes die zich sinds 1802 op dit vlak ontwikkeld hebben. Het ligt ook niet in zijn bedoeling om datgene dat zoveel jaren stand heeft gehouden en ook vandaag nog nuttig en zinvol wordt ingevuld, met één beweging van tafel te vegen. De gekozen optie is om het waardevolle te behouden, maar ook om nieuwe instrumenten aan te bieden om een eigentijdse werking mogelijk te maken.

De voorbereiding van dit ontwerp van decreet is gepaard gegaan met grote omzichtigheid en met respect voor de eigenheid van elke erkende eredienst. Getuige daarvan zijn de vele gesprekken met en de inbreng van elke eredienst bij de uitwerking.

De minister merkt op dat hij vandaag niet kan voorspellen hoe en in welke mate de diverse erediensten zich in de toekomst zullen ontwikkelen. Dit geldt in dezelfde mate voor de vrijzinnigheid,

waarvan de bevoegdheid niet naar de gewesten werd overgeheveld.

Dit ontwerp van decreet maakt dus geen 'tabula rasa' van het voorgaande. De minister is er zich van bewust dat sommigen een meer ingrijpende hervorming wilden tot stand brengen. Maar overleg heeft hem overtuigd om de weg van de consensus en de geleidelijkheid te kiezen. In de loop van de volgende jaren zal de noodzaak blijken om verdere verfijningen aan te brengen. De minister is er van overtuigd dat dit decreet hiervoor als onontbeerlijke katalysator zal dienen.

2. Grondwettelijke bepalingen en bevoegdheidsverdeling

De minister stelt dat het ontwerp van decreet zich strikt houdt aan de bevoegdheidsverdeling zoals die terug te vinden is in artikel zes van de bijzondere wet van 13 juli 2001. De gewesten werden met ingang van 1 januari 2002 ook bevoegd voor de kerkfabrieken en de instellingen die belast zijn met het beheer van de temporalieën van de erkende erediensten, met uitzondering van de erkenning van de erediensten en de wedden en de pensioenen van de bedienaars van de erediensten. Die opdeling maakt een samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid en de gewesten noodzakelijk. De Vlaamse regering heeft op 20 februari 2004 machtiging gegeven om het ontwerp van samenwerkingsakkoord te ondertekenen.

Naast de regeling van de bevoegdheidsverdeling dient ook het respect voor de Grondwet getoetst te worden. De Raad van State heeft in haar advies van 13 januari 2004 ruime aandacht besteed aan de beginselen met betrekking tot de fundamentele rechten en vrijheden in verband met erediensten.

De minister citeert uit het advies : "De Grondwet legt aan de overheid uitdrukkelijk de verplichting op om aan bepaalde erediensten een effectieve steun te bieden. (...) Hierbij moet meteen opgemerkt worden dat die verplichting niet geldt ten aanzien van alle erediensten (...) Bedoelde verplichting geldt enkel ten aanzien van de zogenaamde 'erkende' erediensten, d.i. de erediensten waarvan de wetgever oordeelt dat ze 'van algemeen maatschappelijk nut' zijn. ... De ontworpen regeling dient in die context begrepen te worden." (algemene opmerkingen, punt 8).

In dit advies leest men ook het volgende : "Het voorgaande neemt evenwel niet weg dat de ontworpen regeling ook beschouwd kan worden als een inmenging in het recht van de erkende ere-

diensten op de eerbiediging van hun werking. (...) Dit betekent niet noodzakelijk dat zulke maatregelen strijdig zijn met de vrijheid van eredienst. Wel moeten ze voldoen aan de voorwaarden die voor de verantwoording van zulke inmengingen gesteld worden." (Algemene opmerkingen, punt 9).

De minister haalt deze citaten uit het advies van de Raad van State aan om aan te duiden dat het voorstellen van een ontwerp van decreet betreffende de erediensten geen gemakkelijke evenwichtsoefening is geweest. Het ontwerp van decreet houdt in belangrijke mate rekening met de ingebrachte adviezen, maar gelet op de samenhang van het ontwerp van decreet was het niet mogelijk alle wensen in te willigen. Toch is de minister er van overtuigd dat dit ontwerp van decreet bij de verantwoordelijken van de erkende erediensten en bij de lokale besturen op een grote instemming kan rekenen.

3. Inhoudelijke krachtlijnen

Indeling van het ontwerp van decreet

Het ontwerp van decreet behandelt de zes erediensten in drie delen : de rooms-katholieke, de drie erediensten die vallen onder de gemeentelijke bevoegdheid, en de twee erediensten die met de provinciale overheid te maken hebben. Van elk van deze erediensten worden de volgende aspecten behandeld : de organisatie en werking, de financiën, de goederen en het patrimoniumbeheer en het administratief toezicht.

Doorheen het ontwerp valt het grote parallelisme tussen de verschillende erediensten op. Afwijkingen hebben te maken met historisch gegroeide toestanden en met eerbiediging van bepaalde tradities. Wel werden alle vragen en opmerkingen van de erediensten om in het decreet religieuze aspecten of interne organisatie te regelen en vast te leggen, afgewezen.

Relatie met het gemeente- of provinciebestuur

Naast het belang van dit ontwerp van decreet voor de erediensten zelf, heeft men bij de voorbereiding vooral oog gehad voor de relatie met het gemeente- of provinciebestuur. De lokale besturen wordt een grotere verantwoordelijkheid toegewezen, want zij krijgen de bevoegdheid om als financiële eindverantwoordelijken de meerjarenplannen en de budgetten goed te keuren. Voor de kerkraden en de besturen vermindert het aantal leden van het 'bestuur' tot vijf, plus de vertegenwoordiger van rechtswege. Het uitvoerend bureau van de rooms-katholieke kerkfabrieken wordt afgeschaft en er is

geen vertegenwoordiging meer van het burgerlijk bestuur. Meestal was dat de burgemeester.

Oprichten van een 'centraal bestuur' per gemeente of provincie

Het oprichten van een 'centraal bestuur' per gemeente of provincie is een nieuw element. Per gemeente of per provincie worden de 'besturen' overkoepeld door een 'centraal bestuur'. Ook dit centraal bestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid. Dit centraal bestuur treedt niet in de plaats van het bestuur (kerkraad en dergelijke). Het heeft wel de opdracht de budgetten en meerjarenplannen te coördineren en de rekeningen in te dienen. In het centraal bestuur wordt geen penningmeester aangesteld.

Het centraal bestuur heeft als opdracht de draaischijf te zijn in het contact en het overleg met de gemeente of provincie. Dit overleg moet minstens tweemaal per jaar plaatshebben.

Bij het samenstellen van het bestuur (kerkraad en dergelijke) werden de twee verschillende werkwijzen behouden zoals op dit ogenblik, dit wil zeggen de verkiezing door de kiesgerechtigde leden of door de leden van de kerkraad bij de rooms-katholieke eredienst. Wel moet altijd een oproep tot kandidaten georganiseerd en bekendgemaakt worden. Tegen deze kandidaten kan bezwaar worden ingediend. In het ontwerp van decreet is ook voorzien dat leden van rechtswege ontslagnemend zijn als ze de leeftijd van 75 jaar bereiken.

Financiële aspecten

Inzake financiën wordt ernaar gestreefd om financiële beleidsinstrumenten aan te reiken die transparant en onderling vergelijkbaar zijn. Deze zullen eenvormig zijn voor alle erkende erediensten. Door het invoeren van meerjarenplannen krijgen de gemeenten en de provincies beter inzicht in de noden van de kerkraden en besturen en worden onaangename verrassingen op financieel vlak vermeden. De meerjarenplannen en de budgetten worden onderworpen aan de goedkeuring van de gemeente of de provincie. Dit zal de rechtstreekse verantwoordelijkheid van de lokale besturen aanscherpen.

De Vlaamse regering zal door middel van ministeriële besluiten concreet gestalte geven aan de modellen voor het opmaken van de meerjarenplannen, de budgetten en de rekeningen. Op dit ogenblik bereidt een werkgroep deze modellen voor. Het is in ieder geval de bedoeling duidelijke en be-

grijpelijke richtlijnen op te stellen. Het mag niet zo zijn dat alleen experts in staat zijn deze modellen in te vullen. De organisatie van de besturen van de erediensten wordt immers volledig gedragen door vrijwilligers.

Beheer van de goederen

Bij het hoofdstuk over het beheer van de goederen wordt aan de besturen opgelegd een inventaris van de goederen op te maken en in de notulen op te nemen. Deze maatregel zal de transparantie verhogen en de mogelijkheid bieden de evolutie op de voet te volgen. Ook hier wordt de regelgeving vereenvoudigd door de kerkraad of het ander bestuur te machtigen de legaten te aanvaarden en de schenkingen definitief te aanvaarden. De machtigingen door de Vlaamse regering worden geschrapt.

Administratief toezicht

Wat het administratief toezicht over de besturen van de erkende erediensten betreft, verwijst de minister naar de beleidslijn die wordt aangehouden in het Vlaams binnenlands bestuur voor de lokale besturen. Dat betekent een ruim algemeen toezicht en een eerder beperkt bijzonder toezicht. Het zwaartepunt wordt gelegd bij het bestuur dat er rechtstreeks bij betrokken is.

Aan het college van burgemeester en schepenen wordt de bevoegdheid toegekend om een besluit van het bestuur of centraal bestuur te schorsen. Voorwaarde hiervoor is wel dat de financiële belangen van de gemeente geschaad worden. De gouverneur kan schorsen bij schending van de wet of schade voor het algemeen belang.

Financiële weerslag op de rekeningen van de steden en de gemeenten

De minister is er zich van bewust dat dit aspect erg gevoelig ligt bij vele steden en gemeenten. Uit contacten meent hij te mogen besluiten dat men deze hervorming van de wetgeving inzake erediensten als positief bestempelt. De grote onbekende en een ernstige zorg betreft de financiële weerslag van dit ontwerp van decreet op de rekeningen van de steden en de gemeenten. Gemakkelijkshalve gaat men er van uit dat er opnieuw een meerkost zal zijn.

In de eerste plaats stelt de minister dat het ontwerp van decreet niets wijzigt aan het principe van de toewijzing van de tussenkomsten in de tekorten van de erkende erediensten.

Bij de vraag welke wijzigingen een invloed kunnen hebben, moet men een onderscheid maken tussen de buitengewone toelagen en de bijdragen in de tekorten op de gewone dienst. Opnieuw stelt de minister vast dat het decreet niets wijzigt dat de omvang van de buitengewone toelage beïnvloedt. Indien de gemeentelijke of provinciale toelage verhoogt, betekent dit dat het subsidiëringsbeleid ten aanzien van zowel de niet-monumentale als de beschermde gebouwen van de erediensten in negatieve zin verandert. Quod non.

Eventuele nieuwe erkenningen door de Vlaamse regering van openbare rechtspersonen, die belast zijn met de materiële organisatie van de erediensten, kunnen wel een financiële invloed hebben, maar zijn geen gevolg van het voorliggend ontwerpdecreet. De erkenning van een eredienst is een bevoegdheid van het federale niveau.

De enige bepalingen van het ontwerp van decreet die eventueel tot een meerkost zouden kunnen leiden hebben betrekking op de centrale besturen van de erediensten die als een nieuw orgaan in het ontwerpdecreet voorzien worden. Ook hier streeft het decreet naar budgettaire neutraliteit en biedt hiervoor ook de noodzakelijke instrumenten aan :

- 1° de oprichting van een centraal bestuur hoeft niet automatisch tot een meerkost te leiden. De werking van een centraal bestuur is in principe identiek aan de werking van een gewoon kerkbestuur, met dit verschil dat een centraal bestuur geen goederen heeft. Het centraal bestuur kan ook met vrijwilligers werken. In de functie van penningmeester is niet voorzien, omdat de financiële verrichtingen minimaal zijn ;
- 2° zelfs een eventuele meerkost voortvloeiend uit de werking van het centraal bestuur hoeft geen negatieve invloed te hebben op de tussenkomst van de gemeente of provincie in de tekorten van de gewone dienst. Hiervoor zijn er drie redenen :
 - de werking van het centraal bestuur zal leiden tot een rationalisatie en optimalisatie van de kosten (bijvoorbeeld het gemeenschappelijk uitschrijven van opdrachten voor levering van diensten) ;
 - de nieuwe financiële instrumenten zullen transparant zijn en zullen meer duidelijkheid tot stand brengen, ook in tijd via het meerjarigenplan ;

- via het georganiseerd overleg en het administratief toezicht beschikken de gemeente en de provincie over instrumenten om hun financiële belangen veilig te stellen ;
- 3° de gemeenten en de provincies zullen de communicatie over hun meerjarenplanning kunnen voeren met één gesprekspartner – het centraal bestuur – per eredienst. Dit houdt een grote vereenvoudiging in en levert een aanzienlijke tijdsbesparing op ;
- 4° het feit dat na de samenspraak de gemeente of de provincie de budgetten zullen goed- of afkeuren, zal automatisch leiden tot meer verantwoordelijkheid en meer evenwicht. Dit zal in menig geval leiden tot besparingen.

4. Besluit

De minister verklaart de bezorgdheid te delen van al diegenen die goede relaties van de erediensten met de lokale besturen belangrijk vinden. Hij hoopt dan ook dat dit ontwerp van decreet op grondige, maar ook op een serene wijze zal worden besproken. De minister dankt de commissie hiervoor bij voorbaat. Tevens dankt hij de leden van de werkgroep erediensten die met veel inzet en kennis dit ontwerp van decreet sinds december 2002 geleidelijk vaste vorm heeft gegeven.

II. Algemene bespreking

1. Tussenkoms van mevrouw Veerle Heeren

Mevrouw Veerle Heeren verklaart dat CD&V tevreden is dat Vlaanderen een concrete invulling geeft aan de nieuwe bevoegdheid met betrekking tot de materiële organisatie en ondersteuning van de zes erkende erediensten. Zij vindt het wel merkwaardig dat de materiële organisatie en de werking van de georganiseerde vrijzinnigheid federaal is gebleven.

Het decreet raakt volgens de spreker niet aan de fundamentele regeling van de kerk-staatverhoudingen in ons land. Het is in dit verband belangrijk te verwijzen naar artikel 21, eerste lid, van de Grondwet. De Raad van State besteedt hier in zijn advies terecht veel aandacht aan. Door de rechtspraak is aan artikel 21 een ruime draagwijdte gegeven. Het wordt met name gezien als de uitdrukking van een algemeen beginsel volgens hetwelk elke godsdienst vrij zijn eigen organisatie inricht, of van een algemeen beginsel van de organisatorische

autonomie van de godsdiensten. Dit is het kader waarin dit decreet moet worden geplaatst.

Het decreet streeft naar een evenwicht tussen de historisch gegroeide situaties enerzijds en een modernisering van de kerkbesturen anderzijds.

Volgens de memorie van toelichting zoekt dit ontwerp van decreet aansluiting bij de ontwerpen van organieke wetgeving die voor gemeenten en provincies werden uitgewerkt. Maar inmiddels besliste de Vlaamse regering het gemeentedecreet en het provinciedecreet niet meer in te dienen tijdens deze (aflopende) legislatuur. De spreker vindt dat een wat eigenaardige situatie.

Tijdens de hoorzitting vorige week en ook in contacten van de CD&V-fractie met vertegenwoordigers van de minderheidserediensten werd vastgesteld dat volgens sommigen te veel de nadruk is gelegd op een uniforme regeling voor de zes erkende erediensten. Er werd te weinig ruimte gelaten voor maatwerk dat nauw aansluit bij de opvattingen van elke eredienst en bij de tradities die zijn gegroeid.

De gemeenten zijn reeds lang vragende partij om per gemeente één aanspreekpunt te hebben. Dat is een logische en terechte vraag die CD&V ondersteunt. Tot nu toe heeft elke kerkfabriek een rechtstreekse band met de gemeentelijke overheid en dat kunnen er soms heel wat zijn. De ingrijpende piste om per gemeente de kerkfabrieken te fuseren tot één kerkfabriek werd niet ingeslagen. CD&V is tevreden met de bevestiging dat er per parochie één kerkfabriek is. Wel zal de decreetgever op termijn rekening moeten houden met de evolutie naar federaties wat de katholieke godsdienst betreft.

Het ontwerp van decreet zegt niets over de verplichting voor de gemeente om aan de pastoor of de bedienaar een pastorij, een woning of een vergoeding in geld te bezorgen (art. 92, 2°, Keizerlijk Decreet van 30 december 1809). Deze verplichting is ook opgenomen in artikel 255, 12°, van de Nieuwe Gemeentewet. Het ligt voor de hand om die regeling op te nemen in dit decreet. Vandaar zal CD&V hieromtrent een amendement indienen.

De wederbeleggingsregel is een vaste administratieve rechtspraak van het ministerie van Justitie. Deze regeling is ingegeven door de bezorgdheid dat de kerkfabriek zich door het gebruik van dergelijke opbrengsten zou verarmen en de gemeente op langere termijn meer zou moeten bijdragen aan de dagelijkse werking van de kerkfabriek. CD&V is er voorstander van om deze regel in te schrijven in het decreet.

De kiezers/verkozenen van de bestuursorganen moeten ingeschreven staan in de bevolkingsregisters van de gemeente of van een van de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de kerkgemeente (artikelen 9, 3° ; 85, 3° ; 121, 3° ; 157, 3° ; 193, 3° , en 236, 3° ,) Dat zorgt in de praktijk voor moeilijkheden vermits de actieve gelovigen vaak niet aan dit criterium voldoen. De motivatie van deze verplichting is ook niet overtuigend. Dat is ook het oordeel van de Raad van State (opmerking 16 van het advies). CD&V stelt dan ook voor om deze verplichting te schrappen en zal hiertoe een amendement indienen.

De vertegenwoordiger van de israëlitische eredienst heeft er in de hoorzitting op aangedrongen dat zij in Antwerpen geen centraal bestuur zouden moeten oprichten. Ook voor de stedelijke administratie weegt de oprichting van een nieuw bestuursorgaan niet op tegen de minimale inspanning van overleg met drie bestuursraden. Daarom zal CD&V een amendement indienen om de oprichting van een centraal bestuursorgaan facultatief te maken. Dat zou niet alleen gelden voor de israëlitische gemeenten, maar ook voor de protestantse kerkgemeenten. Tijdens de hoorzitting werden er ook vanuit die hoek opmerkingen geformuleerd over de oprichting van één centraal kerkbestuur.

De vertegenwoordigers van de islamitische eredienst hebben erop gewezen dat er de voorbije 30 jaren geen enkele islamitische gemeenschap werd erkend. Dat is thans een bevoegdheid van de Vlaamse regering. De regering wenst blijkbaar tot erkenning over te gaan na een voorstel van het Executief van de Moslims van België. De vraag rijst welke criteria het Executief zal hanteren om islamitische gemeenschappen voor te dragen voor erkenning. Dat is evenwel een interne aangelegenheid van die eredienst. De overheid mag zich in het kader van de scheiding van kerk en staat niet moeien met de interne organisatie van een eredienst.

Mevrouw Heeren heeft naar aanleiding van contacten met verschillende moslimgemeenschappen kritische vragen genoteerd over de werking van het Executief van de Moslims van België. Recent nog heeft federaal volksvertegenwoordiger Tony Van Parys vragen gesteld in de Kamer van Volksvertegenwoordigers over de werking, samenstelling en representativiteit van de moslimexecutieve. De Staatsveiligheid en het Comité-I zouden negatieve adviezen geformuleerd hebben over 8 van de 16 leden ervan, onder wie de voorzitter, omdat zij tot radicaal-islamitische strekkingen zouden behoren. Deze problematiek is reëel, maar moet wel op het juiste niveau worden behandeld, namelijk op het

federale niveau. In overleg met de federale minister van Justitie, moet de minister wel oog hebben voor dat gegeven. Men moet alleszins vermijden dat fundamentalisten dat orgaan in handen zouden krijgen.

Tot slot heeft de spreker nog enkele informatieve vragen. Wanneer zullen de uitvoeringsbesluiten bekend zijn ? Hoe wordt het gegeven uitgewerkt dat elk centraal kerkbestuur een expert in haar midden moet hebben (artikel 26, 3° ,) ? Is dit een vrijwilliger ? Op welk vlak dient hij expert te zijn ?

2. Tussenkoms van de heer Dirk De Cock

De heer Dirk De Cock merkt op dat het Vlaamse Gewest sinds 1 januari 2002 bevoegd is voor de kerkfabrieken en de materiële organisatie en werking van de erediensten. De voorbije jaren is er dan ook naarstig gewerkt aan de opstelling van een ontwerp van decreet met betrekking tot deze bevoegdheid. Aangezien de federale overheid ook nog bevoegd is voor bepaalde aspecten inzake erediensten was dat niet altijd even gemakkelijk. Er is bovendien ook gestreefd naar een brede consensus onder de betrokken partijen, namelijk de zes erkende erediensten.

Respect voor de eigenheid van de diverse erediensten stond centraal in de onderhandelingen. Het decreet wordt dan ook gedragen door de verschillende erediensten. Het decreet is onderverdeeld in drie delen : de rooms-katholieke eredienst, de drie erediensten die vallen onder de gemeentelijke bevoegdheid en de twee erediensten die verbonden zijn met de provinciale overheid.

Het was broodnodig dat omtrent deze materie een decretaal kader werd gecreëerd. De gevoelige en ingewikkelde materie weerhield in het verleden velen ervan om een initiatief te nemen. Sedert 1802 zijn er immers instituten, wetten en gewoontes ontwikkeld. Het decreet stroomlijnt al deze zaken en biedt een nieuw instrumentarium aan om een eigentijdse werking te realiseren.

De onderliggende basis van het decreet is het subsidiariteitsbeginsel. De lokale besturen krijgen een grotere verantwoordelijkheid aangezien aan hen als nieuwe bevoegdheid de goedkeuring van de meerjarenplannen en de budgetten wordt toegewezen.

Een heel belangrijk aspect van het decreet is de nieuwe structuur van het 'centraal kerkbestuur' dat per gemeente of provincie de verschillende besturen overkoepelt. Dit gegeven in combinatie met de

meerjarenplannen, geeft de gemeenten en de provincies een beter zicht op de kerkraden en -besturen. Tevens leidt dit tot een grote administratieve vereenvoudiging en een substantiële tijdsbesparing aangezien de lokale besturen zich tot die ene gesprekspartner, het centraal bestuur, kunnen wenden. Verder zal er op het gebied van de financiën meer doorzichtigheid, meer efficiëntie en meer verantwoordelijkheid aan de dag gelegd kunnen worden. Een rationalisering en optimalisering van het beleid inzake de erkende erediensten wordt aldus gewaarborgd.

De spreker besluit dat hij verheugd is met dit belangrijke ontwerp van decreet.

3. Tussenkoms van de heer Marcel Logist

De heer Marcel Logist merkt op dat het Vlaamse Gewest er in uitvoering van de Lambermontakkoorden heel wat bevoegdheden heeft bij gekregen. Hij stelt vast dat de minister hiervan gebruik maakt om de wetgeving inzake de erediensten te moderniseren. Een dergelijke modernisering is nodig want de wetgeving inzake de erediensten is zeer oud. Ze ligt voornamelijk vervat in de wet van 8 april 1802, het keizerlijk decreet van 30 december 1809 en de wet van 4 maart 1870.

De maatschappij is de laatste decennia grondig veranderd terwijl de wetgeving inzake de erediensten al zo'n 200 jaar oud is. Een aanpassing van de regelgeving ligt dus voor de hand. De financiële en boekhoudkundige regels bijvoorbeeld hadden opfrissing nodig. In de oude wetgeving zijn immers nauwelijks boekhoudkundige verplichtingen opgelegd. Van een radicale vernieuwing is echter geen sprake. De bestaande wetgeving werd in één decreet samengebracht en op een aantal punten vernieuwd. De spreker vindt dat de minister terecht voor continuïteit heeft gekozen.

De heer Logist stelt vast dat met alle betrokken actoren overleg werd gepleegd bij het totstandkomen van het ontwerp van decreet, waardoor over de tekst een ruime consensus bestaat. Sp.a sluit zich aan bij die consensus.

Er werd voor de verschillende erediensten gestreefd naar een zo groot mogelijke gelijkvormigheid, met wel enkele verschillen die rationeel gezien niet logisch zijn, maar die wel begrijpelijk zijn omdat ze een historische oorsprong hebben. Het gaat hier onder meer over het feit dat sommige erediensten eerder gemeentelijk en andere eerder provinciaal georganiseerd worden.

De heer Logist vindt het heel belangrijk dat er voor alle erediensten op het relevante niveau (gemeente of provincie) een centraal bestuur wordt opgericht dat een openbare instelling is met rechtspersoonlijkheid. Voor de rooms-katholieke eredienst is dat de gemeente. Dat centraal bestuur wordt het aanspreekpunt voor de gemeente en heeft onder andere als bevoegdheid om de begrotingen, de begrotingswijzigingen, de rekeningen, de meerjarenplannen van de kerkfabrieken gemeenschappelijk in te dienen. Dat zal voor gemeenten met heel wat parochies een grote vereenvoudiging zijn. De gemeente was immers het bestuursniveau dat onder de oude wetgeving de meeste nadelen ondervond.

Door de invoering van de meerjarenplannen krijgen de gemeenten en provincies ook een beter zicht op de financiële behoeften van de erediensten, waardoor onaangename verrassingen kunnen worden vermeden of in ieder geval toch beperkt. Aan de besturen van de erediensten wordt ook opgelegd om een inventaris op te maken van hun goederen. Ook dat moet de transparantie verhogen.

Het ontwerp van decreet is dus volgens de heer Logist een stap vooruit, maar niet alle knelpunten zijn opgelost. Sommige gemeenten moeten door de aanwezigheid van heel wat kerkgebouwen fors financieel tussenkomen voor de erediensten, en dit op een ogenblik dat de gemeenten financieel erg onder druk staan. Een en ander belet niet dat de spreker zijn volledige steun aan dit ontwerp van decreet kan geven.

4. Tussenkoms van mevrouw Anny De Maght-Aelbrecht

Mevrouw De Maght-Aelbrecht verwijst naar de hoorzitting die zij zeer onderhoudend en leerrijk vond. Zij is ook tot de verheugende vaststelling gekomen dat Vlaanderen een grote verscheidenheid aan godsdiensten kent. Dat is een bewijs dat de democratie in ons land bestaat. Zij vindt dat de eigenheid van iedere eredienst in zekere zin beschermd moet worden. Eenieder moet in de mogelijkheid verkeren om de eredienst die hij of zij aanhangt uit te oefenen.

Dat betekent niet dat elke eredienst op het zuiver administratieve vlak een eigen leven kan gaan leiden. Men heeft in het verleden al te vaak moeten constateren dat de gemeenten (en ook de provincies) al te weinig invloed hebben op beslissingen die in bepaalde kerkraden worden genomen. De spreker is verheugd dat Vlaanderen van zijn nieuwe bevoegdheden gebruik maakt om een betere

administratieve organisatie op te zetten inzake de verhouding tussen de gemeenten en de kerkbesturen. Zij vindt het eveneens positief dat het patrimonium van de kerkfabriek zal kunnen gebruikt worden om initiatieven te nemen in functie van welbepaalde doelstellingen. Het is wel normaal dat dat patrimonium niet kan worden ingezet om bijvoorbeeld financiële tekorten van een gemeentebestuur aan te zuiveren.

Mevrouw De Maght-Aelbrecht meent dat men er rekening moet mee houden dat er met de huidige voorstellen niet overal een centraal bestuur tot stand zal komen. Voor de ene eredienst zal er wel een centraal bestuur worden opgericht, voor de andere niet. De spreker vindt persoonlijk dat men hier een kans gemist heeft. Gelet op het feit dat bepaalde godsdiensten provinciaal zijn gestructureerd of een provinciaal besluitvormingsproces kennen, had men voor die erediensten de bevoegdheden en de uitgaven beter bij de provincies gelegd.

De spreker vindt het ten slotte belangrijk dat er een grotere transparantie tot stand wordt gebracht. Er moet in dat kader iets gedaan worden aan de vzw's die aanverwant zijn aan een bepaalde eredienst. Op dat vlak is een grotere eenvormigheid nodig. Nu heeft men soms verlieslatende kerkfabrieken terwijl er bloeiende aanverwante vzw's bestaan. Men mag niet vergeten dat de tekorten van de kerkfabrieken nog steeds door de gemeenschap moeten worden bijgepast.

Mevrouw de Maght-Aelbrecht besluit dat zij tevreden is met de voorgestelde aanpassingen. Zij hoopt wel dat er in de toekomst nog extra verbeteringen kunnen worden aangebracht, al beseft zij dat het hier om een delicate aangelegenheid gaat.

5. Eerste tussenkomst van de heer Jan Penris

De heer Penris merkt op dat het voorliggende ontwerp van decreet een wetgeving wijzigt die gedurende twee eeuwen haar nut heeft bewezen. Die wetgeving is fundamenteel want zij regelt in onze westerse samenleving de verhouding tussen kerk en staat. De lekenstaat heeft het in het verleden dikwijls moeilijk gehad ten aanzien van de godsdienst, de godsdienstigheid en het geloof. Het is de verdienste geweest van de napoleontische wetgever om die verhouding voor de eerste keer te stroomlijnen. Die stroomlijning leeft vandaag verder hoewel zij niet altijd vanzelfsprekend is.

De vraag rijst hoe een lekenstaat als de onze moet omgaan met het geloof, de daaruit voortvloeiende

structuren en de temporaliteiten ervan. Die vraag blijft vandaag even actueel als bij het begin van de negentiende eeuw. Dit ontwerp van decreet geeft een aanzet tot beantwoording van die fundamentele vraag. Het gaat evenwel om een pragmatisch antwoord.

De Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur heeft ons doen opmerken dat een belangrijke filosofische vraag niet eerst is beantwoord. Die vraag is of een lekenstaat de temporaliteiten van de verschillende geloofsovertuigingen (en bij uitbreiding van de ongelovigheid) überhaupt wel moet financieren. Als het antwoord bevestigend is, wat de Hoge Raad voorzichtig suggereert, moet de vraag gesteld worden of dat moet gelden voor alle denkbare geloofsovertuigingen in onze samenleving of enkel voor diegenen die men er – misschien op een willekeurige manier – hebben uitgehaald. De regering heeft met dit ontwerp gekozen voor een pragmatische oplossing. Zij heeft de eerste fundamentele vraag bevestigend beantwoord en is dus van oordeel dat de moderne lekenstaat de temporaliteiten van de godsdienstigheid moet financieren en ondersteunen. Zij doet dat echter niet voor alle godsdiensten, maar enkel voor diegene waarvan de federale overheid heeft beslist dat zij als erkend dienen te worden beschouwd.

Het Vlaams Blok zal in zijn hiernavolgende tussenkomsten die vragen proberen te duiden en meer bepaald duidelijk maken dat men het in de eerste plaats moeilijk heeft met dit decreet omdat op basis van het decreet een godsdienst, met name de islam, wordt gefinancierd, waar de partij het moeilijk mee heeft.

Men zal in eerste instantie op basis van een politiek statement trachten aan te tonen dat de islam in dit systeem niet thuishoort. Vervolgens zal men een aantal juridische en filosofische vragen proberen te beantwoorden. Is de wijze van financiering die dit decreet voorstelt compatibel met het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens? Men maakt in het decreet een opdeling tussen erkende en niet-erkende godsdiensten. Door ervoor te kiezen dat enkel erkende godsdiensten in aanmerking komen voor de financiering van hun temporaliteiten maakt men misschien een onderscheid dat niet verdedigbaar is volgens dat verdrag. Gesteld dat het maken van dit onderscheid volgens het verdrag toch aanvaardbaar is, zullen een aantal filosofische vragen worden opgeworpen. Zijn de godsdiensten die nu uit de boot vallen zo slecht of abject dat men ze niet wenst te financieren? Het is niet omdat de federale overheid instaat voor de erkenning van godsdiensten, dat Vlaanderen geen eigen financie-

ringsregels voor niet-erkende godsdiensten zou mogen uitwerken. Daarom zullen een aantal godsdienstige strekkingen die ook in onze westerse samenleving actief zijn maar die niet erkend worden, onder de loep worden genomen. Er zal verder nagegaan worden hoe men in de buurlanden omgaat met kerkelijkheid, gelovigheid en ongelovigheid, en met de financiering van de temporalien van de erediensten.

In functie van die beschouwingen zullen aan het einde van de rit een aantal amendementen worden voorgesteld.

6. Tussenkoms van de heer Filip Dewinter

De heer Dewinter stelt dat dit decreet tot doel heeft te zorgen voor de subsidiëring van de gemeenschappen van erkende godsdiensten in dit land. Een van die godsdiensten die men beoogt te subsidiëren is de islam. Bij dit voornemen heeft de spreker wel enige bedenkingen. Er is immers de op zijn minst dubbelzinnige houding die de islamitische doctrine en veel islamieten innemen tegenover zaken als godsdienstvrijheid, vrouwenrechten, democratie, scheiding tussen kerk en staat, enzovoort. Het is ook steeds meer duidelijk dat de islam een remmende factor vormt op de integratie van de hier aanwezige vreemdelingen.

Bovendien wijzen onderzoeken van de Staatsveiligheid ook op de banden die verschillende vertegenwoordigers van de moslimexecutieve – het vertegenwoordigende orgaan van de islamieten in ons land – zouden hebben met het fundamentalisme. Nochtans krijgt de moslimexecutieve volgens dit decreet een prominente rol toegewezen in de organisatie van de islamitische gemeenschappen in dit land.

De spreker wil in eerste instantie aantonen dat de islam een onverdraagzame godsdienst is die de integratie tegenhoudt. In tegenstelling tot wat sommige politiek-correcten naïef willen geloven, laat de islam zich niet integreren in onze samenleving. De islam is immers fundamenteel intolerant tegenover andere godsdiensten. De islamitische doctrine plaatst de wetten van de religie boven de rechtsregels van het gastland en erkent de scheiding tussen kerk en staat niet. Islamoloog professor Urbain Vermeulen verklaart dit gebrek aan verdraagzaamheid vanwege de islam als volgt :

"Wanneer de islam andersdenkenden op gelijk niveau zou plaatsen en hun opvattingen als geldig voor discussie aanvaardden, zou dat eigenlijk al een

blijk zijn van twijfel aan het geloof van de islam en een begin van ongeloof. Heel die boodschap is eeuwig en onveranderlijk. De koran is het eeuwig woord van God. Voor de big bang was God er al, maar ook de koran. Dat wil zeggen dat men bepaalde zaken in de wetgeving niet kan veranderen omdat ze in de koran staan. De koran is heel duidelijk dat er geen gelijkheid kan bestaan.

Soera 5, vers 51 : „O gij die gelooft, neemt u niet de joden en de christenen tot verbondenen. Zij zijn elanders verbondenen, en wie van u met hen gemeenschap aangaat (een contract sluit bijvoorbeeld), die behoort tot hen (met andere woorden is geen moslim meer)."

En in soera 9 : „Strijdt tegen hen die niet in God geloven noch in de laatste dag, en die niet verbieden wat God en zijn gezant verboden hebben, tot zij de schatting betalen in onderdanigheid."

Er is dus geen sprake van enige gelijke behandeling. De islam kan alleen maar domineren. En aangezien de moslims niet af kunnen stappen van de eeuwigheidsgedachte van de islam zijn er, als men de doctrine van de islam als criterium neemt, geen perspectieven voor een Verlichting, voor wat wij als tolerantie beschouwen.

In onze landen gebeurt nu iets waarvoor geen doctrine bestaat, namelijk de aanwezigheid van grote moslimgroepen onder een niet-islamitisch bewind. Dit is een van de grote problemen bij de integratie, een probleem waarvoor onze wetgevende vergaderingen te lang blind zijn gebleven. Dit wil niet zeggen dat er geen moslims zijn die privé een ander standpunt innemen, maar dat is wel niet zoals het hoort volgens de leer".

De heer Dewinter stelt dat uit de totale afwezigheid van zelfkritiek en verdraagzaamheid tegenover andere opvattingen binnen de islamitische doctrine en de afwezigheid van enige verlichting binnen de islam, volgt dat islamieten zich volgens diezelfde doctrine onmogelijk kunnen schikken naar de wetgeving van hun gastland. Hij citeert opnieuw professor Vermeulen :

"Als je als gelovige zegt dat een andere ook gelijk heeft, ben je niet meer rechtlijnig in de leer. Het grote probleem met de islam is dat er geen scheiding bestaat tussen kerk en staat. Verdraagzaamheid heeft pas haar intrede gedaan in de christelijke moraal toen dat principe werd aanvaard. Godsdienst overheerste sindsdien de maatschappij niet meer volledig. De islam doet dat nog wel. Er zijn in de islamitische wereld geen andere waarden dan de islamiti-

sche. Daarom moeten niet-moslims zich in de islamitische wereld schikken naar de regels, normen en waarden van de islam. En hebben moslims in niet-islamitische landen problemen met de plaatselijke regels, normen en waarden."

Volgens de heer Dewinter toont Urbain Vermeulen de inconsequentie van het beleid aan : enerzijds voert men een integratiebeleid en anderzijds gaat men nu moskeeën subsidiëren, die de integratie afwijzen. Urbain Vermeulen zegt hierover :

"Je hoort moslims in Europa steeds vaker roepen : 'Wij willen geen integratie, wel segregatie'. Nu wordt steeds meer gepleit voor een eigen moslimidentiteit, voor een godsdienstige minderheid. 'Als wij hier niet kunnen leven volgens onze wetten, dan is de maatschappij waarin wij leven onwettig en moeten wij die niet aanvaarden', is de redenering. Niet-integreren zit fundamenteel ingebakken in de ware islam. Zelfs de meest gematigde moslim moet dat zo aanvoelen." Jaarlijks worden vele tientallen miljoenen euro's besteed aan integratieprojecten. En nu gaat men moskeeën financieren die in vele gevallen de integratie tegenhouden, waar islamieten opgeroepen worden zich niet te integreren ?"

De heer Dewinter kan zich volledig aansluiten bij de denkbeelden van professor Vermeulen. Hij stelt dat de Noord-Afrikaanse islamitische vreemdelingen, zelfs degenen die hier geboren zijn, hun godsdienst vandaag op een veel intensievere en conservatievere manier beleven dan in het verleden. Naar aanleiding van de dood van Hamas-leider sjeik Yassin zal er in Antwerpen een betoging doorgaan waartoe mede is opgeroepen door de moskeeën, die volgens het voorliggende decreet gefinancierd zullen kunnen worden. Dan moet men zich toch de vraag stellen waar men mee bezig is. Haalt men op die manier het paard van Troje niet binnen ? De spreker verwijst naar de opmerkingen die kamerlid Van Parys maakte met betrekking tot de samenstelling van de Moslimexecutieve.

Een tweede thema dat de heer Dewinter wil aansnijden is dat van de islam en de mensenrechten. De vraag rijst immers of de islamitische doctrine wel te verzoenen is met de mensenrechten en de democratie. Sommige uit de islamwereld afkomstige allochtonen antwoorden alvast ontkennend.

In de progressieve Nederlandse krant 'De Groene Amsterdammer' stelt de uit Iran afkomstige journalist David Danish : *"De islam stelt zich voortdurend vijandig op tegenover de menselijke rede, rationaliteit en kritische discussie. Zonder deze elementen is democratische, wetenschappelijke en morele*

vooruitgang onmogelijk Een individu — een morele persoon — dat rationele beslissingen neemt en morele verantwoordelijkheid aanvaardt voor zijn eigen daden, is volgens de islam niet goed bezig. De waarheid is dat de islam geen democratie en mensenrechten kan waarborgen zolang de uitoefening van de sharia voorop staat en zolang er geen sprake is van scheiding van kerk en staat. Aan de andere kant zou een hervormd geloof dat vraagtekens plaatst bij het goddelijk gezag waarop de islamitische instellingen zijn gebaseerd, of dat een poging doet tot rationalistische verzachting, in directe tegenspraak zijn met het wezen van de islam".

Ook volgens de Nederlandse liberale politica van Somalische afkomst, Ayaan Hirsi Ali, is de islam onverzoenbaar met de westerse democratische waarden, het zelfbeschikkingsrecht en de vrije meningsuiting. Zij stelt dat de islamdoctrine op diverse terreinen strijdig is met de mensenrechten.

Ook Amnesty International wijst op de gespannen verhouding tussen islam en mensenrechten. Op haar webstek vermeldt de organisatie : *"Een zaak die het conflict tussen islam en vrijheid van meningsuiting scherp naar voren bracht was die van de Brits-Indiase schrijver Salman Rushdie".* De organisatie wijst er ook op dat er maar weinig mensenrechtenverdedigers islamitisch zijn. De website van Amnesty International bevat tevens een tekst over de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, waarin vermeld wordt : *"Bij de slotstemming van het comité dat het ontwerp van de verklaring naar de Algemene Vergadering moest brengen, onthielden de vertegenwoordigers van vier moslimlanden zich van stemming. Ze legden uit dat ze geloofden dat het artikel over vrijheid van godsdienst in strijd was met de Koran".* Men zou hier grondig over moeten nadenken op het ogenblik dat dit decreet ter stemming wordt gelegd.

Een derde thema dat de heer Dewinter wil aanbrengen is dat van de islam en de vrijheid van godsdienst. Een van de facetten van het onverdraagzame karakter van de islam en het gebrek aan respect voor de mensenrechten vanwege de islam is het feit dat een islamiet volgens de islamitische regels zijn geloof niet straffeloos verzaakt. Zo werd Ayaan Hirsi Ali, die de islam verliet, geconfronteerd met doodsb bedreigingen. Maar al bij al heeft Hirsi Ali nog geluk dat ze in Nederland woont en niet in een islamitisch land waar de sharia geldt. Daar zou het niet bij dreigementen zijn gebleven. Iemand die zich schuldig maakt aan blasfemie en afvalligheid verdient in de ogen van miljoenen moslims immers de dood.

Het verbod voor islamieten om van godsdienst te veranderen wordt ook in de praktijk toegepast in de islamwereld. Zelfs in een zogenaamd 'gematigd' islamitisch land als Marokko is het bij wet verboden om van godsdienst te veranderen. De christelijke kerken in Marokko worden uitsluitend bevolkt door buitenlanders. Marokkanen zelf mogen geen lid worden van de kerk. Die worden immers verondersteld moslim te zijn én te blijven. Christelijke missie of zending is er verboden, evenals het verspreiden van bijbels in het Berbers of het Arabisch. Om te controleren of de christelijke kerken zich houden aan deze regels, luistert de Marokkaanse geheime politie de telefoongesprekken af en komen ze tijdens diensten controleren of er geen Marokkanen zitten. Er bestaat wel een kerk van tot het christendom bekeerde Marokkanen, maar die moet ondergronds werken. Christelijke Marokkanen die betrappt worden riskeren gevangenisstraffen. Tot zover de regeling in een gematigd islamitisch land. In landen waar de sharia geldt, zoals Saoedi-Arabië, Iran of Soedan, riskeert de bekeerling daadwerkelijk de doodstraf.

Ook dit is volgens de heer Dewinter een element ter overweging als men hier beslist de islamitische godsdienst te betoelagen. Waarom vraagt men geen wederkerigheid aan die landen die hier grote islamitische gemeenschappen hebben wonen? Zouden die landen niet dezelfde rechten moeten verlenen aan bijvoorbeeld de katholieke godsdienst? Nog niet zo lang geleden heeft Margaret Thatcher naar aanleiding van een debat over de erediensten gesteld dat op de dag dat in Saudi-Arabië de kerkklokken mogen luiden, men in Londen een moskee zal mogen oprichten.

De heer *Dirk de Cock* merkt hierbij op dat hij de tussenkomst van de heer Dewinter demagogisch en niet terzake vindt. Het debat gaat hier enkel over de burgerlijke structurering van de zes erediensten die door de federale overheid werden erkend. Het gaat niet op om hier de inhoud van een eredienst ter discussie voor te leggen. De tussenkomst van de heer Dewinter getuigt volgens de spreker van een gebrek aan democratische burgerzin en het stuit hem tegen de borst dat de commissie verplicht is dit lijdzaam te moeten ondergaan.

De heer *Filip Dewinter* wenst zich niet neer te leggen bij de beslissing die het federaal parlement getroffen heeft met betrekking tot de erkenning van de erediensten. Het Vlaams Parlement is een volledig soeverein en autonoom parlement. Als nu een ontwerp ter tafel ligt over de financiering van de erediensten moeten alle mogelijke argumenten

ontwikkeld kunnen worden. Het is aan de andere commissieleden om die argumenten te weerleggen.

De heer Dewinter wenst vervolgens in te gaan op het thema van de islam en de gelijkwaardigheid van de vrouw. Niet alleen is de islamitische doctrine onverdraagzaam, werkt zij de integratie tegen en roept zij op om afvalligen te doden, ook de situatie van de rechten van de vrouw is problematisch binnen de islam. Het dragen van een hoofddoek is veel meer dan een persoonlijke voorkeur van de vrouw, die zich erdoor beschermd weet tegen de begerige blikken van mannen. Het is het symbool bij uitstek van de ongelijkheid der geslachten en de onderdrukking van de vrouw in de islam. Het is dan ook geen wonder dat bij elke omwenteling, zoals in 1926 in Turkije of recent in Afghanistan, vrouwen de gehate hoofddoek en sluier afwerpen en jubelen over hun nieuwverworven vrijheid en het herstel van hun waardigheid als mens.

Urbain Vermeulen stelt : "*De druk op moslimvrouwen is zeer groot. Die druk gaat niet in eerste instantie uit van moslimvaders, maar vindt zijn oorsprong in moskeekringen met zeer conservatieve en reactionaire opvattingen over de islam. Die opvattingen worden ingevoerd vanuit niet al te vooruitstrevende milieus in het land van herkomst*". Volgens professor Vermeulen worden islamitische vrouwen dus vanuit de moskeeën onder druk gezet om een hoofddoek of een sluier te dragen, moskeeën die men nu wil financieren.

Het Nederlandse parlementslid van Groen-Links, Farah Karimi, die zelf gevlucht is uit Iran, stelt over de positie van de vrouw binnen het islamitisch recht : "*Wie zich verdiept in de sharia, de islamitische wetgeving, die gebaseerd is op lichamelijke straffen, en de vrouw duidelijk in mindere positie plaatst dan de man, kan niets anders dan concluderen dat de praktijk en de beginselen niet in overeenstemming zijn met het recht op leven, op lichamelijke integriteit en de gelijke rechten van mannen en vrouwen. Deze beginselen en praktijken blijven niet beperkt tot het strafrecht of familierecht zoals die in veel landen min of meer letterlijk worden toegepast. Ook in het privé-domein hebben deze beginselen hun werking op de positie van vrouwen*".

De heer Dewinter gaat vervolgens in op de problematiek van het moslimfundamentalisme. Hij merkt op dat de islam niet te vatten valt in een structuur zoals bij de rooms-katholieke godsdienst. Er bestaat in de islam geen hiërarchie. De islam kent doctrines veeleer dan gezaghebbende personen. Dat maakt de islam juist zo gevaarlijk en maakt het

moeilijk die godsdienst te vatten in de structuren die men hier bedacht heeft.

Aangezien de islamitische doctrine op tal van vlakken fundamenteel tegenstrijdig is met onze opvattingen over democratie en mensenrechten, hoeft het volgens de spreker niet te verwonderen dat het vrije Westen de vijand nummer één is van tal van islamieten. In nogal wat moskeeën worden dan ook fundamentalistische haatpreken gehouden tegen al wie niet islamitisch is. Urbain Vermeulen stelt in dit verband : *"In de moskeeën wordt gepredikt dat de joden van apen en varkens afstammen. Is het omdat vrijwel niemand in het Westen Arabisch kent dat daar zo weinig op gereageerd wordt? Veel mensen in het Westen doen zich voor als kenners van de islam omdat ze er wat over gelezen hebben of in een islamitisch land gereisd hebben. Er wordt door die Arabisch-onkundige pseudo-islamkundigen veel onzin verteld maar dat zal niet blijven duren"*.

Eind mei 2002 raakte een rapport bekend van het Comité-I dat de staatsveiligheid en de militaire inlichtingendienst controleert. Daarin staat letterlijk dat het Comité-I *"met verbazing heeft vastgesteld hoe groot de omvang van het islamitisch activisme in België is."* Volgens de staatsveiligheid zijn dertig van de driehonderd moskeeën in handen van fundamentalisten. Men heeft ook meerdere imams geïdentificeerd die Osama Bin Laden steunen. De staatsveiligheid heeft ook "ontdekt" dat de fundamentalisten vooral migrantenjongeren van de tweede en derde generatie werven.

De heer Dewinter gaat vervolgens in op de samenstelling van de moslimexecutieve die de officiële gesprekspartner van de islam zou moeten zijn. In december 1998 werden verkiezingen gehouden voor de Moslimraad. Volgens het onderzoek van de Staatsveiligheid hadden maar liefst 29 van de 68 verkozenen banden met radicaal-islamitische verenigingen, partijen of bewegingen. Dat antwoordde toenmalig minister Viseur op een parlementaire vraag van Vlaams-Bloksenator Jurgen Ceder. De verkozenen die openlijk fundamentalistisch waren, zijn achteraf in alle stilte geschrapt. Het was overigens bijzonder merkwaardig dat heel deze "zuiveringsoperatie" in het grootste geheim werd uitgevoerd.

Maar daarmee is het probleem niet opgelost. Dat blijkt onder andere uit de getuigenis van de Algerijnse Hawa Djabal, die verantwoordelijk is voor het Centrum voor Arabische Cultuur in Sint-Joosten-Node. In een opmerkelijk interview met Humo stelde zij de manipulaties bij de verkiezing van de Moslimraad aan de kaak : *"De Belgische politieke*

partijen wisten dat de fundamentalisten de verkiezing voor de Moslimraad naar hun hand zetten. Er gebeurden vreemde dingen : rapporten werden verminkt, er werd gemanipuleerd bij het leven. Maar niemand greep in. Pas toen bleek dat vijftig procent van de kandidaten fundamentalisten waren, werden mensen van de lijst geschrapt. Een schoonheidsoperatie : de nieuwen waren net zo goed fundamentalisten."

Uit een rapport van de Staatsveiligheid (SV) en de Militaire Veiligheid (ADIV) dat vorig jaar werd geschreven komt het belangrijkste gevaar van het islamfundamentalisme in ons land volgens beide diensten van *"een aantal islamistische elementen binnen de Moslimexecutieve en de Algemene Vergadering van Moslims."* Deze officiële organen moeten het islamonderwijs organiseren, de imams benoemen en krijgen nu ook een belangrijke rol in de erkenning van de islamitische gemeenschappen. Volgens de Staatsveiligheid *"verspreiden deze radicale elementen een reactionaire visie op de islam. Hun visie botst met ons integratie-idee en met de gelijkheid van man en vrouw. Ze proberen al deze organen te infiltreren om de subsidies op te strijken"*.

Op 22 maart 2004 interpelleerde gewezen justitieminister Tony Van Parys minister van Justitie Onkelinx onder meer naar aanleiding van de recente bomaanslagen in Madrid. Hij stelde dat het noodzakelijk is dat men, vooraleer wat dan ook te organiseren, eerst een betrouwbare gesprekspartner moet hebben binnen de moslimgemeenschap. Wat die betrouwbaarheid betreft, plaatste hij veel vraagtekens bij de huidige moslimraad en moslimexecutieve. Volgens Van Parys is de moslimexecutieve niet representatief en bestaat er voor 8 van de 16 leden ervan een dossier bij de Staatsveiligheid. Het gaat hier dus om dezelfde moslimexecutieve die in dit decreet als gesprekspartner wordt voorgesteld. Overigens beschikt die moslimexecutieve over geen enkele Nederlandstalige deelnemer meer.

Het mandaat van de huidige executieve loopt af op 31 mei 2004. Het is blijkbaar nog niet helemaal duidelijk hoe de nieuwe executieve tot stand moet komen. De heer Dewinter weigert een decreet te stemmen als men niet vooraf weet welke de gesprekspartners zullen zijn. Hij pleit er dan ook voor de verdere bespreking uit te stellen tot men absolute duidelijkheid heeft over met wie men in zee zal moeten gaan.

De heer Dewinter komt tot zijn besluit. Gegeven de onverdraagzaamheid van de islamitische doctrine, het niet aanvaarden van godsdienstvrijheid, het

gebrek aan gelijkwaardigheid van man en vrouw binnen de islam, de belemmering die de islam vormt voor de integratie van de hier aanwezige vreemdelingen, de prominente positie die de fundamentalisten innemen binnen de islamitische gemeenschappen, is het in de huidige situatie niet wenselijk dat men nu overgaat tot subsidiëring van de islam.

Indien een meerderheid van dit parlement desondanks toch zou willen overgaan tot subsidiëring, zou men eerst de garantie moeten hebben dat van onze gulheid geen misbruik wordt gemaakt door islamfundamentalisten om afbreuk te doen aan onze democratische verworvenheden. Tenminste zou eerst een grondig onderzoek moeten worden gevoerd naar de inhoud van de boodschap die in moskeeën wordt verkondigd en ook naar de inhoud van de islamitische doctrine. Het debat over wat kan en niet kan, moet vervolgens publiek worden gevoerd en wel in dit parlement.

De spreker vindt dat men, vooraleer er van enige subsidiëring sprake kan zijn, de garantie moet hebben dat de erkende islamitische gemeenschappen zowel naar woord als naar daad de mensenrechten zullen respecteren. Van politieke partijen wordt verwacht dat zij het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens in hun statuten inschrijven en beloven de bepalingen ervan te eerbiedigen. Een soortgelijke eis zou ook tenminste moeten worden gesteld als voorwaarde voor religies om subsidies te ontvangen.

De heer *Paul Van Grembergen*, Vlaams minister van Binnenlandse aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken, doet opmerken dat er vandaag in België ongeveer 300 moskees bestaan waarop men geen enkel zicht heeft en waarmee men geen enkele bestuurlijke relatie heeft. Intussen gebeuren er in sommige moskeeën misschien een aantal zaken die de heer Dewinter hier aanklaagt. De enige manier om dat probleem op te lossen is dat er een bestuurlijke relatie ontstaat op basis van wetgeving en op basis van onze westerse maatschappijwaarden, zoals de gelijkheid van man en vrouw, scheiding van kerk en staat, opleiding van de imams binnen ons eigen bestel, het Nederlandse taalgebruik, enzovoort. Wat hier voorgesteld wordt, is een alternatief tegenover het stilzitten van de afgelopen 20 à 30 jaar.

De heer *Filip Dewinter* vindt het een naïeve benadering om een soort van westerse islam in onze samenleving in te kapselen. Indien dat toch de intentie van de minister zou zijn, rijst de vraag waarom men in dit decreet geen fundamentele plichten op-

legt aan de godsdiensten die men wil subsidiëren. Hij nodigt de minister uit een amendement aan het decreet toe te voegen dat erkende islamitische gemeenschappen zowel naar woord als daad een aantal fundamentele rechten in onze samenleving dienen te respecteren. De spreker stelt nogmaals voor de verdere bespreking uit te stellen tot na de verkiezingen voor de moslimexecutieve en die van het Vlaams Parlement. Essentieel is dat er in die executieve Nederlandstalige leden zetelen. Ten tweede moet men werken aan een ander decreet waarbij er rechten en plichten worden opgelegd aan diegenen die subsidies en faciliteiten krijgen van de overheid. Als men daartoe niet bereid is zal het Vlaams Blok alle politieke en intellectuele argumenten aanhalen om dit decreet over de drempel van 1 mei 2004 te tillen. Het zou onverantwoord zijn dit decreet nog vlug goed te keuren voor de verkiezingen.

De heer Dewinter stelt voor het luik over de islamitische eredienst uit het decreet te lichten en daar een apart decreet van te maken. Waar er nu wel grosso modo consensus over is zal dan nog gestemd kunnen worden. De regeling voor de islam zou dan uitgesteld worden tot op het ogenblik dat men de samenstelling van de moslimexecutieve kent en er voldoende garanties zijn omtrent de aanwezigheid van Nederlandstaligen. Bovendien zouden er ten aanzien van de islam een aantal duidelijke voorwaarden moeten gesteld worden vooraleer men die godsdienst zou betoelagen. Verder zou er een sanctioneringsmechanisme moeten worden ingebouwd als de opgelegde regels met de voeten worden getreden. Het Vlaams Blok is bereid in die zin tot een consensus te komen.

7. Tussenkomen van de heer Herman De Reuse

De heer De Reuse wenst in zijn tussenkomen in te gaan op de grondwettelijke erkenning van de vrijheid van eredienst.

Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens waarborgt de vrijheid van eredienst in artikel 9.1. Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. De tekst werd bijna woordelijk overgenomen van artikel 18 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het eerste lid van artikel 9 waarborgt het recht op vrijheid van eredienst. In het tweede lid worden de uitzonderingen op dit recht bepaald. Bij toetsing van een klacht aan dit recht controleert het Hof in eerste instantie of er van een zekere inbreuk door de regering op dit recht sprake kan zijn. Als er sprake is van een inbreuk, onderzoekt het Hof in tweede instantie of deze inbreuk toegelaten wordt

onder de voorwaarden gesteld in artikel 9, lid 2, met name : "Freedom to manifest one's religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others."

Het Hof van Straatsburg kende in zijn uitspraken in het verleden wel een voorkeurshouding ten aanzien van traditionele religies. Zelden besloot het Hof op grond van artikel 9 tot een schending van de vrijheid van eredienst van religieuze minderheden.

Verder wordt de vrijheid van eredienst ook erkend in artikel 8 van het Kaderverdrag ter bescherming van nationale minderheden. Alle bestudeerde grondwetten bevatten een bepaling die de vrijheid van eredienst in acht neemt. Niet enkel kent men een open houding ten opzichte van de verschillende godsdiensten (tolerantie voor pluralisme), maar garandeert men expliciet de vrijheid van eredienst en de waarborging ervan.

Zo stelt artikel 19 van de Belgische Grondwet dat de vrijheid van eredienst gewaarborgd wordt. De vrijheid van eredienst, de vrije openbare uitoefening ervan, alsmede de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten, zijn gewaarborgd, behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruik maken van die vrijheden worden gepleegd. Het verbod van preventieve beperkingen wordt hier gehanteerd. Onrechtmatig gebruik van deze vrijheden kunnen niet bij voorbaat worden voorkomen, enkel repressieve sancties nadien behoren tot de mogelijkheid.

Een erkenning van deze vrijheid van eredienst of een verklaring dat geloof niet tot discriminatie mag leiden (wat eveneens een vrijheid van eredienst inhoudt) vinden we terug in artikel 4 van de Duitse Grondwet, artikel 67 van de Deense Grondwet, artikel 44 van de Ierse Grondwet en artikel 19 van de Grondwet van Luxemburg. Zweden verdedigt eenzelfde recht in chapter 2, artikel 1, 6, van haar Grondwet. Ook in artikel 41 van de Portugese constitutie kan een dergelijk recht teruggevonden worden (wat nog versterkt wordt door artikel 19, § 6, : "The declaration of a state of siege or emergency in no case effects the freedom of conscience and religion").

Oostenrijk en Frankrijk verdienen onze extra aandacht wat betreft de bronnen waar we dit recht op vrijheid van eredienst terugvinden. Oostenrijk kent

in haar Grondwet geen uitdrukkelijke bepalingen in dit verband, wat geen non-tolerantie tegenover verschillende religieuze overtuigingen inhoudt. Opvallend is namelijk voor de Oostenrijkse Grondwet dat ze omwille van ideologische meningsverschillen bij het tot stand komen in 1920, nauwelijks bepalingen met betrekking tot grondrechten bevat. Naast haar Grondwet in letterlijke betekenis, kent de Oostenrijkse Staat nog een aantal teksten die het gezag van Grondwet toevertrouwd kregen. Zo stelt artikel 15 van de wet op de algemene burgerlijke rechten van 21 december 1867 de vrije geloofsuitoefening van erkende erediensten vast. Dit toepassingsgebied van erkende erediensten wordt verder uitgebreid tot andere geloofsovertuigingen in het artikel 63 van het Saint-Germainverdrag.

Ook in Frankrijk mag men zich niet beperken tot de Grondwet in de enge betekenis van het woord. Er dient met name nog rekening gehouden te worden met 'La Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen du 26 août 1789', die in artikel 10 stelt dat "Nul ne doit être inquiété pour ses opinions même religieuses". Daarnaast moet de aandacht worden gevestigd op alinea 5 van de preambule van de Grondwet van 4 oktober 1946 die bepaalt dat ook op arbeidsvlak geloof geen rol mag spelen. Ten slotte waarborgt artikel 2 van de Franse Grondwet de gelijkheid van de burgers voor de wet zonder discriminatie op grond van geloof.

De Franse teksten kennen een zekere gelijkenis met de Spaanse Grondwet, die het recht op vrijheid van eredienst waarborgt in haar artikel 16. Net zoals de Franse teksten behandelt dit artikel de vrijheid van eredienst niet alleen, maar dient het gesitueerd te worden in een ruimer kader van vrije meningsuiting in het algemeen, waarvan de vrije geloofsovertuiging een onderdeel vormt.

In het bijzonder kan ook gewezen worden op de Griekse Grondwet waarin gesteld wordt dat eenieder die zich op het Griekse grondgebied bevindt kan genieten van een bescherming van zijn recht op leven ... zonder discriminatie op grond van geloof. Dit artikel kan eerder opmerkelijk genoemd worden, omdat in tegenstelling tot andere artikelen, er uitdrukkelijk op gewezen wordt dat dit recht zich niet beperkt tot Griekse burgers, maar van toepassing is op alle personen die zich op het Griekse grondgebied bevinden. De vrijheid van eredienst wordt verder nog behandeld in artikel 13 van de Griekse Grondwet.

Ten slotte wil de spreker wijzen op een zekere gelijkenis tussen de Italiaanse (art. 19 van de Grondwet), de Nederlandse (art. 6, § 1) en de Zweedse

bepaling (chapter 2, artikel 1). In de constitutionele bepalingen wordt er uitdrukkelijk op gewezen dat het recht op vrijheid van eredienst zich niet beperkt tot de individuele beleving ervan, maar ook het groepsgehoof, dus religie in gemeenschap met anderen wordt beschermd.

De heer De Reuse wenst de problematiek van de religieuze autonomie onder de aandacht te brengen. Onder autonomie dient te worden verstaan het recht van religieuze groeperingen om zich te organiseren volgens eigen interne wetten, met inachtneming van het algemeen belang. Door het toekennen van een zekere autonomie kent het recht op vrijheid van eredienst ook een toepassing in de praktijk. De godsdiensten kunnen zich intern vrij organiseren, zonder een staatkundige interventie van buitenaf. Het recht op autonomie kan aanzien worden als een logisch gevolg van de scheiding van staat en kerk (bijvoorbeeld artikel 41 van de Portugese Grondwet).

Het recht op autonomie wordt ook erkend in artikel 21 van de Belgische Grondwet, het artikel 44, 20, 5°, van de Ierse Constitutie, de artikelen 7 en 8 van de Italiaanse Grondwet, artikel 140 van de Duitse Grondwet (artikel 137 van de Weimar Constitutie) en artikel 41 van de Portugese Grondwet. Artikel 19 van de Luxemburgse Grondwet verdedigt zoals reeds eerder vermeld de vrijheid van eredienst ; overheden dienen zich niet in te mengen, uitgezonderd bij misdrijven begaan bij het misbruiken van dit vrijheidsrecht.

Ook de Finse Grondwet kent een uitdrukkelijke bepaling (section 76) in de 'Church Act'. De organisatie en administratie van de Evangelische Lutheraanse Kerk dienen neergelegd te worden in deze Church Act.

De Franse Grondwet erkent niet uitdrukkelijk een zekere autonomie bij de verschillende geloofsopvattingen. Dit principe kan daarentegen impliciet afgeleid worden uit de seculariteit die in artikel 2 van de Franse Grondwet verdedigd wordt.

In sommige Grondwetten, bijvoorbeeld de Deense en de Zweedse, besteedt men geen aandacht aan het recht op autonomie van de verschillende godsdiensten. Ook de Oostenrijkse Grondwet kent met betrekking tot dat concept geen bepalingen. Zoals reeds eerder vermeld moet met betrekking tot dit land worden opgemerkt dat naast de Grondwet ook aan andere teksten een gelijkaardig gezag toegekend wordt. Religieuze autonomie wordt daarentegen ook in Oostenrijk elders niet geregeld ; de invulling van dit beginsel laat men over aan de

rechtspraak en rechtsleer. De Nederlandse Grondwet ten slotte bepaalt in haar artikel 6 evenmin uitdrukkelijk de religieuze autonomie, maar deze wordt in de praktijk desalniettemin algemeen aanvaard.

Hoe is het nu gesteld met de juridische bescherming van de constitutionele vrijheid van eredienst in de buurlanden ? De constitutionele erkenning van het recht op vrijheid van eredienst en het respect voor de autonomie van verschillende religieuze groeperingen, betekent nog niet dat de uitoefening van dit recht effectief gewaarborgd wordt. Een zekere juridische bescherming tegen eventuele inbreuken dient zich dan ook aan. Deze juridische bescherming wordt over het algemeen geboden door strafrechtelijke bepalingen, opgenomen in de strafwetboeken van de verschillende lidstaten. Een diepere studie hiervan zou ons bij dit onderzoek te ver doen uitwijken.

Toch wil de spreker wijzen op de Griekse situatie, waar dit recht wel uitdrukkelijk met betrekking tot een bepaalde problematiek in de Grondwet gewaarborgd wordt, met name in artikel 14, § 3, : "The seizure of newspapers and other printed matter, either before or after circulation, is prohibited. By exception, seizure after publication is permitted upon instruction by the Public Prosecutor because of insult to the Christian and all other known religions".

De heer De Reuse gaat vervolgens na hoe het gesteld is met de discriminatie van religieuze groepen binnen bepaalde lidstaten. Hierbij moet men een onderscheid maken tussen de landen die een staatsgodsdienst hebben of die verschillende erkende godsdiensten hebben. Staatsgodsdiensten oefenen alleen bepaalde rechten, verantwoordelijkheden uit en genieten alleen van staatsvoordelen (financiële steun). Ze oefenen een zeker monopolie uit en genieten van een privilege. Daartegenover staat de situatie in landen die verschillende godsdiensten erkennen. Er is niet langer sprake van een monopolie, van privileges. Dergelijke staten kennen daarentegen een openheid voor pluralisme. De godsdiensten zijn niet alleen op zich geprivilegieerd, maar behoren wel tot een bevoorrechte groep.

Wat staatsgodsdiensten betreft, gaat de aandacht in eerste instantie uit naar Denemarken en Griekenland. De Deense Grondwet bepaalt in artikel 4 dat de Evangelische Lutheraanse godsdienst als staatsgodsdienst beschouwd wordt. Zo stelt artikel 6 onder andere ook dat de Koning een lid van deze kerk dient te zijn. De gevolgen van de erkenning

van de Lutheraanse godsdienst als staatsgodsdienst situeren zich op alle vlakken, waaronder het onder-richte religieuze onderwijs binnen de lagere school. Eveneens wordt deze officiële godsdienst gesteund door de staat. Dit alles houdt niet in dat andere minderheidsgroepen geen rechten kennen. Ze kennen niet dezelfde financiële steun van de staat, maar kennen wel de toelating om, in tegenstelling tot de nationale kerk, een financiële bijdrage van hun leden te vragen. Ze genieten evenzeer van hun recht op meningsuiting, vereniging, vergadering (artikelen 78 en 79) ... zonder discriminatie hierin (artikel 70). Deze godsdiensten vallen onder artikel 69 van de Deense Grondwet die stelt dat "Rules for religious bodies dissenting from the Established Church shall be laid down by Statute".

Net zoals Denemarken kent ook Griekenland een staatsgodsdienst. Artikel 3 van de Griekse Grondwet bepaalt dat : "The prevailing religion in Greece is that of the Eastern Orthodox Church of Christ." In het artikel gaat men dan verder in op de organisatie van de godsdienst. Wat betreft de houding ten opzichte van de andere religieuze groepen, stelt men in artikel 13 dat "The ministers of all religions are subject to the same obligations towards the State and to the same state supervision as the ministers of the established religion." Bij de behandeling van het autonomiebeginsel werd reeds eerder verwezen naar artikel 14, § 3, dat ook een zekere bescherming inhoudt van de religieuze minderheden. Ondanks het aantal bepalingen die een zekere gelijkheid proberen te waarborgen, blijft de staatsgodsdienst een dominante positie kennen. Ten eerste kunnen we uit artikel 33 afleiden dat de president zelf een lid vormt van de staatsgodsdienst. Wat het onderwijs betreft, kan men opmerken dat ook daar het christelijk-orthodox geloof onderwezen wordt.

Verschillende Europese staten beperken zich niet tot één staatsgodsdienst, maar kennen verschillende erkende godsdiensten, die onderling een gelijke behandeling, maar ten opzichte van andere godsdiensten een bevoorrechte behandeling kennen. België, Oostenrijk, Spanje, Luxemburg en Frankrijk verdienen hier een woordje uitleg.

De Belgische Grondwet bepaalt niet uitdrukkelijk welke godsdiensten erkend worden. Daarvoor dient men terug te vallen op andere wetgevende bronnen. Men mag aannemen dat in België de rooms-katholieke, protestantse, israëlitische en anglicaanse godsdienst erkend worden, naast ook de islam en de Russische en Grieks-orthodoxen. Vooral men tot erkenning van religieuze groeperingen overgaat, verricht men een studie naar de so-

ciale functie ervan voor de bevolking en het algemeen belang. Deze erkende godsdiensten kennen in België een bevoorrechte positie ten overstaan van de niet-erkende godsdiensten, wat bijvoorbeeld de fiscale voordelen betreft. Zo bepaalt artikel 181 van de Grondwet dat de wedden en pensioenen van de bedienaren der erediensten ten laste komen van de Staat. Dit geldt enkel voor de erkende godsdiensten, niet-erkende groeperingen kunnen niet genieten van dit fiscale voordeel. Wel dient opgemerkt te worden dat dit artikel 181 los staat van het artikel 19 met betrekking tot de vrijheid van eredienst. Een eredienst dient niet erkend te worden om van deze vrijheid te genieten. Ook om onderricht te kunnen verschaffen in een bepaalde religie dient deze niet erkend te zijn. Dit artikel laat evenzeer onderwijs in niet-erkende religies toe.

Zoals reeds eerder vermeld kan men voor de situatie in Oostenrijk zich niet beperken tot de Grondwet, gezien de zeer geringe omvang van de artikelen met betrekking tot dit recht. Oostenrijk kent een dertiental erkende godsdiensten (waarbij ze een onderscheid maakt tussen de christelijke kerken en niet-christelijke verenigingen). De erkende godsdiensten genieten hier evenzeer van voordelen, zoals bijvoorbeeld het genieten van rechtspersoonlijkheid, zowel in private als publieke sfeer.

Het bestaan van een staatsgodsdienst wordt weerlegd in artikel 16, § 3, van de Spaanse Grondwet, wat niet inhoudt dat er geen verschil in behandeling bestaat tussen de verschillende geloofsovertuigingen. Artikel 16, § 3, stelt verder dat "The public powers shall take into account the religious beliefs of Spanish society and maintain the appropriate relations of cooperation, with the Catholic Church and other denominations." Een zekere dominantie wordt toegekend aan de katholieke kerk door haar concreet te vermelden in de Grondwet in tegenstelling tot de andere godsdiensten.

De situatie van de verschillende religieuze groeperingen, de uitvoering van de constitutionele bepalingen in de praktijk, wordt dan nader behandeld in concrete wetten. Deze bepalen onder andere dat de verschillende erediensten juridische persoonlijkheid kunnen verkrijgen na inschrijving in een publiek register, wat onder andere het eerder besproken recht op autonomie en zelfbeschikkingsrecht omtrent de interne bestuurlijke organisatie inhoudt. Een eerste grote onderscheid wordt met andere woorden gemaakt tussen de niet-ingeschreven en de wel-ingeschreven erediensten. Deze inschrijving vormt een voorwaarde tot het samenwerken en contracteren met de staat, wat potentiële

le fiscale voordelen inhoudt. Het niet verkrijgen van een inschrijving houdt dan ook een financiële discriminatie in van bepaalde geloofsgroepen.

Er kan ook verwezen worden naar de situatie in Frankrijk, ter hoogte van "les départements du Bas-Rhin, du Haut-Rhin et de la Moselle". Ook daar kent men een eerder discriminerende houding ten opzichte van bepaalde religieuze minderheidsgroepen. De toestand die deze regio's nog kennen dateert van voor de ingevoerde scheiding tussen kerk en staat in Frankrijk. Ze verdedigen een verschil in behandeling tussen erkende en niet-erkende godsdiensten.

Ten slotte kan men nog Luxemburg als voorbeeld stellen. Luxemburg kent geen staatsgodsdienst en ook geen scheiding van kerk en staat. Artikel 22 van de Grondwet stelt dat : "The State's intervention in the appointment and installation of heads of religions, the mode of appointing and dismissing other ministers of religion, the right of any of them to correspond with their superiors and to publish their acts and decisions, as well as the Church's relations with the State shall be made the subject of conventions to be submitted to the Chamber of Deputies for the provisions governing its intervention." In de Grondwet wordt niet expliciet verwezen naar een bevoorrechte positie voor katholieke gelovigen, maar in de praktijk stelt zo'n voorkeursbehandeling zich wel.

De heer De Reuse snijdt het thema aan van het principe van de niet-discriminatie zoals vooropgesteld binnen bepaalde EU-lidstaten. Een aantal landen binnen de Europese Unie kennen een positieve houding ten opzichte van alle religieuze groepen. Deze gelijke behandeling kan zich uiten in een totale neutraliteit van de staat ten opzichte van de godsdienstige overtuigingen van hun onderdanen of in een positieve gelijke behandeling van de verschillende erediensten. Frankrijk, Duitsland, Ierland, Italië, Nederland en Portugal vormen op dit vlak een duidelijk voorbeeld.

Frankrijk kent een absolute vrijheid van eredienst en een totale scheiding van kerk en staat. Bij deze kan onder meer verwezen worden naar artikel 2 van de Franse Grondwet dat de vrijheid van eredienst waarborgt en ook een basis vormt voor de scheiding van kerk en staat. Alle religieuze overtuigingen worden gerespecteerd.

Duitsland vormt ook een typisch voorbeeld van een staat die het principe van scheiding van kerk en staat en gelijkheid van alle erediensten huldigt. De Duitse Grondwet stelt in art. 140 : "There is no

established church". Ten gevolge van zijn neutrale houding ten aanzien van de verschillende erediensten, kent Duitsland een scheiding tussen kerk en staat. Deze scheiding tussen kerk en staat kende zijn ontwikkeling niet binnen een bepaald conflict, maar kende als doel een zekere medewerking, samenwerking tot stand te brengen. De kerk kende geen staatsdominantie meer en ook de staat voelde zich vrij van religieuze beïnvloedingen. De scheiding tussen kerk en staat houdt niet in dat religie binnen het onderwijs niet toegelaten wordt. Artikel 7, § 3 van de Grondwet stelt dat : "Religion classes form part of the ordinary curriculum in state schools, except for secular schools. Without prejudice to the state's right of supervision, religious instruction is given in accordance with the tenets of the religious communities." Uit de artikelen 4 en 140 van de Grondwet, gecombineerd met artikel 137 van de Weimarconstitutie, kan men afleiden dat de staat geen voorkeur mag kennen ten opzichte van eender welke eredienst.

Ierland kent evenmin een staatsgodsdienst en waarborgt net zoals de vorig besproken staten het niet-discriminatiebeginsel ten opzichte van de verschillende religieuze groeperingen. Artikel 44 van de Grondwet stelt dat : "The State acknowledges that the homage of public worship is due to Almighty God. It shall hold His Name in reference, and shall respect and honour religion. The State guarantees not to endow any religion". Juridisch gezien vormt Ierland een theïstisch land, maar met een optimale tolerantie ten opzichte van de verschillende geloofsovertuigingen. Alle erediensten kennen hetzelfde wettelijk statuut.

Ook Italië en Nederland waarborgen het niet-discriminatiebeginsel wat betreft de diversiteit aan erediensten. In Nederland komt dit onder meer op financieel vlak tot uiting in de aanvullende bepalingen bij de Grondwet. Alle erediensten kennen een gelijkaardige financiële ondersteuning.

Portugal kent een speciaal statuut toe aan de katholieke kerk. Niettemin waarborgt ze de gelijkheid van de verschillende erediensten. Haar speciaal statuut dankt de katholieke kerk aan haar eertijds karakter van staatsgodsdienst, waardoor ze nog steeds een belangrijke invloed nalaat op het leven van de Portugese burgers. Dit staat gelijkheid daarentegen niet in de weg.

Hoe is het ten slotte gesteld met de gelijkheid wat betreft individuele geloofsovertuigingen van burgers ?

Zoals reeds eerder vermeld, houdt een verschillende houding van de staat ten opzichte van bepaalde religieuze groepen geen individuele discriminatie in van burgers. In de eerste plaats verbieden de meeste Grondwetten expliciet een discriminatie op grond van religieuze overtuigingen. Hiervoor kan men verwijzen naar artikel 3 van de Duitse Grondwet, artikel 7 van de Oostenrijkse Grondwet, artikel 70 van de Deense Grondwet, artikel 2 van de Franse Grondwet, artikel 14 van de Spaanse Grondwet. Ten tweede houdt de individuele vrijheid van eredienst ook in dat maatregelen tot het opleggen van bepaalde religieuze handelingen niet door de beugel kunnen. Een dergelijk verbod tot dwangmaatregelen vindt men onder andere terug in artikel 16 van de Spaanse Grondwet en artikel 20 van de Luxemburgse Grondwet. Ook artikel 20 van de Belgische Grondwet belicht nogmaals de vrijheid van eredienst door ook te beklemtonen dat iedereen vrij is de godsdienstige plichtigheid te vieren, zonder daartoe gedwongen te kunnen worden. Bepaalde staten, waaronder Portugal en Frankrijk, huldigen dit beginsel niet expliciet in hun Grondwet, maar erkennen het in andere wetgevendende bronnen.

De heer De Reuse trekt hieruit volgende besluiten.

De minderhedenproblematiek vormt een discussie waarvan het einde nog lang niet in zicht is. Een enkele studie van de grondwetten vormt geen representatief beeld van het dagdagelijks leven van minderheden binnen bepaalde lidstaten. De minderheden en hun rechten vormen een complexe problematiek. Een algemene regelgeving op regionaal of internationaal vlak vormt een grote uitdaging, gezien de grote diversiteit aan historische achtergronden die de verschillende minderheden kennen. In feite bestaan er geen algemene regels om de minderhedenproblematiek volledig op te lossen, maar een algemene standaard, die ook het Kaderverdrag poogt te geven, vormt een basis voor de interne regelgeving binnen elke staat.

Soms lijkt een gevoel van pessimisme te overheersen, aangezien er nog zoveel te doen en te bereiken is. Soms creëert het een gevoel dat complete tolerantie en gelijkheid binnen een pluralistische samenleving een utopie vormt. Bij het bestuderen van de grondwetten kwam een verdediging van het gelijkheidsbeginsel steeds aan het licht, maar een toetsing aan de praktijk liet dan weer zien dat de gelijkheid soms wel te wensen overliet en bepaalde landen, waaronder Frankrijk, afwijzend het bestaan van bepaalde minderheden weigeren te erkennen. Dit is geen vorm van pessimisme. Fundamentele

problemen die bij deze aan de orde zijn, verdwijnen niet binnen een jaar of tien.

De heer De Reuse stelt nog dat hij meent met deze tussenkomst een waardevolle bijdrage te hebben geleverd aan de discussie.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* vraagt of de heer De Reuse ook een analyse heeft gemaakt van de situatie in de toekomstige EU-lidstaten.

8. Tweede tussenkomst van de heer Jan Penris

De heer Penris stelt dat uit de uiteenzetting van de heer De Reuse is gebleken dat de discriminatie inzake de betoelaging van erediensten niet noodzakelijk een inbreuk uitmaakt op het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens. Nu rijst de vraag of een dergelijke discriminatie ook ethisch verantwoord is. Er zijn immers heel wat godsdiensten die niet gesubsidieerd worden. In zijn bijdrage zal de heer Penris de vraag behandelen waarom die niet gesubsidieerd worden. Het antwoord dat het gaat om niet-erkende godsdiensten is niet bevredigend. Het Vlaams Parlement is immers soeverein en kan zelf uitmaken welke godsdiensten het wenst te betoelagen.

De heer Penris noemt zichzelf een vrije denker die openstaat voor andere overtuigingen voorzover die de normen en waarden van onze lekenstaat verdedigen en die bijdragen tot de zogenaamde "pursuit of happiness". De vraag is dus waarom die andere godsdiensten, die hier ook aanhangers kennen, niet worden erkend. Het gaat hier bijvoorbeeld over het hindoeïsme, het confucianisme, het taoïsme en het boeddhisme. In welke mate respecteren die godsdiensten onze westerse waarden?

Het hindoeïsme is een van de oudste godsdiensten die aan de oorsprong heeft gelegen van tal van andere wereldreligies. Het is een grote religie die afkomstig is uit India. Het is in India de voornaamste religie, beleden door ongeveer 80% van de bevolking. Hindoeïsme is een manier van leven in India en vormt daardoor een integraal onderdeel van de Indiase traditie. Het hindoeïsme heeft het boeddhisme sterk beïnvloed.

Hindoeïsme is uniek en kan niet worden ingedeeld in enige religieuze categorie. Het is wellicht de enige religieuze traditie die zo divers is in de theoretische conclusies en praktische uitingen dat het een samenstel van religies lijkt. Het hindoeïsme kent geen stichter of kerndoctrine, die oplossing biedt voor vraagstukken. In de geschiedenis van het hindoeïsme kan geen tijdstip worden aangewe-

zen waarop het is gesticht. De aanhangers van de religie wordt niets voorgeschreven. Hindoeïsme kent geen geloofsbelijdenis. Hindoeïsme is een cultureel verschijnsel, met een geschiedenis die parallel gaat aan de mensen waarmee het is verbonden. De hoogste "God" in het hindoeïsme is 'Brahma' (de absolute of ultieme realiteit). Samen met 'Shiva', de verwoester en 'Vishnu', de redder, vormen zij een drie-eenheid. Net als in het boeddhisme gaat het hindoeïsme er vanuit, dat de mens positieve en negatieve daden tijdens een 'incarnatie' in een lichaam 'karma' veroorzaakt, en overeenstemmende incarnaties van de 'ziel' tot gevolg hebben. Hindoeïsme wordt gemarkeerd door een zienswijze die onderdak biedt aan afwijkende religieuze en culturele verschijnselen en wordt daarvoor gekarakteriseerd door een veelheid aan ideeën en gebruiken welke resulteren in een groot aantal religies onder één term : 'hindoeïsme'.

Volgens historici gaat de oorsprong van het hindoeïsme terug tot 3000 jaar voor Christus. Het woord 'Hindoe' is afgeleid van de naam van de rivier 'Indus', die door Noord-India stroomt. In oude tijden werd de rivier 'Sindhu' genoemd, maar de Perzen die naar India migreerden noemden de rivier Hindoe, naar het land Hindoestan en de inwoners Hindoes. Daardoor werd de religie van de hindoes bekend als hindoeïsme. Algemeen wordt aangenomen dat de basisleerstellingen van het hindoeïsme in India zijn gebracht door Ariërs die zich vestigden aan de oevers van de Indus rivier in circa 2000 voor Christus. De Ariërs waren een bevolkingsgroep afkomstig uit Iran en zuidelijk Rusland, hadden een blanke huidskleur en leefden als nomaden. Ze drongen de Dravidiërs, de inwoners van het noorden van India, naar het zuiden. Om deze reden wordt ervan uitgegaan dat de bevolking van Noord-India afstamt van de Ariërs en dat de inwoners van Zuid-India de nakomelingen zijn van de Dravidiërs. Veel Dravidiërs zien zichzelf als de oorspronkelijke Indiërs en ze vinden dat hun cultuur de oudste Indiase cultuur is. De evolutie van het hindoeïsme zou kunnen worden opgedeeld in drie perioden : de oude tijd van 6500 voor Christus tot 1000 na Christus ; de middeleeuwen van 1000 tot 1800 na Christus en de moderne tijd van 1800 tot heden. Men beschouwt het hindoeïsme als één van 's werelds oudste godsdiensten in de menselijke geschiedenis.

De oudste godsdienst van India is het vedisme. De aanhangers van het vedisme geloofden in het bestaan van meerdere goden. Er werden talrijke mannelijke goden aanbeden die verbonden waren met de hemel en de natuurlijke krachten. De vedische priesters waren bekend als brahmanen. Bij de

vedische ceremonies draaide het om het brengen van rituele dieroffers waarbij een alcoholische drank (soma genaamd) werd gedronken. De gelovigen brachten de goden offers om hun welwillendheid en bescherming af te dwingen. In de loop der eeuwen werden de vedische rites steeds ingewikkelder : er ontstonden tal van regels, gezangen en gebeden. Slechts geoefende brahmanen en priesters konden deze rituelen correct uitvoeren. Men geloofde dat het maken van fouten bij de rites tot rampen kon leiden.

In antwoord op deze zeer complexe rituelen en vanwege het feit dat de brahmanen steeds meer macht kregen, begon het vedische geloof te veranderen. Tegen de 6^e eeuw voor Christus werd het vedisme langzaam door het hindoeïsme verdrongen. Het vedisme en het hindoeïsme zijn twee verschillende godsdiensten. De hindoes geloven dat het lot van de mens afhankelijk is van zijn daden. Deze daden worden in het hindoeïsme 'karma' genoemd. Een ziel die een goed karma heeft aangenomen zal beloond worden met een beter leven tijdens de volgende incarnatie. Zielen met een slecht karma zullen gestraft worden voor hun zonden, hetzij in de huidige dan wel in de volgende incarnatie. Dergelijke mensen zullen steeds weer opnieuw in deze wereld terecht komen.

Het is niet eenvoudig om hindoeïsme te definiëren. Vanuit westerse standpunten bezien is het meer dan een religie. Hindoeïsme kan het best worden omschreven als een manier van leven die is gebaseerd op de leringen van de oude sagen en de heilige boeken zoals de 'Veda's' en de 'Upanishads'. Het woord 'dharma' betekent : 'dat wat kracht (steun) geeft aan de wereld (heelal)' en wezenlijk betekent het elke weg of spirituele discipline die leidt tot God. Hindoeïsme kent geen eenheid van geloof en opvattingen. Het is een verschijnsel en representeert een breed spectrum aan geloofsopvattingen en – praktijken, enerzijds verwant aan paganisme (heidendom) en pantheïsme (leer dat God en de wereld één zelfstandigheid vormen), anderzijds zeer diepgaand met abstracte, bovenzinlijke speculaties.

Omdat religie en cultuur nagenoeg verwisselbare uitdrukkingen zijn in het hindoeïsme, worden begrippen als 'bhakti' (vroomheid of Godsvrucht), 'dharma' (wat is juist), 'yoga' (technieken om interne energie te ontwikkelen, verbinden van de zintuigen met het ego) gebruikt om essentiële aspecten van het hindoeïsme te onderstrepen. Hindoeïsme gelooft in het vereren van afgodsbeelden, het kastenstelsel, reïncarnatie, karma (wet van oorzaak en gevolg), dharma (datgene wat juist is voor de zelf-

morele vroomheid, religie, eer van de familie) en moksha (streven naar bevrijding uit de cirkel van reïncarnatie, bevrijding van zelfegoïsme, eenheid met Brahma). Andere idealen van het hindoeïsme zijn o.a. : niet-gewelddadigheid, oprechtheid, vriendschap, zelfcontrole, geestkracht, betrokkenheid en edelmoedigheid.

Yoga betekent : 'verbinding' of 'vereniging'. Het woord yoga komt uit het Sanskriet en betekent 'yuk' of balans. Yoga is al eeuwen bekend vanuit oude geschriften en mondelinge overdracht. Yoga handelt over de manier waarop we ons levensjuk kunnen dragen en hoe we beide kanten in balans kunnen houden. Het is een bewustwording van het levensprincipe in en om onszelf, om daardoor te realiseren dat alles één is. Het beoefenen van yoga leidt ertoe dat men beter met conflicten om kan gaan en daardoor innerlijke vrede bereikt, waardoor het leven blijer, vrijer en meer zinvol wordt.

Voor de niet-ingewijde is het hindoeïsme een warboel van geschriften, goden, stromingen en sekten. Zowel monotheïsme als polytheïsme komen voor. De heilige geschriften kunnen worden onderscheiden in 'openbaring' (sruti) en 'traditie' (smṛti).

Tot de eerste groep behoren de veda's, brahmana's en upanishaden. De eeuwige waarheid geopenbaard aan de Rsi's (wijzen) en voor het gewone volk vaak onbegrijpelijk. Deze zijn voorbehouden aan geletterden en brahmanen die ze als ingewijden bestuderen en becommentariëren. De tweede groep bestaat uit de purana's (legendes) en andere geschriften die gaan over zaken die van generatie op generatie zijn overgeleverd. De upanishaden zoeken de oplossing van een fysiologisch en kosmologisch probleem, en raken zodoende aan de begrippen Atman ('het zelf') en Brahman ('de geest van het universum'). Deze geschriften spreken over reïncarnatie die afhangt van het karma (het gewicht van onze handelingen). Mensen die zich in dit leven niet goed gedragen hebben worden in een volgend leven bijvoorbeeld een hond of een invalide. Het uiteindelijke doel is de eenwording van de 'Atman' van het individu met de wereldziel 'Brahman'.

Een logisch gevolg van deze leer is het kastensysteem. De belangrijkste kasten zijn : priesters (brahmanen), krijgers, handelaars en slaven. Huwelijken tussen de verschillende kasten zijn verboden. Dit systeem vond duizenden jaren geleden zijn oorsprong. De dodengod Yama leerde dat de weg tot het Brahman de dood en de leer van de yoga is. Door geestelijke en lichamelijke oefeningen dient de yogi in staat te zijn om contact te krijgen met

het Brahman. Overigens kent niet elke hindoeïstrooming een kastensysteem. De Bhagavadgita bestaat uit zevenhonderd verzen van Krishna, de wagenman, maar die ook incarnatie is van Vishnu. Het gaat onder andere over de fundamentele gedragscode waaronder valt : onbaatzuchtigheid, eerlijkheid, liefde en het niet gehecht zijn aan het aardse. Krishna openbaart zich als de hoogste god, zijn lichaam dient slechts als begunstiging van de persoonlijke relatie tussen de gelovige en zijn god. Vishnu, de redder en beschermer van de wereld, heeft een lijst van ongeveer tweëndertig incarnaties waaronder Rama en Kṛishna. In het hindoeïsme worden Shiva en Vishnu als de belangrijkste goden gezien. De Trimurti (drie-eenheid) bestaat uit Brahma (de geest van het universum, transcendent en inherent), Shiva (vernietiger en redder tegelijk, die de bevruchtende kracht is) en Vishnu (de god die de kosmos aan het begin van elke periode (kalpa) tot nieuw leven wekt en van tijd tot tijd op aarde afdaalt).

In de dagelijkse eredienst zijn Shiva, Vishnu, Surya (de zon), Ganesha (de wijsheid) en Durga de hoofdgoden. In de Mahabharata wordt ook verteld hoe Brahma (de verpersoonlijking van het Brahman) in een gedaante van een vis voor Manu (vader van de mensheid) verscheen om hem te waarschuwen voor de zondvloed. Hij gaf hem bevel een schip te bouwen en de zeven Rsi's (wijzen) samen met de door Brahma opgesomde zaden aan boord te brengen. Samen voeren ze jarenlang over het woeste water totdat het schip in de Himalaya landde. Het zaad diende als ravitaillering voor de overlevenden.

In de oude geschriften komen vimana's (discusvormige vliegende toestellen) regelmatig voor. Tegenwoordig spreken we van vliegende schotels en UFO's. In de Vishnu Purana staat : 'De gehele stad, die ontoegankelijk was voor de goden, was aldus door de discus van Hari in vlammen gehuld en was totaal vernield. Toen ging de discus, zeer vertoornd en hevig opvlammend, terug naar de hand van Vishnu'. 'De god Pushan zeilt in een gouden schip over de hemeloceaan'. 'Garuda, de hemelse vogel draagt de oppergod Vishnu door de kosmos'. De Surya Siddhanta, het oudste astronomische geschrift, vertelt over 'de Siddhas, de volmaakte mensen, en de Vidhyaharas, de bezitters van kennis die rond de wereld reizen, onder de maan en boven de wolken'. In de Veda's valt te lezen 'dat er leven is op andere hemellichamen die zeer ver van de aarde zijn verwijderd'. De Ramayana bevat gedetailleerde beschrijvingen van een vimana. 'De voortstuwing geschiedde door een geelachtig witte vloeistof. De afmetingen waren opmerkelijk : het

had twee verdiepingen, raampjes en een koepel met een torentje. Het kon met de snelheid van de wind vliegen en maakte een melodieuze geluid. De vimana kon door de lucht reizen of stoppen en stilhangen. De vimana-griha waren vimana hangars. 'De oceaan leek net een meertje' en de vlieger zag 'de landen rond de oceaan en de mondingen van de rivieren die in zee stroomden'. In de Samarangana Sutradhara staat: 'Door middel van deze machines kunnen mensen in de lucht vliegen en hemelse schepselen kunnen naar de aarde komen'. Ook de Bijbelse engelen kunnen worden gezien als de goden (goede en slechte) van het hindoeïsme. Het is opmerkelijk dat de zondvloed ook in de Mahabharata voorkomt. 'De wolk' van de Heer en Zijn Engelen lijkt wel erg veel op een dergelijk vimana. In feite is het niet één enkel geloof, maar een mozaïek van meer dan tienduizend paden, globaal onderverdeeld in vier hoofdstromingen.

Wat zijn nu de hoofdstromingen van het hindoeïsme? De Sanatana Dharma, of 'eeuwig geloof,' tegenwoordig bekend als Hindoeïsme, is een familie van godsdiensten die het gezag van de Veda's aanvaarden. De vier hoofdstromingen zijn saivismen, shaktisme, vaishnavisme en smartisme.

Het miljard hindoes, één zesde van de menselijke familie, is georganiseerd in vier belangrijke denominaties, elk onderscheiden naar hun Hoogste Godheid. Voor Vaishnavisten is Sri Vishnu God. Voor de Saiviten is Shiva God. Voor Shakta's is de Godin Shakti de allerhoogste. Bij Smarta's, liberale hindoes, wordt de keuze van Godheid overgelaten aan de toegewijde. Elke stroming kent een veelheid van guru geslachten, religieuze leiders, priesterschappen, heilige geschriften, bedevaartcentra, scholen, kloostergemeenschappen en tienduizenden tempels. Zij bezitten een rijkdom aan kunst en architectuur, filosofie en geleerdheid. Deze vier stromingen houden zulke afwijkende geloven in, dat elk een volledige en onafhankelijke godsdienst is. Toch hebben zij een enorm erfgoed van cultuur en geloof gemeen: karma, dharma, reïncarnatie, aldoorringende Godheid, tempelverering, sacramenten, veelheid van Godheden, de guru-shishya traditie en de Veda's als gezaghebbend geschrift. Hoewel India het thuis is van de meeste hindoes, bloeien er over de gehele wereld grote gemeenschappen. De Veda's zeggen, 'Hij is Brahma. Hij is Shiva. Hij is Indra. Hij is de onveranderlijke, de allerhoogste, de zelfverlichtende. Hij is Vishnu. Hij is het leven. Hij is tijd. Hij is het vuur en Hij is de maan'. Aum Namah Shivaya.

Het vaishnavisme is een oude hindoeïstische stroming waarin de verering van Sri Vishnu en Zijn incarna-

ties, vooral Krishna en Rama, centraal staat. Grottendeels dualistisch, diep toegewijd, is zij rijk aan heiligen, tempels en geschriften. De verering van Vishnu, dat 'doordringer' betekent, dateert uit vedische tijden. De Pancharata en Bhagavata stromingen waren tot 300 v. Chr. populair. De huidige vijf Vaishnava scholen, gesticht door Ramanuja, Madhva, Nimbarka, Vallabha en Chaitanya, kwamen in de Middeleeuwen op. Het Vaishnavisme legt de nadruk op prapatti, doelgerichte overgave aan Vishnu of Zijn tien of meer incarnaties, avatara's genaamd. Japa is een belangrijke sadhana, evenals extatisch zingen en dansen, kirtana genaamd. Tempelverering en feesten worden nauwgezet in acht genomen en uitbundig gevierd. In filosofisch opzicht loopt het Vaishnavisme uiteen van Madhva's zuivere dualisme, Ramanuja's non-dualisme tot Vallabha's bijna-monistische visie. God en ziel zijn eeuwigdurend gescheiden. Het lot van de ziel is, door Gods genade, Hem eeuwig te vereren en met Hem te genieten. Hoewel over het algemeen non-ascetisch en pleitbezorger van bhakti als het hoogste pad, kent het Vaishnavisme een sterke kloostergemeenschap. Belangrijke geschriften zijn de Veda's, Vaishnava agama's, Itihasa's en Purana's. De Bhagavad Gita verklaart, 'Aan hen die op Mij mediteren met onverdeeld hart, geef ik wat zij niet hebben en bescherm wat zij hebben'. Aum Namō Narayanaya.

Het saivismen is 's werelds oudste godsdienst. God Shiva, de Barmhartige, vererend, legt het de nadruk op krachtige disciplines, verheven filosofie, de centrale rol van de guru, en bhakti-raja-siddha yoga, hetgeen leidt tot innerlijke eenheid met Shiva. Het Saivismen is oud, werkelijk eeuwig, want het heeft geen begin. Het is de voorloper van de veelvormige godsdienst die nu hindoeïsme wordt genoemd. Geleerden hebben het spoor van de Shiva-verering tot de ontwikkelde Indusvallei beschaving meer dan 8.000 jaar geleden terug gevolgd. Maar heilige geschriften zeggen ons dat er nooit een tijd was waarin het Saivismen niet bestond. De moderne geschiedenis kent zes scholen: Saiva Siddhanta, Pashupatisme, Kashmir Saivismen, Vira Saivismen, Siddha Siddhanta en Shiva Advaita. De grootsheid en schoonheid van het Saivismen wordt gevonden in een praktische cultuur, een verlichte visie over de plaats van de mens in het universum en een grondig systeem van tempelmystiek en siddha yoga. Het verschaft kennis over de evolutie van de mens uit God en weer terug naar God, over ontplooiing en ontwaken van de ziel, geleid door verlichte heiligen. Net als bij andere stromingen bestaat de meerderheid uit vrome families, met aan het hoofd honderden ordes van swami's en sadhu's die het vurige pad van wereldverzaking

volgen naar moksha. De Veda's zeggen, 'Door Shiva te kennen, de Beschermers, die verborgen is in alle dingen, buitengewoon fijn, als een vlies dat ontstaat uit geklaarde boter – door God te realiseren, wordt men bevrijd van alle banden'.

Het shaktisme eert de Allerhoogste als de Goddelijke Moeder, Shakti of Devi, in Haar vele vormen, zowel zacht als woest. Shakta's gebruiken mantra, tantra, yoga en puja om de kosmische krachten in te roepen en kundalini-kracht te doen ontwaken. Hoewel de verering van de Goddelijke Moeder zich uitstrekt tot voorbij de grenzen van de geschiedenis, ontstond het shaktisme als stroming pas rond de vijfde eeuw in India. Tegenwoordig zijn er vier vormen : toegewijd, oud-shamanistisch, yogisch en universalistisch, die allen de hevige kracht inroepen van Kali of Durga, of de vriendelijke gratie van Parvati of Ambika. Shakta toegewijden gebruiken pujariten, vooral voor de Shri Chakra yantra, om een relatie met de Godin te vestigen. Shamanisch shaktisme gebruikt magie, trance-mediumschap, vuurlopen en dieroffers voor genezing, vruchtbaarheid, voorspelling en kracht. Shakta yogi's streven er naar de Godin Kundalini te ontwaken en met Shiva te verenigen in het sahasrara chakra. Shakta universalisten volgen de hervormde Vedantische traditie waarvan Shri Ramakrishna het voorbeeld was. 'Linkse' tantristische riten stijgen uit boven traditioneel ethisch gedrag. Het shaktisme is voornamelijk advaitisch, het lot van de ziel omschrijvend als volledig identiek met de Ongemanifesteerde, Shiva. Centraal staan geschriften als de Veda's, Shakta agama's en Purana's. De Devi Gita prijst, 'Wij buigen neer voor de universele ziel van alles. Naar boven en beneden en in alle vier richtingen, Moeder van het universum, buigen wij'.

Het smartisme is een oude brahmanistische traditie, in de negende eeuw hervormd door Shankara. Dit liberale hindoeepad, dat zes vormen van God vereert, is : monistisch, non-sektarisch, meditatief en filosofisch. Smarta betekent volgeling van klassieke smriti, in het bijzonder de Dharma Shastra's, Purana's en Itihasa's. Smarta's zien met eerbied op tegen de Veda's en eren de agama's. Tegenwoordig is dit geloof synoniem met de leer van Adi Shankara, de monnikfilosoof, bekend als shanmata sthapanacharya, 'stichter van het zes-stromingen systeem'. Hij voerde in geheel India campagne om de hindoegeleaven van zijn tijd te consolideren onder de vlag van Advaita Vedanta. Om verering te verenigen, maakte hij het oude Smarta altaar van vijf godheden – Ganapati, Surya, Vishnu, Shiva en Shakti – begrijpelijk, en voegde Kumara er aan toe. Hieruit kunnen toegewijden de God, Ishta Devata, kiezen aan wie zij de voorkeur geven. Elke God is

slechts een beeld van de ene Sagu-na Brahman. Shankara bracht honderden kloosters onder in een dashanami-systeem, dat uit tien ordes bestaat en nu vijf centra heeft. Hij schreef veel commentaren op de Upanishads, Brahma Sutra's en Bhagavad Gita. Shankara verkondigde, 'Het is de ene Werkelijkheid die in onze onwetendheid verschijnt als een veelvoudig universum van namen, vormen en veranderingen. Evenals het goud waar veel versieringen van zijn gemaakt, blijft het in wezen onveranderd. Zo is Brahman, en Dat zijt Gij'.

De heer Penris gaat vervolgens in op het confucianisme. Hij verwijst naar de sterke Chinese aanwezigheid in Antwerpen die het confucianisme aanhangt en beleidt. Het confucianisme kan men omschrijven als de wijsgerige traditie die uit de synthetische vermenging van het oorspronkelijke confucianisme met andere stelsels in de 2e eeuw voor Christus ontstond, en sindsdien, min of meer als officieel erkend humanistisch-wijsgerig systeem de opvoeding en het maatschappelijke denken van de Chinese sociale elite zou beheersen tot aan het begin van de 20e eeuw.

Confucius (551-479 v. Chr.) was de eerste historisch bekende wijsgeer van China, wiens levensverhaal later in vele legenden is verweven. Volgens dit verhaal zou hij afstammen uit een oude maar verarmde adellijke familie van de Kung clan. Hij werd geboren in het jaar 551 voor Christus in Qufu, een klein plaatsje in de staat Lu, in wat tegenwoordig de provincie Shantung is. Zijn vader Shu-Liang Hê was magistraat en bevelhebber in één van de districten van Lu, doch stierf drie jaar na de geboorte van Confucius en liet de familie in armoede achter. Zijn opvoeding werd geleid door een invloedrijke patroon aan het hof van Lu, waar hij later zelf enkele posten als ceremoniemeester, magistraat en zelfs minister en ambassadeur vervulde. Hij huwde op de leeftijd van 19 jaar een jong meisje met de naam Chi-Kuan en werd vader van één zoon, K'ung Li, en twee dochters.

De eerste vier jaar na zijn huwelijk dwong armoede hem te werken voor de heer van het district waar hij woonde. Aan deze periode kwam een einde toen zijn moeder Yen Chêng Tsai overleed in 527 voor Christus. Na een periode van rouw begon hij een loopbaan als leraar en gedurende tien jaar zwierf hij vergezeld van een schare volgelingen van hof tot hof om zijn diensten aan te bieden en te proberen gehoor te vinden voor zijn hervormingsplannen. Teleurgesteld keerde hij in 483 naar Lu terug en stichtte daar een school, waar hij zijn leeringen overdroeg aan een schare toegewijde leerlingen. Op de leeftijd van 50 jaar werd hij benoemd

tot magistraat in Chung-tu en het jaar daarop tot minister van justitie van de staat Lu. Zijn bewind had veel succes. Hervormingen werden doorgevoerd en justitie eerlijk toegepast. Misdaad was bijna verdwenen. Daardoor ging het de staat Lu goed en werd het een sterke staat. Dit werd door de naburige staat Ch'i als bedreigend ervaren en de heerser van die staat drong aan op het ontslag van Confucius. Hetgeen ook geschiedde. Dit was in 496 voor Christus en Confucius begon opnieuw rond te reizen en overal onderwijs te geven, hopen- de op betere tijden. In 484 voor Christus keerde hij voor de laatste keer terug naar Lu, waar hij in 479 voor Christus overleed. Hij werd begraven in een tombe in Ch'ü Fu, Shantung provincie. De door hem gestichte school zou later uitgroeien tot de confuciaanse school, die ten slotte een beslissende rol zou spelen in het wijsgerig en culturele leven van de Chinezen tot het begin van de 2^e eeuw.

De grote betekenis van Confucius lag vooral daarin, dat hij een duidelijk mensideaal omschreef, dat het hele maatschappelijke handelen en de opvoeding en zelfopvoeding van de cultureel bewuste Chinese mens kon inspireren. In Confucius' tijd raakte de Chinese adel in verval en daarmee het hele feodale systeem van de Zhou-dynastie (ca. 1100-221 v. Chr.). Confucius, die zelf kon bogen op een adellijke afstamming maar de sociale status daarvan niet waar kon maken, gaf aan de term tsjuung tse (edelman) een andere betekenis, nl. die van de edele mens of nobele mens, die door onderwijs en zelfopvoeding een innerlijke adel heeft ontwikkeld en zo de deugdzaamheid naar buiten kan uitstralen en de maatschappelijke verhoudingen kan reguleren en harmoniseren. Het cultiveren van innerlijke deugd en de nadruk op eruditie en verfijning zouden uitgroeien tot een traditie van de Chinese sociale elite van geleerden en ambtenaren (mandarijnen) als geestelijke erfenis van Meester Kung.

Confucius leefde in een tijd, toen de oude sacrale rituelen en feodale gezagsverhoudingen in diskrediet raakten. Hij was het die de crisis probeerde te overwinnen, door de nadruk van uiterlijke rituelen en gebruiken te verleggen op een innerlijk besef van welvoegelijkheid en wellevendheid. De term li, waarmee oorspronkelijk de rituelen en ceremoniën werden aangeduid, kreeg de betekenis van goede manieren, fatsoen, decorum, zedelijk besef. Dit besef paste in heel het beeld van de menselijke samenleving, die door deugden moest worden beheerst en gereguleerd. Van die deugden werden, behalve de li (wellevendheid), genoemd: ren (medemenselijkheid), i (rechtvaardigheid), sjê (wijsheid) en sjin (vertrouwen). Door de constante be-

oefening van deze deugden werden de intermenselijke verhoudingen geharmoniseerd. De vijf belangrijkste verhoudingen waren die tussen vorst en onderdaan, man en vrouw, ouder en kind, oudere en jongere broer en tussen vriend en vriend. Harmonie in staat en gezin was er wanneer de vorst (ook werkelijk) vorst, de minister (ook werkelijk) minister, de vader (ook werkelijk) vader, de zoon (ook werkelijk) zoon was. Ieder moest dat realiseren, wat hij in zijn positie of situatie vertegenwoordigde. Dit werd het 'rechtmaken van namen' genoemd. Men moest niet slechts in naam, maar ook in wezen dat zijn wat men heette te zijn.

Deze en andere beginselen werden tot een sociaal-pedagogische leer uitgewerkt door wijsgeren uit de confuciaanse school, onder wie de bekendste waren: Meng-tse (Mencius) (372-289) en Sjuun-tse (298-238). Tijdens de Han-dynastie voltrok zich in de 2e eeuw v. Chr. een synthese tussen de opvattingen van het oorspronkelijke confucianisme met die van andere scholen uit de 5^e-3^e eeuw v. Chr. Deze synthese vervulde min of meer de rol van staats-godsdienst. De belangrijkste teksten werden gecanoniseerd. De nadruk werd in het systeem gelegd op de harmonie tussen het natuurgebeuren en het collectieve menselijke handelen, tussen de Hemel (Tien) en het Al-onder-de-Hemel (Tièn-sjia). Het leven is een eenheid van het natuurlijk gegevene (sing) en de opgave of het mandaat (ming). Collectief werd de opdracht gezien als hemels mandaat (Tièng-ming), waarvan de keizer als Zoon des Hemels de drager was. In deze sacrale functie was hij tevens opperpriester, die de hoogste offers moest brengen op het altaar des hemels. Als vorst werd hij bijgestaan door ministers en ambtenaren, die tegelijk een sacrale en een seculaire functie vervulden. De basiseenheden van de samenleving werden gevormd door de clans, waarvan het familiehoofd voorging in de vooroudercultus.

In de 3e-7e eeuw na Chr. kreeg het confucianisme geduchte concurrentie van het religieuze taoïsme en het boeddhisme. Na de 7e eeuw herstelde het gezag van het confucianisme zich, vooral toen in de 12e eeuw een nieuwe synthese tot stand kwam tussen een kern van confuciaanse ideeën met taoïstische en boeddhistische elementen.

De hiervoor al genoemde Mencius was een Chinese filosoof uit de vierde eeuw voor Christus. Hij was de bekendste leerling van Confucius. Hij gaf de leer van Confucius verder vorm en was een politieke denker en raadsman van vorsten. Zijn filosofie leert dat de mens in essentie goed is. De menselijke natuur volgt het goede even spontaan als water dat naar beneden stroomt. Ook stelde hij dat de mens

van nature een schat aan kennis met zich mee draagt, zodat diezelfde mens de juiste weg kan vinden en het daardoor niet het voorbeeld hoeft te volgen van de wijzen. Want zegt hij : 'de wijzen zijn van hetzelfde maaksel als wij'. Door dit op een natuurlijke, spontane manier nastreven van een harmonisch leven heeft de mens als vanzelf een harmoniserende werking op de rest van de maatschappij. Meng Tse was niet bij alle heersers van China even populair. In sommige perioden werden zijn naam en geschriften zelfs verwijderd uit de tempels en scholen. De oorzaak daarvan ligt in de consequenties van zijn denken. Mensen zijn immers in essentie goed en hoeven zich derhalve niet te bekommeren om innerlijke raadgevingen. Omstandigheden en fouten liggen niet bij hun maar aan de omgeving en de maatschappij. Heersers zijn daarom verantwoordelijk voor onvolmaaktheden en fouten. Zijn opvattingen verschilden wel met die van zijn leermeester Confucius. Hoewel, evenals Confucius was ook Meng Tse een voorstander van een monarchie en verwierp hij de oorlog. 'Er is nimmer een rechtvaardige oorlog geweest'. Hij meende evenwel dat het welzijn van het volk belangrijker was dan het welzijn van de heerser. Ook meende hij dat het volk het recht en de plicht had om een heerser af te zetten en zelfs te doden indien die heerser zijn plicht niet vervulde.

De meest vooraanstaande neo-confucianistische filosoof Chu shi (1130-1200), leefde in de Sung periode. Het confucianisme blies hij nieuw leven in door deze leer te verenigen met het gedachtegoed dat zich had ontwikkeld in de eeuwen erna. Klasieke teksten bewerkte hij en gaf ze opnieuw uit. Zijn filosofie is de grondslag geworden van het neo-confucianisme. Chinese en Japanse heersers maakten er gebruik van bij het formuleren van de wetgeving en de opbouw van hun staten. Voornamelijk begrepen in de filosofie van Chu hsi zijn ondermeer ri (li) en ki (chi). Ri kan worden vertaald met essentie, principe en ki met materie, energie. Het vormt de basis van alles dat ontstaat, groeit en leeft. Ri en ki zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Waar ri is, is ki en waar ki is, is ri. Slecht aan het allereerste begin stond ri, daarna pas ontstond ki. In de krijgskunsten van China en Japan zijn veel elementen terug te vinden van de filosofieën van Chu hsi.

Toen de jezuïeten uit Europa in de 16e en 17e eeuw met China kennis maakten en enthousiaste beschrijvingen van het (neo-)confucianisme gaven, was het vooral de leer van Chu hsi die inmiddels tot orthodoxe staatsleer was verheven. Wang jang-ming (1472-1529) ontwikkelde een idealistische stroming in het neo-confucianisme, dat later ook in

Japan populair werd. Toen China zich op het eind van de 19e eeuw genoodzaakt zag tot een synthese met westerse ideeën te komen, trachtte Kang Joe-wei (1858-1927) tevergeefs een dergelijke synthese te voltrekken. Deze mislukking betekende tevens het echec van het confucianisme, dat na 1950 vervangen werd door het communisme.

Een derde godsdienstige stroming die de heer Penris wil toelichten is het taoïsme. Het gaat om de filosofie van de Tao, een Chinese traditie volgens de richtlijnen van Lao Tse in de 6e eeuw voor Christus. Tao is een woord dat zich niet gemakkelijk laat omschrijven. Het betekent ; weg, route, pad en nog vele andere dingen. De 'Tao Te Ching', het voornaamste heilige boek van het taoïsme, wordt aan Lao Tse toegeschreven. Taoïsme is één van de drie grote godsdiensten in China (naast confucianisme en boeddhisme). Ondanks verschillen en vaak ook vijandigheid, hebben de drie stromingen elkaar zeer sterk beïnvloed, zodanig dat ze eigenlijk als een drie-eenheid moeten worden gezien. Onderscheidend is het taoïsme, een richting in de Chinese filosofie, waarin het speculatieve moment een belangrijke rol speelt. Het heeft een sterk mystieke traditie, dus zijn er uiteenlopende interpretaties geweest en zijn er vele sektes. Het aantal volgelingen wordt geschat op 50 miljoen, voornamelijk in China en andere delen van Azië.

De ontwikkeling van het taoïsme begon meer dan 2500 jaar geleden in Noordoost-China. Sjamaanse kruidengenezers gebruikten toen kruidenmengsels om de gezondheid te verbeteren en een langer leven te bewerkstelligen. Later werden zij 'fang-shih's' of 'voorschrijvers' genoemd. Ook begonnen zij hun mengsels te verrijken met minerale componenten.

In de periode van de Ch'ou dynastie (1027-256 v. Chr.) begonnen filosofische denkers met een neiging tot individualisme, mystiek en naturalisme, te theoretiseren over de Tao. Later in de daarop volgende Ch'in-Wei-perioden (255 v. Chr.-534 na Chr.), vormden de neo-taoïsten twee scholen : De 'ch'ing-t'ari' taoïsten (Zuiver Bekeerden) mikten op een literaire elegantie, vrijheid van wereldlijke gebruiken en natuurlijkheid. De 'hsüan-hsüeh' taoïsten (Mysterieuze-Studie) wezen op de grote filosofische klassieken en trachtten de harmonie aan te tonen tussen taoïsme en confucianisme.

De vijfde tot de derde eeuw v. Chr. in China is bekend geworden als de periode van de 'Oorlogvoerende Staten' en de 'Periode van de Filosofen'. Het land was in de 5^e eeuw nog steeds verdeeld in groot aantal feodale vorstendommen. In 331 v. Chr.

verkreeg de staat Ch'in (Qin) overwicht over haar rivalen en de heerser van het rijk 'Chao-hsiang Wang' werd de éérste Keizer van een verenigd China. De Ch'in (Qin) dynastie regeerde van 255-207 v. Chr.

Het klassieke geschrift de Tao Te Ching, of 'Boek van Rede en Deugd', is één van de kortste aller geschriften. Het werk wordt toegeschreven aan de grote Chinese wijsgeer 'Lao Tse' die vermoedelijk leefde van 614-517 voor Christus. Eveneens belangrijk zijn de teksten van Chuang Tse, die leefde van 370-285 voor Christus.

De meest populaire legende is dat in de 6^e eeuw voor Christus, Lao Tse archivaris was aan het hof van Ch'ou. Op tachtigjarige leeftijd, oud, moe en gedesillusioniseerd door de decadentie aan het hof van de Keizer en de onwilligheid van mensen het pad te volgen van natuurlijke goedheid, vertrok hij. Zijn weg voerde westwaarts, in de richting van de staat Ch'in. De weg ging door de Han-ku pas, die werd bewaakt door de grenswachter Yin Hi. Bij wijze van tol verzocht Yin Hsi aan Lao Tse een boek voor hem te schrijven. De filosoof schreef een boek bestaande uit twee delen, dat circa vijfduizend woorden bevatte. In dat boek legde hij zijn gedachten vast over de 'Tao' en de 'Te'. Pas toen Lao Tse het geschrift aan de grenswachter overhandigde liet deze hem de grens passeren. Hierna werd van Lao Tse nimmer meer iets vernomen.

Circa 110 voor Christus begon SSu-Ch'ien te werken aan de eerste geschreven geschiedenis van China. Zelfs op dit vroege tijdstip in de geschiedenis werd het duidelijk dat hij met betrekking tot de geschriften van Lao Tse slechts over vage en tegenstrijdige informatie beschikte. Hij schreef onder andere dat : 'Hij geloofde dat Lao Tse een man was uit de stad Chu Jen, Lai district, het land Hu in het koninkrijk Ch'in. Zijn familienaam was : 'Li' en zijn voornaam 'Erh' en zijn publieke naam 'Tan'. Dit komt overeen met de huidige stad Luyi, waar een imposant standbeeld van Lao Tse stond aan het begin van de Chinees-Japanse oorlog. Helaas werd het vernietigd voordat de oorsprong door middel van koolstofdatering kon worden bepaald.

Nader beschouwd blijkt de Tao Te Ching een boek te zijn dat voornamelijk bestaat uit een bloemlezing van gezegden, deels berustende op algemene wijsheden en deels afkomstig zijn uit proto taoïstische scholen. Onbekend is waar en wanneer het werk is geschreven, noch wie het heeft geschreven. De taoïstische religie brak pas door aan het begin van de Christelijke jaartelling. Er bestaan noch steeds taoïstische tempels op het eiland Taiwan.

Het is een religie met rituelen, alchemie, talismannen, diëtistische voorschriften en vele goden. De ambitie van de taoïst bestond er uit te streven naar lang leven en zelfs onsterfelijkheid.

Onder keizer Wu (424-451 na Christus) had een taoïst, K'ou Ch'ien, ambities om een taoïstisch heilig keizerrijk te stichten, met hemzelf als de grote taoïstische paus. Zijn invloed aan het hof leidde tot de anti-boeddhistische vervolgingen in 446 na Christus. In een poging om Lao Tse naar voren te schuiven werd een vals stuk opgesteld (Hua-hu-ching door Wang Fu). Daarin werd gesteld dat toen Lao Tse China verliet hij naar India ging en aldaar de Boeddha werd. Deze controverse duurde tot 1258 na Christus. Kublai Khan schreef toen een grote vergadering uit, waaraan 300 boeddhisten, 200 taoïsten en 200 confucianisten deelnamen. Na een scherp verhoor gaf de Taoïst K'ou Ch'ien uiteindelijk toe dat het enige werk dat door Lao Tse was nagelaten de Tao Te Ching was. Kublai Khan verordende daarop dat alle kopieën van de Hua-hu-ching (Sutra over de Verduistering van de Barbaren) naar de hoofdstad moesten worden gezonden en aldaar zouden worden verbrand.

Verondersteld wordt dat de taoïstische kerk begon met de 'Eerste Hemelse Meester' (T'ien Shih) Chang Ling. Hij werd opgevolgd door een reeks van taoïstische Pausen, tot 1927, toen een communistische sectie van het Nationale leger de taoïstische paus verjoeg van zijn traditionele troon in de Draken-Tijger Bergen (Lung-hu Shan).

Waarover gaat het bij het taoïsme ? 'Tao' is een niet te vertalen woord, het geeft uitdrukking aan betekenissen als pad, de weg. 'Te' wordt ook wel vertaald als deugd, maar kan ook betekenen : het openbaar worden van het Tao in de mens. 'Ching' betekent klassiek, canoniek. Dit woord werd eerst 350 jaar later aan het werk toegevoegd. Wordt ook wel vertaald als : 'de Weg en de Kracht'. Het voornaamste doel van het taoïsme kan worden omschreven als de mystieke intuïtie van de Tao, wat de Weg is, de Oorspronkelijke Betekenis, de Onverdeelde Eenheid, de Uiteindelijke Realiteit. Zowel innerlijk als bovenzinnelijk, is de Tao de natuurlijke weg van alle wezens, het is het naamloze begin van hemel en aarde, en het is de moeder van alle dingen. Alle dingen zijn afhankelijk van de Tao, alle dingen keren ernaar terug. Toch ligt het verborgen, zijn kracht en perfectie overdragend aan alle dingen. Hij die de Tao gerealiseerd heeft, heeft de lagen van bewustzijn onthuld zodat hij tot puur bewustzijn komt en de innerlijke waarheid van alles ziet. Alleen iemand die vrij is van begeerte kan de Tao bevatten, daarna levend in 'bewegingloze acti-

viteit'. Er is geen Persoonlijke God in het taoïsme, en dus geen vereniging met Hem. Er zijn drie werelden en wezens daarin, en aanbidding is een deel van de weg.

Iemand die de Tao volgt, volgt de natuurlijke orde van dingen, en wil niet beter worden dan de natuur of deugd aan anderen opleggen. De taoïst beoefent wu-wei, of niet-doen, zoals water dat zonder inspanning zijn weg zoekt en het juiste niveau vindt. Deze weg omvat het zuiveren van zichzelf door de voorkeuren en emoties te kalmeren, deels bereikt door middel van meditatie, adembeheersing en andere vormen van innerlijke discipline, meestal onder een meester. De voornaamste praktijk is goedheid of natuurlijkheid, en onthechting van de Tienduizend Dingen van de Wereld.

In de Tao Te Ching wordt de Tao geheel metafysisch opgevat: het is de moeder der 10.000 dingen en in haar worden alle tegenstellingen opgeheven; het is de grondleggende kracht die het Al beweegt. De werking van de Tao is de Te, een woord dat ook virtus, prestige, deugd betekent, maar dat door Lao Tse in ruimere zin wordt gebruikt, nl. het werken van de Tao. Bij Lao Tse is echte mystiek te vinden, en ondanks de grote duisterheid van veel gedeelten, behoort de Tao Te Ching (die reeds eerder was ontstaan) tot de merkwaardigste boeken van de wereld. Zijn gedachten zijn in schone vorm en met meer dichtelijke fantasie uitgewerkt door Chuang Tse (370-285 v. Chr.), wiens gelijkenissen zeer beroemd zijn. Het populaire taoïsme knoopte aan bij de oude volksreligie met haar natuurgoden en ontwikkelde een gecompliceerd pantheon, waarvan 'Yu-huang' (de Jadekeizer), omringd door vele heiligen, het hoofd is.

Een constituerende als religieuze organisatie vond in 84 na Christus plaats door Chang-Tao-Ling, die een theocratie in Setschuan vormde. Later ging deze verloren, maar de nakomelingen van Chang bleven hoofd van deze gemeenschap.

De Tao, of Weg, is nooit in woorden vastgelegd; het wordt eerder aan de zoekers overgelaten dit binnenin te ontdekken. Lao Tse zelf schreef: 'De tao die geuit kan worden, is niet de eeuwige Tao'. Het taoïsme heeft betrekking op het geestelijke niveau van de mens, en in de Tao Te Ching wordt de ontwaakte mens vergeleken met bamboe: rechtop, eenvoudig en bruikbaar aan de buitenkant – en hol aan de binnenkant. Schitterende leegheid is de geest van Tao, geen woorden zullen de spontaniteit, het eeuwig nieuwe niet kunnen begrijpen. Aanhangers van het geloof wordt geleerd het Tao overal te zien, in alle wezens en in alle dingen. Taoïstische al-

taren zijn het huis van goddelijke wezens die de godsdienst begeleiden, aanbidders zegenen en beschermen.

Een uniek taoïstisch concept is wu-wei, niet-doen. Het proces van het leren van namen (ming) in de doctrine teneinde onderscheid te leren maken tussen goed en kwaad, mooi en lelijk, hoog en laag, zijn (yu) en niet-zijn (wu) en het onderscheiden van begeerten. Het opgeven van kennis, was het opgeven van namen, aanzien, gevoel en wensen. Dus spontaan gedrag (wu-wei) was het resultaat. Dit betekent niet: geen handeling, maar eerder de spontane, beperkte handeling die precies aansluit op behoeften omdat zij op natuurlijke wijze ontstaan; niet bezondigen aan berekende handeling en niet doen om zo het meest minimale te doen als nodig is voor effectieve resultaten. Wanneer wij ons stil houden en luisteren naar de innerlijke bewegingen van de Tao, zullen we handelen zonder inspanning, efficiënt, zonder er teveel over te denken. We zullen onszelf zijn, zoals we zijn.

Zo schreef Lao Tse: "*Het eeuwige Tao treedt niet op en toch laat het niets ongedaan. Als koningen en prinsessen zich aan Tao hielden, zouden alle dingen vanzelf veranderen. Als na de verandering zij tot optreden neigden, zou ik hen tot naamloze eenvoud manen. Naamloze eenvoud is verlangeloos; verlangeloos zijn betekent tot rust te komen en de wereld zou zo uit zichzelf haar vrede hervinden.*"

Zo verwoord, richt de taoïstische filosofie zich tot regeringsleiders met advies hoe hun landen te regeren. Aldus werd taoïsme, op een bijzondere manier en langs een omweg, een politieke filosofie. Tussen de regels valt als het ware te lezen: 'De taoïstische wijze heeft geen ambities, daarom kan hij niet falen. Hij die niet faalt, gaat altijd voorwaarts. Hij die altijd voorwaarts gaat is vol kracht'.

Door een enkele beschouwing, ontstaan ver verwijderd van menselijke beslommeringen, kan een filosofie ontstaan, die zowel op kritische als constructieve manier, een regelrechte en praktische politieke boodschap heeft.

Lao Tse schreef ook: "*De mensen verhongeren omdat de heersers te veel belastinggraan opeisen; daarom verhongeren ze. Ze zijn moeilijk te regeren omdat de heersers zich teveel met alles bemoeien; daarom zijn ze moeilijk te regeren. Ze vrezen de dood niet omdat de heersers te veel van het leven eisen; daarom vrezen ze de dood niet. Het zijn enkel degenen die weinig van het leven eisen, die het leven waardevol kunnen maken.*"

De taoïstische filosofie kan wellicht het beste worden samengevat in een citaat van Chuang Tse : 'Beschouw het fundamentele als de essentie, beschouw dingen als gewoon, beschouw volledigheid als tekort, dwaal gerust en alleen met de spirituele en de intelligente, hierin ligt de techniek van de Tao van 'de Ouden'.

De spreker licht ten slotte het boeddhisme toe. Boeddhisme is de verzamelnaam voor de verschillende wijsgerige en religieuze denkbeelden die zijn afgeleid van de verlossingsleer die werd onderwezen, in de zesde eeuw voor Christus, door de Noord-Indiase prins Siddhartha Gautama, genaamd de Boeddha, wat Ontwaakte of Verlichte betekent. Over het boeddhisme zijn in de loop der tijden een ontelbaar aantal werken geschreven. Werkelijk inzicht wordt evenwel pas verkregen na jarenlange studie en meditatie ; of na vele levens ... Het is dus op geen enkele manier mogelijk om hier een volledig overzicht en inzicht te geven van de denkwereld van het boeddhisme.

De geestelijke vader van de relativiteitstheorie, Albert Einstein, noemde boeddhisme de 'religie van de toekomst' ; voor T.H. Huxley is het een 'ethische religie van de rede', waarin metafysische beginzelen als godheid, ziel, gebed en wonderen niet worden aanvaard. Ook in psychologische kringen is er belangstelling voor deze religie. Zo zijn er duidelijke raakvlakken gebleken met psychoanalytische gezichtspunten. In het westen heeft het boeddhisme een grote invloed op de 'New Age' beweging. Maar de boeddhistische leer is natuurlijk veel meer dan een spiritueel verlengstuk van de moderne wetenschappen. Boeddhisme is letterlijk zo oud als de weg naar Rome, maar niettemin nog verrassend actueel.

Boeddha is Sanskriet voor : 'de tot het ware inzicht gekomen, de verlichte'. Het is de benaming van Siddhartha Gautama of Shakyamuni, stichter van het boeddhisme die geboren werd in Kapilavastu 563 v. Chr en overleed ca. 480 v. Chr. in Kusinara. De historische Boeddha Gautama werd geboren in het huidige Nepal, als prins Siddhartha. Door zijn ouders, koning Suddhodana en koningin Mayadevi van de Shakya-clan, werd hij afgeschermd van de wereld opgevoed. Prins Siddhartha evenwel voelde zich aangetrokken tot een religieus leven en besloot zijn prinselijke status af te leggen en een meditatief leven te gaan leiden. Door de ontmoeting met een oude man, een zieke, een lijk en een monnik kwam hij tot het inzicht dat elk mens onderhevig is aan ziekte, verdriet, pijn, ouderdom en dat het leven eindig is. Hij werd asceet en zocht rondtrekkend naar de hoogste wijsheid. Langdurig vas-

ten en zelfkastijding brachten hem geen verlichting ; ten slotte zette Gautama zich onder een vijgenboom aan de rand van de Nairanjana rivier, met het voornemen daar te blijven tot hij de oorzaak van het lijden in de wereld had gevonden. Onder deze boom werd hij inderdaad verlicht ; de boom staat sindsdien bekend als de bodhiboom (bodhi betekent verlichting). Vanaf dat moment was hij Boeddha. Daarna nam hij de onmogelijke taak op zich om deze methode wereldkundig te maken en vele jaren predikte hij zijn verlossingsleer. Zo ontstond reeds tijdens zijn leven de boeddhistische school en is zijn leer een 'wereldgodsdienst' geworden. Boeddha zelf liet geen geschriften na. Hij stierf op 80-jarige leeftijd.

Het boeddhisme verbreidde zich van Magadha (Noordoost-Indie) langs handelswegen naar het zuiden van India. Misschien bevat de traditie omtrent enige concilies waarheid : te Rajagrhā, na Boeddha's dood, ter vaststelling van leer en discipline in de orde ; te Vaisali, 100 jaar na zijn dood, waar de minder strenge Mahasanghika's, die van de Sthaviravadins ('aanhangers van de leer der ouden') in disciplinaire kwesties afweken, uittraden. Door verdere splitsing ontstonden 18 scholen. Door koning Asjoka begunstigd, breidde het boeddhisme zich uit : tijdens zijn regering had op het derde concilie (te Pataliputra, 245 v. Chr.) een zuivering in de orde plaats ; ook werd tot missie besloten. Het boeddhisme beschouwt zichzelf namelijk, in tegenstelling tot de hindoeïstische richtingen, als universeel. Het boeddhisme had buiten India grote invloed doordat het bestaande godsdiensten niet vijandig beschouwde, zichzelf slechts als een aanvulling en overkoepeling aandiende en zich gemakkelijk aanpaste, door de geest van mildheid van zijn prediking, de hoge Indische beschaving waarmee het doordrenkt is, zijn grondgedachte van het loon naar werken gevende gerechtigheid, de geboden mogelijkheid tot steeds hogere existentie en ten slotte tot de verlossing op te klimmen, zijn diep psychologisch inzicht, zijn grootse filosofie en scherpzinnig geformuleerde dogma's.

In de andere landen nam het intussen verschillende gedaanten aan. Naar Ceylon (ten tijde van Asjoka) en Achter-india kwam het zuidelijke boeddhisme of hinajana op. In de vorm van het mahajana, dat omstreeks het begin van onze jaartelling blijkt te zijn opgekomen, verbreidde het zich naar China (vaste voet in de 4e eeuw na Chr.), Korea (372 na Chr.), Japan (552 na Chr.) ; in Tibet drong het in de zevende eeuw na Chr. binnen en ontwikkelde zich, vermengd met de inheemse Bongodsdienst, tot het lamaïsme. In India zelf, waar het nooit de enige verlossingsleer was, bleek het zich op den duur,

toen vorstelijke gunst (schenkingen aan kloosters) ging ontbreken, minder goed te kunnen handhaven tegenover de hindoeïstische richtingen. Het hindoeïsme bestreek voor de grote massa alle terreinen van het leven. Zijn leringen en praktijken konden gemakkelijk doordringen in het boeddhisme dat geen eenheid vormde en geen strenge leertucht kende, bovendien zeer tolerant was ; anderzijds nam het hindoeïsme waardevolle elementen uit het boeddhisme over. De invallen van de Hunnen (ca. 500 na Chr.) en moslims (1000-1200 na Chr.), die vele kloosters, de centra van het boeddhisme, verwoestten, waren mede ernstige oorzaken tot achteruitgang. Na ca. 1200 is het boeddhisme in Voor-India zelf praktisch verdwenen. In Orissa bestaat nog een verworpen mahajana (ca. 25.000 aanhangers) ; voorts in het zuiden een aantal vanuit Ceylon bekeerden.

De invloed van het boeddhisme in Europa begint bij Schopenhauer die door het idealisme, het atheïsme en het vermeende pessimisme van het boeddhisme aangetrokken werd. Ook Richard Wagner onderging deze invloed. Een Boeddhapros, *Light of Asia* van Edwin Arnold, beleefde in Engeland meer dan 60 drukken, in de Verenigde Staten meer dan 100. Tegen het esoterisch-occulte karakter van het westers boeddhisme in de Theosofische Vereniging (1875) verhief zich het neo-boeddhisme, dat in 1903 in Leipzig de Neubuddhistische Missionsverein stichtte. Het aantal aanhangers in Frankrijk (*Les amis du Bouddhisme* ; leider tot 1929 de staatsman Clemenceau) is gering, evenals in Engeland (waar enkele missionarissen uit Ceylon werken). Ook elders in Europa is het aantal boeddhisten gering. Over de verhouding tussen christendom en boeddhisme heeft zich een hele literatuur ontwikkeld. Volgens R. Seydel zouden de evangelisten o.a. een Indische bron gebruikt hebben. Hoewel er enkele punten van overeenkomst zijn (geboorte uit een maagd, tekenen daarbij, verzoeking enz.) is het tot heden niet gelukt een historisch verband aan te wijzen.

Het boeddhisme is géén religie zoals wij die in het westen kennen ; het doet geen beroep op het bovennatuurlijke, sancties en goden. Er is geen hemelse bestraffing of beloning. Het boeddhisme is een verlossingsleer, dit wil zeggen een verzameling van leefregels, leringen en praktijken, die aan iemand bevrijding uit de voortdurende wedergeboorten moeten verschaffen. In de leer van Boeddha worden alle ethische normen niet bepaald door een godheid of oerkracht buiten de mensheid, maar door de psychologische achtergronden en motieven van ons eigen handelen. Het boeddhisme kan dus beter worden beschouwd als een combina-

tie van religie, filosofie en psychologie. In christelijke terminologie fungeert Boeddha eerder als een profeet, niet als een god. De Boeddha is overigens geen agnost of atheïst. Over het bestaan van goden laat hij zich niet uit. Goden worden door de Boeddha erkend, zolang godsbeelden beeldende voorstellingen van een menselijke geestesgesteldheid zijn, geen bestaande geestelijke wezens.

Aan de ene kant sluit het aan bij oudere leringen (in de oudste Upanisiaden : kennis van de eigen ziel, die met het oerprincipe van het zijnde, het Brakman, identiek is, voert tot de verlossing), anderzijds is het een reactie tegen het extreme ritualistische brahmanisme. Het boeddhisme verwerpt de veda's, ook de gehele offercultus ; het ontkent het hoogste Brahman, en erkent de bestaande wereld (het kwaad) als positief aanwezig. De verlossing is niet : opgaan in het Brahman, maar ervaren van het Nirvana. Het boeddhisme is verder volstrekt individueel (verwerpt het kastenwezen) en leert dat ieder kan deel hebben aan het heil. Hoewel Boeddha de brahmaans filosofie verwerpt, berust zijn leer op een eigen filosofisch-pessimistische wereldbeschouwing, waarin vooral het brahmaans mechanisme van het wereldgebeuren centraal is en waarin God niet verlossend ingrijpt. De grondgedachten van het boeddhisme liggen in de beroemde prediking te Benares, 'die het rad der Leer in beweging zet', de vier waarheden van het lijden, het ontstaan van het lijden, de opheffing van het lijden en de weg tot opheffing van het lijden. 'Lijden', beter : 'onrust', is de onbehaaglijkheid, die het wezen ondervindt doordat het in de stroom van het gebeuren in deze wereld wordt meegesleurd. Boeddha leert hier dat het bestaan zelf lijden is ; en dat het lijden blijft door de levensdrang die weer grond is op onwetendheid. In het overwinnen van de onwetendheid ligt dus de overwinning van het lijden. (Hier wordt niet intellectuele, maar intuïtieve onwetendheid bedoeld.) Is door het inzicht de levensdorst vernietigd en de kring van de causaliteit, die van existentie tot existentie voert verbroken, dan bereikt men het Nirvana (Sanskriet : het uitgeblust zijn van het vuur van begeerte, hartstocht en waan), dat men ook bij leven kan ingaan.

Het is nagenoeg niet mogelijk een definitie van Nirvana te geven, omdat het op een ander plan ligt dan het intellectuele denken. Men moet het ervaren. Het is niet hetzelfde als niets of vernietiging, eerder het ophouden van een proces, zoals het uitgaan van een vuur. Boeddha weigerde een antwoord te geven op de vraag of de verlorene in het Nirvana persoonlijk voortbestaan. De weg tot het Nirvana is : vertrouwend op Boeddha als de competente leraar, in zijn leer die tot de verlossing

leidt, en het juiste pad bewandelend in de gemeente van de monniken (sangha) legt men zichzelf kuisheid, waarheidsliefde en andere 'geboden' op. Hierdoor bereidt men zich voor op de concentratie (jnadhi), een proces van onthechting aan het aardse, van de successievelijke vernietiging van de levensdrang. Doordat de roerselen van de ziel, wilsuitingen en fantasie afsterven, vernietigt men samsara's dit wil zeggen de vormende elementen in het onderbewustzijn, die het karmaproduct opnemen bewaren en de nieuwe existentie bepalen. De concentratie bestaat uit vier trappen ; na de vierde volgt het tot verlossing leidende inzicht ; vaak wordt er echter nog een tweede oorspronkelijk parallelle, vijfvoudige cursus aan toegevoegd. Het boeddhisme is in de eerste plaats bestemd voor monniken (bhiksoes), die zich van de wereld losmaken, een gemeenschap vormen en de verlossing nog in dit leven nastreven in tegenstelling tot de lekenaanhangers (upasaka's), die enkele geloften afleggen, voor het onderhoud van de bhiksoes zorgen en prediking van hen ontvangen, maar riten en feesten van niet-boeddhistische richtingen kunnen volgen.

Andere belangrijke kenmerken van het boeddhistische denken zijn een pragmatische en optimistische instelling. Pragmatisch, want het kent geen dogma's, geboden of verboden. Optimistisch, want ieder mens kan zich bevrijden van de pijn van het menselijk lijden, wanneer hij de oorzaken van het lijden kent en die teniet doet. De oorzaken zijn geheel in de mens zelf gelegen.

Geen hemel, geen god – maar het boeddhisme erkent wel een begrip als bevrijding ? Jawel, bevrijding vormt de spil van bijna alle religies, ook van het boeddhisme, maar de interpretaties verschillen sterk per religie. In het christelijke denken heeft bevrijding zowel religieuze als economische, politieke en sociale dimensies. In het boeddhisme wordt bevrijding vooral gezien als persoonlijke ontwikkeling. Bevrijding betekent het verwijderen van alles wat de mens doet lijden en van zichzelf doet vervreemden. Het is vooral een existentiële beleving, een kwestie van 'zien'. Meditatie en contemplatie zijn daarom fundamentele begrippen en belangrijke bezigheden in het dagelijks leven van boeddhisten. Ondanks het persoonlijke karakter van het boeddhisme kent het geen 'ziel' of 'zelf'. Het probeert juist de egoïstische levenshouding van de mens te overwinnen. Boeddhisten kennen een diep verlangen om zachtmoedig en vreedzaam te zijn. Ze zijn extreem verdraagzaam. Nog nooit in de wereldgeschiedenis heeft een boeddhistische groepering een godsdienstoorlog ontketend – in tegenstelling tot andere wereldreligies, die maar al te

vaak triomftochten zijn begonnen onder het motto 'God met ons'. Meer nog, in de boeddhistische voorstelling beperkt de solidariteit zich niet tot het menselijk geslacht, maar trekt heel de kosmos mee in een wederkerige relatie, waarmee we weer terug zijn bij citaat hoger vermeld.

De kern van het boeddhisme wordt gevormd door de vier waarheden. Het doel van deze waarheden is niet zozeer te komen tot bepaalde metafysische inzichten, maar veeleer om een antwoord te geven op een concreet menselijk probleem : het lijden. Het leven bestaat immers uit allerlei vormen van lijden : pijn, verdriet, afgunst, haat, noem maar op. Dit lijden wordt niet gedirigeerd door een hogere macht, maar de oorzaken liggen vooral in de mens zelf. Dat betekent ook dat de mens zich ervan kan bevrijden. Het lijden, dat Gautama in zijn staat van opperste verlichting onder de 'bodhiboom' kreeg, wordt 'De Vier Edele Waarheden' genoemd.

De eerste waarheid is dat het leven lijden is. 'Lijden' (dukkhd) is niet beperkt tot lichamelijke en geestelijke pijn. De term wordt eerder gebruikt voor de meer universele en diepere psychologische toestand van ontevredenheid en angst die gepaard gaat met iedere ervaring in het wereldse bestaan. Volgens het boeddhisme ontstaan dergelijke gevoelens vooral door de vergankelijkheid van het aardse bestaan. Ook vreugde en genot zijn van voorbijgaande aard. Bovendien gaan ook die ervaringen vergezeld van de angst ze kwijt te raken, dus schenken ze ons geen blijvend geluk. Het leven is dus al met al een ononderbroken reeks van onbevredigende ervaringen vol leed, zoals ontevredenheid, frustratie, onrust, angsten en fysiek lijden.

De tweede waarheid is dat het lijden wordt veroorzaakt door hunkering. Deze hunkering (tanha) kent drie vormen : de hunkering naar zintuiglijke ervaringen ; de hunkering om ons leven voort te zetten ; en de hunkering naar de opheffing van ons leven. Al deze vormen leiden tot daden die op hun beurt tot een eeuwigdurende kring van wedergeboorten leiden (samsara).

De derde waarheid is dat verlossing van de hunkering verlossing van het lijden betekent. Verlossing van het lijden leidt tot het nirvana. Het nirvana is moeilijk te vatten in concepten en termen – eerder door middel van yoga-oefeningen en meditatie. In ieder geval is het een toestand waarin al het lijden is uitgedoofd, een toestand van absolute en eeuwigdurende vrede. Het betekent de definitieve beëindiging van samsara, de kring van wedergeboorten (en dus van het lijden). Deze toestand is

bereikbaar voor iedereen die leeft zoals in de vierde waarheid wordt omschreven.

En de vierde waarheid is dat het Achtvoudige Pad leidt tot verlossing van het lijden leidt. Het Achtvoudige Pad omvat een breed scala van raadgevingen en oefeningen : de juiste inzichten (overeenkomstig de vier waarheden) ; de juiste bedoelingen (geen bezitsdrang, wreedheid of boosheid) ; de juiste woorden (geen leugens, roddels, laster of ruwe taal) ; het juiste handelen (geen geweld jegens mensen of dieren, niet stelen, niet genieten ten koste van anderen) ; de juiste levenswijze (een eerlijk en heilzaam beroep) ; de juiste inspanning (inzet om het heilzame te bevorderen) ; de juiste aandacht (alert zijn voor het hier en nu) ; en de juiste concentratie (op het hier en nu, of op een heilzaam object).

Ook in filosofisch opzicht wijkt het boeddhisme af van westerse inzichten. Men kent een andere vorm van het begrip causaliteit, namelijk de 'leer van het voorwaardelijk (of afhankelijk) ontstaan'. Voor de boeddhisten is het niet zo dat een aantal voorafgaande oorzaken een gevolg produceert. Iedere gebeurtenis en ieder ding is daarentegen het resultaat van een veelheid van voorwaarden. Als alle voorwaarden die nodig zijn voor het ontstaan van een bepaalde gebeurtenis aanwezig zijn, dan zal die gebeurtenis onvermijdelijk plaatsvinden. Met andere woorden : er is geen werkelijke oorzaak ; het gevolg is niets anders dan de aanwezigheid van het totaal van voorwaarden die nodig zijn voor het ontstaan ervan.

Zo'n voorwaarde wordt ook wel dharma genoemd. Louter door zijn ontstaan werkt het (in combinatie met andere voorwaarden) mee aan het ontstaan van een ander dharma, dat op zijn beurt ook weer als voorwaarde dient. Aan de hand van dharma's worden het ontstaan, het tijdelijke bestaan en het verdwijnen van de realiteiten van onze ervaring verklaard. De dingen van de alledaagse wereld worden aldus teruggebracht tot hun ultieme elementen, of dharma's. Alle gebeurtenissen zijn het resultaat van een proces van onophoudelijk opeenvolgende conjuncties en disjuncties van dharma's – een proces dat doorgaat tot het eind van elke eeuwigheid, als alles ontbindt om daarna, in de volgende eeuwigheid, op dezelfde manier opnieuw te beginnen.

De theorie van de dharma's beslaat overigens niet alleen de materiële dingen van onze ervaring, maar ook alle psychische processen en gebeurtenissen en zelfs de ziel. In feite berust geen enkel psychisch proces op een substantiële realiteit. Alle psychische

fenomenen worden verklaard in termen van het proces van het voortdurend ontstaan en verdwijnen van psychische gebeurtenissen of dharma's.

Hoeveel dharma's bestaan er eigenlijk ? Elke boeddhistische school geeft daarop een verschillend antwoord. De aantallen variëren van 75 tot 174. Daarvan zijn de meeste dharma's voorwaardelijk (samskrta), maar niet allemaal. Het nirvana is een onvoorwaardelijk dharma (asamskrta) ; sommige Boeddhisten voegen daar de ruimte aan toe, terwijl er weer anderen zijn die nog meer onvoorwaardelijke dharma's kennen.

De tweede belangrijke leer van het boeddhisme is die van de vergankelijkheid of tijdelijkheid (anityata). Alle dingen in deze wereld bestaan slechts een moment en veranderen voortdurend, zonder dat er een onvergankelijke basis hieraan ten grondslag ligt. Verandering is geen transformatie van een onvergankelijke substantie, maar het volledig verdwijnen en opnieuw ontstaan van een dharma. Er is slechts een proces van verdwijnen en ontstaan, dat zich zo naadloos voltrekt dat het op ons de indruk maakt alsof de dingen continu bestaan.

Dit veranderingsproces heeft geen externe oorzaak, maar komt voort uit de dharma's zelf. Vergankelijkheid is dus een essentieel onderdeel van dharma's. Alle nieuwe dingen dragen vanaf het moment van hun ontstaan de oorzaak van hun vernietiging in zich en verdwijnen dus weer onmiddellijk.

Wat wij onder een 'auto' verstaan, is welbeschouwd een samenstel van verschillende onderdelen : carrosserie, stoelen, stuur, motor, wielen, enzovoorts. Voor boeddhisten is het begrip 'auto' daarom niet meer dan een woord, een naam, een predikaat zonder dat er een realiteit is die ermee overeenkomt. Volgens de 'leer van de zelfloosheid' gaat deze vergelijking ook op met de mens. Een persoon is opgebouwd uit vijf afzonderlijke delen : vorm : het menselijk lichaam ; gevoel, lichamelijke of mentale gevoelens, die plezierig, onplezierig of neutraal kunnen

zijn en veroorzaakt worden door contact van de zintuigen met andere objecten ; de waarnemingen van de zes zintuigen (vijf externe en het interne, dat manas wordt genoemd) ; impulsen, zoals hebzucht, haat, neigingen, wilsuitingen ; en het bewustzijn, als resultaat van waarnemingen van de zintuigen.

Behalve deze vijf onderdelen is er een entiteit die men met 'persoon' zou kunnen aanduiden. Wat we gewoonlijk een 'persoon' noemen, is volgens de

leer van het voorwaardelijk ontstaan, niet meer dan een proces van continu ontstaan en verdwijnen, zonder dat er een onvergankelijk en substantieel zelf of ziel achter zit. Ons ego is niet meer dan een illusie. Er bestaan slechts dharma's die elkaar opvolgen. Er zijn fysieke en mentale processen of gebeurtenissen, er zijn daden en ervaringen, maar er is geen onvergankelijke dader van de daden of een subject dat de vruchten van die daden ervaart.

De ene mens is ziek en zwak, de andere sterk en gezond. De een groeit op in welvaart, de ander in volstrekte armoede en ellende. De een is geniaal, de ander dwaas. De een wordt geboren als miljonair, de ander als armoedzaaiër. Er zijn fundamentele verschillen tussen mensen, maar waar komen ze vandaan? De meeste religies zien hierin de hand van een onberekenbare schepper, maar het boeddhisme zoekt de oorzaak van deze verschillen daarentegen vooral in onszelf: karma.

Eigenlijk kan het begrip karma in één zin worden samengevat: ons heden wordt bepaald door ons verleden. De grote verscheidenheid in mensen is niet alleen maar toe te schrijven aan erfelijkheid, aan omgeving, of 'karakter' en opvoeding, maar vooral aan ons eigen karma. Wij zijn zelf verantwoordelijk voor onze eigen daden, ons geluk en onze ellende. Wij scheppen onze eigen hemel en onze eigen hel. Wij zijn de bouwmeesters van ons lot. Karma betekent letterlijk: handeling. Het omvat zowel het goede als het slechte. Naar welke van de twee de balans doorslaat, hangt van onszelf af. We oogsten wat we zaaien. Nu zijn we het resultaat van wat we eens waren en in de toekomst zullen we het resultaat zijn van wat we nu zijn.

Karma is geen goddelijke beschikking, maar een gevolg van voorgaande handelingen van onszelf. Ieder schept zijn eigen omstandigheden. Karma is daarom geen wet van straffen en belonen, maar alleen van acties en reacties. We kunnen dan ook nooit een ander de schuld geven van onze slechte omstandigheden; een ander draagt er hooguit toe bij. De obsessie met schuld, boete, zonde en moraal kent het boeddhisme niet. De mens is niet zo zeer moreel, maar spiritueel verdorven. De boeddhist bekent zijn overtredingen, maar niet zijn zonde. Mensen zijn niet moreel, maar geestelijk slecht. Ze zijn niet schuldig, maar blind en onwetend; ze brengen zichzelf leed toe door eigen toedoen.

Ligt onze toekomst door onze karma nu helemaal vast? Gelukkig niet. De misdadiger van vandaag kan de heilige van morgen zijn. Onze karma bepaalt een deel van onze toekomst, maar zeker niet helemaal. Als dat zo was, dan zouden mensen altijd

slecht blijven als ze een slecht karma hadden. Ze zouden altijd gevangen blijven in samsara, de eeuwige cyclus van wedergeboorten. Er bestaat een uitweg uit een slecht karma, maar voor verlossing zijn we weer van onszelf afhankelijk. Een boeddhist bidt niet tot een ander om verlost te worden, maar verlaat zich vol vertrouwen op zichzelf. Persoonlijke verantwoordelijkheid is de basis van het boeddhisme.

Alle dingen in het leven hebben hun eigen cyclus. Een eenvoudig grassprietje komt niet zomaar op vanuit het niets. Het bestaan is verbonden met oorzaken en onderworpen aan voorwaarden. Ook het menselijk bewustzijn is niet zomaar uit het niets ontstaan, noch verdwijnt het simpelweg op het ogenblik van de dood. Mentale continuïteit is het basisbegrip van de wedergeboorte. Het bewustzijn kent geen oorsprong of einde, maar verloopt van het ene bestaan naar het andere, van de ene lichamelijke ondersteuning naar de andere. Dit proces van wedergeboortes en opeenvolging van bestaansvormen noemt men samsara.

Samsara bestaat uit een aantal hogere en lagere bestaansniveaus. Overeenkomstig onze daden zal de levensstroom die nu ons bestaan vormt, na de dood een nieuwe identiteit zoeken. Zo vindt er steeds een nieuwe geboorte plaats. Bij elke wedergeboorte komen we, afhankelijk van onze karma, terecht in een hoger of lager bestaansniveau. Zo dolen we door deze bestaansniveaus in een maastroom van hebzucht, haat en begoocheling, en zijn we overgeleverd aan de eindeloze cyclus van geboren worden en sterven.

Aan deze cyclus kunnen we ontsnappen. De uitgang uit het samsara heet: nirvana. Met behulp van meditatie en door het beoefenen van het Achtvoudige Pad kunnen we onze karma ontstijgen. Zodra onze onwetendheid en dorst naar bestaan zijn vernietigd, zal er geen wedergeboorte meer zijn.

Nirvana is het hoogste goed in het boeddhisme. Het is de bevrijding uit samsara, de eeuwige cyclus van wedergeboorten en de ervaring van een radicale verandering in het bestaan. Nirvana is een staat waarin de vlam van de levensdorst geheel is gedoofd. Door het ego los te laten wordt de werkelijkheid in haar onverhulde volheid gezien. Het is een verzoening met het bestaan zoals het in werkelijkheid is, voorbij onze eigen beperkte en vooringenomen beleving ervan.

Het begrip nirvana leidt gemakkelijk tot misverstanden. Zo wordt het vaak gelijkgesteld aan het westerse begrip 'hemel'. Nirvana is echter geen on-

veranderlijk metafysisch principe, maar in de eerste plaats een persoonlijke toestand, een staat van geest. Die toestand dient in dit leven te worden gerealiseerd en is niet een staat die men wel of niet verkrijgt na de dood. Nirvana en de wereld om ons heen zijn niet twee verschillende werkelijkheden of twee verschillende toestanden van de werkelijkheid. Nirvana is de werkelijkheid ontdaan van al onze denkbeelden, met inbegrip van deze.

Ook wordt in het westen nogal eens aangenomen dat nirvana een soort 'niets' is, het uitdoven van de eigen existentie. Dit misverstand komt waarschijnlijk door een ongelukkige vertaling van het 'loslaten van het ego'. Volgens het boeddhisme moet de mens zijn wereldlijke 'ik' overwinnen om daarmee ruimte te maken voor een diepere, meer authentieke manier van bestaan. Dit is iets anders dan zelfontkenning of vernietiging van de persoonlijkheid.

Driemaal heeft Gautama Boeddha 'het Rad van de Leer aan het wentelen gebracht', d.w.z. een rede gehouden waarin hij zijn leer uiteenzette; waarbij hij achtereenvolgens drie niveaus van begripen aansprak. Hieruit zijn drie verschillende richtingen ontstaan, die 'De Drie Voertuigen' worden genoemd.

Het eerste voertuig is *Hinayana*, het 'Kleine Voertuig', ook wel Theradava genoemd. In deze 'beginleer' gaat men ervan uit dat ieder mens door vele levens heen verlichting kan bereiken door zelfdiscipline en voor zichzelf alleen. Hij dient zich daartoe te richten op de Vier Waarheden en het Achtvoudige Pad te volgen. Doel is het bereiken van Nirvana, de plek waar alle lijden is opgelost. Het Hinayana-boeddhisme heeft zich in zuidelijke richting verspreid naar Sri Lanka, Thailand, Burma, Laos, Cambodja en Zuid-Vietnam.

Het tweede voertuig is *Mahayana*, het 'Grote Voertuig', ook wel Bodhistvayana genoemd. In deze 'middenleer' wordt ervan uitgegaan dat verlichting slechts bereikt kan worden door hulp van buitenaf. Training en lering door een verlichte leraar, maar ook geloof en devote toewijding en de hulp van de tijdloze, transcendente Bodhisattva's voeren naar het Boedddhaschap. Het is een altruïstische weg omdat er wordt gestreefd naar verlichting voor alle levende wezens tegelijk; en tot dit moment is aangebroken, wordt de eigen totale verlichting opgeschort. Doel is Tatatha, het non-dualisme, de absolute leegte. Het Mahayana-boeddhisme heeft via Tibet, China, Mongolië en Korea ook in Japan aanhangers gekregen. Op deze reis is de uiterlijke vorm van het Mahayana-boeddhisme enigszins gewijzigd, maar de inhoud is onveranderd gebleven.

Het is immers onmogelijk de ultieme waarheid te wijzigen. Wel is het mogelijk om de vorm, de verpakking, het handvat aan te passen.

Het derde voertuig is *Vajrayana*, het 'Diamanten Voertuig', ook wel Tantrayana genoemd. Deze 'eindleer' gaat uit van de opvatting dat ieder wezen potentiële Boeddha is; hij is zich daar echter niet van bewust door de dichte mist van onwetendheid en verwarring die zijn geest verduistert. Dit is dan ook de oorzaak van het lijden. Door inzicht en juistheid van handelen kan de mist verdreven en de staat van grote zaligheid (Mahasubbha) bereikt worden. Hiertoe dient men de geest te trainen en te richten op dat ene doel. De specifieke tantrische weg gaat ervan uit dat verlichting ook in één leven kan worden bereikt en erkent ieder element uit het bestaan als middel tot dit doel. Lichaam en geest, hartstocht en verlangen zijn niets anders dan vormen van energie die kunnen worden benut door ze te richten op het doel van verlichting.

Zowel de woorden- als de beeldentaal van Mahayana en Vajrayana zijn rijk aan symboliek. Ieder aspect van verlichting vindt zijn uitbeelding in een van de transcendente Boeddha's en Bodhisattva's en in de godengestalten die vaak overgenomen zijn uit oudere religies. In landen als Nepal en Tibet zijn speciaal voor dit doel schitterende kunstwerken geproduceerd. Het aanschouwen van deze beelden is een meditatieoefening tot innerlijk contact met het uitgebeelde aspect, waarbij elk handgebaar, elke houding, elk afzonderlijk attribuut een symbolische betekenis heeft.

In de tantrische meditatieoefeningen worden de krachten van zowel geest, spraak als lichaam ('Trigaya' of De Drie Mysteriën) op dat ene doel: verlicht, gericht. Hulpmiddelen daarbij zijn mandala's (geest), mantra's (spraak), mudra's en asana's (lichaam).

Een mandala is een ritueel diagram, dat de structuur zowel als de eenheid van microkosmos én macrokosmos laat zien, van binnen- en buitenwereld. Hierdoor is het een praktisch hulpmiddel op het pad naar verlichting. De basisvorm is die van een tempel of paleis, met poorten naar de vier windstreken. In het centrum bevindt zich de transcendente bewoner van de mandala. Alle onderdelen zoals symbolen, attributen, godheden en neven-godheden worden op ritueel strikt voorgeschreven wijze in de mandala aangebracht; het maken van de mandala is de meditatieoefening.

Een mantra is een klank- of woordsymbool, dat bij meditatie hardop of in gedachten wordt uitgesproken.

ken. De mantra helpt om een verbinding te maken met diepere lagen van het bewustzijn. Om-manipadme-hum is, zeker in het westen, één van de bekendste mantra's. Het wordt vaak vertaald als : hij die uit de lotus komt/woont. Maar dat is een zeer eenvoudige vertaling. Tezamen met om-ah-hum-benza-goeroe-pemé-siddhi-hum behoren ze tot de meest gebruikte meditatietechnieken waarbij een mantra gebruikt wordt. Beide mantra's hebben binnen het boeddhisme een filosofische achtergrond.

De term 'Boeddha' duidt een wezen aan dat door eigen inzicht verlicht is en verlost uit de kringloop van wedergeboorten. De absolute staat van verlichting wordt 'bodhi' genoemd. Er is dus niet één Boeddha, er zijn er vele. De meeste verschijnen als buiten de tijd geplaatste manifestaties van het Eeuwig Absolute. Deze 'transcendente Boeddha's' zijn tevens de heersers over de verschillende tussenparadijzen. Daarin kunnen wezens, die een bepaalde trap in hun ontwikkeling naar verlichting hebben bereikt, wedergeboren worden om in alle rust zich verder te ontwikkelen. Maar er zijn ook in de tijd geplaatste verschijningen, die zijn geïncarneerd of zullen incarneren om anderen de weg te wijzen naar de verlossing (Manushi-Boeddha's). Ze doen dit niet door als een heiland in het leven van hun volgelingen in te grijpen. Ze treden slechts op als leraren, die de Wet (Dharma) neerleggen, de weg wijzen en als voorbeeld dienen voor ieder, die bereid is, die weg te gaan.

Buiten tijd en natuurwetten zijn de vijf transcendente Boeddha's, de vijf abstracte aspecten van het Boeddhachap. Ze worden ook wel Jina's (Overwinnaars), Tathagata's (Volmaakten) of Dhyani-Boeddha's (Meditatie-Boeddha's) genoemd. Deze vijf belichaamde vormen van mystieke wijsheid zijn in de loop der eeuwen in een uitvoerig systeem geplaatst, waarin ze elk een familie vertegenwoordigen, met bijbehorende aspecten en zelfs windrichtingen. Op deze manier laten ze zien hoe de vijf skanda's (aspecten van de persoonlijkheid : lichaam, ondervinding, waarneming, geestesprikkels en bewustzijn) getransformeerd kunnen worden.

In het Mahayana-boeddhisme is, waarschijnlijk geïnspireerd door het Islamitische monotheïsme, het idee ontstaan dat er tenslotte toch één absolute macht is, zonder begin en zonder einde, één die zichzelf creëert (Swayambhu). Oorspronkelijk openbaarde deze Ene, Absolute zich in de vorm van een vlam uit het hart van een lotus ; maar na verloop van tijd kreeg ook dit symbool een gepersonifieerde vorm als de Adiboeddha of Oerboeddha. Vairocana wordt wel gezien als Adiboeddha,

maar er zijn meer namen en verschijningsvormen waaronder deze opperste essentie van het Boeddhachap wordt gepresenteerd, bijv. als *Vajradhara*. De vajrahumkaramudra (de positie van de handen met vajra en ghanta) is symbolisch voor de gelukzaligheid van het Ene, dat ontstaat uit de vereniging van tegendelen : de Unio Mystica.

De historische Boeddha Gautama heeft zichzelf vaak de geneesheer voor het lijden in de wereld genoemd en Dharma als het medicijn. Hieraan is de opvatting ontsproten dat Gautama kan worden aangeroepen om bij ziekte de juiste geneeswijze te openbaren. Hij wordt in deze functie omringd door zeven genezende aspecten, waarvan Bhaisajyaguru ('de Heelmeester' met de genezende plant myrobalan met vijflobbige vrucht) de enige is die ook wel afzonderlijk wordt afgebeeld.

Een Bodhisattva is een wezen, dat de staat van verlichting geheel of gedeeltelijk heeft bereikt. Boeddha Gautama noemde zichzelf een Bodhisattva, een verlichtingszoeker, voordat hij het Boeddhachap verwierf. Belangrijk voor een Bodhisattva is dat hij de verlichting niet alleen voor zichzelf nastreeft, maar voor alle levende wezens en hen daarbij helpt. Er zijn tien stadia (bhumi) in de spirituele loopbaan van de Bodhisattva. In elk stadium wordt een elementaire deugd (paramita) ontwikkeld. In het zevende stadium wordt de Bodhisattva transcendent of Mahasattva. Een Mahasattva of Transcendente Bodhisattva is een wezen dat de verlossing uit de kringloop van wedergeboorten heeft bereikt, maar de uiteindelijke totale verlossing uitstelt. Mededogen (karuna) met alle andere wezens brengt de Mahasattva ertoe, vrijwillig in de bestaanswereld te blijven om zich in te zetten voor de verlossing van alle wezens. Door zijn eigen zuivere staat kan de Mahasattva belastend karma van anderen teniet doen. De transcendente Bodhisattva's zijn niet meer onderworpen aan de dwang van welke natuurwet dan ook. Ze hebben het vermogen om iedere gewenste vorm aan te nemen, op meerdere plaatsen tegelijk te zijn en zich met de snelheid van de gedachte te verplaatsen. De Bodhisattva's worden beschouwd als de geestelijke kinderen van de abstracte, en in die zin onbereikbare, Dhyani-Boeddha's. Ze vervullen de rol van bemiddelaars tussen Samsara (de bestaanswereld van illusie en lijden) en Nirvana (de staat van kalme, emotieloze zaligheid) ; en zijn tegelijk identificatie-ideaal en vereringsobject.

De Mahasattva, die waarschijnlijk het meest populair is en zeker degene waarvan de meeste afgebeelde vormen bestaan, is Avalokiteshvara (De Heer die neerblijkt). In Nepal zijn 108 verschij-

ningsvormen bekend. In Tibet wordt elke draai aan de gebedsmolen, elke gemurmelde mantra 'Om Mani Padme Hum' gewijd aan Avalokiteshvara als redder in nood en verlosser van bezwarend karma. Als Lokeshvara wordt hij wel gezien als afgeleid van de Hindoegod Shiva. Manjushri is na Avalokiteshvara de meest populaire Bodhisattva.

De leer van de tantrische weg naar verlichting is vervat in een aantal teksten, die zo vol geheime kennis zitten, dat ze alleen door jarenlange studie en met hulp van een ingewijde leraar te begrijpen zijn. Daarom heeft het tantrische principe van de weg naar verlichting, die door alle menselijke ervaring heen voert, een makkelijker herkenbare vorm gekregen in de Ishtadevata's (de persoonlijke of innerlijke goden) of, zoals ze in Tibet heten, de Yidams. Om de serene staat van een Boeddha in zichzelf te bereiken, moet de Sadhaka (Tantra-leerling) een veelheid aan innerlijke struikelblokken overwinnen. Een Yidam confronteert de sadhaka met zijn eigen zwakheden en geeft hem de innerlijke kracht om door de angst heen tot ware zelfkennis te komen en de eigen 'gebreken' te transformeren tot wijsheid, die leidt naar de verlossing. De Yidams worden in de meeste gevallen afgebeeld in extatische omhelzing met hun Yogini, een extase die hen ver voorbij zelfzucht en hartstocht heeft gevoerd. Alle banden met de wereld van illusie zijn verbroken.

Omdat de Tantra zelf vol geheime doctrines zit, is de betekenis van de zichtbare symbolen daarvan ook niet eenvoudig te duiden. Ondanks deze onduidelijkheid is Heruka waarschijnlijk wel de meest representatieve figuur van het verschijnsel Yidam. Hij heeft acht gezichten, zestien armen en vier benen. Hij wordt gezien als de vernietiger van alle Mara's (demon van illusie en verleiding en zijn helpers). Meestal wordt hij afgebeeld in omhelzing met zijn vrouwelijke partner Nairatma, om de opheffing van alle tegenstellingen te symboliseren, die de eenwording in gelukzaligheid teweegbrengt. In de gedaante wordt de Yidam Hevajra genoemd.

Het boeddhisme heeft zich over vele landen en culturen verspreid en daarbij steeds de plaatselijke goden geïntegreerd in het systeem. Zo zijn er in het Mahayana- en Tantrayana-boeddhisme, Hindoegoden, Bongoden (de oude religie van Tibet) en plaatselijke folkloristische godheden te herkennen.

Om dit hele pantheon een juiste plaats binnen de boeddhistische leerstelling van karma (de betekenis van daden in het licht van het streven naar verlossing) en verlossing te geven, worden de goden geschaard onder de wezens die nog niet zijn verlost

uit de kringloop van wedergeboorten maar wel veel gunstig karma hebben verworven.

Een godheid kan men dan het beste zien als een functie (zoals het schenken van vruchtbaarheid, gezondheid, bescherming tegen demonen, e.d.) die steeds wordt ingevuld door een nog niet verlost, maar al wel bovenmenselijk wezen (deva). Dit wezen moet, als zijn goede karma is opgebruikt, deze functie weer neerleggen; een andere deva neemt dan dezelfde functie op zich. Er zijn vreedzame (Shanta) en schrikwekkende (Krodha) goden en godinnen.

Om verlossing te bereiken en inzicht te verkrijgen in de geheimen uit de tantrische geschriften, kan ook een beroep worden gedaan op de goddelijke bemiddelaars, waarvan gezegd wordt dat ze elk toegang hebben tot een transcendente Boeddha. Zo kunnen ze het inzicht van deze Boeddha overdragen op de zoeker naar verlossing. Als het daarbij vooral haar taak is om demonische krachten te openbaren en op de vlucht te jagen, verschijnt de betreffende godin in haar afschrikwekkende vorm: als Dakini. Wanneer het haar bedoeling is om de seksuele kracht van de yogin (beoefenaar van tantrische praktijken) te mobiliseren om door te stoten naar de staat van verlichting, zal ze als verleidelijke jonge vrouw, Yogini, verschijnen. Hoe ze ook verschijnt, haar houding zal altijd beweeglijkheid uitdrukken, om te laten zien hoe ze vliegt om haar bemiddelende rol tussen Boeddha en yogin te vervullen en als symbool van de doelgerichte intense energie die ze vertegenwoordigt.

In de geschiedenis van het Mahayana-boeddhisme en het Tantrayana-boeddhisme hebben een aantal personen een belangrijke rol gespeeld. Er bestaat een rijke schat aan verhalen over goeroes (leraren), arhats (heiligen), siddha's (Tantrische meesters die bovennatuurlijke krachten: siddhi, hebben ontwikkeld), en acarya's (geleerde monniken die een stempel hebben gedrukt op het boeddhisme door boeken of commentaren te schrijven of een nieuwe orde te stichten); verhalen die tot ver in de eeuwen teruggrijpen.

Uit Veda en Hindoeëpantheon hebben een aantal goden een plaats gekregen in het boeddhisme. Indra, Vishnu en Shiva zijn meermalen genoemd, Sarasvati is direct overgestapt, de vogelmens Garuda draagt Vishnu, maar we zien hem ook op sommige afbeeldingen van Amoghasiddhi en Mahakala. Een heel bijzondere plaats neemt de god met het olifantenhoofd, Ganesha in. Deze zoon van Shiva en Parvati is een echte Hindoegod, maar wordt in het jainisme en boeddhisme eveneens ver-

eerd. In het hindoeïsme geldt hij als de god van de wijsheid. Hij ruimt alle hindernissen op, van welke aard dan ook en is de beschermheer van wetenschap, schrift en school.

In speksteen of verguld, tussen eetstokjes en op markten komt men hem tot in onze westerse landen tegen : de lachende man met het kale hoofd en de dikke blote buik, die men 'de lachende Boeddha' noemt. Wie hem in de gelederen van de historische en transcendente Boeddha's in dit boekje heeft gezocht, heeft hem niet gevonden. Het gaat bij de lachende Boeddha namelijk niet om een verschijningsvorm van een van deze Boeddha's, zoals veel mensen ten onrechte denken. 'De lachende Boeddha' is een bijnaam van de Chinese Zenmeester Poe-Tai Ho-shang, die ergens tussen de 6e en de 10e eeuw leefde en 'de Boeddha in zichzelf had gevonden. In Japan werd hij bekend onder de naam 'Hotei', of ook wel 'Hotei Oshu', dat is 'zak en stok priester'.

Zorgeloos en volkomen gelukkig zwierf hij door China, vaak omringd door kinderen. Na zijn dood werd hij vereerd als volksheld en geluksgod. En in die laatste functie zwerft hij nog steeds rond, de halve wereld over, als tastbare beeltenis van de onbezorgde gelukzaligheid die ieder deelachtig wordt die zijn eigen ware aard, de 'Boeddha in zichzelf, heeft gevonden.

De heer Penris onderhoudt de commissie vervolgens over het zenboeddhisme. Zen is een Japans woord. Het komt van het Chinese Ch'an, wat weer komt van het sankriete Dhyana, wat meditatie, mediteren betekent. Zenboeddhisme betekent dus meditatieboeddhisme. Zenboeddhisme of kortweg gezegd zen is een systeem. Soms wordt het een religie genoemd of een filosofie, het doet er niet toe, geef het een naam, dat is voldoende. Plausibel gezegd is zen meer een antireligie dan een religie, in de westerse betekenis van het woord. Zen kan iemand helpen af te komen van religieuze overtuigingen. Dit in tegenstelling tot vele godsdiensten die volgelingen juist doordrenkt van de moraal en patronen welke zijn neergelegd in de heilige boeken.

Eén van de centrale punten van zen is intuïtief begrip. Als gevolg daarvan hebben woorden en zinnen geen vastgestelde bedoeling en logica is irrelevant. Woorden hebben alleen betekenis voor degene die ze gebruikt en met wie men spreekt en de situatie in welke ze worden gebezigd. Soms zijn de gesproken woorden nonsens. Andere woorden lijken nonsens te zijn in eerste instantie, doch zijn dat niet. De ware betekenis ligt dan in het gesprokene

verborgen. Men moet als het ware tussen de regels lezen.

Bodhidharma, de eerste Chinese patriarch in China (ca. 460-534), 28e patriarch na Boeddha. Hij was de barbaar uit het westen die zen in de 6e eeuw vanuit India naar China bracht. Althans volgens de legende. Hij behoorde tot de 'Lanka school', hetwelk later bekend werd als 'zen'. De belangrijkste leer van de Lanka was de 'Lankavatara sutra'. Het hield de studie in van de geest, zowel de natuurlijke als de geëvolueerde. Bodhidharma bracht negen jaar door in de hoofdstad Lo-yang, waar hij niets anders deed dan naar een muur te staren. Later vestigde hij zich in de Shao-Lin tempel, in de Songshan bergen, waar hij de monniken trainde in een vorm van ongewapend vechten ; dit om lichaam en geest te versterken. Het Shaolin tempel boksen. Dat bekend is geworden onder de naam : Shaolin ch'üan fa. Dit legendarische deel van zijn leven is echter twijfelachtig. De Japanse naam van Bodhidharma is 'Daruma' en in het Chinees luidt die 'Ta-mo'. De naam Bodhidharma is een samenstel van de woorden : 'bodhi' = verlichting en 'dharma' = wet/waarheid.

Zenboeddhisme kende in China een bloeitijd van meer dan vijf eeuwen, waarna het tussen 538-552 na Chr. de oversteek maakte naar Japan, als een geschenk van de koning van het bevriende Koreaanse rijk 'Kudara' (of ook wel 'Paekche' genoemd). De heersende adellijke klasse in Japan verwelkomde de nieuwe religie, maar het gewone volk begreep niet veel van de complexe theorieën. Ook de inheemse religie Shintö stond vijandig tegenover de nieuwkomer. Er ontstonden conflicten, doch na verloop van tijd verzoenden de religies zich met elkaar en uiteindelijk was het zo dat ze elkaar zelfs aanvulden.

Gedurende de Nara periode, die duurde van 645-794, verwierven grote boeddhistische kloosters zoals de Todai-ji veel politieke invloed, hetgeen voor de toenmalige regering de voornaamste reden was om de hoofdstad te verplaatsen naar Nagaoka in 784 na Chr. en later in 794 na Chr. naar Kyoto. Het zenboeddhisme werd inspiratie voor vele kunstenaars en schrijvers, maar werd anderzijds de grondslag voor de imperialistische en militaristische mentaliteit van Japan.

Pas in de twintigste eeuw verspreidde zen zich over de rest van de wereld. Vooral in Amerika na de Tweede Wereldoorlog werd zen snel populair. Veel Amerikanen kwamen in aanraking met zen door hun dienstplicht in Japan. De anti-autoritaire en iconoclastische trekken van zen sluiten goed aan

bij de beat- en hippietrends uit de jaren '50 en '60. Maar ook zonder deze culturele trends blijkt zen het goed te doen. Tegenwoordig hebben alle grote plaatsen in Nederland wel een of meer zengroepen.

Het zenboeddhisme is voortgekomen uit een combinatie van het boeddhisme en het taoïsme. Zen is de bekendste variant van het boeddhisme, maar ook de meest onbegrepen. Je kunt een gerecht beschrijven aan de hand van een recept, maar de smaak is niet uit te leggen. Dat geldt ook voor zen. Je kunt de traditie en de praktijk van zen beschrijven, maar alleen door het zelf te beoefenen kun je doordringen tot de kern. Zen is een methode die tot plotselinge verlichting leidt. Die verlichting bestaat uit een ontmoeting en vereenzelviging met wie men werkelijk is.

Zen is een oefening in aandacht voor het dagelijkse leven om je heen. Je komt daarmee los van de beperkingen van je denken, van je standaardreacties, van vooroordelen en van vastgeroeste ideeën. Het doel van zen is een directe ervaring van het leven zelf. Door elk onderscheid zoals ik/jij, waar/onwaar, subject/object te elimineren en alle vooroordelen los te laten ontstaat een bewustzijn dat niet wordt geconditioneerd door woorden en opvattingen. Iemand die zen beoefent, streeft ernaar alles te doen met volle aandacht en zonder vooropgezet idee, doel of onderscheid.

Zen is een niet-intellectuele methode. Zen kent geen dogma's, het is geen religie of filosofie, geen speciale manier van mediteren, geen specifieke vorm van spiritualiteit en zeker geen vorm van mystiek. Zenboeddhisme gaat niet in op de vraag of er wel of niet een god bestaat en is daarom geen godsdienst. Zen vormt een groot contrast met het Tibetaanse boeddhisme. Tibetaanse rituelen maken gebruik van allerlei mystieke symbolen en rituele voorwerpen. Zen is daarentegen eenvoudig, direct en praktisch, en houdt zich bezig met het hier en nu.

Dagelijkse bezigheden zijn even belangrijk als grootse ambities. Umon, zenmeester in de tiende eeuw, vatte zen als volgt samen : *Als je loopt, loop dan. Als je zit, zit dan en wiebel vooral niet.*

Door zenboeddhisme te oefenen verdwijnt de scheiding tussen wie men denkt te zijn en wie men werkelijk is. Daarom zou je het zenboeddhisme een religie kunnen noemen. Ooit werd Zen ook woe-wei-boeddhisme genoemd. Woe-wei betekent letterlijk niets doen of niet-handelen in het Chinees. Bedoeld wordt niets tegen de draad in doen,

niets veroorzaken, en vooral niet onbedoeld ergens van iets het tegendeel oproepen. Want je weet dat als je het ene voortrekt, het andere onherroepelijk achtergesteld raakt, dat als je de ene dochter mooi noemt de andere lelijk wordt, dat als je steeds maar hoopt dat je zoon dokter wordt of zoiets, je in hem teleurgesteld zult raken.

In Zen is er een heel bekende spreuk : 'Het land waar het nooit warm of koud is, is waar ik in de zomer zweet en in de winter bibber'. Wat hiermee bedoeld wordt is dat de zomer niet 'op zich' warm is. Zelfs niet wanneer wij zweten. Iets is pas 'warm' in vergelijking met iets koud. En warm en koud kunnen er alleen tegelijk zijn in onze gedachten, in ons denken, in onze herinneringen en verwachtingen, maar niet werkelijk. Wij vergelijken dus iets werkelijks met iets onwerkelijks. En deze dualiteit, deze dualiteit van wat-is en niet-is, van wat zó-is en niet-zó-is, die bijvoorbeeld in de Chinese filosofie zoveel aandacht krijgt - denk maar aan Yin en Yang en de inspanningen die men zich getroost om deze twee in evenwicht te brengen - is de dualiteit die men in het zenboeddhisme en het Advayavada-boeddhisme tracht te doorbreken naar de leegte, naar het Ene erachter. Hopelijk is voldoende duidelijk dat warm en koud relatieve begrippen zijn, en geen absolute, enkelvoudige begrippen.

De bedoeling dus van het zenboeddhisme en het Advayavada-boeddhisme is het bestaan te gaan ervaren zoals het werkelijk is, niet als een wereld van dingen die steeds enkel iets zijn ten opzichte van iets anders, maar als een wereld van gelijkwaardige dingen-op-zich die goed zijn zoals ze zijn en tezamen één zijn. Het is de wereld te ervaren zoals zij door het Bestaan is bedoeld, en niet zoals wij denken dat het is of zou moeten zijn. De wereld zo te ervaren als het is bedoeld geeft ons een heel sterk gevoel van thuis te zijn in de wereld, waardoor ons lijden verdwijnt.

En om dit alles te bereiken, zegt het Advayavada-boeddhisme dit : eerst de dingen losweken van hun tegendeel, of van hun ideaalbeeld of droombeeld, of van hun spook- of schrikbeeldvele vervallen hierdoor, want ze blijken te bestaan alleen door die vergelijking ! Dan, twee, de overblijvende enkelvoudige dingen-op-zich, hoewel ook leeg, d.w.z. onderling afhankelijk en dus ook veranderlijk en vergankelijk, erkennen als de werkelijke draden van het dagelijks bestaan : de zoon is wat hij is en niet wat hij niet is. En drie, inzien dat de stof, d.w.z. het geheel, geen andere draden dan deze heeft. Er is daarnaast geen opzet, geen plan, geen doel, geen noodlot, enkel richting, er is enkel de vooruitgang van het geheel in de tijd.

De richting leert dat men door diepe beschouwing gepaard aan lichamelijke en geestelijke discipline, alsook zonodig praktisch handelen, tot verlichting (satori) kan komen. Zoals men in de historie heeft kunnen lezen is het boeddhisme ontwikkeld door iemand die ziekte, pijn en dood onaanvaardbaar vond. Dit geldt ook voor zenboeddhisme. Zen is bedoeld voor hen die onvrede hebben met hun situatie en een antwoord op levensvragen willen hebben. Zenboeddhisme kan een antwoord geven op de vraag wie je in werkelijkheid bent.

Een veel gehoord misverstand is dat je door zenboeddhisme te beoefenen tot rust komt, dat je arbeidsprestaties er door toenemen, of dat je een beter concentratievermogen krijgt. In eerste instantie mag dit zo lijken, maar dit zijn niet meer dan prettige bijverschijnselen. Een poosje later verschijnt het tegenovergestelde, net zoals op de dag de nacht volgt. Deze vorm van zenboeddhisme voedt het misverstand dat de mens een ongeveer 1.75 meter hoge zak botten is met een levensduur van hooguit 115 jaar.

Als gewin op welk gebied dan ook je motivatie is, zal je met Zen ook bedrogen uitkomen. Omdat welke verschijningsvorm dan ook, zowel een begin als een einde heeft. Deze manier van Zen-beoefening wordt in Japan Bompū Zen genoemd. Vrij vertaald : 'uitsluitend mediteren om lichamelijk voordeel te verkrijgen'.

Hakuin (1685-1768) was een van de grootste Zenmeesters van de Rinzai sekte. Een belangrijke samurai vroeg hem eens : 'Wat is hel en wat is paradijs ?' In plaats van te antwoorden, beledigde Hakuin hem : 'Wat bent u dom en bekrompen ! U kent niet eens de leer van het boeddhisme. Hoe kan van uw ondergeschikten verwacht worden dat zij u gehoorzamen ? Warhoofd !' Aanvankelijk hield de samurai zich goed, maar toen hij het niet meer kon verdragen trok hij zijn zwaard. Hakuin stapte achteruit en begon al scheldend in het wilde weg te rennen met de man achter zich aan. Tenslotte werd Hakuin in een hoek gedreven, met het zwaard van de samurai boven zijn hoofd. Op het moment van de slag sprak de man : 'Daar ga je Hakuin !', waarop Hakuin schreeuwde : 'Dat is hel !' De samurai aarzelde een ogenblik en onmiddellijk riep Hakuin : 'Dat is paradijs !'

Een zeer wijs iemand ontmoette eens een Zenmeester. Direct wilde hij deze meester allerlei vragen stellen. De Zenmeester begon thee voor hem in te schenken, ging door tot het kopje vol was, maar bleef doorschenken zodat de thee over de rand vloeide. Verrast sprak de wijze man : 'Mees-

ter, ziet u niet dat het kopje overstroomt ?' Waarop de meester zei : 'Hoe kunt u van mij verwachten dat ik u iets leer als uw geest net is als dit kopje ? U kwam hier met een geest vol vragen, niet om te leren maar om te argumenteren. Ik heb dus niets tegen u te zeggen en kan u niets leren'.

Op een dag duwde Zenmonnik Tong Yin-Fong zijn kar voort. Hij stopte voor zijn meester, die met uitgestrekte benen in het midden van het pad zat. 'Meester wilt u uw benen uit de weg halen', zei Tong. 'Ik beweeg mijn benen nooit als ze uitgestrekt zijn', sprak de meester. 'En ik ga nooit achteruit als ik mijn kar vooruit duw', antwoordde Tong. Daarop duwde hij de kar over de benen van de meester, die daardoor gewond werd. Later, toen de monniken in de meditatiezaal bijeen waren, trad de meester naar voren met een scherpe bijl. 'Laat de man die met zijn kar mijn benen verwondde naar voren stappen', zei hij. Tong stapte naar voren, knielde neer voor zijn meester en strekte zijn hals. De meester legde de bijl neer.

Tot slot gaat de heer Penris in op het shintoïsme. Shinto is de traditionele oerreligie van Japan en betekent : 'Weg van de Goden' (kannagara). Het ontstond als een religie voor de boeren in het prehistorische Japan. De boeren vereerden de goden voor vruchtbaarheid en een goede landbouwogst. Ook voerden ze rituelen uit om lichaam en geest (ziel) te reinigen. Shinto is gebaseerd op animisme en voorouderaanbidding.

De oorsprong van de religie gaat terug tot in de prehistorie. Van de prehistorie tot ca. de 6^e eeuw na Chr. is over de religie nagenoeg niets bekend, ook al omdat religieuze geschriften over die periode ontbreken. Het woord Shinto raakte pas rond 560 na Chr. in gebruik om de oude Japanse religieuze gebruiken te onderscheiden (tot dan toe eenvoudigweg omschreven met 'de Weg') van de groeiende invloed van het Japanse boeddhisme en confucianisme.

In de aanvang waren hemel en aarde één. Het 'In' (het donkere, vrouwelijke, passieve, aardse principe) tegenover het 'Yo' (het lichte, mannelijke, actieve, hemelse principe), vormden tezamen een chaotische massa. Het valt niet moeilijk te zien dat met 'in' en 'yo' hetzelfde wordt bedoeld als het 'yin' en 'yang' uit het boeddhisme. Onder de T-generatie van goden waren er twee die de opdracht kregen om de wereld te scheppen. Deze twee waren 'Izanagi no Mikoto' en 'Izanami no Mikoto'. Uit de Nihongi is het niet duidelijk of het broer en zuster, dan wel een echtpaar was. Staande op de 'drijvende Hemelse brug' stootten zij hun met ju-

welen bezette speer in de oceaan. Bij het terugtrekken van de speer vielen er druppels af die vervolgens stolden en de eilanden van de Japanse archipel werden. Op het eerstgevormde eiland (geïdentificeerd als een klein eiland bij het eiland 'Ahaji') werden hun kinderen geboren. Hun eerste kind was de Zonnegodin '*Amaterasu O Mikam*'. Deze Amaterasu zou de stammoeder van de Japanse keizerlijke familie zijn.

Overeenkomstig de overlevering verborg de Zonnegodin Amaterasu zich in een grot, om zich te beschermen tegen het onbesuisde gedrag van haar jongere broeder 'Susanoo no Mikoto' de God van de Oceanen. Met behulp van de heilige spiegel werd zij uit de grot gelokt. Toen ze verscheen gaven de hemelse goden haar het heilige juweel. Susanoo no Mikoto versloeg een groot serpent en vond in de staart het heilige zwaard, hetwelk hij aan Amaterasu schonk als teken van zijn onderwerping.

Als gevolg van dit alles ontstond de keizerverering die duurde tot het jaar 1946. Het keizerlijk huis heeft daardoor altijd een belangrijke godsdienstige en politieke macht bekleed. Ook al lag de wereldlijke macht vanaf ca. 1200 bij de 'Shogun' (Generalissimo tegen de barbaren). In de Kamakura periode (1185-1333) greep Yoritomo no Minamoto (1147-1199) de macht en werd in 1192 de eerste Shogun. Het bijzondere aan de functie was dat een Shogun altijd tot één van de vijf belangrijkste adellijke families behoorde; en dat deze vijf adellijke families ook weer takken waren van de keizerlijke familie.

Gedurende de Edo periode (1600-1868) was er een opleving van de nationalistische sentimenten. Als gevolg daarvan was er hernieuwde belangstelling voor het oude Shintō geloof; en verwerping van buitenlandse invloeden.

In de Meiji periode (1868-1912) werd Shintō de nationale religie. Later werd het echter de 'staats Shintō', als nationale moraal voor alle Japanners op de scholen gepropageerd, ter bevordering van de deugden van keizer verering, vaderlandsliefde en opofferingsgezindheid. Theorieën dat de keizer de directe afstammeling is van de Zonnegodin Amaterasu en daarom diende te worden aanbeden werden onderwezen op scholen. Na de Japanse nederlaag in Wereldoorlog II en de capitulatie in 1945, werd het shintoïsme als staatsgodsdienst afgeschaft, terwijl de keizer op 1 januari 1946 in een radiotoespraak zijn goddelijke afkomst ontkende.

Thans bestaat nog het religieuze of sektarische Shintō, dat dertien officieel erkende, zeer verschillende sekten omvat, waaronder traditioneel Shintō, confucianisme, geloofsgenezing, bergverering en reinigingsrituelen.

Shintoïsme (zuiver Japans Kami-no-michi, de Weg der kami) de oorspronkelijke religieuze voorstellingen van de Japanners en de eredienst daarvan. Shintō is een natuurreligie en als zodanig nauw verwant aan het Chinese taoïsme (Shintō-priesters gingen naar China om daar bij Chinese Tao-leermeesters in de leer te gaan).

Shintō kent zijn eigen unieke pantheon, rituelen en bewegingsleer. Bovendien weet de mens zich omringd door tal van goden en halfgoden (kami, tengu). In Shintō streeft de mens er niet naar om deze krachten te beheersen, maar tracht er een mee te worden. Dit doet hij o.m. door offergaven aan de kami, door bijzondere plekken in de natuur te beschermen, door middel van reinigingsrituelen; baden in zee of onder een waterval, een vuurceremonie of door fysieke training: do in, aiki-jutsu. Ook kunstuitingen (dans, theater, krijgskunst of het maken van een voorwerp) worden daarbij gezien als reinigend ritueel, zowel als offer aan de goden. Kunstobjecten (ikebana, bonsai, kakejiku, katana) zijn geen dode materie, maar zijn levend, hebben essentie (tama: 'ziel'), maken deel uit van de natuur en kunnen inspireren en enthousiasmeren.

De natuur is erg belangrijk in Shintō en bijzonder gevormde bomen, rotsen, bergen, of andere natuurverschijnselen, worden vereerd. Shintō houdt zich niet zo bezig met de dood en het hiernamaals. Gedurende vele eeuwen waren er geen heilige Shintō geschriften, zoals de bijbel is in het Christendom. Toen het boeddhisme werd geïntroduceerd in Japan boden Shintō aanhangers aanvankelijk veel tegenstand, eeuwenlang vond er wederzijdse beïnvloeding plaats en tenslotte integreerden de beide religies tot op zekere hoogte. Dit vond plaats in de 8^e eeuw, onder de grote leraar 'Kukai'. Theologisch werd het zó geformuleerd dat de kami incarnaties waren van de Bodhisattva (verlicht wezen). Zo ontstond het Riobos-shintō, of tweedelig Shintō.

Veel Japanners beschouwen zichzelf als Shintō-boeddhist. Vandaag de dag worden de huwelijken en geboorteceremonieën gehouden volgens de Shintō-tradities, terwijl begrafenisceremoniën worden gehouden volgens de boeddhistische rituelen.

De heer Penris rondt hiermee zijn uiteenzetting af. Hij meldt nog dat hij het ook nog had kunnen hebben over Yehova, de Mormonen, het shamanisme,

New Age, het nieuwe heidendom, ... Al deze stromingen hebben hun aanhangers, maar om onbegrijpelijke redenen komen die in het kader van dit decreet niet in aanmerking voor betoelaging van hun temporeliën.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* merkt op dat ze van deze tussenkomst niets wijzer is geworden.

III. Repliek van de heer Paul Van Grembergen, Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken

De minister stelt dat de hoorzitting van 16 maart 2004 in het kader van het ontwerp van decreet betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten een aantal duidelijke accenten gelegd heeft. Sommige daarvan gaan veel verder dan het opzet van dit decreet en vergen meer studiewerk en meer overleg. Er werd bij de toelichting in deze commissie reeds gezegd dat dit decreet een belangrijke stap zal zijn in de vereenvoudiging van de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten, maar eerder geen of hoogstens een geringe invloed zal hebben op de ontwikkeling van de geloofsgemeenschappen zelf. Anderen beklemtonen vooral de eigenheid van hun eredienst en willen dit ook vertaald zien in de teksten van het ontwerp van decreet. Belangrijk is eraan te herinneren dat de overheid afzijdig wil blijven als het gaat over de interne huishouding van een eredienst en dat dit ontwerp van decreet zich geenszins wil moeien met de religieuze zinging.

De minister gaat in op de opmerkingen van de heer Dirk Van Leeuwen, voorzitter van het centraal comité van de anglicaanse eredienst. De voorzitter van de anglicaanse eredienst breekt een lans voor een andere visie op de godsdienstige gemeenschappen. Hij noemt het ontwerp van decreet de weerspiegeling van een vrij statische visie. In zijn geloofsgemeenschap blijft de viering van de eredienst belangrijk maar hij wil meer aandacht en waardering voor dienstverlening en vormingswerk. Hij blijft op zijn honger omdat de decretale omschrijving van een kerkfabriek niet de praktische werking van een anglicaanse parochie weerspiegelt. Hier raakt men volgens de minister een teerpunt. Dit ontwerp van decreet wijzigt de taak van een kerkfabriek niet en voert ook geen spectaculaire nieuwe criteria in voor de erkenning van een geloofsgemeenschap. De Vlaamse gemeenschap wenst zich ook helemaal niet bezig te houden met de volledige interne organisatie van een geloofsge-

meenschap. Niettemin vindt de minister wel dat men moet nadenken over de samenstelling en de ontwikkeling van geloofsgemeenschappen.

Ook de verplichte koppeling van kiesrechten en het ingeschreven staan in het bevolkingsregister, kan bij de anglicaanse eredienst niet op begrip rekenen. De enige bedoeling is nochtans dat er een binding moet bestaan tussen de bestuurders van een kerkfabriek en de gemeente die mee financieel verantwoordelijk is. Dit belet niet dat elke gelovige volledig vrij is om waar dan ook zijn geloof te belijden. Er is trouwens in een uitzonderingsmaatregel voorzien voor de anglicaanse gemeenschappen in Ieper en Tervuren die bijna uitsluitend gericht zijn op buitenlandse gelovigen.

Uit het betoog van de heer Laytous, lid van de Executieve van de Moslims van België, kwam duidelijk naar voor dat deze materie voor hen totaal nieuw is. Er is op dit ogenblik nog geen enkele islamitische geloofsgemeenschap erkend en er werd tot op vandaag ook geen enkele aanvraag hiertoe vanuit de Executieve van de Moslims van België ontvangen. Dit bewijst zeker dat het vertrouwd worden met wat de precieze inhoud is van de materiële organisatie en werking van comités van de islamitische gemeenschap de nodige tijd vergt.

De vraag die zij zich stellen is welke link de lokale erkende gemeenschap zou hebben met de bestaande vzw die de moskee beheert. Het is duidelijk dat voor de Vlaamse overheid alleen de raad van bestuur van het comité gesprekspartner is. De eigenomsstructuur moet duidelijk en transparant zijn en de moskee moet op een of andere wijze permanent ter beschikking staan voor de uitoefening van de eredienst. Deze situatie zal opgehelderd worden in de loop van de erkenningsprocedure.

De minister stelt vast dat het gebruik van de Nederlandse taal door de woordvoerder van de moslimexecutieve noodzakelijk geacht wordt om een moskee in Vlaanderen op een volwaardige wijze te laten functioneren.

Een bepaalde partij noemde het onderwerp van de hoorzitting het moskeedecreet. Dit is stemmingmakerij. Dit ontwerp van decreet behandelt alle erkende erediensten op gelijke wettelijke basis. Er is nergens sprake van voorkeurbehandeling. Elke erkende eredienst kan op basis van een aantal – nog vast te leggen – criteria aan de Vlaamse regering de erkenning van een geloofsgemeenschap vragen.

Ook de bewering dat – dankzij dit decreet – de erkenning en de subsidiëring van tientallen mos-

keeën in Vlaanderen mogelijk wordt gemaakt, duidt op een opzettelijke verdraaiing van de waarheid. Iedereen weet dat dit reeds mogelijk is sinds de erkenning van de Islamitische eredienst door de federale overheid in 1974. Dit ontwerp van decreet wijzigt hieraan niets. Wel wordt duidelijk gesteld dat erkende islamitische geloofsgemeenschappen aan dezelfde wetgeving onderworpen zijn als de andere erkende erediensten.

Ten slotte merkt de minister op dat, zolang de erkenning van de erediensten geen Vlaamse bevoegdheid wordt, men in Vlaanderen niet kan beslissen over de aanstelling van de leden van de Executieve van de Moslims van België. Het is dan ook intellectueel oneerlijk om dat anders voor te stellen.

Naar aanleiding van het betoog van de heer Kornfeld, ondervoorzitter van het Centraal Israëlitisch Consistorie van België, stelt de minister dat geloofsovertuigingen per definitie verschillend zijn en dus zijn de voorschriften van de ene eredienst niet de voorschriften van de andere. De woordvoerder van de israëlitische eredienst zegt dat het juist is dat het ontwerp van decreet slechts te maken heeft met de materiële organisatie en werking van de eredienst. Maar hij zegt wel dat dit geen argument is om de organisatievrijheid van de eredienst niet in acht te nemen. Dit begrijpt de minister niet. Het ontwerp van decreet respecteert in hoge mate de godsdienstvrijheid. Zozeer zelfs dat men vraagt naar meer regelgeving. Het bestaande intern reglement kan blijven gelden indien het niet in tegenspraak is met het decreet. Het zal eventueel moeten aangepast worden. Maar die grotere vrijheid brengt ook een grotere verantwoordelijkheid met zich mee.

De minister wil wel een oplossing geven in verband met de discussie van het al dan niet oprichten van een centraal bestuur indien er slechts enkele erkende geloofsgemeenschappen erkend zijn. Naast de israëlitische eredienst wordt daarvoor ook gepleit door de orthodoxe eredienst. Een amendement dat pas bij vier of meer erkende geloofsgemeenschappen een centraal bestuur moet opgericht worden lijkt de minister aanvaardbaar. Men behoudt zo het voordeel van de schaalgrootte en vermijdt een wellicht overdreven bureaucratisering. Indien een dergelijk amendement wordt goedgekeurd, komt men ook tegemoet aan een aantal andere problemen.

Het voorstel om advies te laten geven door een Vlaamse kamer van het representatief orgaan volgt een zekere logica, maar ligt buiten onze bevoegd-

heid. Hierover wil de minister wel een dialoog opstarten met de federale overheid.

Wat de tussenkomst betreft van de heer Athenagoras Peckstadt, hulpbisschop van de orthodoxe kerk van België, stelt de minister dat de orthodoxe eredienst het moeilijk heeft met de oprichting van de centrale kerkbesturen. Ze hebben vooral financiële en organisatorische bezwaren. Zoals eerder vermeld bij de israëlitische eredienst kan dit een oplossing krijgen door het aanvaarden van een amendement. Dit lost ook het bezwaar tegen artikel 220 op, hoewel elke erkende geloofsgemeenschap een openbare instelling is met rechtspersoonlijkheid.

De minister verklaart dat er vanuit de protestantse eredienst twee problemen werden aangekaart. De eerste vraag betreft het feit dat om in de bestuursraad te kunnen verkozen worden de kandidaat moet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister van de gemeente die de geloofsgemeenschap herbergt. Daarmee wil men de band tussen de bestuursraad en het gemeentebestuur verstevigen, omdat ze gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de goede materiële organisatie en werking. De woordvoerder noemt dit een kunstmatige oplossing. De minister is overtuigd van het tegendeel.

Hij beklemtoont nog eens dat de verantwoordelijkheid van de vijf leden van de bestuursraad zich niet of nauwelijks situeert op het religieuze vlak. Waarom zou een gelovige die niet woonachtig is op het grondgebied van de kerkgemeente geen andere taken kunnen opnemen ?

De tweede vraag betreft het kunnen oprichten van twee centrale kerkbesturen, één per protestantse vleugel. De minister is van oordeel dat men de geschiedenis niet moet terugdraaien. Op vraag van de protestantse eredienst zijn er twee vertegenwoordigers die aangesteld worden door het representatief orgaan. Men kan een evenredigheid installeren. Toegeven op dit punt zou leiden tot een onoplosbare situatie voor een aantal andere erediensten.

De woordvoerder van de katholieke eredienst noemt het een gemiste kans dat de logica niet wordt doorgetrokken waarbij de kerkfabriek moet ressorteren onder het centraal bestuur van die gemeente waar het hoofdkerkgebouw staat. Dan zou de bijpassing van de tekorten beperkt blijven tot die ene gemeente.

De doelstelling wil de minister graag onderschrijven, maar de katholieke eredienst is sterk vragende partij om op eigen ritme fusies te kunnen uitvoeren. Niets weerhoudt het representatief orgaan, dus

de bisschoppen, om een aantal zinnige voorstellen te doen.

Ook de vrees die bij een aantal bisschoppen leeft dat het aantal beroepen gestaag zal stijgen wil de minister relativeren. Mede hiervoor is het overlegorgaan en het centrale bestuur tot stand gekomen. De gemeente heeft er alle belang bij dat de kerkfabrieken op korte en op lange termijn een goed financieel beleid voeren. De minister is ervan overtuigd dat door de grotere verantwoordelijkheid van de gemeentebesturen ook met meer kennis van zaken over de financiële toestand van de kerkfabrieken zal geoordeeld worden. Wat de regelgeving met de wederbelegging van het patrimonium betreft, komt er meer soepelheid, maar dat wil niet zeggen dat men onverantwoorde beslissingen kan nemen.

De conclusie van de Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur is dat het ontwerp de verouderde regeling op een belangrijk aantal vlakken verbetert. De uniforme regelingen, de invoering van het overleg en de opmaak van een meerjarenplan, springen het meest in het oog. Maar de Hoge Raad vindt dat de Vlaamse regering te weinig ambitieus is en dat er nog verder zal moeten gemoderniseerd worden.

De minister is het volkomen eens met de te verwachten verdere evolutie, maar zoals altijd wordt de ambitie getemperd door de haalbare werkelijkheid. De minister is van oordeel dat men tevreden mag zijn met het behaalde resultaat.

De minister vindt het financiële aspect belangrijk. Wellicht zijn er andere en betere oplossingen haalbaar, maar dan moet men het kader durven in vraag stellen en een alternatief bieden waarbij geen slachtoffers vallen. De minister heeft alleszins geen bezwaar tegen verdere studie.

Ook vanuit de VVSG wordt gesteld dat dit decreet in de toekomst nog zal moeten bijgesteld worden. De minister deelt die mening. Dat gemeentebesturen advies verlenen bij de erkenning van een parochie of kerkgemeenschap is nu de praktijk. Dit decreet verplicht het gemeentebestuur niet. Het is natuurlijk zo dat de erkenning van een geloofsgemeenschap gebeurt op basis van objectieve criteria die over heel Vlaanderen gelijk moeten zijn en dat het niet aan het toeval kan overgelaten worden of een geloofsgemeenschap al dan niet erkend wordt.

De eventuele negatieve financiële weerslag blijft voor de VVSG een onopgeloste vraag. In een nota aan de Vlaamse regering heeft de minister ander-

maal betoogd dat er voldoende instrumenten zijn om eerder tot een financiële winsituatie te komen. Het ontwerp van decreet maakt samenwerkingsverbanden mogelijk die in samenspraak met de gemeentebesturen zullen leiden tot rationalisering. De minister heeft er ook geen moeite mee om duidelijkheid te scheppen tussen de kerkfabrieken en de parochiale vzw's die mekaar al dan niet overlappen.

De woordvoester van de VVP vraagt aan de Vlaamse overheid om een grondige wetenschappelijke studie te laten uitvoeren van mogelijke criteria om een bepaalde religie naar een bepaald bestuursniveau te verwijzen. Zij vragen naar objectieve criteria. De minister heeft daar geen moeite mee maar vreest wel dat men hier vooral zal kijken naar wat het meest voordelig is voor de eigen organisatie. Ook de vaststelling dat de bevoegdheden verdeeld zijn en dus overleg nodig is, kan de minister bijtreden.

IV. Artikelsgewijze bespreking

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe in de tekst van het decreet een aantal wijzigingen aan te brengen, met name om het woord 'kerkfabriek' telkens te vervangen door 'patrimoniumbestuur' (*Parl. St. VI. Parl. 2003-2004, nr. 2100/2, amendement nr. 1*).

De heer *Johan De Roo* verklaart dat de benaming 'kerkfabriek' verouderd is en eerder verwarrend werkt. Aansluitend bij de doelstellingen van modernisering en uniformisering die in het ontwerp besloten liggen, lijkt het hem aangewezen om voor de zes erediensten te spreken van 'patrimoniumbesturen'.

De *minister* verklaart dat er met de verschillende religies over hun benaming is gesproken. Zij hielden eraan om de namen te behouden zoals ze ook in de memorie van toelichting staan. De minister is ook van oordeel dat de rol van de kerkfabriek ruimer is dan louter patrimoniumbestuur. Vandaar vraagt hij de benamingen zoals ze in het decreet staan te behouden.

Amendement nr. 1 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 5.

TITEL I

Algemene bepaling

Artikel 1

De *minister* stelt dat het decreet een gewestaangelegenheid regelt. De Raad van State heeft in haar advies duidelijk gesteld dat het niet om een persoonsgebonden aangelegenheid gaat.

Het artikel wordt aangenomen met 14 stemmen.

TITEL II

Bepalingen voor de kerkfabrieken
van de rooms-katholieke eredienst

HOOFDSTUK I

Organisatie en werking

AFDELING 1

Erkenning en opdracht

Artikel 2

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe om in het decreet het begrip van de 'personele parochies' te introduceren (*Parl. St. VI. Parl. 2003-2004, nr. 2100/2, amendement nr. 2*).

Mevrouw *Mieke Van Hecke* stelt dat het ontwerp van decreet uitgaat van de absolute territoriale organisatie van de erkende erediensten. Andere organisatievormen, waarbij mensen zich organiseren rond een project in plaats van op basis van territorialiteit, ontsnappen daardoor aan een erkenningsmogelijkheid. Zo zou de universitaire parochie te Leuven of een tweetal basisgroepen in Gent niet kunnen worden erkend. Het gaat om groepen van mensen die in onderling overleg een kerkgemeenschap oprichten en waartoe ook een gebouw, dienstig voor die gemeenschap, behoort. Aangezien het de bedoeling is van dit decreet om de bestaande regelgeving die als verouderd wordt aangemerkt, te vernieuwen en om tegelijk een kader te scheppen

voor de uitbouw van moderne, efficiënte besturen van de erkende erediensten met een transparante structuur, zou het van durf en innovatie getuigen om naast het traditionele territorialiteitsbeginsel ook ruimte te laten voor het personaliteitsbeginsel.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* meent dat personele organisaties kunnen bestaan op andere vlakken dan die van de godsdienstige aangelegenheden. Door het erkennen van andere organisaties dan parochies, zou het begrip 'parochie' verwarring scheppen. Het voorliggend decreet moet ook op alle erediensten van toepassing zijn. Niemand verhindert dat er rond burgerlijke, religieuze of andere thema's personele vergaderingen worden gehouden. Vandaar is het volgens de spreker niet nodig dit in het decreet in te schrijven.

Mevrouw *Van Hecke* antwoordt dat het hier niet zomaar gaat om enkele mensen die samenkomen. Binnen het kerkelijk gebeuren dragen dergelijke 'personele organisaties' overigens de naam van parochie. Zij zijn verbonden met een kerkgebouw en zij zijn door de religieuze gemeenschap als parochie erkend. Het gaat dan om een parochie die niet territoriaal is georganiseerd.

De *minister* stelt dat een studentenparochie aan een universiteit een aanvraag kan doen om als parochie erkend te worden. Zij moeten die aanvraag doen bij de hiërarchische overheid van hun religie. Principieel kan het dus maar dezelfde materiële voorwaarden moeten vervuld zijn als bij de andere territoriaal gebonden parochies.

Mevrouw *Van Hecke* antwoordt dat die parochies erkend zijn maar geen gebiedsomschrijving hebben. Men zit dan met het probleem dat de leden van de kerkfabriek gehuisvest moeten zijn op het grondgebied van de parochie. Vermits er aan de bedoelde parochie geen grondgebied verbonden is, is er ook geen territoriale binding met de betrokken gemeente zodat men niet kan aantonen wie gerechtigd is om in dat kerkbestuur te zetelen.

De *minister* stelt dat de katholieke eredienst niet wenste dit probleem in te brengen in hun huidige parochiale afbakening. Zij vreesden dat zij daardoor intern discussies en moeilijkheden zouden krijgen.

Amendement nr. 2 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

De heer *Christian Verougstraete* kondigt een algemene tussenkomst aan over de erkenning van parochies en hun gebiedsomschrijving. Meer bepaald

wenst hij in te gaan op de historische evolutie inzake de verhouding tussen kerk en staat in Europa en België, de financiering van de erkende erediensten in België en de fundamentele rol van de representatieve organen van de erediensten.

De heer *Dirk De Cock* is van oordeel dat een dergelijke algemene tussenkomst de eigenheid van dit artikel 2 te buiten gaat.

De heer *Jan Penris*, commissievoorzitter, stelt voor de heer Verougstraete zijn tussenkomst te laten ontwikkelen om dan achteraf vast te stellen of die al dan niet relevant is in het kader van dit artikel.

De heer *Verougstraete* stelt dat na de Lambermont-akkoorden een aantal bevoegdheden werd overgedragen aan de gemeenschappen en gewesten, waaronder een aantal bevoegdheden vervat in de Provincie- en Gemeentewet. Dat gebeurde via de Bijzondere Wet van 13 juli 2001 houdende de overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en gemeenschappen. Hierbij werd Art. 6, § 1, VIII van de Bijzondere Wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen (gewijzigd door de Wetten van 8 augustus 1988 en 16 juli 1993) vervangen. Worden ondermeer toegewezen aan de bevoegdheid van gemeenschappen en gewesten: "6° de kerkfabrieken en de instellingen die belast zijn met het beheer van de temporalien van de erkende erediensten, met uitzondering van de erkenning van de erediensten en de wedden en pensioenen van de bedienaars van de erediensten".

De heer Verougstraete gaat vervolgens in op de historische evolutie inzake de verhouding tussen kerk en staat. De staat is een historische realiteit die aan wijzigingen onderhevig is. Afhankelijk van het politieke regime en de staatsvorm zal de staats-overheid dan ook een andere houding aannemen tegenover de in het land aanwezige religieuze groepen. Deze houding kan resulteren in een confessioneel systeem (met overwicht van één godsdienst), een laïcaal systeem (met onthouding van de overheid of een neutrale houding) of een mengvorm met absolute gelijke behandeling tussen alle (maatschappelijk aanvaarde) godsdiensten.

Samengevat evolueerde West-Europa van een clericale staat naar confessionele staten om uit te monden in laïcale (geseculariseerde) staten. In de oude beschavingen bestond er een sterke verwevenheid tussen het sacrale gegeven en de gezags- of politieke structuren. Kernachtig uitgedrukt kan gesteld worden dat het nationaal gevoel een religieus gevoel was. Ook in het Romeinse keizerrijk was er een versmelting tussen de politieke en

religieuze macht in hoofde van de keizer die als 'pontifex maximus', opperste hogepriester, fungeerde.

Vanaf het ontstaan van het christendom ontwikkelde zich langzaam een nieuwe visie op de verhouding tussen de godsdienst en de staat. Het christendom verkondigde immers een persoonlijke relatie tussen God en elke mens afzonderlijk. Omdat de God van de christenen niet geïntegreerd kon worden in het 'pantheon' van de aanvaarde goden en de goddelijkheid van de keizer voor de christenen onaanvaardbaar was, werden de christenen aanvankelijk vervolgd. Toen de katholieke godsdienst eenmaal als volwaardig was erkend, werd ze een element binnen het staatsbestel en ontstond toepasselijke regelgeving. Vanaf dan was het immers noodzakelijk om de beginselen van de politieke en de religieuze overheden te harmoniseren.

Na het Edict van Milaan, uitgevaardigd in 313 door keizer Constantijn, werd de katholieke godsdienst als een volwaardige godsdienst beschouwd. Dat hierbij ook politieke motieven meespeelden, staat buiten kijf. In 380 werd door keizer Theodosius in het Edict van Nicomedia-Tessalonica de katholieke godsdienst tot staatsgodsdienst verheven. De keizer beschouwde zichzelf als hoofd van deze nieuwe godsdienst. Zo werd in het concilie van Chalcedon (451) de keizer aangeduid met de termen 'sacerdos et imperator'. Deze opvatting, waarbij de keizer het hoofd is van de staat en tevens het hoofd van de Kerk, wordt caesaropapisme genoemd. Dit impliceert dat de keizer terdege kon tussenkomen in kerkelijke aangelegenheden, waaronder het toebedelen van ambten en het samenroepen van concilies.

Maar door de val van het Westromeinse Rijk verzwakte de positie van de keizer en was de Katholieke Kerk de facto de universele stabiele macht, zodat het pauselijk gezag toenam. Door deze groeiende invloed van de bisschoppen van Rome (onder meer Gregorius de Grote 595-604) werd duidelijk dat ook zij tijdelijke macht naar zich toe wilden trekken. Paus Gelasius verdedigde deze aanspraken in 494 voor het eerst zeer expliciet met de zogenaamde twee-machtentheorie. Deze opvatting was gebaseerd op het schriftwoord van Jezus: "Geef dan aan de keizer wat de keizer toekomt en aan God wat God toekomt".

Samengevat zijn er volgens deze theorie twee centra van macht, het sacerdotium en het imperium, aanvankelijk duidelijk van elkaar onderscheiden, waarbij het eerste toekwam aan de paus, het tweede aan de keizer. Beide centra zijn van goddelijke

oorsprong, onafhankelijk en gelijk, maar de autoriteit van de Kerk is van een hogere orde dan die van de Staat. Hieruit vloeit voort dat de paus een hogere waardigheid heeft dan de keizer. In de latere geschriften van de kerkvaders en van de pausen werd de twee-machtentheorie steeds verdedigd. Met de hernieuwde poging tot politieke eenmaking van de westerse wereld door de Frankische vorsten, die gerealiseerd werd door Karel de Grote, ontstond de *res publica gentium christianorum*.

Wanneer Paus Leo II Karel de Grote kroonde in 800 tot *rex francorum et longobardorum atque patricius romanorum*, bleek duidelijk dat de keizer zich onderwierp aan het gezag van de paus. Maar de dualistische opvatting werd nog gerespecteerd. Later werden de twee onderscheiden machten echter verenigd in de persoon van de paus. In de Hoge Middeleeuwen zal de paus zich beschouwen als bron van het *imperium* en van het *sacerdotium*.

Wel leidde deze opvatting tot heel wat conflicten tussen de paus en de keizer (van het Heilig Roomse Rijk der Duitse natie) en tussen bisschoppen en lokale vorsten omtrent het benoemingsrecht van bisschoppen en het toekennen van beneficies. In het Oosten resulteerden deze moeilijkheden in het schisma van 1054. In het Westen mondde ze uit in de zogenaamde investituurstrijd (rond 1075) die beslecht werd in 1122 door het Concordaat van Worms, gesloten tussen paus Calixtus II en keizer Hendrik V. Door dit Concordaat werd de superioriteit van de geestelijke boven de tijdelijke macht bekrachtigd, alsook de onafhankelijkheid van de Kerk tegenover de Staat.

De opvatting volgens welke alle macht bij de kerkelijke overheid ligt en waarbij de staat ondergeschikt is aan de kerk, wordt hiërocratie of theocratie genoemd. De pausen Gregorius VII, Bonifatius VIII en Innocentius III zijn hiervan duidelijke exponenten. Ondanks de theologische fundering die door deze pausen aan deze opvatting werd gegeven, heeft de theocratie in het Westen weinig opgang gemaakt. Volgens deze opvatting heeft de paus een "*potestas directa in temporalibus*".

De theorie van de "*potestas directa Ecclesiae in temporalibus*" heeft duidelijke gevolgen. Volgens deze opvatting kan de Kerk enkel beslissen wat tot de bevoegdheid van de Kerk behoort. De Staat dient zich te onthouden van elke inmenging in de kerkelijke aangelegenheden, maar dient wel zijn medewerking te verlenen aan de uitvoering van kerkelijke beslissingen. Bij tegenstrijdigheden tussen de burgerlijke en kerkelijke wetgeving dient de kerkelijke wetgeving te prevaleren. De burgerlijke

wetten die afbreuk doen aan de rechten van de Kerk zijn ipso iure onwettig en nietig. Elk politiek gezag wordt bekrachtigd door de kerkelijke investituur, die ongedaan kan worden gemaakt in geval van onwaardigheid. Enkel de paus beslist over (onder meer) oorlog en vrede en over het verdelen van het grondgebied.

Toen de pauselijke macht zich had ontplooid, maakten Maarten Luther en de verbreiding van het protestantisme (mede onder invloed van Calvijn en Zwingli) definitief een einde aan de religieuze eenheid van het Westen. De ontwikkeling van kleine en onafhankelijke (nationale) staten had tot gevolg dat het ene Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie versplinterde. Verschillende staten en vorstendommen ontwikkelden zich met eigen politieke structuur, taal, cultuur en godsdienst, waardoor zogenaamde nationale kerken ontstonden. Deze periode werd ook gekenmerkt door hevige godsdienstoorlogen, die werden beëindigd door de Vrede van Augsburg (1555) en de Vrede van Westfalen (1648). Vanaf dan werd het beginsel gehuldigd '*cuius regio, illius et religio*'. De godsdienstkeuze van de lokale vorst was bepalend voor de godsdienst van het territorium. Dit beginsel introduceerde opnieuw de confessionele staat waardoor een eerste bescheiden vorm van godsdienstvrijheid werd gerealiseerd. De protestantse Hervorming werd aan katholieke zijde beantwoord door de Contrareformatie. Het Concilie van Trente heeft veel bijgedragen aan een hernieuwde bloei van de rooms-katholieke kerk.

Door de Hervorming werd de verhouding Kerk-Staat grondig herdacht. In de protestantse landen kwam de bevoegdheid in religieuze zaken toe aan de politieke overheden. In Duitsland ontstond het 'territorialisme', waar met de omvorming van de staat in vorstendommen de lokale vorsten de politieke macht uitoefenden, alsook alle macht hadden over de lokale hervormde Kerk.

Algemeen wordt deze tendens om de Kerk meer direct onder de controle van de burgerlijke overheid te plaatsen jurisdictionalisme genoemd. Een essentieel element voor dit regime is het feit dat de geestelijke en tijdelijke macht elkaar wederzijds bescherming en hulp toekennen voor de verwezenlijking van hun beider respectievelijke doeleinden. Evenwel dringen de beide machten niet noodzakelijk door op elkaars eigen terrein : in principe heeft de Staat zich niet te bemoeien met de kerkelijke organisatie en de Kerk moet zich niet bemoeien met het tijdelijk algemeen welzijn.

Ook in de katholieke landen drong deze opvatting door waarbij de koning of politieke autoriteit een grote invloed kon uitoefenen op het kerkelijk leven op zijn territorium. Met de bedoeling de Kerk en haar instellingen te beschermen en te verdedigen, mengde de overheid zich echter in de kerkelijke aangelegenheden.

Dit 'regime van eenheid' heeft onder meer de volgende consequenties. Enerzijds is er van staatswege een officiële erkenning van een kerk als staatskerk : de staat maakt de godsdienst van een kerk tot de zijne en erkent die kerk als publiek-rechtelijk lichaam, als soevereine en onafhankelijke maatschappij. Dit impliceert dat de staat de kerkelijke wetgeving erkent en de wetgeving van de staat daaraan wordt aangepast. Tevens is er effectieve hulp en bescherming voor de religieuze maatschappij in de uitoefening van haar rechten en machten : de staat steunt de verbreiding van de leer van de religieuze gemeenschap ; de waardigheid en eerbied voor de cultus worden gegarandeerd ; de canonieke rechten worden ook civiel-rechtelijk door straffen gesanctioneerd en de staat zorgt voor de uitvoering van de uitspraken van de kerkelijke rechtbanken.

Ook worden speciale gunsten en voorrechten toegekend die variëren volgens tijd en plaats (bijvoorbeeld statuut van openbaar ambtenaar voor bedienaars van de eredienst ; voorrechten voor kerkelijke instanties, zoals vrijstelling van belastingen, aanvullingen van tekorten van het kerkelijk budget). Anderzijds verleent de Kerk haar steun aan de Staat (ondermeer door de uitbouw van het onderwijs). In sommige gevallen evolueerde deze inmening tot volledige controle. Deze opvatting kreeg een andere invulling in de verschillende landen. In deze context kunnen worden vermeld : het gallicanisme in Frankrijk volgens welke opvatting enkel de geestelijke macht toekwam aan de paus en alle tijdelijke macht aan de Koning ; het leopoldisme van groothertog Leopold I in Toscane ; het febronianisme in Duitsland waarbij gelijkaardige ideeën als het gallicanisme werden verdedigd ; het jozefisme in Oostenrijk ; en het regalisme in Spanje en Portugal.

Vanaf de 18^{de} eeuw ontstond er een nieuwe geestesstroming die ook impact zal hebben op de Kerk-Staat verhoudingen, met name het liberalisme. Hierbij werd de religieuze vrijheid van de individuele burger en de laïciteit van de Staat beklemtoond. De Verlichting creëerde dus het ideologische kader voor de revolutionaire sfeer op het einde van de 18^{de} eeuw.

De Franse Revolutie, de Verklaring van de Rechten van de Mens (1789) en de Constitution Civile du Clergé (1790) zorgden voor een omwenteling in de traditionele verhoudingen tussen de Franse Kerk en de Staat. De scheiding tussen Kerk en Staat werd in Frankrijk gerealiseerd door de wet van 3 Ventöse jaar III (21 februari 1795), maar een nieuwe godsdienst – le culte de la Raison – werd geïnstalleerd. Door het Concordaat tussen Napoleon en Paus Pius VII in 1801 werd de katholieke godsdienst opnieuw hersteld. Evenwel werd de suprematie van de Staat tegenover de Kerk bevestigd. Na de val van Napoleon – in de periode van de Restauratie – was er een heropbloei van het jurisdictionalisme.

De heer *Johan De Roo* stelt dat de lezing die de heer Verougstraete geeft, niet gepast is in het kader van een artikelsgewijze bespreking. Als het Vlaams Parlement zichzelf nog een beetje ernstig neemt, moet hieraan een einde worden gesteld. De spreker doet een beroep op het Vlaams Blok om de opgevoerde vertoning stop te zetten. Uiteindelijk zal men toch moeten komen tot een ernstige bespreking van de artikels.

De heer *Dirk De Cock* meent dat de tussenkomst van de heer Verougstraete totaal irrelevant is in het kader van artikel 2. De spreker doet een beroep op de voorzitter om in te grijpen, zodat er een inhoudelijke artikelsgewijze bespreking kan worden gevoerd.

De heer *Penris*, commissievoorzitter, wenst het einde van de tussenkomst van de heer Verougstraete af te wachten om te oordelen of die terzake was.

De heer *Verougstraete* vervolgt zijn lezing. De absolutistische staat moest plaats ruimen voor de rechtsstaat. In het kader van de liberale rechtsfilosofie impliceerde de opdracht van de rechtsstaat de bescherming van de persoonlijke rechten van alle burgers, waaronder de vrijheid van godsdienst. Deze notie impliceerde ook de scheiding tussen Kerk en Staat, waarbij de staat een laïcale visie heeft op de macht en de individuele geloofsbeleving van de burgers een privé-aangelegenheid is die de Staat niet aangaat. De wetgeving in kerkelijke aangelegenheden heeft in deze context tot doel de macht van de Kerk te beknotten en haar werkingsgebied duidelijk te omschrijven binnen welbepaalde wettelijke grenzen.

Tot vóór de Franse Revolutie werd in geen enkel Europees land de scheiding tussen Kerk en Staat gerealiseerd. Door de Hervorming en later door

het rationalisme, heeft de idee van verdraagzaamheid of zelfs van scheiding voortgang gemaakt. Scheiding tussen Kerk en Staat impliceert het niet-bestaan of het verbreken van de relaties die normaal tussen Kerk en Staat zouden moeten bestaan.

De concrete invulling van de scheiding is evenwel zeer uiteenlopend. Deze opvatting kan resulteren in het werkelijke verzet van de Staat tegenover religieuze groepen dat uitmondt in vervolging van één of meerdere religieuze groepen, waardoor ook de godsdienstvrijheid onbestaand wordt.

Een ander uiterste is de totale onthouding van de Staat in religieuze aangelegenheden die dan als a-religieus kan geduid worden. In dit regime van scheiding wordt de godsdienst als louter privé-aangelegenheid beschouwd. Op het niveau van de wetgeving heeft dit tot gevolg dat elke staatsburger zijn eigen godsdienst mag belijden (zelfs buiten de cultusgebouwen), onder voorbehoud van de beperkingen ingegeven door de openbare orde en de politiereglementen. Hij kan evenwel niet gedwongen worden een godsdienst te belijden of zijn overtuiging naar buiten te brengen.

Deze individuele godsdienstvrijheid gaat samen met de vrijheid van vereniging. De Staat kan dus niet beletten dat godsdienstige verenigingen gevormd worden en bestaan op zijn territorium. Een karakteristiek juridisch element van dit systeem van scheiding is evenwel dat de staat de godsdienstige verenigingen beschouwt als privaatrechtelijke verenigingen, die rechtspersoonlijkheid verwerven in het kader van het gemeen recht, zoals ze wordt toegekend aan andere private verenigingen. Met betrekking tot de rooms-katholieke kerk impliceert deze vorm van scheiding dat zij als soevereine maatschappij wordt geïgnoreerd. Het afsluiten van een verdrag (concordaat) met de Heilige Stoel is dan ook niet mogelijk, want er zijn geen materies die zowel tot de bevoegdheid van de Kerk als van de Staat behoren.

Het concept van de scheiding van Kerk en Staat is vandaag een belangrijk principe in alle Europese landen, maar de concrete inhoud varieert van land tot land. Drie aspecten zijn evenwel in nagenoeg alle westerse landen te onderkennen. Vooreerst heeft de scheiding tot gevolg dat in zowat alle westerse landen het politieke gezag en het openbare leven steeds meer steunen op een seculiere grondslag. Vervolgens heeft dit in concreto tot gevolg dat de bewindvoerders zich steeds meer neutraal gaan opstellen ten overstaan van bepaalde godsdienstige

en levensbeschouwelijke stromingen van het land. En ten slotte zullen legislatieve initiatieven losgemaakt worden van wetten die gegrond zijn op godsdienstige overwegingen.

De heer Verougstraete wenst vervolgens in te gaan op de historische evolutie van de verhouding tussen Kerk en Staat in België.

Onze gewesten werden ééngemaakt onder de Bourgondische hertogen. Een echte staatkundige eenheid werd gerealiseerd door Keizer Karel V die in 1548 op de Rijksdag van Augsburg de XVII Provinciën tot een Bourgondische Kreits verenigde. Door de Pragmatieke Sanctie in 1549 verklaarde de keizer en de Staten-Generaal dat de Bourgondische Kreits één onscheidbaar geheel werden met hetzelfde opvolgingsrecht in alle gewesten. Het bestuur kwam toe aan een gouverneur-generaal of regent(ess). Nadien kwamen onze streken achtereenvolgens onder het bestuur van de Habsburgers en later onder Spaans bewind. Kenmerkend hierbij is evenwel dat de absolute macht van de vorsten werd ingeperkt door het bestaan van privileges (van steden en gemeenten) en plaatselijke gebruiken. Eeuwenlang waren religie en politiek ook hier met elkaar vermengd. Vooral de rooms-katholieke kerk was duidelijk geïntegreerd in het politieke bestel. De rooms-katholieke kerk had immers een bevoorrechte positie, aangezien zij staatsgodsdienst was. De geestelijkheid genoot (evenals de adel en de derde stand) belangrijke privileges waaronder belastinginning en het recht op de tienden die hoofdzakelijk dienden voor de financiering van kerk en eredienst. Anderzijds zorgde de rooms-katholieke kerk voor de uitbouw van het onderwijs en de armenzorg. Daarbij verleende de rijkdom van abdijen en andere religieuze instellingen de Kerk een economische macht.

Het opkomend lutheranisme en de wederdopers werden zowel door Karel V als door Filips II met geweld onderdrukt om de godsdienstige eenheid te bewaren. Later leidden de godsdiensttwisten tot een interne verdeeldheid in onze gewesten. Door de Unie van Atrecht (1579) werden de Spaanse Nederlanden opgedeeld. De feitelijke scheiding tussen de Verenigde Provinciën en de Zuidelijke Nederlanden zette zich langzaam maar zeker door en resulteerde in de Tachtigjarige Oorlog (1590-1648). Het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), gerealiseerd door de aartshertogen Albrecht en Isabella, bracht een rustpauze in deze strijd. Door de Vrede van Munster in 1648 werd de soevereiniteit van de Verenigde Provinciën door Spanje erkend.

De Spaanse Successieoorlog (1710-1713) bracht de Zuidelijke Nederlanden van het Spaans onder het Oostenrijks Bewind, na de Vrede van Utrecht (1713). Onder invloed van de ideeën van de Verlichting werd de rol van de rooms-katholieke kerk ernstig in vraag gesteld. In onze gewesten werd de positie van de rooms-katholieke kerk een eerste maal aangetast door een aantal besluiten van keizer Jozef II. Door het Tolerantie-Edict dat in 1781 van toepassing werd, was het rooms-katholicisme niet langer staatsgodsdienst en de rooms-katholieken waren niet langer de enige onderdanen met burgerrechten. Tevens werden door het Edict de contemplatieve religieuze orden afgeschaft, de burgerlijke stand aan de kerkelijke bedienaren onttrokken en de uitoefening van de eredienst aan bepaalde voorschriften onderworpen. Deze hervormingen gaven in onze gewesten aanleiding tot verzet en een onafhankelijkheidsbeweging. Een eerste poging tot realisatie van dit streven in januari 1790 (door de uitroeping van de Confederatie der Verenigde Belgische Staten) had geen succes en het Ancien Régime werd hersteld. Na een tweede mislukte poging tot onafhankelijkheid en gewapend verzet tegen het Oostenrijks leger, werd in 1794 de inlijving bij Frankrijk onvermijdelijk en kwamen de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik onder Frans bestuur.

Onder dit Frans bestuur werd de basis gelegd voor de huidige verhouding tussen Kerk en Staat in België. Om die reden blijven de historische gebeurtenissen die geleid hebben tot het Concordaat van 1801, dat gesloten werd tussen Paus Pius VII en Napoleon, uitermate belangrijk.

De Franse Revolutie (1789) en het begin van het bewind van Napoleon waren periodes die gekenmerkt werden door een grondige politieke, administratieve en gerechtelijke hervorming. De scheiding tussen Kerk en Staat werd doorgezet. De regering van het Directoire seculariseerde de maatschappij, creëerde de burgerlijke stand en vormde liefdadige instellingen en onderwijs om tot lekenorganisaties. Door de Franse Constitutie van 1791 werd de scheiding effectief en was de godsdienstvrijheid verzekerd. De clerus werd herleid tot een korps van ambtenaren. Kerkelijke goederen werden genationaliseerd 'à la charge de pourvoir d'une manière convenable aux frais du culte, à l'entretien de ses ministres et au soulagement des pauvres'. De tiendenbelasting werd afgeschaft. Religieuze orden, congregaties en broederschappen werden opgeheven bij Decreet van 17 augustus 1792. In 1795 werden onze gewesten opgenomen in de Franse Republiek, waarbij de Nederlanden en het prinsbisdom Luik werden samengevoegd in negen

departementen die de basis zullen vormen van de huidige provincies. Toen onze gebieden éénmaal onder Frans bewind waren gekomen (door het Decreet van 9 Vendémiaire An IV) hadden de decreten die de nationalisaties en opheffingen bevelen, ook in onze contreien uitwerking.

De publicatie van de Grondwet van 5 Fructidor An III werd in onze gewesten afgekondigd op 14 Vendémiaire jaar IV en werd zodoende eveneens van toepassing. Na een staatsgreep kwam Napoleon in 1799 aan de macht. Om de katholieke gemoeiden te bedaren, wilde hij een 'paix religieuse' realiseren. Op 26 Messidor An X (15 juli 1801) tekenden de vertegenwoordigers van de Heilige Stoel en 'le gouvernement du Consulat', een overeenkomst met het oog op het herstel van de katholieke godsdienst in Frankrijk. De ratificatie werd later in hetzelfde jaar (op 10 september 1801 – 23 Fructidor An IX) uitgewisseld. Op 8 april 1802 werden de zogenaamde 'Articles organiques' gestemd. Deze artikels die een commentaar bevatten op de bepalingen van het concordaat werden door Napoleon eenzijdig bij het concordaat gevoegd. Vervolgens op dezelfde dag, 18 Germinal An X (8 april 1802), werd de wet die deze artikels bevatte alsook de wet die het concordaat ratificeerde, samen afgekondigd. Hierdoor werd de indruk gewekt dat deze artikels een integraal deel uitmaakten van het concordaat. Paus Pius VII verzette zich dan ook tegen deze 'Articles organiques', maar ze bleven niettemin in voege.

Door het concordaat werd de rooms-katholieke godsdienst officieel erkend. De rooms-katholieke godsdienst werd echter niet opnieuw staatsgodsdienst, maar kreeg het statuut van 'la religion de la grande majorité des citoyens français'. De erkenning van andere religies (ondermeer protestantisme en jodendom) werd hierdoor mogelijk. De rooms-katholieke eredienst kon opnieuw publiek uitgeoefend worden. Tevens werd een nieuwe kerkelijke structuur ingericht. Onze gewesten werden onderverdeeld in vijf nieuwe bisdommen (Mechelen, Gent, Luik, Namen en Doornik) die zich uitstrekten over één of twee departementen (zonder rekening te houden met de taalgrens) en de parochiepriesters werden betaald door de Staat. Samengevat kan worden vastgesteld dat de invloed van Napoleon in kerkelijke aangelegenheden vrij groot bleef.

De heer *Johan De Roo* doet opmerken dat een commissievoorzitter ertoe gehouden is de werkzaamheden te laten vorderen. Hij stelt vast dat de commissievoorzitter dit niet doet en dat die ellengange tussenkomsten toelaat die losstaan van het

onderwerp van de bespreking. Het kan niet de bedoeling zijn dat één lid de bespreking monopoliseert.

De heer *Marcel Logist* meent dat de commissievoorzitter vandaag volledig uit zijn rol valt.

De heer *Penris* neemt akte van deze opmerkingen en verklaart de volledige verantwoordelijkheid voor zijn handelwijze op te nemen. Hij is echter van oordeel dat hij niets onreglementairs doet of gedaan heeft.

De heer *Dirk De Cock* vindt dat de commissievoorzitter een veel te brede bespreking van artikel 2 toelaat, met name door tussenkomsten toe te laten die met de te voeren discussie niets te maken hebben. Een artikelsgewijze bespreking dient betrekking te hebben op de inhoud van de artikels.

De heer *Penris* herhaalt dat hij de volle verantwoordelijkheid voor zijn daden wil dragen. Als men hem kan aantonen dat hij het reglement geschonden heeft, wil hij daarmee rekening houden. Hij meent echter dat men hem niet kan betrappen op een schending van het reglement. Hij wenst alleszins het recht van een parlementair om in een debat tussen te komen, niet te beknotten.

De heer *Verougstraete* vervolgt. Na de val van Napoleon, in 1815, besliste het Congres van Wenen om de Noordelijke Calvinistische Nederlanden en de Zuidelijke Katholieke Nederlanden onder het koningschap van de protestantse Willem I van Oranje Nassau te brengen. Dit nieuwe Koninkrijk der Nederlanden was echter een korte geschiedenis beschoren (1815-1830). De nieuwe grondwet voor het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werd ondanks een afkeurende meerderheid in de Zuidelijke Nederlanden, toch goedgekeurd op 24 augustus 1815. En alhoewel deze grondwet gunstige bepalingen bevatte (zoals de vrijheid om zijn geloof naar keuze te belijden of helemaal geen geloof te belijden, de vrijheid van geweten, enz.) werd vooral de godsdienstvrijheid en de gelijkberechtiging van het protestantisme en het rooms-katholicisme slecht onthaald. Door een 'Jugement doctrinal' onderschreven de bisschoppen in september 1815 de eed op de grondwet af te leggen. Tevens werden de organieke artikelen in het Nederlands recht opgenomen. Maar het verdere beleid van Willem I in godsdienstige aangelegenheden leidde tot heel wat heftige reacties. Wanneer hij in 1825 de kerkelijke colleges ophief en een Filosofisch College oprichtte waar alle priesterkandidaten gevormd moesten worden, kwam het conflict tot een hoogtepunt. In een poging de gemoederen te bedaren

sloot Willem I een concordaat op 18 juni 1827 met Paus Leo XII. Maar het conflict werd hierdoor niet opgelost.

Inmiddels werden de liberalen zich bewust van de absolutistische neigingen van Willem I. Een samengaan met de rooms-katholieken in hun verzet tegen het regime bleek dan ook mogelijk. Dit Unionisme is dus veeleer door praktische dan wel door ideologische redenen ingegeven. Het maakte de Belgische Revolutie van 25 augustus 1830 mogelijk. Op 24 september 1830 nam een administratieve commissie het bestuur van het land in handen. Deze commissie werd omgevormd tot het Voorlopig Bewind. De onafhankelijkheid van België werd uitgeroepen op 4 oktober 1830. Op 6 oktober 1830 werd een Commissie ingesteld die belast werd met het opstellen van de Grondwet. Op 16 oktober 1830 decreteerde het Voorlopig Bewind dat elke burger zich kon verenigen met een religieus of filosofisch doel. En in een tweede Decreet van dezelfde datum werd de vrijheid van meningsuiting uitdrukkelijk bevestigd. Die vrijheid werd toegekend aan elke burger individueel of als leden van een bepaalde vereniging 'de professeur leurs opinions comme ils l'entendent' (art.1.). Dit Decreet stelde in artikel 3 : "Les lois générales et particulières entravant le libre exercice d'un culte quelconque... sont également abrogées". En artikel 4 van hetzelfde Decreet bepaalde dat geen enkele vereniging zich kon bogen op een of ander privilege en schafte elke greep van de overheid af op filosofische en religieuze verenigingen en op de eredienssten 'quels qu'ils soient'. Op 23 oktober 1830 was het voorontwerp van de Grondwet klaar. Het werd als basistekst gebruikt door het Nationaal Congres.

Dit Nationaal Congres trad aan na de verkiezingen van 3 november 1830. Vanaf 10 november 1830 kwam deze vergadering meermaals samen en startte met de eindredactie van een nieuwe grondwet. In het voorontwerp van Grondwet werd de godsdienstvrijheid afgedaan in twee bepalingen. Art.10 luidde : 'La liberté des opinions en toute matière est garantie.'. En art.11 stipuleerde : 'L'exercice public d'aucun culte ne peut être empêché qu'en vertu d'une loi, et seulement dans le cas où il trouble l'ordre et la tranquillité publique'. Deze bepalingen waren evenwel te bondig om aanvaard te kunnen worden door de rooms-katholieken. In een brief van 13 december 1830 aan het Nationaal Congres maakte Monseigneur de Méan, aartsbisshop van Mechelen, duidelijk welke de verwachtingen van de rooms-katholieke Kerk waren. Enerzijds was het episcopaat bereid afstand te doen van het systeem van een geprivilegieerde staatsgods-

dienst, maar anderzijds kon zij niet akkoord gaan met de beperkingen op de godsdienstvrijheid zoals die uit de voorgestelde teksten tot uiting kwamen. De eisen van Monseigneur de Méan waren : geen beperking in de openbare uitoefening van de godsdienst, vrijheid van interne organisatie, vrijheid van onderwijs, vrijheid van vereniging, bezoldiging van de bedienaren van de eredienst. Tijdens de daaropvolgende besprekingen in het Nationaal Congres werd met deze wensen rekening gehouden.

De Grondwet werd door het Nationaal Congres bekrachtigd bij Decreet van 7 februari 1831 en afgekondigd bij Decreet van 11 februari 1831. Door de invoering van de Grondwet heeft het concordatair regime opgehouden te bestaan, hoewel de verhoudingen en sommige afspraken tussen de Rooms-katholieke Kerk en de Staat nog op het Concordaat zijn gebaseerd. De rechtsleer in België blijft evenwel verdeeld over de waarde die aan de bepalingen en voorschriften van het Concordaat moet worden gehecht. De formulering van de godsdienstvrijheid in de Grondwet maakte in ieder geval onvoorwaardelijk duidelijk dat ook andere religies dan de rooms-katholieke eredienst in België bestaansrecht kunnen verwerven.

De typering van de verhouding Kerk-Staat in België is deze van een gematigde scheiding, van een positieve neutraliteit of een welwillende neutraliteit, van een regime sui generis, van een beschermde vrijheid of een genuanceerde scheiding. De Staat is enerzijds tolerant en neutraal inzake religieuze aangelegenheden tegenover de gelovigen en de verschillende cultussen. Het staatsburgerschap is totaal gescheiden van het lidmaatschap van één of andere religie. Deze stelling werd tijdens de voorbereiding van de Grondwet uitdrukkelijk verdedigd en herhaald. Dit beginsel werd door de rechtspraak ook steeds uitdrukkelijk bevestigd. Een schoolvoorbeeld is de niet-toepasselijkheid van de kerkelijke nietigheidsgronden inzake het huwelijk bij de burgerlijke echtscheidingsprocedure.

De Staat duldt geen inmenging van de cultussen in staatszaken. De Kerk (of kerken) is (zijn) geen staatsmacht. Zij kunnen geen wetten opleggen die in de Belgische wetgeving dienen te worden opgenomen. Tevens zal aan kerken, erediensten of religieuze gemeenschappen geen politieke macht of administratieve functies worden toebedacht. Sommige auteurs geven aan dat de indirecte invloed van de rooms-katholieke Kerk en het katholieke denken lange tijd zeer groot is gebleven maar dat de laatste jaren een duidelijke tendens aanwezig is in de wetgeving om deze overwichtspositie terug te

dringen : depenalisering abortus, invoering van de wettelijke samenwoning, wet inzake euthanasie, de vragen bij het Te Deum en de diplomatieke status van de Heilige Stoel, enzovoort.

De neutraliteit van de Belgische Staat impliceert echter geenszins een totale onverschilligheid van de staat tegenover het religieuze verschijnsel in het algemeen. Want in de 'gemengde aangelegenheden', de zogenaamde 'res mixtae', die zowel geestelijke als tijdelijke belangen betreffen, dient noodzakelijk overleg gepleegd te worden tussen de kerkelijke/religieuze en burgerlijke overheden. Voorbeelden zijn de oprichting van parochies en bijkerken, het luiden van de klokken, de begroting van de kerkfabrieken, enzovoort. Daarenboven verleent de burgerlijke overheid steun en bescherming aan godsdiensten en niet-confessionele organisaties (ondermeer de financiering).

In België bestaat dus geen staatsgodsdienst. Het Nationaal Congres wenste geen privileges ten voordele van de ene of andere godsdienst in de Grondwet in te schrijven, want de beginselen van vrijheid en gelijkheid waren onaantastbaar. De Grondwet heeft elke cultus dan ook op grond van gelijkheid geplaatst : zowel de vrijheid van elke godsdienst, de onafhankelijkheid tegenover het staatsgezag en de gelijkheid tussen de godsdiensten wordt gerespecteerd.

Maar al vlug bleek in de 19^e eeuw dat het beginsel om geen privileges ten voordele van om het even welke godsdienst toe te staan niet houdbaar was. Er was immers geen volledige scheiding tussen Kerk en Staat (zie het feit dat de Keizerlijke Decreten werden gehandhaafd). Bovendien bevestigde de rechtspraak dat het principe van de gelijkheid der erediensten niet impliceert dat de erediensten op een volstrekt identieke manier behandeld moeten worden. Alhoewel alle godsdiensten als evenwaardig worden beschouwd, zijn sommige erediensten door de staat erkend. Deze erkenning heeft allerlei voordelen tot gevolg. In navolging van de oude rechtsleer wordt veelal aangenomen dat het feitelijk bevoordelen van deze erkende erediensten geen afbreuk doet aan het beginsel van de gelijke behandeling van de erediensten. Dit zou wel het geval zijn indien de materiële steun zou worden beperkt tot één bepaalde eredienst.

Het Belgische systeem is dan ook uniek : er is een absolute gelijkheid tussen alle (maatschappelijk) aanvaarde godsdiensten, met een systeem van privileges voor de erkende erediensten. De reden in hoofde van de wetgever om bepaalde erediensten actief te steunen, is het morele en sociale nut dat

aan bepaalde religies wordt toegekend, de bijdrage die zij leveren tot het algemeen belang en de diensten die zij bieden aan de bevolking, ter bevestiging van het openbaar belang. Deze religies worden volgens de grondwetgever beschouwd als de beste garantie voor het behoud van de bestaande sociale orde, voor de eerbied voor het gezag, bevordering van de publieke moraliteit en zelfs voor het respect van de privé-eigendom. Samengevat worden zij beschouwd als behoeder van de moraal.

De Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur laat zich over de noodzakelijkheid van de financiering van de werking van de erediensten door de overheid als volgt uit : "Over de vraag of een financiële tegemoetkoming door de overheid in de werking van de erediensten nog nodig is, kan volgens de Hoge Raad geen twijfel zijn : ja. Hiervoor kan verwezen worden naar de argumentatie van Prof. Rik Torfs en Prof. Kurt Martens. Daarin wordt onder andere gesteld dat, in tegenstelling tot het Amerikaanse systeem waar elke burger geacht wordt voor zichzelf te zorgen, de overheid in het Europese welvaartsysteem heel wat kosten voor haar rekening neemt en allerlei activiteiten subsidieert die min of meer nuttig worden geacht. Daarbij kan het gaan om onderwijs of gezondheidszorg, maar ook om sport en muziek. Waarom dan niet levensbeschouwing ? Niemand zal ontkennen dat erediensten een maatschappelijke functie te vervullen hebben. Daarom wordt volgens beide auteurs ook best niet getornd aan het principe van de rechtspersoonlijkheid voor de instellingen belast met het beheer van het tijdelijke van de erediensten.

De Hoge Raad onderschrijft deze redenering en heeft er eveneens principieel geen bezwaar tegen dat, daar het hier gaat om instanties die op het grondgebied van de gemeente- en provinciebesturen maatschappelijk nuttig geachte activiteiten ontplooiën, een deel van de financiering (niet de wedden en pensioenen — die volgens de Grondwet staatsverplichtingen zijn — zie art. 181, §§ 1 en 2) aan hen verplicht wordt opgelegd."

Erkende erediensten zijn dus religieuze stromingen die (a) als godsdienst worden onderkend en (b) vervolgens via een expliciete erkenning bepaalde voordelen krijgen toebedeeld. In het Belgisch rechtssysteem bestaat er evenwel geen eenduidigheid omtrent het begrip 'eredienst'. De term 'eredienst' is een administratieve vertaling van het woord 'culte'. Eigenlijk wordt met 'eredienst' dus 'godsdienst' bedoeld, waarvan de 'eredienst' een wezenlijk onderdeel is.

Om door de wetgever als 'eredienst' te worden erkend, dient een godsdienstige stroming vooreerst als cultus te worden beschouwd. Bij gebrek aan een wettelijke definitie van de term 'eredienst' wordt het aan de rechterlijke wijsheid overgelaten om in geval van betwistingen uit te maken wat als godsdienst of 'cultus' moet geduid worden en wat niet. Vanuit de grondwettelijke bepalingen hebben de rechtspraak en de rechtsleer trachten af te leiden wat de grondwetgever onder 'cultus' verstaat. Uit de rechtsleer kunnen als wezenlijke elementen worden gedistilleerd : een groepering van mensen die eenzelfde geloofsleer aankleven ; die deze leer vrij en openbaar — als groep en individueel — willen veruitwendigen ; waarvoor alleszins handelingen en plechtigheden zijn voorzien en eventueel rustdagen zijn te onderhouden ; met een zekere hiërarchische structuur ; en waarvan sommige leden voorgaan in de godsdienstige vieringen.

Het komt de rechter toe in concrete gevallen te oordelen of een godsdienstige stroming als 'cultus' kan worden beschouwd. Bij deze beoordeling hanteren de rechters de rechtsleer, maar ook de verschijningswijze van de reeds erkende erediensten als maatstaf. Evenwel mag noch door de wetgever noch door de rechterlijke macht geoordeeld worden over de inhoud van een godsdienstige stroming.

Samenvattend kan gesteld worden dat een godsdienst of 'cultus' administratief-rechtelijk wordt omschreven als een uitwendige en publieke manifestatie van religieuze gevoelens. Hieruit blijkt dat de aanwezigheid van een eredienst *sensu stricto* doorslaggevend is voor de rechtspraak bij de kwalificatie van een geestesstroming als 'cultus' of eredienst *sensu lato*. Eenmaal een bepaalde stroming of overtuiging (meestal via een rechterlijke uitspraak) als 'eredienst' of 'cultus' wordt gekwalificeerd, kan deze uitdrukkelijk erkend worden. De erkenning is een wetgevende akte waardoor een bepaalde cultus door zijn inschrijving als begunstigde in de Wet van 4 maart 1870 op het tijdelijke der erediensten van overheidswege wordt gefinancierd en tevens andere voordelen krijgt. Deze erkenning wordt niet beschouwd als een inbreuk op de organisatorische zelfstandigheid van de kerkelijke/religieuze organisatie maar als een handeling die de financiële verplichtingen van de overheid ten opzichte van de erediensten vaststelt.

De aanvraag om wettelijke erkenning wordt gedaan door de verantwoordelijke of verantwoorde lijken van de desbetreffende eredienst. Vervolgens wordt door de regering, in casu de minister van Justitie, een onderzoek ingesteld naar de criteria inza-

ke de erkenning. Er is in principe geen beperking van het aantal te erkennen erediensten, voor zover tenminste met bepaalde voorwaarden wordt rekening gehouden.

Vaststaande wettelijke criteria zijn er niet. Wel worden door het Ministerie van Justitie een vijftal criteria ('voorwaarden') gehanteerd om tot de erkenning van een cultus over te gaan. Uit ministeriële antwoorden op parlementaire vragen kan het volgende worden opgemaakt : de eredienst moet met name een betrekkelijk groot aanhangers groeperen (verschillende tienduizenden) ; gestructureerd zijn, hetgeen ondermeer betekent dat er een representatief orgaan is dat de eredienst kan vertegenwoordigen in zijn betrekkingen met de burgerlijke overheid ; al gedurende vrij lange tijd in het land gevestigd zijn (dit wil zeggen reeds verschillende decennia) ; een maatschappelijk belang vertegenwoordigen ; en zich onthouden van elke activiteit die tegen de maatschappelijke orde indruist.

De wetgever mag de hierboven aangegeven karakteristieken nagaan, maar dient zich te onthouden van een waardeoordeel of oordeel over het waarheidsgehalte van een godsdienstige leer. Evenmin kan de overheid zich mengen om regelend op te treden of om mee gestalte te geven aan het doel van de godsdienst, het behoud en de verspreiding van zijn leer en de beoefening van zijn moraal.

De erkenning van de eredienst geschiedt door of krachtens een wet. Zo'n erkenning geschiedt op impliciete wijze doordat het bestuur en het personeel van een cultus worden aanvaard, bevestigd of gecreëerd. Vervolgens wordt de wet van 4 maart 1870 op de temporalien van de erediensten gewijzigd. En ten slotte worden de uitvoeringsbesluiten getroffen. Hierdoor worden de lokale of provinciale kerkgemeenschappen erkend bij koninklijk besluit, in uitvoering van de wet tot erkenning van de eredienst.

Samengevat wordt de erkenning gerealiseerd op twee niveau's, namelijk door de erkenningswet van de cultus en vervolgens door de uitvoeringsbesluiten waardoor de verschillende lokale gemeenschappen worden erkend.

Op vraag van de heer *De Roo* beslist de commissie dat er gestemd wordt onmiddellijk nadat de bespreking van een artikel werd afgerond.

Artikel 2 wordt aangenomen met 8 stemmen bij 6 onthoudingen.

Artikel 3

Het artikel wordt aangenomen met 14 stemmen.

Artikel 4

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe in het tweede lid, op de tweede regel, de woorden "kerk of kerken" te vervangen door het woord "kerkgebouwen" (*Parl. St. VI. Parl. 2003-2004, nr. 2100/2, amendement nr. 3*).

De heer *Penris* stelt dat deze suggestie werd gedaan door de Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur en dat het om een verduidelijking gaat.

De *minister* vraagt dit amendement niet te aanvaarden. Er is immers geen vergissing mogelijk met betrekking tot de betekenis van de woorden "kerk of kerken" zoals geformuleerd in het artikel.

Amendement nr. 3 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Artikel 4 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Kerkraad

Artikel 5

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe op de eerste regel, na het woord "vijf" het woord "verkozen" in te lassen (2100/2, amendement nr. 5).

De heer *Penris* stelt dat deze suggestie terecht werd gemaakt door de Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur. Het bevordert de congruentie met de latere artikels die over gelijkaardige raden gaan en daar steeds melding maken van de verkozen leden.

De *minister* vraagt dit amendement niet te aanvaarden.

Amendement nr. 5 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe na het eerste lid, een lid in te voegen dat luidt als volgt : "De regelgeving met betrekking tot een evenredige vertegenwoordiging van de geslachten is van toepassing op de kerkraad" (2100/2, amendement nr. 4).

De heer *Penris* verwijst naar het advies van de Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur. Het is de letterlijke overname van de tekst van de memorie van toelichting bij het betrokken artikel. De spreker vraagt dat de bepaling in de tekst van het decreet zelf wordt opgenomen. Hij stelt ook vast dat de verwijzing in de memorie van toelichting inzake de evenredige vertegenwoordiging van de geslachten enkel betrekking heeft op de katholieke eredienst. Dat kan worden gezien als een discriminatie ten aanzien van de andere godsdiensten.

De *minister* verwijst vooreerst naar de algemene wetgeving inzake de evenredige vertegenwoordiging van de geslachten. Verder wenst de minister zich aan de gemaakte afspraken te houden.

Amendement nr. 4 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Artikel 5 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 6 en 7

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 8

De heer *Penris* geeft lezing van het advies van de Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur met betrekking tot de bepalingen van dit artikel. Bij de rooms-katholieke eredienst worden de uittredende of de te vervangen leden van de kerkraad, vervangen door personen die door de overige leden worden verkozen uit de lijst van de kandidaat-leden. Uittredende leden zijn opnieuw verkiesbaar.

De Hoge Raad heeft vragen bij het democratisch gehalte van dergelijke procedure. De zetelende leden kunnen zonder meer de te vervangen leden opnieuw kiezen. Een bepaalde constellatie kan met andere woorden afspreken om zichzelf steeds opnieuw te kiezen. Een dergelijke procedure

kan volgens de Hoge Raad alleen goedgekeurd worden indien een lid bijvoorbeeld maximum twee termijnen achter elkaar kan zetelen (rotatieprincipe). Zo wordt aan andere personen de kans gegeven om deel uit te maken van de kerkraad.

In de memorie van toelichting bij dit artikel wordt verder gesteld dat in geval van niet-tijdige vervanging de vervangende leden worden aangesteld door de bisschop op voorstel van de door de bisschop aangestelde verantwoordelijke van de eredienst. Het is echter ook diezelfde verantwoordelijke die instaat voor de oproep voor kandidaten. De verantwoordelijke kan met andere woorden opzettelijk verzuimen om een oproep te doen voor kandidaten, wat hem toelaat om zélf kandidaten voor te dragen. De enige controle die hierop mogelijk is, is dat de bisschop de voorgedragen kandidaten weigert aan te stellen. De vraag is hierbij of de bisschop dit wel kan weigeren. Zo niet is er niet echt sprake van een "voorstel" vermits er geen keuze is. De Hoge Raad vraagt zich dan ook af of het niet beter zou zijn om te spreken van tijdelijke vervangers, totdat er wel degelijk een oproep voor kandidaturen is geweest en de eigenlijke procedure werd gevolgd.

De *minister* stelt dat de huidige situatie is zoals ze in dit artikel is beschreven. Vermits er gedurende maanden overleg werd gepleegd met de verschillende erediensten en ervan uitgaande dat dit decreet een evolutief gegeven zal zijn, vraagt de minister de tekst te behouden, hoewel hij persoonlijk voorstander is van een grotere mate van vernieuwing met betrekking tot de samenstelling van de kerkraden.

De heer *Laurens Appeltans*, kabinetsmedewerker, stelt namens de minister dat het systeem van de katholieke eredienst niet gelijk is aan dat van de andere erediensten. Bij een eerste werking worden de leden aangeduid ; om de 3 jaar worden de leden voor de helft vernieuwd. Men kan discussiëren over het democratisch gehalte van de wijze van verkiezing. Er is hierover lang gesproken met de vertegenwoordigers van de katholieke eredienst. Hun argument was dat van de continuïteit. Er wordt nu wel ingeschreven dat er een oproep voor kandidaturen moet gebeuren, hetgeen tot de democratisering bijdraagt. De parochiegemeenschap behoudt zo het zicht op wie er wordt voorgedragen, wie er wordt verkozen, enzovoort. Het is ook zo dat er een kandidatenlijst bestaat van personen die van het kerkbestuur willen deel uitmaken. Uit die lijst zou men een tijdelijke vervanger kunnen aanduiden. Als het daartoe bevoegde orgaan dat niet zou doen, dan heeft men de regels niet gevolgd

en kan de eventuele betoelaging in het gedrang komen.

Bij het opstellen van dit artikel is men eigenlijk uitgegaan van het principe van de zelfregulering door de organen van de erediensten. Het beleid heeft zich restrictief opgesteld met betrekking tot de interne werking van de organen van de verschillende erediensten, en dus niet alleen die van de rooms-katholieke eredienst.

Artikel 8 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 9

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe 3° te schrappen (2100/2, amendement nr. 6).

Mevrouw *Van Hecke* stelt dat de verplichting dat kiezers en verkozenen van de bestuursorganen moeten ingeschreven staan in de bevolkingsregisters van de gemeente of van een van de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de overeenstemmende entiteit van de betrokken eredienst, in de praktijk voor moeilijkheden zorgt vermits de actieve gelovigen vaak niet aan dit criterium voldoen. De Raad van State twijfelt eraan of er wel een objectieve en redelijke verantwoording is voor de uitsluiting van die personen (opmerking 16 van het advies). Vandaar meent mevrouw Van Hecke dat het aangewezen is deze voorwaarde in verband met de inschrijving in de bevolkingsregisters weg te laten. De spreker kent het argument dat een gemeente enkel wenst bij te dragen voor de eigen inwoners. In dit geval gaat dat echter niet op omdat het gaat om een bijdrage voor het onderhoud van het kerkgebouw.

De *minister* antwoordt dat het inderdaad juist is dat men een sterke relatie wil leggen tussen de territoriale gebondenheid aan de gemeente en de invulling van de verantwoordelijkheden in de kerkraad. Dat heeft te maken met het feit dat de kerkraad (en het centraal bestuur) de relatie met het betrokken gemeentebestuur draagt.

De heer *De Roo* vraagt hoe een en ander dan zal worden geregeld voor de gemeentegrensoverschrijdende parochies. Men gaat vandaag voor het verdelen van de kosten van dergelijke parochies over

de betrokken gemeenten uit van heel oude, eigenlijk verouderde tellingen. Het uitgangspunt was immers dat iemand die binnen een bepaalde omschrijving woonde ook daadwerkelijk naar de kerk ging. De spreker vraagt of men de intentie heeft dit gegeven te herbekijken.

De heer *Laurens Appeltans* bevestigt dat er tal van parochies bestaan die de grens van een gemeente overschrijden. De regeling voor de verdeling van de lasten beantwoordt soms inderdaad niet meer aan de werkelijkheid. De katholieke eredienst zit hier overigens zelf mee verveeld en men heeft vertrouwen in de correcties die door die eredienst zelf zullen worden voorgesteld. In dit decreet is alvast voorzien dat de administratie voor dergelijke parochies sterk vereenvoudigd wordt. De gemeente waar de kerk gelegen is moet de leiding van de onderhandeling met het centraal bestuur opnemen. Men zal in de toekomst wel rekening moeten houden met een eventuele herschikking, na overleg, van de bijdragen van de verschillende gemeenten, al is dat momenteel in het voorliggend decreet niet geregeld.

Amendement nr. 6 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe een 4° toe te voegen met betrekking tot de kennis van de Nederlandse taal (2100/2, amendement nr. 7).

De heer *Penris* is van oordeel dat kandidaten voor de kerkraad de Nederlandse taal machtig moeten zijn om volgende redenen : de officiële voertaal in Vlaanderen is het Nederlands, de kerkraad zal een onderdeel gaan vormen van de rechtsorde in ons land en de leden van de kerkraden hebben een voorbeeldfunctie ten aanzien van leden van etnische minderheden die behoren tot hun religieuze gemeenschap.

De *minister* antwoordt dat dit amendement overbodig is vermits de taalwetten van toepassing zijn op de kerkraden.

Amendement nr. 7 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

De heer *Penris* verwijst nog naar de opmerkingen van de Hoge Raad bij dit artikel. Wanneer wordt voldaan aan de voorwaarde "katholiek" zijn ? Bij de andere erkende erediensten is er sprake van inschrijving in de registers van bijvoorbeeld de kerk-

gemeente (voor de protestantse eredienst) – zie artikel 84. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld een inschrijving in het doopregister. Verder stipt punt 3° aan dat men moet ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van de gemeente. Bij de andere erkende godsdiensten is er sprake van ten minste twee jaar ingeschreven zijn (zie o.a. art. 87). Om de congruentie te behouden zou ook in artikel 8, 3°, deze formulering best overgenomen worden. Moeten ook niet-territoriale of bijvoorbeeld studentenparochies bestuurd worden door inwoners uit de gemeente ?

De heer *Appeltans* vindt het evident dat men lid is van de eredienst waarvan men in de raad van bestuur zetelt. Het is niet aan de Vlaamse overheid om dat te controleren ; dat zal allicht door de katholieke eredienst zelf gebeuren. Normaal gezien zijn die mensen ingeschreven in het doopregister. Dat is wel geen garantie dat die mensen nog altijd katholiek zijn op het ogenblik dat men zetelt. Allicht wordt dit beoordeeld door de pastoor van de parochie die de kandidaten voordraagt.

Wat de studentenparochies betreft, wordt verwezen naar de bespreking van amendement nr. 2 bij artikel 2. Aanvullend hierop stelt de heer *Appeltans* dat de studentenparochies eigenlijk niet passen binnen het soort parochies dat in dit decreet wordt vastgelegd, namelijk dat ze verbonden worden met een stad of gemeente die ook moet instaan voor de tekorten van de parochies.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* hoopt dat dit artikel niet gezien moet worden als een blaam ten aanzien van het verleden, toen mensen ambtshalve tot een kerkraad behoorden zonder dat zij rooms-katholiek waren (met name de burgemeesters).

De *minister* antwoordt ontkennend. Hij stelt dat ook burgemeesters die niet gelovig waren steeds hun ambtelijke opdrachten hebben vervuld. Anderzijds is het zo dat een aantal burgemeesters vaak een vervanger aanduiden.

Mevrouw *Van Hecke* merkt op dat er vroeger een regel van verplichte vervanging bestond. Het getuigt van een grote openheid dat daar op veel plaatsen niet op werd aangedrongen.

Artikel 9 wordt aangenomen met 8 stemmen bij 6 onthoudingen.

Artikel 10

Een amendement voorgesteld door de heren Jan *Penris*, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te schrappen (2100/2, amendement nr. 10).

De heer *Penris* verwijst naar het advies van de Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur die zich volgens hem terecht afvraagt waarom men deze leeftijdsgrens van 75 jaar moet handhaven. Het betreft hier immers meestal vrijwilligers met veel ervaring.

Een amendement voorgesteld door mevrouw Anny De Maght-Aelbrecht, mevrouw Dominique Guns en de heer Cis Schepens strekt er eveneens toe dit artikel te schrappen (2100/3, amendement nr. 79).

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* meent dat het invoeren van een leeftijdsgrens zou kunnen leiden tot een gebrek aan kandidaten voor de kerkraad en dat het leidt tot uitsluiting van ouderen die zich willen engageren.

De *minister* vraagt de amendementen niet te aanvaarden. Hij merkt op dat de bedienaars van de katholieke eredienst gepensioneerd moeten zijn op 75 jaar. Uit de voorbereidende besprekingen is gebleken dat die eredienst het moeilijk heeft om de opvolging te verzekeren van respectabele en notabele leden van de kerkraad. Deze vaststelling heeft mee aanleiding gegeven tot het inschrijven in dit artikel van een stimulans tot verjonging en vernieuwing in de kerkraden. Het heeft zeker niet te maken met een gebrek aan andere kandidaten.

De heer *Francis Vermeiren* vraagt of die leeftijdsgrens ook voor de andere erediensten wordt toegepast en, in voorkomend geval, hoe die erediensten daarop reageren. Hij wijst er ook op dat de Europese Conventie werd voorgezeten door de 80-jarige Giscard-d'Estaing en verwijst naar een aantal eminente politici die op hogere leeftijd nog altijd een belangrijke rol bleven spelen. Vandaar zal hij het amendement om de leeftijdsgrens te schrappen steunen.

De heer *Penris* verklaart dat de joodse eredienst tijdens de hoorzitting gevraagd heeft die leeftijdsgrens te schrappen omdat het bij hen meestal de ouderen zijn die in het bestuur zetelen.

De heer *Johan De Roo* verklaart zich steeds te hebben verzet tegen vormen van leeftijdsdiscriminatie. Ook ouderen moeten in kerkbesturen een belangrijke rol kunnen blijven spelen. Dat neemt niet weg dat men voor de noodzakelijke vernieu-

wing en verjonging moet zorgen. Hierin moet elk kerkbestuur op zich zijn rol spelen. Een onevenwichtige samenstelling met enkel ouderen zou alszins geen goede zaak zijn.

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat zij zich zal onthouden bij de stemming over het amendement. Zij is in het algemeen gekant tegen een discriminatie op grond van de leeftijd, maar vermits er geen absolute beperking is inzake het aantal opeenvolgende mandaten dat men kan bekleden heeft zij begrip voor het feit dat men een regeling wil inschrijven om de vernieuwing te stimuleren. De kerkraden worden nu vaak bevolkt door oudere mensen die heel grote verdiensten hebben in hun lokale gemeenschap en het is dan moeilijk om tegen die mensen te zeggen dat er nood is aan verjonging.

De heer *Appeltans* stelt dat men aanvankelijk niet dacht aan het invoeren van een leeftijdsbeperking, niet in het minst omdat het om vrijwilligers gaat. Er was echter een uitdrukkelijke vraag naar rationalisering en modernisering. Vandaar moet er een zeker evenwicht zijn inzake leeftijd in de kerkbesturen. Het is vandaag een feit dat die besturen worden bevolkt door veel oudere mensen die daar gedurende hun gehele leven in blijven zetelen. Uiteindelijk zijn dat niet de mensen die graag veranderingen, modernisering en rationalisering doorvoeren. In die zin vond men de leeftijdsgrens van 75 jaar aanvaardbaar. Bovendien moeten ook de bedienaars van de katholieke eredienst gepensioneerd zijn op 75 jaar. Een tweede element dat een rol heeft gespeeld is dat er nog verschillende andere mandaten in de kerkgemeenschap kunnen worden opgenomen, waarvoor er geen leeftijdsgrens bestaat. De leeftijdsgrens geldt enkel voor het bestuur dat zich bezighoudt met het beheer van de materiële bezittingen van de kerkfabriek.

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* is van oordeel dat oudere mensen in die kerkfabriek vaak hun kennis en inzet kunnen inbrengen en dat zij ook over de nodige tijd beschikken. Het is volgens haar de opdracht van de kerkraden zelf om te zorgen voor verjonging. De spreker vindt het geen goede zaak te stellen dat mensen vanaf 75 jaar niet meer geschikt zijn om te moderniseren of te rationaliseren. Omdat het precies gaat om vrijwilligers, zou men de keuze moeten laten aan de erediensten zelf.

Mevrouw *Van Hecke* stelt dat het engagement voor de geloofsgemeenschap uiteraard niet hoeft te eindigen op 75 jaar. Zij herhaalt dat er nu geen beperkingen bestaan inzake het aantal mandaten dat men opeenvolgend mag bekleden. In de statuten van tal van organisaties wordt bij een onbeperkt

aantal mandaten dikwijls een leeftijdsgrens ingeschreven. De reden hiervan is dat iemand die herkiesbaar is maar niet wordt herverkozen, dat vaak als een blaam ten aanzien van de eigen persoon ervaart. In die zin is de leeftijdsgrens een instrument om ten aanzien van oudere personen met veel verdiensten te zeggen dat het op een bepaald ogenblik de beurt is aan anderen.

De *minister* verklaart nog dat de kerkfabrieken de komende jaren ongelooflijke veranderingen tegemoet gaan. Dat heeft te maken met het feit dat het kerkgebouw en alles wat met het kerkelijk patrimonium te maken heeft, als een geheel moet kunnen ingebracht worden op gemeentelijk niveau. Vandaar worden er centrale kerkbesturen voorgesteld. Om tot die noodzakelijke evolutie in het denken te komen, is het nodig dat er een vernieuwing in de kerkbesturen gebeurt. De minister kan begrip opbrengen voor de psychologie van die mensen die lang in de kerkfabrieken en kerkraden gezeteld hebben. Het gaat bij die mensen vaak om hun levensinhoud. Dat betekent dat zij zich bijna van nature verzetten tegen veranderingen die er zich in het kader van de kerkfabrieken moeten voltrekken. Een van de middelen om die stappen naar de toekomst te zetten is het invoeren van de leeftijdsgrens. De kerkelijke hiërarchie is het hier overigens mee eens. De minister vindt het een beetje vreemd dat de Hoge Raad aandringt op veel ingrijpender wijzigingen inzake de kerkbesturen, terwijl de hinderpalen om verder te gaan vooral te maken hebben met tradities en vasthoudendheid aan de bestaande parochiale situaties. De leeftijdsgrens is precies een instrument om vooruit te gaan.

De heer *Penris* verklaart amendement nr. 10 in te trekken.

Amendement nr. 79 van mevrouw *De Maght-Aelbrecht* c.s. wordt bij staking van stemmen – 7 stemmen voor en 7 tegen – verworpen.

Artikel 10 wordt aangenomen met 10 stemmen tegen 4.

Artikel 11

Artikel 11 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 12

De heer *Penris* geeft lezing van het advies van de Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur bij dit artikel. De procedure voor de verkiezing van de mandaten van voorzitter, secretaris en penningmeester lijkt juridisch niet erg volledig. Hoe geschiedt de stemming ? Moet die geheim gebeuren ? Bij volstrekte meerderheid ? Wat indien er 3 kandidaten zijn die in de eerste ronde elk 2 stemmen krijgen ? Volgens artikel 11 moet er dan een tweede ronde volgen met de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald.

De heer *Appeltans* stelt dat de opmerking van de Hoge Raad op zich correct is. Het is inderdaad mogelijk dat er meer dan 2 kandidaten evenveel stemmen behalen. Bij een tweede stemming zal men dan inderdaad moeten stemmen op die 2 of meer kandidaten die evenveel stemmen behaalden in de eerste ronde. De uiteindelijke oplossing ligt in de laatste zin van dit artikel besloten : indien de stemmen staken bij de herstemming, is het jongste lid verkozen. Op die manier wordt eveneens de verjonging bevordert. Ook is het natuurlijk altijd mogelijk dat de vergadering iemand vraagt zijn of haar kandidatuur terug te trekken zodat er maar twee kandidaten overblijven.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* doet opmerken dat men hiermee afwijkt van een algemene regel dat het bij staking van stemmen meestal de oudste is aan wie het mandaat wordt toegewezen. In dit geval gaat het om vrijwilligers, maar blijkbaar gaat men er bij voorbaat vanuit dat het jongste lid de verstandigste zal zijn.

De heer *Appeltans* ontkent dit laatste. Gelet op de voortdurende vraag naar verjonging wil men de jongste kandidaat bij staking van stemmen voorrang geven.

Mevrouw *Marleen Van den Eynde* treedt mevrouw De Maght-Aelbrecht bij. In de gemeente- en OCMW-raden is bij staking van stemmen ook de oudste verkozen.

De *minister* heeft begrip voor de argumenten van mevrouw De Maght-Aelbrecht. Hij herhaalt echter de nood aan modernisering en hernieuwing in de kaders van de kerkfabrieken. De kerkelijke hiërarchie dringt hier zelf op aan.

Artikel 12 wordt aangenomen met 10 stemmen tegen 3 bij 1 onthouding.

Artikel 13

Artikel 13 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 14

De heer *Roland Van Goethem* verwijst naar de taak van de penningmeester inzake het bijhouden van de boekhouding. Welke boekhouding zal worden opgelegd ? Is dat het boekhoudkundig schema van de vzw of van een nv ? Zal men er rekening mee houden dat sommige kerkfabrieken een grotere omzet hebben dan andere ?

De *minister* stelt dat die aangelegenheden in uitvoeringsbesluiten zullen worden geregeld.

Mevrouw *Riet Zegers*, administratie Binnenlandse Aangelegenheden, vult aan dat er een werkgroep belast is met het opstellen van de boekhoudkundige regels. Die regels zullen bij besluit van de Vlaamse regering worden vastgelegd. Er zal daarbij moeten worden toegekeken op de doorzichtigheid en de eenvormigheid, zodat de gemeenten een eenvormig zicht krijgen op alle begrotingen en rekeningen van de kerkfabrieken.

De heer *Didier De Tollenaere*, kabinetsmedewerker, vult aan dat in de werkgroep is afgesproken dat het geen complexe boekhouding mag zijn. Het moet een eenvoudig systeem zijn dat hanteerbaar en consulteerbaar is voor alle betrokkenen. Er wordt zeker niet gedacht aan een boekhouding zoals privé-bedrijven die kennen of aan een systeem van dubbele boekhouding. Het komt erop neer dat er een doorzichtig boekhoudkundig systeem moet komen waaruit de financieringsstromen tussen gemeente en kerkfabriek duidelijk blijken. Bovendien moet de boekhouding een inzicht geven in het patrimonium en in de rechten en verbintenissen. Ten slotte moet het systeem door de zes erkende erediensten gehanteerd kunnen worden.

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* kan deze argumentatie bijtreden. Zij verwijst nog naar artikel 277 van dit decreet, waaruit blijkt dat men voor de bepalingen inzake het financieel beheer de nodige tijd heeft om zich daaraan aan te passen. De werkgroep beschikt dus over de nodige tijd om tot een goed systeem te komen.

Mevrouw *Zegers* voegt hier nog aan toe dat de gemeentebesturen zullen worden geconsulteerd over

het systeem dat uiteindelijk zal worden voorgesteld.

Artikel 14 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 15

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* toont zich verheugd dat men in dit artikel de voorzitter, wanneer die verhinderd is, laat vervangen door het oudste lid in leeftijd van de kerkraad.

Artikel 15 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 16

Artikel 16 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 17

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te vervangen door volgende bepaling : "De kerkraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal. De voertaal op de vergaderingen is het Nederlands. Ook de notulen en besluiten worden in deze taal opgesteld." (2100/2, amendement nr. 9).

De heer *Penris* verwijst naar het feit dat het Nederlands de officiële voertaal in Vlaanderen is en dat de kerkraad een onderdeel zal gaan vormen van de rechtsorde in ons land. Omdat hij ook het administratief toezicht niet nodeloos wenst te verzwaren, is hij van oordeel dat de comités zich moeten bedienen van de Nederlandse taal.

De *minister* verklaart dat de taalwetten volledig van toepassing zijn.

Amendement nr. 9 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Artikel 17 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 18

De heer *Cis Schepens* vraagt waarom men hier gekozen heeft voor kalenderdagen en niet voor vrije dagen zoals in het voorontwerp van gemeentedecreet. Enige uniformiteit zou aangewezen zijn.

De heer *Didier De Tollenaere* bevestigt dat in het voorontwerp van gemeentedecreet sprake is van vrije dagen, waarbij de dag van versturen van de agenda en de dag van vergadering niet wordt meegerekend. In dit artikel heeft men rekening gehouden met nieuwe communicatiemiddelen zoals uitnodigingen per elektronische drager. Intussen kent men ook het systeem van de priorbestelling en de niet-priorbestelling. Vandaar heeft men geopteerd voor kalenderdagen. Er is sprake van 8 kalenderdagen zodat de raadsleden voldoende tijd hebben om kennis te nemen van de agenda.

Artikel 18 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 19 tot 24

De artikelen 19 tot 24 worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 3

Centraal kerkbestuur

Artikel 25

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Dany Vandenbossche, Marcel Logist en Dirk Holemans en mevrouw Dominique Guns strekt ertoe het eerste lid te vervangen door volgende bepaling : "In de gemeenten waar vier of meer parochies van de rooms-katholieke eredienst erkend zijn waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, moet een centraal kerkbestuur worden opgericht. Het centraal kerkbestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid." (2100/2, amendement nr. 10)

De heer *Dirk De Cock* verklaart dat deze vereenvoudiging het oprichten van een centraal kerkbestuur slechts verplicht maakt vanaf vier erkende parochies. Hierdoor blijven de voordelen behou-

den, maar vermijdt men indien gewenst een te bureaucratische benadering.

De heer *Johan De Roo* merkt op dat het centraal kerkbestuur geen patrimonium of personeel heeft, dit in tegenstelling tot de kerkraad. Het centraal kerkbestuur heeft een meer gecoördineerd optreden ten aanzien van de betrokken gemeente tot doel. Gesteld dat een gemeente bedenkingen heeft bij het patrimoniumbeheer of het personeelsbeleid van de kerkfabriek, dan is het zo dat het centraal kerkbestuur daar geen zeggenschap over heeft. Wat is dan de verhouding tussen het centraal kerkbestuur en de kerkraad ?

De heer *Laurens Appeltans* beaamt dat een centraal kerkbestuur niet in de plaats kan treden van de kerkfabriek, tenzij die laatste in gebreke zou blijven door bijvoorbeeld geen begroting of meerjarenplan op te maken. Het centraal kerkbestuur zoals het in dit decreet bedoeld is, is in de eerste plaats een overlegorgaan, enerzijds voor overleg met de verschillende kerkfabrieken op het grondgebied van de gemeente, anderzijds voor overleg met het gemeentebestuur. Gesteld dat een centraal kerkbestuur vindt dat er geen goed beheer is maar de betrokken kerkfabriek toch haar wil wenst door te drukken, dan zal dat allicht gemeld worden aan het gemeentebestuur en zal de begroting, de rekening of het meerjarenplan van de kerkfabriek waarschijnlijk niet worden goedgekeurd.

De *minister* merkt nog op dat met dit amendement een probleem wordt opgelost dat op de hoorzitting werd aangebracht door de vertegenwoordigers van de israëlitische en van de orthodoxe godsdienst.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* is van oordeel dat het voor de gemeenten beter is dat er zo weinig mogelijk centrale kerkbesturen moeten worden opgericht, want allicht is er toch een financiële weerslag voor de gemeenten en daarvoor is er nog geen oplossing gevonden.

Amendement nr. 10 wordt aangenomen met 14 stemmen.

Het geamendeerde artikel 25 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 26

De heer *Johan De Roo* merkt op dat dit artikel handelt over de samenstelling van het kerkbestuur. Hierbij wordt er geen onderscheid gemaakt naar-

gelang de grootte van een parochie of kerkraad. Is het effectief de bedoeling van de minister om geen onderscheid in te bouwen op basis van de grootte ?

De *minister* meent dat het inbrengen van een kwantitatieve factor in de samenstelling van het centraal kerkbestuur zou leiden tot machtsposities. Het is integendeel de bedoeling om in het centraal kerkbestuur discussies te kunnen houden onder gelijken.

Artikel 26 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 27

De heer *Felix Strackx* meent dat de in dit en het volgende artikel vastgelegde stemprocedure verwarring kan scheppen. In het eerste lid van dit artikel staat dat kandidaten een volstrekte meerderheid van stemmen moeten behalen. In het derde lid wordt gesteld dat wanneer er slechts één kandidaat is, de stemming in één stemronde gebeurt. Wat moet er gebeuren als die kandidaat meer tegen dan voorstemmen behaalt ? Wanneer er meerdere kandidaten zijn voor een mandaat en niemand behaalt de meerderheid van de stemmen, dan moet er opnieuw gestemd worden op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Wat als geen van die kandidaten weer geen meerderheid behaalt ? De spreker vindt dit een eigenaardige manier van werken.

De heer *Laurens Appeltans* begrijpt de verwarring niet goed. Uiteindelijk zijn er niet veel andere mogelijkheden dan de hier voorgestelde procedure. Als er een verkiezing gehouden wordt, is het toch logisch dat een kandidaat verkozen is als hij de meerderheid van de stemmen behaalt. Als geen enkele kandidaat een meerderheid behaalt, kan het mandaat op dat moment niet worden opgenomen. De procedure van het voorstellen van kandidaten zal dan opnieuw moeten worden gestart, zodat er een nieuwe verkiezing kan worden gehouden.

De heer *Strackx* blijft problemen hebben met de bepaling dat er opnieuw moet worden gestemd "op een van de twee kandidaten" die de meeste stemmen hebben behaald. Hij vindt dit geen normale formulering.

De heer *Appeltans* geeft lezing van de tekst : " Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op

een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald". Er kunnen dus meerdere kandidaten zijn voor een mandaat. Als geen van die kandidaten een meerderheid van de stemmen behaalt, wordt er opnieuw gestemd op één van de twee kandidaten die in de eerste ronde de meeste stemmen hebben behaald. Bij staking van stemmen is het jongste lid verkozen.

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* meent dat een taalkundige correctie met betrekking tot de zinsnede "op een van de twee kandidaten" mogelijke misverstanden zou kunnen opheffen. Men zou beter spreken van een stemming "over de twee kandidaten" of "tussen de twee kandidaten" die de meeste stemmen hebben behaald.

Na een gedachtewisseling hierover beslist de commissie de initiële tekst te behouden.

De *minister* verklaart dat de formulering werd overgenomen uit de bestaande wetgeving en dat hij, indien de bepaling interpretatieproblemen zou opleveren, bij omzendbrief de nodige verduidelijking zal verstrekken.

Voor mevrouw *Mieke Van Hecke* is het artikel voldoende duidelijk. Indien er toch interpretatieproblemen zouden rijzen, dan volstaat het dat de minister een en ander in een omzendbrief verduidelijkt.

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* verwijst nog naar haar tussenkomst bij artikel 12 naar aanleiding van de bepaling dat bij staking van stemmen het jongste lid is verkozen.

Artikel 27 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 28

De heer *Johan De Roo* verwijst naar het eerste lid van dit artikel. Moet hieruit afgeleid worden dat de voorzitter niet door alle leden wordt verkozen?

De *minister* antwoordt dat ook de voorzitter door alle leden wordt verkozen.

Mevrouw *Mieke Van Hecke* merkt op dat de voorzitter iemand moet zijn uit de kerkraad. De secretaris kan een expert zijn en dat zal in de praktijk ook dikwijls het geval zijn.

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* verwijst opnieuw naar haar eerdere opmerkingen in verband met het jongste lid.

Artikel 28 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 29

De heer *De Roo* vraagt wat de boekhouding van het centraal kerkbestuur kan inhouden omdat die geen personeel of patrimonium heeft.

De *minister* antwoordt dat het om een eenvoudige boekhouding gaat van de kosten die aan de vergaderingen verbonden zijn.

Artikel 29 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 30

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* verwijst opnieuw naar haar eerdere opmerkingen in verband met het jongste lid.

Artikel 30 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 31

Artikel 31 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 32

De heer *De Roo* merkt op dat het centraal kerkbestuur een aantal bevoegdheden krijgt, zoals omschreven in artikel 32. Hij vindt dat een goede zaak. Dat neemt niet weg dat de gemeente slechts een zicht heeft op de werking van de kerkraden die in het centraal kerkbestuur vertegenwoordigd zijn. De (gemeentegrensoverschrijdende) parochies van buiten de gemeente, voor wie men wel moet meebetalen, zitten echter niet in het centraal kerkbestuur maar wel in dat van de aangrenzende gemeente. Voor die parochies heeft men dus geen zicht op de begroting, terwijl dat vandaag wel het geval is want de burgemeester of de schepen wordt

uitgenodigd op de kerkraad, zelfs al is die buiten de gemeente gelegen. Door de instelling van een centraal kerkbestuur is dat niet meer het geval. Men heeft dus geen contact of overleg meer met de aangrenzende parochie, terwijl men wel de rekeningen moet meebetalen. De spreker vindt dit een tekortkoming. Hij had gehoopt dat er een regeling zou komen waardoor de gemeente enkel nog verantwoordelijk zou zijn voor de parochies die vallen onder het eigen centraal kerkbestuur. Uiteraard zou men nog wel informeel contact kunnen onderhouden, maar er wordt daarvoor geen regeling uitgewerkt in dit decreet.

De heer *Laurens Appeltans* erkent dat het niet eenvoudig werken is met gemeentegrensoverschrijdende parochies. In het decreet wordt getracht een zo groot mogelijke eenheid in uitvoering te verkrijgen. De heer *De Roo* heeft de problematiek aangehaald dat sommige gemeenten deelnemen aan de onkosten van kerkfabrieken waarvan de kerk op het grondgebied van een andere gemeente ligt. Een oplossing zou erin kunnen bestaan die kerkfabriek ook te laten deelnemen aan het centraal kerkbestuur maar dat zou eveneens tot een onwerkbaar situatie leiden. De oplossing waar hier voor geopteerd werd is dat het gemeentebestuur waar de kerk gelegen is een afvaardiging van het andere gemeentebestuur op het overleg moet uitnodigen. Daardoor zal dat schepencollege, op basis van het meerjarenplan, toch weten welk aandeel in de kosten het zal moeten dragen in de volgende zes jaar. Indien men deelneemt aan het overleg zal men niet voor verrassingen komen te staan. De spreker geeft de heer *De Roo* wel gelijk dat het budget daarmee niet 100% sluitend zal zijn. Hij doet ook opmerken dat de situatie van de gemeentegrensoverschrijdende parochies in de meeste gemeenten niet voorkomt. Met de vertegenwoordigers van de katholieke eredienst is ook afgesproken om naar de toekomst die situatie zoveel mogelijk uit te zuiveren.

De heer *De Roo* drukt de wens uit dat die hertekening effectief zou gebeuren. Men moet daarbij rekening houden met hedendaagse criteria en normen in plaats van criteria die decennia geleden zijn uitgevaardigd en die vandaag eigenlijk geen enkele reden van bestaan meer hebben.

Mevrouw *Riet Zegers* verwijst naar artikel 33 waarin er sprake is van overleg met de gemeente of gemeenten. Dit artikel regelt eigenlijk de situatie zoals die door de heer *De Roo* geschetst werd.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* verwijst naar 5° waaruit blijkt dat het centraal kerkbestuur be-

voegd is voor het aanwerven van personeel van het centraal kerkbestuur. Zij vraagt wie het personeel van het centraal kerkbestuur zal moeten betalen als dat tot aanwerving overgaat.

De *minister* antwoordt dat de kerkfabriek daar dan zal voor moeten betalen.

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* merkt hierbij op dat die kosten dan toch terug naar de gemeente gaan.

De *minister* stelt dat de meerjarenplanning moet worden goedgekeurd. Verder is hij ervan overtuigd dat via het invoeren van het centraal kerkbestuur er een rationalisatie in de verschillende kerkfabrieken zal optreden. Ten slotte is er nog het algemeen toezicht.

De heer *Dirk De Cock* merkt op dat de gemeente vroeger enkel een adviserende bevoegdheid had en de provincie besliste of dat advies werd aangenomen. Nu bezit de gemeente een financiële bevoegdheid.

De heer *De Roo* stelt dat elke kerkraad geacht wordt zijn eigen begroting op te maken. De begrotingen moeten echter gecoördineerd worden ingediend bij de gemeente via het centraal kerkbestuur. Veronderstelt dit gecoördineerd indienen het louter samenvoegen van de verschillende begrotingen van de kerkfabrieken of moeten die in één begroting worden opgenomen ?

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* benadrukt het belang van het element solidariteit. De begrotingen van de kerkfabrieken zouden in één begroting moeten worden verwerkt, waarbij de onderlinge solidariteit tussen de kerkfabrieken moet kunnen spelen.

De heer *Laurens Appeltans* verwijst naar artikel 3. Daaruit blijkt dat de kerkfabriek een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid is. Hieruit kan men afleiden dat het centraal bestuur de meerjarenplannen en de begroting samenbrengt maar de specifieke eigenheid van de kerkfabriek laat bestaan. De vraag of het centraal kerkbestuur een geïntegreerde begroting moet maken van de begrotingen van de kerkfabrieken, wordt eigenlijk in het midden gelaten. Men kan, gelet op artikel 3, vanuit het centraal bestuur alleszins geen ingrepen doen zonder de toestemming van de kerkfabriek. Wat in dit decreet wel wordt aangemoedigd, is dat er overleg plaatsvindt en dat er vergelijkingen kunnen worden gemaakt met betrekking tot de ingebrachte onkosten. Dat wordt in feite bedoeld met de coördinerende rol van het centraal kerkbestuur.

In sommige gemeenten wordt overigens al aan een dergelijke coördinatie gedaan maar in andere helemaal niet. Volgens de spreker zijn er in het decreet voldoende instrumenten aanwezig om de gemeenten de kans te geven de nodige controle uit te oefenen.

De *minister* vindt het solidariteitsgegeven tussen arme en rijke parochies heel belangrijk. Die discussie werd tijdens de voorbereiding van het decreet gevoerd maar er werd op dat vlak geen vooruitgang geboekt. Dit was overigens één van de motieven van de minister om tot een vernieuwing in de kerkstructuren te komen.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* vindt dat die solidariteit onder de parochies absoluut moet worden nagestreefd.

De *minister* verklaart nog dat er bij de katholieke eredienst een zekere huiver bestond tegenover een te strak opgelegde invoering van de onderlinge solidariteit. Men moet ertoe komen dat de verantwoordelijkheid van de gemeenten wordt doorgeschoven naar de geloofsgemeenschap zelf, maar hiervoor is omwille van de gevoeligheden meer tijd nodig.

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens en Dirk Holemans en door mevrouw Josée Vercammen strekt ertoe het laatste lid te vervangen (2100/2, amendement nr. 11).

De heer *Dirk De Cock* stelt dat dit amendement een gevolg is van de aanneming van een amendement op artikel 25, dat bepaalt dat een centraal kerkbestuur moet worden opgericht in de gemeenten waar er vier of meer parochies van de rooms-katholieke eredienst erkend zijn. Waar er minder dan vier parochies zijn moet de kerkraad het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening indienen bij de gemeenteoverheid.

Amendement nr. 11 wordt aangenomen met 13 stemmen.

Het geamendeerde artikel 32 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 4

Overleg met de gemeenteoverheid

Artikel 33

Artikel 33 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

HOOFDSTUK II

Goederen

AFDELING 1

Beheer van de goederen en beschikking over de goederen

Artikel 34

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet en Jos De Meyer strekt ertoe een tweede lid toe te voegen dat luidt als volgt : "De vervreemding van onroerende goederen is onderworpen aan de goedkeuring van de Vlaamse regering, na advies van de gemeente en het representatief orgaan. De opbrengsten van de vervreemding van onroerende goederen van de kerkfabriek moeten opnieuw worden belegd en kunnen niet worden gebruikt voor het dekken van kosten en uitgaven die de kerkfabriek moet dragen. Enkel de opbrengsten van de aldus belegde kapitalen kunnen hiervoor worden aangewend." (2100/2, amendement nr. 12)

Mevrouw *Mieke Van Hecke* verklaart dat het voorgestelde amendement tot doel heeft de financiële positie van de kerkfabriek en, bij uitbreiding van de gemeente, op termijn veilig te stellen. Vandaag is er een vaste richtlijn binnen het ministerie van Justitie dat wanneer er een vervreemding van kerkelijke goederen gebeurt, er een wederbelegging moet plaatsvinden. De vervreemding mag dus niet gebruikt worden voor het delgen van bepaalde onkosten. Dit principe staat vandaag ter discussie.

De spreker heeft begrip voor het standpunt van gemeenten die de tekorten van de kerkfabriek ingevolge het onderhoud van de kerkgebouwen moeten bijpassen, zeker wanneer die kerkfabriek nog andere onroerende eigendommen heeft. Wanneer men de regel van de wederbelegging niet zou hanteren, en de gemeenten dus zouden aandringen op de verkoop van onroerende goederen om de kosten te dragen van renovaties aan het kerkgebouw, zou dat volgens de spreker een kortetermijnvisie inhouden. Het gebruik van eigen middelen voor gewone uitgaven houdt immers een groot gevaar in. Want eens het privaat patrimonium van de kerkfabriek is opgebruikt, genereert dit niet langer inkomsten en zullen kerkfabrieken in hogere mate een beroep moeten doen op bijpassing van de tekorten door de gemeenten. De versoepeling van de regels op het vlak van de wederbelegging bij vervreemding van onroerend goed uit het privaat patrimonium van de kerkfabriek, kan op langere termijn dus schadelijk zijn voor zowel het betrokken kerkbestuur als de gemeente.

Een tweede element is dat de inkomsten van de onroerende en roerende goederen vandaag worden ingeschreven bij de ontvangsten van de kerkfabriek. Op die manier dragen zij jaarlijks bij tot een vermindering van de bijpassingen die de gemeente moet doen.

Een derde element is dat 85 à 90% van de kerkgebouwen dienstig voor de eredienst eigendom zijn van de gemeente. Technisch-juridisch betekent dit dat men vraagt dat de eigendommen van een private organisatie – de kerkfabriek – moeten worden gebruikt voor de meerwaarde van de gebouwen die eigendom zijn van de gemeente. Indien men de wederbelegging niet aanvaardt, betekent dit dat eigendommen van de kerk moeten worden verkocht om meerwaarde te verlenen aan het patrimonium van de gemeente.

Een laatste argument is gebaseerd op emotionaliteit en piëteit. Het privaat patrimonium van kerkfabrieken is grotendeels opgebouwd uit schenkingen en legaten. Het is niet de bedoeling geweest van de schenkers dat deze goederen zouden verdwijnen in de gewone werking van de kerkfabriek. Wanneer gelovigen kennis zouden krijgen van de mogelijkheid dat de kerkfabriek de eigen middelen te gelde moet maken voor het dekken van de gewone uitgaven, zullen zij niet geneigd zijn om nog schenkingen of legaten aan hun parochie in de hoedanigheid van de kerkfabriek over te maken. Veeleer zullen zij dan een schenking doen aan een privaatrechtelijke rechtspersoon. Op die manier

dreigt een bron van inkomsten voor de kerkfabrieken en aanverwante instellingen op te drogen.

Sinds een tiental jaar is er een nieuwe figuur in het leven geroepen, namelijk de vzw's van de parochiale werken. Die staan naast de kerkfabriek en nemen initiatieven die de geloofsgemeenschap ten goede komen. Dat kan gaan van het organiseren van een ontmoetingsruimte, van jeugdlokalen van de katholieke verenigingen, de katholieke school, enzovoorts. Als men rekening houdt met de bedoelingen van de schenkers van het patrimonium, dan is het nooit de bedoeling geweest dat hun schenking zou gaan naar het patrimonium van de parochie maar wel naar de werking ervan. Omdat er indertijd geen alternatief was, heeft men die schenking toebedeeld aan de kerkfabriek maar vandaag zou men de schenking hebben gedaan aan de parochiale vzw's.

De spreker besluit dat het te gelde maken van de onroerende eigendommen van de kerkfabriek slechts een kortstondige verlichting zou betekenen van de gemeentelijke lasten. Over een tiental jaar zouden de kerkfabrieken dan geen eigendommen meer hebben en komen alle lasten toch terug bij de gemeenten. Overigens hebben de meeste kerkfabrieken slechts weinig onroerende eigendommen. Vaak gaat het slechts om een huis met een ontmoetingsruimte of een ruimte waar een bibliotheek in gevestigd is.

In het amendement wordt voorgesteld dat de vervreemding onderworpen is aan de goedkeuring van de Vlaamse regering, na advies van de gemeente en het representatief orgaan. De opbrengsten van de vervreemding zouden dan wederbelegd moeten worden en zouden sowieso bij de inkomsten van de kerkfabriek gerekend worden. Dit zou de huidige praktijk bevestigen, hoewel die nooit in de regelgeving is ingeschreven.

De *minister* kan de redenering van mevrouw Van Hecke begrijpen, maar niettemin heeft hij van dit probleem een andere inschatting en ethische benadering. Die heeft te maken met een algemene ethische benadering van de begrippen eigendom en patrimonium en met een algemene ethische inschatting van de discussie over voor de eeuwigheid vastgelegde patrimonium.

De minister heeft begrip voor het argument dat schenkingen gebeurden vanuit een bepaalde religieuze ingesteldheid en dat het patrimonium dat op die wijze door de kerkfabriek werd verworven, niet zomaar mag worden afgewend. Het bedoelde patrimonium wordt echter niet zomaar afgewend. Het

wordt bij wederzijds akkoord gebruikt voor de eredienst zelf. De minister ziet niet in hoe dit tekortdoet aan bij eeuwige wilsbeschikking geformuleerde doelstellingen. Hij is ervan overtuigd dat het decreet de mogelijkheid moet creëren om – als daarover een akkoord bestaat – een deel van het patrimonium ook te gebruiken om investeringen te doen in gebouwen van de eredienst. De minister beseft dat dit haaks staat op het voorgestelde amendement.

Het ontwerp van decreet legt de hoofdverantwoordelijkheid inzake het toezicht bij de gemeente en niet bij de Vlaamse regering. Die laatste fungeert wel als beroepsinstantie als de kerkraad het niet eens is met een eventuele schorsing door de gemeente. De minister heeft alleszins problemen met de absoluteheid van het opleggen van een verplichting tot herbelegging. Hij meent dat er belangrijke redenen kunnen zijn om daarvan af te wijken. Die mogelijkheid daartoe moet bestaan, weliswaar na onderling overleg. De opbrengst van patrimoniumverkoop moet desgevallend dus kunnen worden gebruikt voor buitengewone herstellingswerken aan kerken. Het gaat dan om buitengewone uitgaven voor het patrimonium dat dienstig is voor de uitoefening van de eredienst. Om al die redenen vraagt de minister het amendement niet te aanvaarden.

Mevrouw *Van Hecke* beseft dat het hier om een moeilijke discussie gaat. Het is goed dat er over de noodzaak van vervreemding een overleg met de gemeente kan plaatsvinden maar de spreker vreest toch dat er vanuit de gemeente veel druk zal worden uitgeoefend op de kerkfabriek. Ook is het niet gegarandeerd dat het enkel zou gaan om buitengewone uitgaven. Het kan zelfs voor een gewoon onderhoud zijn dat men een opbrengst laat inschrijven. Als een kerkfabriek voor het gewone onderhoud deficitair is, zou het kunnen dat er vanuit de gemeente wordt aangedrongen om tot verkoop over te gaan. Men moet op dat vlak realistisch zijn. Omwille van budgettaire redenen valt te vrezen dat de gemeenten zullen aandringen op een consecutive verkoop van eigendommen van de kerkfabriek. Daar komt nog bij dat men zal spelen op de solidariteit binnen het centraal kerkbestuur. De spreker blijft erbij dat er voldoende ethische argumenten zijn om het principe van de wederbelegging decretaal te verankeren. Dat neemt niet weg dat zij zich ook bewust is van de tegenargumenten, die overigens maken dat sommige leden van de CD&V-fractie, die bekommerd zijn om de kosten van de gemeenten, het amendement niet hebben willen tekenen. Het herstellen van historische kerkgebouwen is inderdaad heel kostelijk.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* verklaart volledig achter de tekst van het ontwerp van decreet te staan. Het zal wel nodig zijn dat er omtrent dit artikel nog enige toelichting wordt gegeven via de uitvoeringsbesluiten. De spreker gaat uit van de stelling dat aan autonomie, die moet worden nagestreefd, altijd verantwoordelijkheid is verbonden. Verantwoordelijkheid houdt ook in dat men waarden uit het verleden bewaart voor de toekomst. Ook dat is een opdracht voor de gemeenten. De spreker merkt op dat er kerkfabrieken zijn die heel waardevolle goederen bezitten die geklasseerd zijn, en die een toeristisch-culturele uitstraling geven aan een stad of gemeente. Die stad of gemeente moet er dan ook op toezien dat die culturele waarden en goederen behouden blijven en dus mag men niet louter vanuit een budgettaire perspectief redeneren. De spreker zou het persoonlijk betreuren indien een kerkfabriek op basis van dit artikel autonoom zou kunnen beslissen tot de verkoop van een onroerend goed. In het decreet is echter ook voorzien dat het gemeentebestuur betrokken moet zijn en dat die zijn verantwoordelijkheid moet nemen. Vandaar staat de spreker achter de tekst van artikel 34, al begrijpt ze ook de redenering van mevrouw Van Hecke.

De heer *Francis Vermeiren* verklaart dat hij ten dele is overtuigd door de redenering van mevrouw Van Hecke waar die stelt dat men moet opletten dat de kerkelijke goederen niet op korte termijn om louter budgettaire redenen zouden mogen worden verkocht. Dat zou de werking van de kerkfabriek onmogelijk maken. De spreker stelt dat hij in zijn gemeente de laatste jaren een half miljard oude Belgische franken heeft geïnvesteerd in het restaureren van een kerk. Hij heeft daarover vaak overlegd met mensen van de kerkfabriek die het betreurden dat zij zelf geen grotere financiële inspanning konden doen. Men moet er alleszins over waken dat er geen misbruik gemaakt wordt van de eventuele verkoop van onroerende goederen van de kerkfabriek. Niettemin vindt hij de mogelijkheden die dit decreet biedt heel positief.

Mevrouw *Van Hecke* is aangenaam verrast door de teneur van de discussie. Zij meent dat er begrip is voor elkanders standpunten. Zij stelt nog dat zij al enkele jaren ijvert voor de herbestemming van kerkelijk patrimonium voor maatschappelijke (gemeenschapsvormende) activiteiten. Er heeft in dat opzicht ook binnen de kerk een enorme omwenteling in de mentaliteit plaatsgevonden. Wanneer men zich zou openstellen voor de noden van gemeenten naar bepaalde ruimten, zou dat wellicht een ander gegeven zijn. Dan zou misschien het aanvoelen bij sommigen verdwijnen dat de ge-

meenten moeten bijdragen aan kosten voor het onderhoud van goederen waaraan de gemeenschap niets heeft.

De heer *Johan De Roo* stelt dat deze discussie aan toont dat het parlement ook goed werk kan leveren door naar elkaar te luisteren. Hij kondigt aan zich te onthouden bij de stemming over het ingediende amendement. De reden hiervan heeft te maken met de dagdagelijkse situaties die hij meemaakt als burgemeester. Sommige gemeenten hebben geen geld voor het onderhoud van de eigen gebouwen en zelfs niet van het gemeentehuis, terwijl ze tegelijkertijd verplicht zijn werken aan een aantal kerkgebouwen te financieren. Verder stelt hij vast dat sommige kerkfabrieken gronden in hun bezit hebben die ze voor een appel en een ei verpachten aan bijvoorbeeld landbouwers. Indien men die gronden zou verkopen, zou de beleggingsopbrengst veel groter zijn dan de pachtopbrengst.

De *minister* wil duidelijk stellen dat dit artikel geen aanleiding kan en mag geven tot een uitverkoopssituatie. De kerkfabriek kan beslissen om tot verkoop over te gaan, maar de gemeente kan daartegen in beroep gaan. De minister wil nog beklemtonen dat er niets onethisch is aan de inhoud van het amendement van mevrouw Van Hecke. Het is echter evenmin onethisch om tot een andere invulling te komen.

Amendement nr. 12 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 2 bij 4 onthoudingen.

Artikel 34 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 35

De heer *Roland Van Goethem* merkt op dat er in dit artikel sprake is van een inventaris van goederen, zowel roerend als onroerend. Hij vraagt hoe die goederen geëvalueerd zullen worden. Kerken bezitten vaak heel waardevolle kunstschaten. Wie gaat de waarde daarvan vaststellen? De inventaris kan immers over- of onderschat worden.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* ziet hier geen probleem in. Gemeenten hebben daar ervaring mee, zowel wat kunstschaten als bijvoorbeeld rioreringen betreft. Men kan uiteraard een onderscheid maken tussen roerende en onroerende goederen. Met betrekking tot de inventaris lijkt het wel aangewezen dat de minister onderrichtingen

zou uitvaardigen zoals dat ook het geval is met de gemeentelijke inventaris.

De *minister* antwoordt dat er uitvoeringsbesluiten zullen komen waarin aan dit gegeven aandacht zal worden besteed. Bovendien zijn het opmaken van een inventaris en het bepalen van de waarde twee verschillende zaken. Als het over beschermd patrimonium gaat, is alles vastgelegd en genotuleerd. Een deel van wat men normaal roerend patrimonium noemt, is door bestemming onroerend patrimonium geworden. De kerkelijke hiërarchie zelf is overigens volop bezig een inventaris van het kerkelijk patrimonium op te maken.

Artikel 35 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Schenken en legaten

Artikelen 36 en 37

Deze artikelen worden zonder opmerkingen aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 38

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Dany Vandebossche, Marcel Logist en Dirk Holemans en door mevrouw Dominique Guns strekt ertoe in het derde lid, op de eerste en tweede regel, het woord "goedkeuring" te vervangen door de woorden "aanvaarding, de verwerping of de vermindering van het legaat" (2100/2, amendement nr. 13).

Amendement nr. 13 wordt aangenomen met 14 stemmen.

De heer *Felix Strackx* merkt op dat het in dit artikel gaat over het bezwaar dat belanghebbenden kunnen indienen tegen het aanvaarden van een legaat. Het is de Vlaamse regering die het legaat aanvaardt, verworpt of vermindert. De spreker zou het redelijk vinden indien de betrokken partijen zouden worden gehoord om zich te verdedigen, maar dat is niet voorzien in het decreet. Bovendien zou men moeten voorzien in een beroepsmogelijkheid tegen de beslissing van de Vlaamse regering.

De *minister* antwoordt dat men altijd naar de Raad van State kan stappen tegen beslissingen van de Vlaamse regering. De vraag van de heer Strackx is een procedureel gegeven en het is niet aangewezen dit in het decreet zelf op te nemen. Het kan wel in de uitvoeringsbesluiten worden opgenomen.

De heer *Strackx* blijft het er moeilijk mee hebben dat het bezwaar onmiddellijk op het hoogste niveau, dat van de Vlaamse regering, wordt behandeld.

De *minister* herhaalt dat er nog altijd een beroepsmogelijkheid blijft bij de Raad van State. Bovendien wekt een opeenstapeling van procedures bij de burger meer negatieve dan positieve connotaties op.

Het geamendeerde artikel 38 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 3

Overheidsopdrachten

Artikelen 39 en 40

Deze artikelen worden aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

HOOFDSTUK III

Financieel beheer

AFDELING 1

Meerjarenplan

Artikel 41 tot 44

Deze artikelen worden aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Budget

Artikelen 45 tot 49

Deze artikelen worden zonder opmerkingen aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 50

De heer *Johan De Roo* merkt op dat een kerkfabriek zich genoodzaakt kan zien een begrotingswijziging vroeger in te dienen bij de gemeenteverheid. Kan een kerkfabriek nog altijd voor 15 september een budgetwijziging doorvoeren, zonder te moeten wachten op het centraal kerkbestuur ?

De heer *Laurens Appeltans* antwoordt dat dit kan zodra de begroting is goedgekeurd. Het heeft geen zin het na 15 september te doen want dan moet de nieuwe begroting zijn ingediend.

Artikel 50 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 3

Opbrengsten, ontvangsten, kosten en uitgaven

Artikel 51

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe aan de tekst, die § 1 wordt, een § 2 toe te voegen (2100/2, amendement nr. 14).

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat het hierbij gaat om een principiële vraag. Vandaag bestaat er voor de gemeenten (en voor de provincies met betrekking tot de bisdommen) een verplichting om te zorgen voor de huisvesting van de verantwoordelijken van de eredienst. Die huisvestingsverplichting zat in het voorontwerp van gemeentedecreet ver-

vat. Voor de zindelijkheid van de wetgeving meent de spreker dat die huisvestingsverplichting eigenlijk beter thuishoort in het decreet op de erediensten. Naar inhoud stemt het amendement overeen met de tekst uit het voorontwerp van gemeentedecreet.

De *minister* pleit ervoor de huisvestingsverplichting in de gemeentewet (of in het toekomstige gemeentedecreet) te behouden. Als men de verplichting hier zou inlassen, komt die in eerste instantie bij de kerkfabrieken terecht en pas in tweede instantie bij de gemeenten.

Mevrouw *Van Hecke* vindt persoonlijk dat het eerder thuishoort in de regelgeving met betrekking tot de verantwoordelijkheden van de gemeenten naar de erediensten.

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* wijst erop dat het in dit decreet gaat over de kerkfabrieken en kerkrazen. Uiteindelijk is het de bedoeling een woonst toe te kennen aan de bedienaar van de eredienst. Die moet de verzekering krijgen dat het om een woonst gaat die hem toekomt. Vandaar wordt dat beter rechtstreeks vanuit de gemeente geregeld en hoort de bepaling eerder thuis in het toekomstige gemeentedecreet. Zo is het duidelijker dat de vergoeding gaat naar de bedienaar van de eredienst (en niet naar de kerkfabriek). Voor lekenconsulenten worden de kosten overigens ook opgenomen in de gemeentebegroting.

Mevrouw *Van Hecke* verduidelijkt nog dat het niet in haar bedoeling ligt om via het amendement de vergoeding voor de woonst via de kerkfabriek te regelen. De bedoeling van het amendement is enkel het samenbundelen van de verplichtingen van de gemeenten ten opzichte van de eredienst, enerzijds de gebouwen en anderzijds de huisvesting. De spreker verklaart nog begrip te hebben voor de ingebrachte argumentatie van de minister en mevrouw *De Maght-Aelbrecht*, maar zij zou zelf een andere keuze hebben gemaakt.

Amendement nr. 14 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Naar aanleiding van dit artikel wenst de heer *Roland Van Goethem* een vergelijking te maken van de wijze waarop in de buurlanden de financiering van de rooms-katholieke kerk gebeurt.

De *minister* merkt hierbij op dat dit gegeven een federale materie is en dat het niet gebruikelijk is dergelijke tussenkomsten te houden bij een artikelsgewijze bespreking. Bovendien heeft de finan-

ciering van de eredienst te maken met internationale akkoorden die er met de pauselijke Stoel zijn gemaakt. Vlaanderen kan daar momenteel geen enkele invloed op uitoefenen.

De heer *Jan Penris*, commissievoorzitter, treedt de minister bij. Indien de tussenkomst van de heer *Van Goethem* beperkt blijft tot de financiering van de temporalien van de eredienst, is ze wel relevant.

De heer *Van Goethem* verklaart dat die aangelegenheid verweven is in het geheel van zijn geplande tussenkomst en dat het moeilijk is dat aspect alleen eruit te lichten. De samenhang van de tussenkomst dreigt daardoor verloren te gaan.

De tussenkomst van de heer *Van Goethem* wordt daarom ter informatie aan de commissieleden bezorgd.

De heer *Johan De Roo* stelt dat het altijd zo geweest is dat de gemeenten moeten instaan voor de financiële bijpassing van de kosten gemaakt aan de gebouwen verbonden aan de eredienst. Nu wordt er in dit artikel, wat de opbrengsten en ontvangsten van de kerkfabriek betreft, in 5° verwezen naar "alle andere inkomsten die bestemd zijn voor de zorg voor de materiële voorwaarden voor de uitoefening van de eredienst". In artikel 52, 6°, is er, wat de kosten en uitgaven van de kerkfabriek betreft, sprake van "alle andere uitgaven die verband houden met de aan de kerkfabriek toebehorende of teruggeschonken goederen". De spreker vindt het logisch dat de kerkfabriek enerzijds alle opbrengsten en ontvangsten en anderzijds alle kosten en uitgaven in de begroting moet opnemen. Hoe gaat men echter om met de goederen die niets met de eredienst te maken hebben? Moet de gemeente bijpassingen doen als er op dat vlak tekorten zijn?

De heer *Laurens Appeltans* vindt dit een terechte opmerking. Aanvankelijk stonden 5° van dit artikel en 6° van artikel 52 niet in het voorontwerp van decreet. Na opmerkingen van de Raad van State werden die punten toegevoegd. Er zal weinig discussie bestaan als men het heeft over het kerkgebouw dat dienstig is voor de eredienst. Er zijn echter kerkfabrieken die heel wat eigendommen hebben die ofwel winstgevend zijn, break even of verlieslatend. Wanneer een eigendom meer kost dan opbrengt, kan men zich terecht de vraag stellen of die eigendom, die dus niet dient voor de uitoefening van de eredienst, nog als eigendom behouden moet blijven. Die verlieslatende eigendom zou immers meer kosten voor de gemeente betekenen. Als de kerkfabriek bijvoorbeeld gronden bezit die verlieslatend zijn, kan men zich terecht de vraag

stellen of de gemeente daar voor moet opdraaien. In die zin zijn er de laatste vijf à tien jaar heel wat voorbeelden waar men, na gunstig advies van de bisschop, overgegaan is tot verkoop van goederen van de kerkfabriek. De opbrengst daarvan werd dan weer in het patrimonium geïnvesteerd.

Sommige goederen, bijvoorbeeld de uitbating van parochiezaalen, zijn winstgevend. Dan is er niets op tegen dat de herstellingen in de parochiezaal gebeuren door de eigenaar, op voorwaarde dat de inkomsten een evenredigheid vertonen. Op sommige plaatsen is er die evenredigheid niet en heeft de gemeente zeker het recht om daar opmerkingen over te maken en zal zij vanuit het toezicht ook gelijk krijgen.

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* vindt het logisch dat alle ontvangsten en uitgaven in de begroting en rekening van de kerkfabriek voorkomen. Vanuit het toezicht van de gemeente moet men opmerkingen kunnen maken over de vraag of bepaalde uitgaven wel terecht of billijk zijn.

Voor mevrouw *Van Hecke* is het duidelijk dat de gemeenten de verliezen niet moeten bijpassen voor de eigendommen die niet dienstig zijn voor de eredienst zelf. Hierover is er geen discussie. De spreker verwijst naar de discussie bij artikel 34 in verband met de wederbelegging. Zij is van oordeel dat de kerkfabriek gemakkelijker verlieslatende eigendommen van de hand zal willen doen als men de opbrengst kan wederbeleggen in plaats van het te moeten besteden aan het onderhoud van het patrimonium. Op die manier zou er een positieve return zijn voor de kerkfabriek. Als de opbrengst moet gaan naar het gewone onderhoud van de kerkgebouwen, betekent dat een rechtstreekse verarming van de kerkfabrieken en daar heeft de spreker het wel moeilijk mee.

Artikel 51 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 52

Artikel 52 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 4

Boekhouding

Artikel 53

Artikel 53 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 5

Jaarrekening en eindrekening

Artikel 54

Artikel 54 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 55

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Dany Vandenbossche, Marcel Logist en Dirk Holemans en door mevrouw Dominique Guns strekt ertoe in § 2, tweede lid, op de vierde regel, de woorden "het advies" te vervangen door de woorden "de rekeningen" (2100/2, amendement nr. 15).

De heer *De Cock* verklaart dat er een fout in de oorspronkelijke tekst is geslopen. Vandaar dat deze technische aanpassing wordt voorgesteld.

Amendement nr. 15 wordt aangenomen met 14 stemmen.

Het geamendeerde artikel 55 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 56

Artikel 56 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

HOOFDSTUK IV

Administratief toezicht

AFDELING 1

Algemeen administratief toezicht

Artikelen 57 tot 62

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Dwangtoezicht

Artikel 63

Artikel 63 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

HOOFDSTUK V

Rechtsgedingen

Artikel 64

Artikel 64 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

HOOFDSTUK VI

Bijzondere bepalingen voor de kathedrale kerkfabrieken

AFDELING 1

Kathedrale kerkraad

Artikelen 65 tot 69

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Overleg met de provincieraad

Artikel 70

Artikel 70 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 3

Administratief toezicht

ONDERAFDELING 1

Algemeen administratief toezicht

Artikelen 71 tot 76

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

ONDERAFDELING 2

Dwangtoezicht

Artikel 77

Artikel 77 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 4

Andere bepalingen

Artikel 78

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe een 3° toe te voegen, dat luidt als volgt : "3° op de gemeente de verplichting rust van artikel 51, § 2, ten voordele van de pastoor van de kathedraal. De provincie heeft dezelfde verplichting ten voordele van de bisschop." (2100/2, amendement nr. 16).

Voor de toelichting verwijst mevrouw *Van Hecke* naar de toelichting bij amendement nr. 14 op artikel 51.

Amendement nr. 16 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Artikel 78 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

TITEL III

Bijzondere bepalingen voor de protestantse, de anglicaanse en de Israëlitische erediensten

HOOFDSTUK I

Bijzondere bepalingen voor de protestantse eredienst

AFDELING 1

Bestuursraad

Artikel 79

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe een derde lid toe te voegen dat luidt als volgt : "De Vlaamse regering kan op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de protestantse eredienst ook personele kerkgemeenten erkennen. In dat geval zijn de bepalingen van artikel 2, § 2, van toepassing." (2100/2, amendement nr. 17).

Amendement nr. 17 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Artikel 79 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 80 en 81

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 82

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe een lid toe te voegen, dat luidt als volgt : "De regelgeving met betrekking tot een evenredige vertegenwoordiging van de geslachten is van toepassing op de bestuursraad." (2100/2, amendement nr. 18).

De heer *Jan Penris* stelt dat deze suggestie terecht werd gemaakt door de Hoge Raad voor Binnenvlands Bestuur voor wat de katholieke kerkraden betreft (zie artikel 5). Het was de letterlijke overname van de tekst van de memorie van toelichting bij het betrokken artikel. Wat men toepast op de katholieke instellingen, moet men ook toepassen op deze van de andere godsdiensten.

De *minister* verwijst naar de verklaring die hij aflegde naar aanleiding van een gelijkaardig amendement op artikel 5.

De heer *Penris* antwoordt dat dit niet voldoet. Bij artikel 5 verwees de minister naar de memorie van toelichting voor wat de evenredige vertegenwoordiging van de geslachten betreft. De memorie van toelichting maakt echter enkel melding van die evenredige vertegenwoordiging van de geslachten voor de katholieke eredienst en niet voor de andere erediensten. Moet daaruit worden afgeleid dat bij die andere erediensten de evenredige vertegenwoordiging van de geslachten niet vereist is ? De spreker wijst er nog op dat de vertegenwoordigers van de protestantse eredienst tijdens de hoorzitting hebben gemeld dat de vrouwelijke vertegenwoordiging bij hun eredienst geen probleem vormt. De protestantse eredienst telt vrouwelijke dominees en vrouwen in de bestuursinstanties.

De *minister* antwoordt dat de uitleg die hij gegeven heeft bij de katholieke eredienst inzake de vertegenwoordiging van de geslachten, evengoed geldt voor de protestantse eredienst.

De heer *Jean Dujardin*, kabinetsadviseur, stelt dat de regelgeving van toepassing is op de kerkraden maar ze is evengoed van toepassing op de andere organen (bestuursraden) van de protestantse eredienst.

De heer *Penris* vraagt zich af waarom men een dergelijke bepaling dan niet expliciet in het decreet kan opnemen.

De heer *Jean Dujardin* antwoordt dat het niet nodig is een bestaande regelgeving te dupliceren in een decreettekst.

De heer *Penris* merkt op dat die bestaande regelgeving zou kunnen worden opgeheven terwijl men hier van oordeel is dat de regels inzake de evenredige vertegenwoordiging van de geslachten van toepassing zouden moeten zijn.

De heer *Jean Dujardin* antwoordt dat er in dat geval middelen genoeg zijn om het erediensdecreet aan te passen.

Amendement nr. 18 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Artikel 82 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 83 en 84

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 85

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe 3° te schrappen (2100/2, amendement nr. 19).

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat het hier gaat om een herneming van een amendement op artikel 9 met betrekking tot de inschrijving in het bevolkingsregister. Hetzelfde geldt voor het amendement op artikel 86.

Amendement nr. 19 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Artikel 85 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 86

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de

heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : " Alle leden die aan de voorwaarden van artikel 85, 1° en 2°, voldoen, kunnen tot lid van de bestuursraad verkozen of aangesteld worden." (2100/2, amendement nr. 20).

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat de realiteit van de protestantse gemeenten zo is dat hun leden niet alleen op het erkende grondgebied wonen. Vaak zijn leden die van ver komen het meest actief.

Amendement nr. 20 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe op de eerste regel, na het woord "leden" de woorden "die de Nederlandse taal machtig zijn" in te voegen (2100/2, amendement nr. 21).

De heer *Penris* merkt op dat een gelijkaardig amendement op de katholieke eredienst al werd verworpen. Het antwoord dat de minister toen verstrekte was bevredigend, maar niettemin wordt dit amendement aangehouden.

Amendement nr. 21 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Artikel 86 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 87 tot 89

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 90

Een amendement voorgesteld door mevrouw Anny De Maght-Aelbrecht, mevrouw Dominique Guns en de heer Cis Schepens strekt ertoe dit artikel te schrappen (2100/3, amendement nr. 80).

Mevrouw *De Maght-Aelbrecht* verwijst voor de verantwoording naar een gelijkaardig amendement (nr. 79) bij artikel 10. Het gaat hier met name over de schrapping van de leeftijdsgrens van 75 jaar om in de bestuursraad te zetelen.

Amendement nr. 80 wordt bij staking van stemmen verworpen met 7 stemmen tegen 7.

Artikel 90 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 91 tot 96

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* verwijst naar haar eerdere opmerkingen in verband met het geven van voorrang aan het jongste lid ingeval van staking van stemmen bij herstemming.

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 97

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : "De bestuursraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal. De voertaal op de vergaderingen is het Nederlands. Ook de notulen en besluiten worden in deze taal opgesteld." (2100/2, amendement nr. 22).

Amendement nr. 22 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Artikel 97 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 98 tot 104

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Centraal kerkbestuur

Artikel 105

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Dany Vandenbossche, Mar-

cel Logist en Dirk Holemans en door mevrouw Dominique Guns strekt ertoe het eerste lid te vervangen door wat volgt : "In de gemeenten waar vier of meer kerkgemeenten van de protestantse eredienst erkend zijn waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, moet een centraal kerkbestuur worden opgericht. Het centrale kerkbestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid." (2100/2, amendement nr. 23).

Amendement nr. 23 wordt aangenomen met 14 stemmen.

Twee amendementen voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer die er eveneens toe strekten het eerste lid te vervangen (2100/2, amendementen nrs. 24 en 25), worden ingetrokken omwille van de goedkeuring van het vorige amendement.

Het geamendeerde artikel 105 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 106 tot 111

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 112

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens en Dirk Holemans en door mevrouw Josée Vercammen strekt ertoe § 2 te vervangen door wat volgt : "Als er in een gemeente geen centraal kerkbestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door de bestuursraad ingediend bij de gemeenteoverheid." (2100/2, amendement nr. 26)

Amendement n. 26 wordt aangenomen met 14 stemmen.

Het geamendeerde artikel 112 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 3

Overleg met de gemeenteoverheid

Artikel 113

Artikel 113 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 4

Andere bepalingen

Artikel 114

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe de woorden "en dat de door het representatief orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie, vermeld in artikel 51, § 2, moet worden gelezen als de predikant die in de kerkgemeente zijn ambt uitoefent" toe te voegen (2100/2, amendement nr. 27).

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat het hier gaat over de huisvestingsverplichting voor de bedienaar van de eredienst. Een gelijkaardig amendement werd ingediend voor de bedienaar van de katholieke eredienst.

Amendement nr. 27 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Artikel 114 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

HOOFDSTUK II

Bijzondere bepalingen voor de anglicaanse eredienst

AFDELING 1

Kerkraad

Artikel 115

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe een derde lid toe te voegen dat luidt als volgt : "De Vlaamse regering kan op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de anglicaanse eredienst ook personele parochies erkennen. In dat geval zijn de bepalingen van artikel 2, § 2, van toepassing." (2100/2, amendement nr. 28).

Amendement nr. 28 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Artikel 115 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 116 en 117

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 118

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe een lid toe te voegen, dat luidt als

volgt : "De regelgeving met betrekking tot een evenredige vertegenwoordiging van de geslachten is van toepassing op de kerkraad." (2100/2, amendement nr. 29)

Amendement nr. 29 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Artikel 118 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 119 en 120

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 121

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe 3° te schrappen (2100/2, amendement nr. 30).

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat dit amendement tot doel heeft de verplichting tot inschrijving in het bevolkingsregister van de gemeente te schrappen.

Amendement nr. 30 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Artikel 121 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 122

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe op de eerste regel, na het woord "leden", de woorden "die de Nederlandse taal machtig zijn" in te voegen (2100/2, amendement nr. 31).

Amendement nr. 31 wordt verworpen met 11 stemmen tegen 3.

Artikel 122 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 123 tot 125

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 126

Een amendement voorgesteld door mevrouw Anny De Maght-Aelbrecht, mevrouw Dominique Guns en de heer Cis Schepens strekt ertoe dit artikel, dat een leeftijdsgrens invoert om te zetelen in de kerkraad, te schrappen (2100/3, amendement nr. 81).

Amendement nr. 81 wordt bij staking van stemmen verworpen met 7 stemmen tegen 7.

Artikel 126 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 4 onthoudingen.

Artikelen 127 tot 140

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Centraal kerkbestuur

Artikel 141

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Dany Vandenbossche, Marcel Logist en Dirk Holemans en door mevrouw Dominique Guns strekt ertoe het eerste lid te vervangen door wat volgt : "In de gemeenten waar vier of meer parochies van de anglicaanse eredienst erkend zijn waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, moet een centraal kerkbestuur worden opgericht. Het centraal kerkbestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid." (2100/2, amendement nr. 32)

Amendement nr. 32 wordt aangenomen met 14 stemmen.

Het geamendeerde artikel 141 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 142 tot 147

Deze artikelen worden aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 148

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens en Dirk Holemans en door mevrouw Josée Vercammen strekt ertoe § 2 te vervangen door wat volgt : "Als er in een gemeente geen centraal kerkbestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door de kerkraad ingediend bij de gemeenteoverheid." (2100/2, amendement nr. 33)

Amendement nr. 33 wordt aangenomen met 14 stemmen.

Het geamendeerde artikel 148 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 3

Overleg met de gemeenteoverheid

Artikel 149

Artikel 149 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 4

Andere bepalingen

Artikel 150

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe de woorden "en dat de door het representatief orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie, vermeld in artikel 51, § 2, moet worden gelezen als de bedienaar van de eredienst die in de parochie zijn ambt uitoefent" toe te voegen (2100/2, amendement nr. 34).

Amendement nr. 34, dat betrekking heeft op de huisvesting van de bedienaar van de eredienst, wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Artikel 150 wordt aangenomen met 11 stemmen bij 3 onthoudingen.

HOOFDSTUK III

Bijzondere bepalingen voor de israëlitische eredienst

AFDELING 1

Bestuursraad

Artikel 151

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe een derde lid toe te voegen dat luidt als volgt : "De Vlaamse regering kan op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de Israëlitische eredienst ook personele gemeenten erkennen. In dat geval zijn de bepalingen van artikel 2, § 2, van toepassing." (2100/2, amendement nr. 36).

Amendement nr. 36 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 6.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe in het eerste lid, op de tweede regel, na het woord "voorstel", de woorden "van de Vlaamse kamer" in te voegen (2100/2, amendement nr. 35).

De heer *Penris* verklaart dat deze suggestie door de vertegenwoordiger van de joodse geloofsgemeenschap zelf werd gedaan. Op deze manier voorkomt men dat Waalse leden of Franstaligen uit Brussel een zeg zouden krijgen in de voorstelling van nieuwe Vlaamse gemeenten.

De heer *Jean Dujardin*, kabinetsadviseur, verklaart dat de erkenning van het representatieve orgaan van de israëlitische eredienst onder de federale bevoegdheid valt. Als de federale overheid overgaat

tot de erkenning, dan is de Vlaamse overheid door die beslissing gebonden.

De heer *Penris* meent dat er geen verplichting rust op de Vlaamse overheid om het door de federale overheid erkende orgaan in deze beslissingsmacht te geven. De Vlaamse overheid moet in overleg met de joodse gemeenschap de Vlaamse kamer machtiging kunnen geven om de gemeenten af te bakenen.

De heer *Jean Dujardin* antwoordt dat de Vlaamse overheid zich niet mag bemoeien met de interne organisatie van de joodse geloofsgemeenschap.

De heer *Penris* merkt op dat het voorstel in verband met de Vlaamse kamer van de joodse geloofsgemeenschap zelf komt.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* stelt dat de Vlaamse overheid zich niet mag inmengen in de interne organisatie van de israëlitische eredienst. De Vlaamse overheid moet zich richten naar het orgaan dat door de federale overheid erkend is.

De heer *Penris* blijft van oordeel dat Vlaanderen wel de bevoegdheid heeft om beslissingsmacht toe te kennen aan een Vlaamse kamer van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de israëlitische eredienst. Er is geen enkele wet die oplegt dat de gebiedsafbakening van de joodse gemeenten moet gebeuren door het federaal erkende representatieve orgaan.

De heer *Dujardin* merkt op dat de Vlaamse regering bij de redactie van het ontwerp van decreet gekozen heeft voor de voordracht door het representatieve orgaan. Dat orgaan is het aanspreekpunt van de betrokken eredienst.

De heer *Penris* herhaalt dat het gaat om een vraag van de Vlaams-joodse gemeenschap zelf. Die wenst de Vlaams-joodse aangelegenheden te bespreken in een Vlaams-joodse kamer van het consistorie. De Vlaamse overheid is volgens hem niet verplicht om een federale kamer de Vlaams-joodse gemeenten te laten afbakenen.

De heer *Dujardin* stelt dat de heer *Penris* uitgaat van de hypothese dat er een Vlaamse en een Frans-talige kamer van de israëlitische eredienst bestaat. De Vlaamse overheid kan zich niet bemoeien met de interne organisatie van het representatieve orgaan. Dat orgaan is niet verplicht een Vlaamse kamer op te richten.

De heer *Laurens Appeltans* verwijst naar het voorbereidend overleg met de verschillende erediensten. Het probleem van die Vlaamse kamer werd toen nooit opgeworpen door de israëlitische gemeenschap. De Vlaamse vertegenwoordigers van de islamitische eredienst daarentegen hebben laten weten niet meer deel te nemen aan de vergaderingen van de moslimexecutieve omdat die volledig in het Frans verliepen. Die vertegenwoordigers hebben vandaar gevraagd om een Vlaamse kamer op te richten. Er werd vervolgens contact opgenomen met het ministerie van Justitie met de suggestie om het representatief orgaan op te delen in een Nederlandstalige en een Franstalige kamer. Door het Lambermontakkoord is er wel een bevoegdheidsherverdeling gebeurd, maar Vlaanderen heeft jammer genoeg niet de bevoegdheid gekregen om het representatief orgaan samen te stellen. Dat neemt niet weg dat het bestaan van kamers het overleg zou vergemakkelijken. Die kamers moeten echter worden aangesteld door het representatief orgaan en niet door de decreetgever.

De heer *Dirk De Cock* steunt de tussenkomsten van de heren *Dujardin* en *Appeltans*. Het zou een oneigenlijke inmenging betekenen indien de decreetgever de israëlitische eredienst zou verplichten een Vlaamse kamer op te richten.

Ook mevrouw *Mieke Van Hecke* sluit zich bij die interpretatie aan.

De heer *Penris* blijft erbij dat Vlaanderen niet de verplichting heeft om het representatieve orgaan de bevoegdheid te verlenen de joodse gemeenten af te bakenen. Vlaanderen heeft volgens hem de bevoegdheid om om het even welk orgaan aan te duiden om die gemeenten af te bakenen. De spreker vraagt waarop de heer *Appeltans* zich baseert om te stellen dat er juridische bezwaren zijn tegen de oprichting van een Vlaamse kamer.

De heer *Appeltans* antwoordt dat dit voortvloeit uit het Lambermontakkoord. De erkenning van de eredienst, en de aanstelling van het representatief orgaan, evenals de weddes en de pensioenen van de bedienaars van de eredienst blijven federaal. De erkenning van de geloofsgemeenschap komt aan Vlaanderen toe.

De heer *Penris* stelt dat dit decreet betrekking heeft op de temporalien van de eredienst en de financiering ervan. Hij is ervan overtuigd dat Vlaanderen over de volheid van bevoegdheid beschikt om een Vlaamse kamer als gesprekspartner aan te duiden. De spreker heeft geen enkel overtuigend juridisch argument gehoord dat de Vlaamse over-

heid verplicht om in deze aangelegenheid een federale instantie als leidinggevend te beschouwen.

De heer *Appeltans* merkt nog op dat de Vlaamse overheid zelfs op eigen voorstel geen geloofsgemeenschappen erkent. Het zijn de godsdiensten zelf die de bevoegdheid hebben om voor te stellen welke geloofsgemeenschap zij wensen te laten erkennen. Vlaanderen heeft op dat vlak geen initiatiefrecht. Als men het advies van de Raad van State grondig leest, merkt men dat daarvoor gewaarschuwd wordt.

De heer *Johan De Roo* stelt vast dat er bij de commissieleden een wil voelbaar is dat er een Vlaamse kamer zou komen bij het representatieve orgaan van de israëlitische eredienst. Het gaat echter om een bevoegdheid van de erkende eredienst om zich intern te organiseren. De Vlaamse overheid mag zich hier niet in mengen. De commissie kan hier wel de wil uitdrukken dat er een dergelijke kamer zou worden opgericht door het representatieve orgaan.

De heer *Appeltans* meldt nog dat er een federaal samenwerkingsakkoord werd afgesloten waardoor geschillen over de bevoegdheidsverdeling inzake de erediensten kunnen worden voorgelegd. De spreker stelt voor de minister te vragen om dit probleem op dat forum aan te kaarten.

De heer *Penris* wijst er nog op dat, wanneer dit artikel ongewijzigd wordt goedgekeurd, de Waalse vertegenwoordigers en de Franstalige Brusselaars inspraak zullen hebben in de voorstelling van nieuwe Vlaamse gemeenten van de israëlitische eredienst.

Amendement nr. 35 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 151 wordt aangenomen met 8 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 152 en 153

Deze artikelen worden aangenomen met 8 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 154

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de

heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : "De bestuursraad bestaat uit zes verkozen leden en de rabbijn of zijn vervanger, die in de israëlitische gemeente zijn ambt uitoefent, die er van rechtswege deel van uitmaakt." (2100/2, amendement nr. 37).

Mevrouw *Van Hecke* wijst erop dat de vertegenwoordiger van de israëlitische eredienst hier tijdens de hoorzitting op heeft aangedrongen omdat het beheer van een israëlitische gemeente een ruimere bestuurssamenstelling vergt.

De heer *Penris* meldt dat zijn fractie een gelijkaardig amendement (2100/2, amendement nr. 38) heeft ingediend, maar dat het amendement van CD&V nauwer aansluit bij de bedoelingen van de vertegenwoordiger van de israëlitische eredienst.

De heer *Appeltans* stelt dat het getal vijf uit de initiële tekst voor alle erediensten geldt. Er werd daarover tijdens het voorbereidend overleg gedebatteerd met de vertegenwoordiger van de israëlitische eredienst. Het is uiteindelijk niet van wezenlijk belang of het om vijf of zes personen gaat. De vraag is enkel of een vertegenwoordiging van vijf personen voldoende is om de materiële aspecten van deze eredienst te behartigen. Vanuit de israëlitische eredienst zou men graag meer vertegenwoordigers hebben omdat ze anders gestructureerd zijn. De Vlaamse regering is er echter van overtuigd dat vijf personen voldoende zijn om de materiële aspecten te beheren. Dat zou niet uitsluiten dat er ook nog een soort godsdienstige raad bestaat die alle andere aspecten die niet in de boekhouding (en dus in het beheer van het patrimonium) zijn opgenomen, zou behartigen.

Mevrouw *Van Hecke* verklaart begrip te hebben voor het argument dat men een uniforme regeling voor alle erediensten heeft willen uitwerken. Zo'n uniforme regeling heeft echter ook nadelen, want de praktische organisatie binnen de verschillende geloofsgemeenschappen valt soms moeilijk in één regeling te vatten. De spreker ziet echter niet goed in waarom men hier niet op de vraag van de Israëlitische gemeenschap zou kunnen ingaan. Uiteindelijk gaat het maar om het verschil tussen vijf of zes personen.

De heer *Appeltans* merkt op dat men dan misschien beter iedere eredienst vrij zou laten om het aantal personen te bepalen. Hij wijst erop dat er hierover lange voorbereidende discussies werden gevoerd en dat ook andere erediensten meer vertegenwoordigers hebben gevraagd. De vertegen-

woordiger van de israëlitische eredienst heeft zijn zaak wellicht het best verdedigd. De spreker vraagt dat voor alle erediensten eenzelfde getal zou worden gehandhaafd.

Verwijzend naar de hoorzitting, merkt mevrouw *Van Hecke* op dat die bedoeld was om gevoeligheden bij de betrokkenen te detecteren en de israëlitische vertegenwoordiger heeft dit punt expliciet aangebracht.

Amendement nr. 37 wordt aangenomen met 6 stemmen bij 5 onthoudingen.

Door de aanneming van dit amendement vervalt amendement nr. 38 voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete om op de eerste regel, het woord "vijf" te vervangen door het woord "zeven".

Een volgend amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe een lid toe te voegen, dat luidt als volgt : "De regelgeving met betrekking tot een evenredige vertegenwoordiging van de geslachten is van toepassing op de bestuursraad." (2100/2, amendement nr. 39).

De heer *Penris* verwijst naar de voorgaande discussies over gelijkaardige amendementen bij de andere erediensten. Hij verwijst tevens naar de verklaring van de minister dat de regelgeving inzake de evenredige vertegenwoordiging van de geslachten op alle godsdiensten van toepassing is. Niettemin wordt het amendement aangehouden.

Amendement nr. 39 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Het geamendeerde artikel 154 wordt aangenomen met 8 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 155

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe in het tweede lid, op de derde regel, het woord "twee" te schrappen (2100/2, amendement nr. 40).

De heer *Penris* verklaart dat dit amendement een logisch uitvloeisel is van het goedgekeurde amendement nr. 37 op artikel 154. Door de wijziging van vijf naar zes leden is een technische aanpassing

nodig, waardoor het woord "twee" moet worden geschrapt.

Amendement nr. 40 wordt aangenomen met 6 stemmen bij 5 onthoudingen.

Het aldus geamendeerde artikel 155 wordt aangenomen met 8 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 156

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe in het vierde lid, op de derde regel, na het woord "door", de woorden "de Vlaamse leden van" in te voegen (2100/2, amendement nr. 41).

De heer *Penris* merkt op dat dit amendement door de vertegenwoordiger van de joodse gemeenschap zelf werd gesuggereerd. Het voorkomt de inmening van niet-Vlamingen in Vlaamse gemeenten.

Amendement nr. 41 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 156 wordt aangenomen met 8 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 157

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe 3° te schrappen (2100/2, amendement nr. 42).

Mevrouw *Van Hecke* verwijst naar de eerdere discussies over gelijkaardige amendementen met betrekking tot de inschrijving in de bevolkingsregisters voor de kiesgerechtigde leden van de eredienst.

Amendement nr. 42 wordt aangenomen met 6 stemmen tegen 5.

Naar aanleiding van de goedkeuring van dit amendement en na een schorsing van de vergadering, wordt een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Carlo Daelman en Dirk Holemans dat ertoe strekt 3° uit de initiële tekst te vervangen door wat volgt : "3° ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van de gemeente

of de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de israëlitische gemeente." (2100/6, amendement nr. 86).

De heer *De Cock* verklaart dat dit amendement de bedoeling van de decreetgever moet verduidelijken en dat het wordt ingediend om de analogie met de andere erediensten te bewaren.

Amendement nr. 86 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 5.

Het aldus geamendeerde artikel 157 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 5.

Artikel 158

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe op de eerste regel, na het woord "leden", de woorden "die de Nederlandse taal machtig zijn" in te voegen (2100/2, amendement nr. 43).

Amendement nr. 43 wordt verworpen met 10 stemmen tegen 3.

Artikel 158 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 159 tot 161

Deze artikelen worden aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 162

Een amendement voorgesteld door mevrouw Anny De Maght-Aelbrecht, mevrouw Dominique Guns en de heer Cis Schepens strekt ertoe dit artikel te schrappen omwille van de erin vervatte leeftijdsgrens (2100/3, amendement nr. 82).

Vanwege de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete ligt een gelijkaardig amendement voor (2100/2, amendement nr. 44).

De heer *Penris* doet opmerken dat er precies vanuit de joodse gemeenschap sterk werd aangedrongen om de leeftijdsvereiste te schrappen. In die ge-

loofsgemeenschap zijn het immers de oudsten die de leiding hebben.

Mevrouw *Anny de Maght-Aelbrecht* verklaart bij haar eerder ingenomen standpunt te blijven, met name de afschaffing van het invoeren van leeftijdsgrenzen. Ook mensen op hoge leeftijd kunnen verstandig zijn.

Mevrouw *Mieke Van Hecke* verklaart dat haar fractie zich over deze amendementen zal onthouden.

De heer *Christian Verougstraete* wenst naar aanleiding van dit artikel lezing te geven van een arrest van het Arbitragehof inzake de toepassing van het gelijkheidsbeginsel met betrekking tot de leeftijd.

Mevrouw *Van Hecke* wijst erop dat de juridische consequenties van het invoeren van een leeftijdsgrens al uitputtend werden behandeld bij de eerdere besprekingen, met name toen die leeftijdsgrens aan bod kwam bij de katholieke eredienst. Zij verwijst eveneens naar de afspraak in de commissie om bij de parallelle artikelen de bespreking de eerste keer uitputtend te voeren. Het gaat dus niet op om telkens opnieuw dezelfde discussie te voeren en om nu zelfs lezing te geven van een arrest van het Arbitragehof in verband met het al dan niet toegelaten zijn van een al dan niet discriminatoire regel over de leeftijd. Indien het de bedoeling is om die discussie opnieuw op te starten, vindt zij dat niet stroken met de gemaakte afspraken. Zij suggereert de commissieleden een aantal boeken te bezorgen waarin er sprake is van discriminatie op basis van leeftijd.

Hierbij aansluitend, verwijst de heer *Francis Vermeiren* naar de bespreking van gelijkaardige amendementen op de artikelen 10, 90 en 126. Toen werd al uitgebreid ingegaan op de problematiek van de leeftijdsgrens.

De heer *Roland Van Goethem* verklaart hierbij bedenkingen te hebben. Gezien de specificiteit van de joodse gemeenschap moet de problematiek hier wel heel grondig kunnen worden besproken.

De heer *Penris* merkt op dat er bij de vorige debatten met geen woord werd gerept over de arresten van het Arbitragehof. De heer Verougstraete moet bij de bespreking van dit artikel, dat voor de joodse gemeenschap heel belangrijk is, alle gelegenheid krijgen om de argumenten die over de leeftijdsgrens door het Arbitragehof werden ontwikkeld, naar voor te brengen. Over het mogelijk discriminatoire karakter van een leeftijdsgrens werd reeds

een moreel-filosofisch debat gevoerd maar nog geen juridisch.

De heer *De Cock* meent dat men een slecht signaal zou geven indien men met betrekking tot de leeftijdsgrens de congruentie met de andere erediens-ten zou verlaten. Dat zou overigens ook een element van discriminatie inhouden.

De heer *Verougstraete* meent dat de visie van het Arbitragehof deze verhelderend in kan zijn. De vraag die gesteld wordt is of het parlement op een wettige wijze en in overeenstemming met het gelijkheidsbeginsel van de Grondwet op een arbitraire wijze een leeftijdsgrens kan inbouwen als een federale wet nog maar pas een discriminatie op basis van de leeftijd als een misdrijf bestempeld heeft. Op 14 juli 1999 dienden de senatoren Mahoux, Van Riet, Mahassine en Lozie een wetsvoorstel in ter bestrijding van discriminatie en tot wijziging van de wet tot oprichting van een Centrum voor Gelij-keid van Kansen en Racismebestrijding, verder aangeduid als anti-discriminatiewet. Volgende re-deren werden hiervoor door de indieners aangege-ven. Zonder wetgeving is het moeilijk om het recht op niet-discriminatie op te eisen. Onderzoekers hebben het gebrek aan zo'n wet al vaak bekriti-seerd en wetswijzigingen voorgesteld. De wet van 30 juni 1981, verder anti-racismewet genoemd, be-straft reeds bepaalde door racisme ingegeven daden, waaronder discriminatie, doch er bestaan andere vormen van discriminatie waartegen slacht-offers tot nu toe niet specifiek beschermd werden. Gedacht wordt aan de sfeer van de werkrelaties, de toegang tot bepaalde diensten, op basis van ge-slacht, leeftijd, en seksuele geaardheid.

Artikel 2 van de bedoelde wet definieert twee cru-ciale begrippen, namelijk directe en indirecte dis-criminatie. "Er is sprake van directe discriminatie indien er een verschil is in behandeling dat niet ob-jectief en redelijkerwijze wordt gerechtvaardigd en rechtstreeks gebaseerd is op het geslacht, een zoge-naamd ras, de huidskleur, de afkomst, de nationale of etnische afstamming, seksuele geaardheid, de burgerlijke staat, de geboorte, het fortuin, de leef-tijd, het geloof of de levensbeschouwing, de huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap of een fysieke eigenschap."

Een van de expliciet verboden criteria, de leeftijd, is duidelijk in artikel 2 bepaald. Indirecte discrimi-natie wordt in artikel 2, § 2, als volgt gedefinieerd : "Er is sprake van indirecte discriminatie wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze als dusdanig een schadelijke weerslag

heeft op personen op wie een van de in § 1 ge-noemde discriminatiegronden van toepassing is."

In artikel 2, § 4, wordt een verbod ingesteld. "Elke vorm van directe of indirecte discriminatie is ver-boden bij : het leveren of het ter beschikking stel-len van goederen en diensten aan het publiek ; de voorwaarden voor toegang tot arbeid in loon-dienst, tot onbetaalde arbeid of als zelfstandige, met inbegrip van de selectie- en aanstellingscrite-ria, ongeacht de tak van activiteit en op alle ni-veaus van de beroepshiërarchie, met inbegrip van de bevorderingskansen, alsook de werkgelegenheid en arbeidsvoorwaarden, met inbegrip van ontslag en bezoldiging, zowel in de privé-sector als in de overheidssector ; de benoeming of de bevordering van een ambtenaar of de aanwijzing van een amb-tenaar voor een dienst ; de vermelding in een offi-cieel stuk of in een proces-verbaal."

De federale wet verbiedt dus nadrukkelijk dat de leeftijd als criterium van onderscheid wordt gehan-teerd in een officieel stuk, zoals hier in een decreet.

Artikel 6, § 1, omschrijft twee misdrijven die be-straft worden met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboeten van 50 euro tot 1000 euro : "Hij die in een van de omstandigheden als bedoeld in artikel 444 van het Strafwetboek aanzet tot discriminatie, haat of geweld jegens een persoon, een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens het geslacht, de seksuele geaardheid, de burgerlijke staat, de geboorte, het fortuin, de leeftijd, het geloof of de levensbeschouwing, de huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap of een fysieke eigenschap." En : "Hij die in een van de omstandigheden als bedoeld in arti-kel 444 van het Strafwetboek openlijk zijn voorne-men te kennen geeft tot discriminatie, haat of ge-weld jegens een persoon, een groep, een gemeen-schap of de leden ervan, wegens het geslacht, de seksuele geaardheid, de burgerlijke staat, de ge-boorte, het fortuin, de leeftijd, het geloof of de le-vensbeschouwing, de huidige of de toekomstige ge-zondheidstoestand, een handicap of een fysieke ei-genschap." Een van de criteria die kunnen leiden tot het plegen van een misdrijf is dus het criterium leeftijd.

Artikel 6, § 2, voorziet in straffen voor openbare officieren of ambtenaren die zich in de uitoefening van hun ambt schuldig maken aan discriminatie op basis van de tien strafrechtelijk verboden criteria, waaronder de leeftijd. Artikels 7 tot 14 voegen wij-zigingen in het Strafwetboek in, waardoor de mo-gelijke straffen worden verdubbeld voor misdrijven die gepleegd worden met een discriminerende

drijfveer, namelijk een drijfveer die haar oorzaak vindt in de algemeen verboden criteria, waaronder bijvoorbeeld de leeftijd.

Ook al was de wordingsgeschiedenis van voornoemde wet tumultueus en al leverde de Raad van State forse kritiek, het staat dus vast dat men nu leeft in een land waar er een federale strafwet is, die zegt dat het een strafrechtelijk beteugeld misdrijf is om een discriminatie te begaan, hetzij direct, hetzij indirect, op basis van het criterium leeftijd. Het staat ook vast dat de wetgever vrij recent geoordeeld heeft dat een dergelijke strenge strafrechtelijke norm noodzakelijk was.

De vraag rijst dan ook volgens de heer Verougstraete of een bepaling als deze in artikel 162 de toets van het oordeel van het Arbitragehof zal doorstaan.

Na deze tussenkomst herhaalt mevrouw *Mieke Van Hecke* dat zij het standpunt dat zij bij eerdere besprekingen over de leeftijdsgrens heeft ingenomen, handhaaft.

Mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht* verklaart haar eigen amendement aan te houden, maar de gelijkaardige amendementen van het Vlaams Blok niet te steunen.

Amendement nr. 82 voorgesteld door mevrouw *Anny De Maght-Aelbrecht*, mevrouw *Dominique Guns* en de heer *Cis Schepens* wordt verworpen met 6 stemmen tegen 5 bij 2 onthoudingen.

Amendement nr. 44 voorgesteld door de heren *Jan Penris*, *Herman De Reuse* en *Christian Verougstraete* wordt verworpen met 10 stemmen tegen 3.

Artikel 162 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 163 tot 167

Met betrekking tot artikel 164 wenst mevrouw *De Maght-Aelbrecht* opnieuw te verwijzen naar haar eerdere opmerkingen in verband met het jongste lid.

Deze artikelen worden aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 168

Een amendement voorgesteld door de heren *Jan Penris*, *Herman De Reuse* en *Christian Verougstraete* strekt ertoe strekt ertoe in 2°, voor het woord "degenen", de woorden "met uitzondering van de rabbijn" in te voegen (2100/2, amendement nr. 45).

De heer *Penris* verklaart dit amendement in te trekken omdat gebleken is dat de rabbijnen door de federale overheid worden betaald.

Artikel 168 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 169

Een amendement voorgesteld door de heren *Jan Penris*, *Herman De Reuse* en *Christian Verougstraete* strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : "De bestuursraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal. De voertaal op de vergaderingen is het Nederlands. Ook de notulen en besluiten worden in deze taal opgesteld." (2100/2, amendement nr. 46).

De heer *Penris* meldt dat gelijkaardige amendementen al werden ingediend bij de bespreking van andere eredienssten. Het gaat met name over het gebruik van de voertaal Nederlands.

Amendement nr. 46 wordt verworpen met 10 stemmen tegen 3.

Artikel 169 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 170 tot 176

Deze artikelen worden aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Centraal bestuur

Artikel 177

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Dany Vandenbossche, Marcel Logist en Dirk Holemans en door mevrouw Dominique Guns strekt ertoe het eerste lid te vervangen door wat volgt : "In de gemeenten waar vier of meer gemeenten van de israëlitische eredienst erkend zijn waarvan de synagoge gelegen is op het grondgebied van de gemeente, moet een centraal bestuur worden opgericht. Het centraal bestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid." (2100/2, amendement nr. 47).

Voor de verantwoording verwijst de heer *De Cock* naar gelijkaardige amendementen op de artikelen 25, 105 en 141.

Amendement nr. 47 wordt aangenomen met 13 stemmen.

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat haar fractie 2 amendementen met eenzelfde strekking (2100/2, amendementen nr. 48 en 50) intrekt.

De heer *Penris* stelt vast dat het amendement van zijn fractie met dezelfde strekking (2100/2, amendement nr. 49) zonder voorwerp is geworden door de aanvaarding van het amendement van de heer *De Cock* c.s.

Het geamendeerde artikel 177 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 178

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe in 3°, na het woord "een", de woorden "niet stemgerechtigde" in te voegen (2100/2, amendement nr. 51).

De heer *Penris* verklaart dat dit amendement wordt voorgesteld naar aanleiding van de vragen van de heer Kornfeld tijdens de hoorzitting over de bevoegdheden van de zogenaamde expert in het centraal bestuur. Wat is de inbreng van de expert ? Heeft hij stemrecht ? Wie duidt hem aan ? Is hij vrijwilliger, of wordt hij bezoldigd ? Op welk terrein moet hij expert zijn ? Volgens de spreker is de

toelichting bij artikel 25 niet duidelijk. Moet er een consensus zijn met de andere leden ? Moet de expert lid zijn van één van de drie gemeenten ? Volgens de vertegenwoordiger van de israëlitische eredienst zou de expert beter niet over een stemrecht beschikken.

De heer *Appeltans* merkt vooreerst op dat het aanvaarde amendement, waardoor het aantal leden van de raad van bestuur van 5 op 6 werd gebracht (artikel 154), geen betrekking heeft op dit centraal bestuur. De heer Kornfeld vraagt om de expert in het centraal bestuur niet stemgerechtigd te maken. De expert wordt aangeduid door de andere leden en die moeten uiteraard iemand kunnen aanduiden die men kan vertrouwen. De specialist mag expert zijn in aangelegenheden die dienstbaar zijn om de werking van het centraal bestuur te verstevigen. Naargelang de noden van het centraal bestuur kan het bijvoorbeeld om een juridisch expert of een gebouwenexpert gaan. Er werd opzettelijk geen welomlijnde definitie van het begrip "expert" gegeven. Men wenst immers niet vast te leggen dat maar één soort van expert in aanmerking komt. Elk centraal bestuur kan autonoom een keuze maken. Een expert die aangeduid wordt door het centraal bestuur kan maar hoeft niet bezoldigd te worden. De expert hoeft niet noodzakelijk lid te zijn van een van de drie gemeenten. Hij is wel stemgerechtigd.

Amendement nr. 51 wordt verworpen met 10 stemmen tegen 3.

Artikel 178 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 179 tot 183

Bij artikel 179 verwijst mevrouw *De Maght-Aelbrecht* naar haar eerdere opmerkingen over discriminatie in functie van de leeftijd.

Deze artikelen worden aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 184

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens en Dirk Holemans en door mevrouw Josée Vercammen strekt ertoe § 2 te vervangen door wat volgt : "Als er in een gemeente geen centraal bestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen

en de jaarrekening door de bestuursraad ingediend bij de gemeenteoverheid." (2100/2, amendement nr. 52).

Amendement nr. 52 wordt aangenomen met 13 stemmen.

Het geamendeerde artikel 184 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 3

Overleg met de gemeenteoverheid

Artikel 185

Artikel 185 wordt aangenomen met 10 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 4

Andere bepalingen

Artikel 186

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe de woorden "en dat de door het representatief orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie, vermeld in artikel 51, § 2, moet worden gelezen als de rabbijn die in de israëlsche gemeente zijn ambt uitoefent" toe te voegen (2100/2, amendement nr. 53).

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat het amendement gaat over de gemeentelijke verplichting tot huisvesting. Het debat daarover werd al gevoerd.

Het amendement wordt verworpen met 8 stemmen tegen 4.

Artikel 186 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

TITEL IV

Bijzondere bepalingen voor de orthodoxe en islamitische erediensten

HOOFDSTUK I

Bijzondere bepalingen voor de orthodoxe eredienst

AFDELING 1

Kerkfabriekraad

Artikel 187

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe een derde lid toe te voegen dat luidt als volgt : "De Vlaamse regering kan op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de orthodoxe eredienst ook personele parochies erkennen. In dat geval zijn de bepalingen van artikel 2, § 2, van toepassing." (2100/2, amendement nr. 54).

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dat dit amendement betrekking heeft op het erkennen van personele parochies. Het is een gelijkaardig amendement als op artikel 2.

Het amendement wordt verworpen met 8 stemmen tegen 4.

Artikel 187 wordt aangenomen met 9 stemmen tegen 3.

Artikelen 188 en 189

Deze artikelen worden aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 190

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe een lid toe te voegen, dat luidt als volgt : "De regelgeving met betrekking tot een evenredige vertegenwoordiging van de geslachten is van toepassing op de kerkfabriekraad." (2100/2, amendement nr. 55).

Amendement nr. 55 wordt verworpen met 9 stemmen tegen 3.

Artikel 190 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 191 en 192

Deze artikelen worden aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 193

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe 3^o te schrappen (2100/2, amendement nr. 56).

Mevrouw *Van Hecke* stelt dat dit amendement gaat over de verplichte inschrijving in het bevolkingsregister. Zij verwijst naar het debat dat hierover al werd gevoerd bij gelijkaardige amendementen.

Amendement nr. 56 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 4.

Artikel 193 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 194

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe op de eerste regel, na het woord "leden", de woorden "die de Nederlandse taal machtig zijn" in te voegen (2100/2, amendement nr. 57).

De heer *Penris* stelt dat de kandidaten voor de kerkfabriekraad de Nederlandse taal machtig moe-

ten zijn. Volgens de minister stelt dit geen probleem, maar voor de duidelijkheid wordt dit amendement aangehouden.

Amendement nr. 57 wordt verworpen met 9 stemmen tegen 3.

Artikel 194 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 195 tot 204

Bij artikel 200 verwijst mevrouw *De Maght-Aelbrecht* naar haar eerdere opmerkingen inzake discriminatie op basis van leeftijd.

Deze artikelen worden aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 205

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : "De kerkfabriekraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal. De voertaal op de vergaderingen is het Nederlands. Ook de notulen en besluiten worden in deze taal opgesteld." (2100/2, amendement nr. 58).

De heer *Penris* stelt dat dit amendement tot doel heeft te bepalen dat de voertaal op de vergaderingen van de kerkfabriekraad het Nederlands is en dat ook de notulen in die taal moeten worden opgesteld.

Amendement nr. 58 wordt verworpen met 9 stemmen tegen 3.

Artikel 205 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 206 tot 212

Deze artikelen worden aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 2

Centraal kerkbestuur

Artikel 213

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Dany Vandenbossche, Marcel Logist en Dirk Holemans en door mevrouw Dominique Guns strekt ertoe de eerste zin te vervangen door wat volgt : "In de provincies waar vier of meer parochies van de orthodoxe eredienst waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de provincie erkend zijn, moet een centraal kerkbestuur worden opgericht." (2100/2, amendement nr. 59).

De heer *De Cock* doet opmerken dat dit amendement reeds aan bod is gekomen bij de bespreking van de andere erediensten. In dit geval is er wel sprake van provincies en niet van gemeenten.

Amendement nr. 59 wordt aangenomen met 12 stemmen.

Het geamendeerde artikel 213 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikelen 214 tot 219

Deze artikelen worden aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Artikel 220

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens en Dirk Holemans en door mevrouw Josée Vercammen strekt ertoe § 2 te vervangen door wat volgt : "Als er in een provincie geen centraal kerkbestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door de kerkfabriekraad ingediend bij de provincieoverheid." (2100/2, amendement nr. 60).

Amendement nr. 60 wordt aangenomen met 12 stemmen.

Het geamendeerde artikel 220 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 3

Overleg met de provincieoverheid

Artikel 221

Artikel 221 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 4

Administratief toezicht

ONDERAFDELING 1

Algemeen administratief toezicht

Artikelen 222 tot 227

Deze artikelen worden aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

ONDERAFDELING 2

Dwangtoezicht

Artikel 228

Artikel 228 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

AFDELING 5

Andere bepalingen

Artikel 229

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe een 3^o toe te voegen, dat luidt als volgt : "de door het representatief orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie, vermeld in artikel 51, § 2, moet worden gelezen als de kerkbedienaar die in de parochie zijn ambt uitoefent." (2100/2, amendement nr. 61).

Mevrouw *Van Hecke* verklaart dit amendement in te trekken.

Artikel 229 wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

HOOFDSTUK II

Bijzondere bepalingen voor de islamitische eredienst

AFDELING 1

Comité

Artikel 230

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe Titel IV, hoofdstuk I, Bijzondere bepalingen voor de islamitische eredienst, bestaande uit de artikelen 230 tot 272, te schrappen (2100/2, amendement nr. 62).

De heer *Penris* verklaart dat hierbij voorgesteld wordt om de artikelen 230 tot 272, die betrekking hebben op de islam, uit dit ontwerp van decreet te lichten. Als dit hoofdamendement niet wordt aanvaardt, zal er voorgesteld worden artikel 230 en volgende expliciet te amenderen.

In hoofddorde vraagt de spreker de schrapping van deze artikelen om volgende redenen : de erkenning en subsidiëring van islamitische gemeenschappen in Vlaanderen is in de huidige stand van zaken niet opportuun, gezien de op zijn minst dubbelzinnige houding die de islamitische doctrine en vele islamieten innemen tegenover zaken als godsdienstvrijheid, vrouwenrechten, democratie en scheiding tussen kerk en staat. Ook is het duidelijk dat de islam een remmende factor vormt op de integratie van de hier aanwezige vreemdelingen. Bovendien wijzen onderzoeken van de staatsveiligheid en de militaire veiligheid op de banden die verschillende vertegenwoordigers van de islamgemeenschap hebben met het fundamentalisme.

De *minister* verklaart dat de regering bij haar beslissing ten gevolge van de regionalisering van de verantwoordelijkheden voor gemeenten en provincies, voor kerkfabrieken en instellingen van andere godsdiensten, ten gronde uitgaat van het gelijkheidsprincipe. Constitutioneel zijn er zes erkende

erediensten. De minister wil de erkenning van die zes erediensten gelijkwaardig in het ontwerp van decreet inbrengen, wetende dat men op die manier een bestuurlijke band legt met de verantwoordelijken van de geloofsgemeenschap van de moslims. Daarbij worden ook verantwoordelijkheden aangeduid. De minister zou het niet goed vinden dat deze geloofsgemeenschap zonder enige bestuurlijke relatie zou achterblijven, want daardoor zou er geen toezicht kunnen zijn, noch op de boekhouding, noch op de geldstromen, noch op de wijze van inplanten, noch op het brengen van hun verhaal. Het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel moet worden ingevuld.

Mevrouw *Annie De Maght-Aelbrecht* merkt op dat bij de algemene bespreking alle mogelijke godsdiensten en leren werden voorgesteld. Aan degenen die toen de verdediging van bBoeddha op zich hebben genomen, geeft zij een citaat mee : 'Respecteer ieders geloof en vind het jouwe'.

Mevrouw *Mieke Van Hecke* onderschrijft namens haar fractie uitdrukkelijk het standpunt van de minister.

Ook de heer *Dirk De Cock* sluit zich volledig aan bij de zienswijze van de minister.

De heer *Francis Vermeiren* vindt het in het standpunt van de minister bijzonder belangrijk dat er een absolute noodzaak is om, op elk niveau en met respect voor elke godsdienst, een controlesysteem uit te werken.

Amendement nr. 62 wordt verworpen met 9 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : "De Vlaamse regering erkent de islamitische gemeenschappen en hun gebiedsomschrijving op basis van een dossier zoals verder omschreven." (2100/2, amendement nr. 63).

Volgens de heer *Penris* moet er duidelijk worden aangegeven dat de Vlaamse overheid op geen enkele wijze enig gezag toekent aan het huidige 'Excutief van de moslims in België', waarin de aanwezigheid van extremisten en fundamentalisten al te groot is.

Amendement nr. 63 wordt verworpen met 9 stemmen tegen 3.

De heer *Verougstraete* merkt op dat artikel 230 van voorliggend decreet bepaalt dat de Moslimexecutieve voorstellen doet om de islamitische gemeenschappen en hun gebiedsomschrijving te erkennen, wat een niet onbelangrijke opdracht is. De vraag moet worden gesteld of het wel opportuun is de Moslimexecutieve een dermate belangrijke taak in het licht van dit decreet te gunnen, gezien de grote invloed van het islamfundamentalisme binnen de Moslimexecutieve. De spreker verwijst naar een rapport van het Comité I dat aangeeft hoe de fundamentalisten een dermate belangrijke invloed op dit orgaan hebben weten te verwerven, hoe extremisten erin slagen hun controle over dit orgaan te behouden en hoe het Executief erin slaagde om precies die moskeeën die bekendstaan als radicaal, voor te dragen voor erkenning. Vooral dit laatste is belangrijk in deze context.

De spreker citeert uit het document van het Comité I. 'Krachtens het KB van 24 juni 1993 werd het Executief van de Moslims van België belast met de organisatie van verkiezingen in de moslimgemeenschap die moesten leiden tot de oprichting van een Constituante. In tegenstelling tot de radicale kringen van salafisten, die hadden opgeroepen tot een boycot van de verkiezingen, hebben de Moslimbroeders en in mindere mate ook de Turkse organisatie Milli Görüs, actief bijgedragen via de Hoge Moslimraad van België. Het was de bedoeling om een parlement te laten verkiezen dat 68 leden zou tellen en de Constituante moest vervangen. Het Orgaan Hoofd van de Eredienst zou geen enkele religieuze bevoegdheid bezitten. Zijn opdracht zou beperkt blijven tot het beheren van de bezittingen en de budgetten van de eredienst. Via het Executief hebben personen die nauwe banden hebben met de Moslimbroeders actief bijgedragen tot de materiële voorbereiding van de verkiezing. Ze hebben geholpen bij het registreren van de kiezers en de kandidaten, wat de vrees heeft gevoed dat talrijke persoonsgegevens in handen van extremisten zouden vallen. Anderen vreesden dan weer dat deze bestanden door de Veiligheid van de Staat zouden worden gebruikt in het nadeel van de moslims. Moskeeën onder de controle van de moslimbroeders of van Milli Görüs werden erkend als stembureaus. Deze bewegingen hebben de moslims in België opgeroepen om te gaan stemmen en betuigden min of meer open hun steun aan sommige kandidaten. De salafisten van hun kant riepen de moslims op om de verkiezingen te boycotten. De verkiezingen van de Constituante vonden plaats op 13 december 1998. De Veiligheid van de Staat stelde een aantal onregelmatigheden vast, maar de toezichtscommissie oordeelde dat deze onregelmatigheden geen grote invloed hadden.'

De Constituante is samengesteld uit 68 personen waarvan er 51 werden verkozen en 17 gecoöpteerd, namelijk 7 Marokkanen, 4 Turken, 3 Belgen en 3 personen met een andere nationaliteit, om een evenwichtige vertegenwoordiging te verzekeren. Deze assemblee moest onder haar leden 17 personen aanstellen, waarvan eveneens 7 Marokkanen, 4 Turken, 3 Belgen en 3 personen met een andere nationaliteit, die samen het Islamitische Orgaan Hoofd van de Eredienst of IOHE zouden vormen. De leden van dit orgaan moesten worden erkend door de minister van Justitie.

De benoeming van het IOHE als enige officiële gesprekspartner van de Belgische Staat voor een periode van vijf jaar moest leiden tot de ontbinding van het voorlopig Executief van de Moslims van België en van de Constituante. In de praktijk echter laat het IOHE zich nog steeds Executief van de Moslims van België noemen en de Constituante blijft de leden van het Executief onder druk zetten.

In overleg met de Belgische overheden is het orgaan verantwoordelijk voor het uitwerken van het statuut van ongeveer 800 islamitische godsdienstdocenten, voor de financiering van de moskeeën, de bezoldiging van de imams, hun lonen en pensioenen, de aanwezigheid van aalmoezeniers in de gevangenissen en ziekenhuizen, alsook voor de vergunning inzake religieuze uitzendingen op radio en televisie.

De bekendste leden van de Moslimbroeders waren geen kandidaat bij de verkiezingen. De Broederschap slaagde er wel in een aantal personen die door haar ideologie worden beïnvloed, te laten verkiezen als leden van de Constituante. Ze droeg ook kandidaten voor als leden van het Orgaan Hoofd van de Eredienst. De ambassades van Saoedi-Arabië, Turkije en Marokko hebben langs bepaalde omwegen ook kandidaten voorgedragen die nauwe banden hebben met de regimes van deze landen. Voor de Veiligheid van de Staat rijst het probleem van een eventuele inmenging van vreemde staten in de interne zaken van het rijk.

Aangezien de leden van het orgaan door de minister van Justitie moesten worden erkend, gaf de minister aan de Veiligheid van de Staat de opdracht de kandidaten te screenen. Deze screening had tot doel te voorkomen dat personen zouden worden aangesteld die extremistische ideeën verkondigden of onder invloed stonden van buitenlandse belangen. De Veiligheid van de Staat heeft deze screening in twee fasen uitgevoerd.

In eerste instantie werden de 54 leden van de Constituante gescreend die zich kandidaat hadden gesteld voor het Orgaan Hoofd van de Eredienst. In een tweede fase werden de 17 personen gescreend die de Constituante had aangewezen als effectieve leden van het orgaan. Daarna bezorgde de Veiligheid van de Staat aan de minister van Justitie een advies met betrekking tot elke voorgedragen kandidaat.

In haar advies over elke voorgedragen kandidaat heeft de Veiligheid van de Staat rekening gehouden met diverse criteria : zijn ideologie, zijn gedragingen en stellingnames alsook zijn relaties met moskeeën, verenigingen, extremistische groepen of bewegingen en zelfs met gewelddadige organisaties zoals het FIS. De eerste screening leverde 29 gunstige en 25 ongunstige adviezen op. Na de tweede screening kregen slechts 16 leden een gunstig advies van de Veiligheid van de Staat. Blijkbaar hebben niet alle leden van de Constituante het principe van deze selectie aanvaard.

De Veiligheid van de Staat geeft toe dat het moeilijk is een nauwkeurige screening uit te voeren, maar is toch van mening dat deze operatie heeft toegelaten de meest fanatieke islamieten te weren uit het Orgaan Hoofd van Eredienst, ondanks de verkiezingstactiek van de Moslimbroeders. Niettemin bleven de Hoge Moslimraad van België, die de Belgische regering niet erkent, en de Constituante functioneren onder invloed van de Moslimbroeders en van de beweging Milli Görüs.

De meest extremistische leden van de Constituante proberen de controle over het IOHE te behouden. Daartoe stellen ze een handvest voor waarin wordt bepaald dat dit orgaan gebonden zou zijn door de resoluties van de Constituante. Deze laatste heeft overigens diverse commissies opgericht die elk worden voorgezeten door een fundamentalist.

Het IOHE, opgericht in 1998, heeft dus nooit echt het vertrouwen genoten van de leden van de Constituante, die nochtans had moeten worden ontbonden. Deze Constituante bestaat echter nog steeds en heeft de leden van het IOHE herhaaldelijk verzocht hun functie neer te leggen, waarmee ze ingaat tegen het advies van de overheid. Reeds op 27 januari 2001 wilde de Constituante een nieuw orgaan als hoofd van de eredienst oprichten, samengesteld uit personen die nauwe banden hebben met de Moslimbroeders en Milli Görüs. Ook in het begin van 2002 ondernam de Constituante een poging om de leden van het IOHE tot ontslag te dwingen. Blijkbaar heeft de voorzitter van dit or-

gaan alle krediet verspeeld bij de andere instanties van de islam.

De minister van Justitie is van mening dat pas in 2003 een aantal leden van dit orgaan moet worden vervangen. Intussen blijven de leden die in 1993 werden benoemd de enigen die hij erkent als officiële gesprekspartners. Van zijn kant probeert de Hoge Moslimraad van België zich op te werpen als de enige morele overheid, aangezien het Executief en het Orgaan Hoofd van Eredienst slechts technische bevoegdheden hebben. Ook de Raad heeft diverse pogingen ondernomen om invloed uit te oefenen op de beslissingen van het Executief en van het Orgaan Hoofd van Eredienst. Overigens zou de Raad een deel van het geld van het Executief hebben gebruikt.

De Veiligheid van de Staat heeft al diverse keren de aanbeveling geformuleerd dat de respectieve bevoegdheden van de Constituante en het Executief alsook hun onderlinge relaties in een huishoudelijk reglement zouden worden vastgelegd. Voorts staat de Veiligheid van de Staat heel kritisch tegenover de herhaaldelijk geformuleerde voorstellen, met name door de salafisten, die de Constituante ook heeft overgenomen, om een nieuwe raad der wijzen op te richten als spirituele overheid van de moslims in België.

Momenteel onderzoekt de Veiligheid van de Staat onder meer de invloed die Saoedi-Arabische instanties proberen uit te oefenen op de werking van het IOHE. Gelet op de steeds toenemende interne spanning binnen deze organen, waaraan de interventies van sommige ambassades, zoals die van Marokko, Turkije en Saoedi-Arabië niet vreemd zijn, heeft de Veiligheid van de Staat aan de minister van Justitie gemeld dat zij niet uitsluit dat de Constituante binnenkort haar relatie met de Belgische overheden zou verbreken.

Intussen is een Fédération des Unions de Mosquées naar voren getreden als alternatieve woordvoerder van de islamitische gemeenschap ten overstaan van het IOHE. Deze federatie wil een actieve rol spelen in het proces dat moet leiden tot de erkenning van de gesubsidieerde moskeeën.

In een antwoord van 2 oktober 2001 op een parlementaire interpellatie over de subsidiëring van de islam verklaarde de minister van Justitie dat in de komende drie jaar 125 moskeeën een erkenning zouden krijgen, waarvan 75 al in 2002. Om te worden erkend, mogen deze moskeeën niet onder bovenmatige buitenlandse invloed staan. De imams die het Executief voordraagt, worden gescreend en

mogen geen politieke activiteiten uitoefenen. Een imam die door de Belgische Staat wordt betaald, mag geen vergoeding uit het buitenland ontvangen. Indien de moskee activiteiten organiseert die strijdig zijn met de Belgische rechtsregels, kan de erkenning bij koninklijk besluit worden ingetrokken.

In 2001 bezorgde de Veiligheid van de Staat aan de minister van Justitie diverse adviezen over de moskeeën die het Executief van de Moslims van België had voorgedragen.

De *minister* stelt dat deze opmerkingen over de werking van de Moslimexecutieve en over leden ervan al gemaakt zijn op federaal niveau. De problemen zorgen ervoor dat de Moslimexecutieve niet werkt. De samenstelling van de Moslimexecutieve en haar werking behoort tot de federale verantwoordelijkheid. Erkenningen behoren wel tot de Vlaamse bevoegdheid en verantwoordelijkheid. Men zal dat doen op basis van opgevraagde en zelfgemaakte analyses over de houding tegenover fundamentele rechten en vrijheden en financieringsstromen. De voordracht door de Moslimexecutieve leidt dus niet automatisch tot een erkenning door de Vlaamse regering. De Vlaamse regering zal dat doen op basis van een eigen onderzoek, op basis van de westerse waarden en normen.

De heer *Penris* antwoordt dat deze verduidelijking gedeeltelijk tegemoetkomt aan wat het Vlaams Blok voorstelt, maar ze gaat niet ver genoeg. Daarom werd door het Vlaams Blok een reeks amendementen op dit artikel ingediend die ertoe strekken de erkenningsprocedure te verduidelijken en te verstrengen. Wat de minister vertelt, is hoopvol, maar biedt onvoldoende garanties. Het Vlaams Blok wil die intenties in het artikel zelf inschrijven, via drie amendementen op artikel 230.

De *minister* kan aanvaarden dat er wordt gediscussieerd over de invoering van de nadere regelen die men in de erkenningsprocedure moet hanteren. De Moslimexecutieve zelf valt echter onder de federale verantwoordelijkheden.

De heer *Christian Verougstraete* vervolgt zijn uiteenzetting. De Veiligheid van de Staat geeft toe dat ze niet over recente informatie beschikt over sommige moskeeën. Het is ook niet altijd gemakkelijk vast te stellen of een moskee radicaal is. Dat kan evolueren in de ene of de andere richting, en hangt af van de imam. Radicale elementen kunnen ervoor zorgen dat een moskee in radicale richting evolueert. Radicale moskeeën kunnen ook na verloop van tijd blijf geven van gematigdheid.

De Veiligheid van de Staat gebruikt de volgende criteria om te bepalen of een moskee radicaal is : de persoonlijkheid van de imam, de strekking van de preken tijdens het vrijdaggebed, het bezoek door gelovigen met een integristisch profiel, de structurele relaties van de moskee met fundamentalistische nationale of internationale organisaties, de verspreiding van islamitische propaganda in de moskee, het profiel van de kandidaten die de moskee steunden bij de verkiezing van de Constituante in december 1998.

De Veiligheid van de Staat deelde aan de minister ook mee welke moskeeën worden beheerd door of onder de invloed van een buitenlandse regering staan. Dat zijn niet altijd radicale moskeeën. De moskeeën die worden beheerd door de Turks-Islamitische Religieuze Stichting van België werden niet ongunstig beoordeeld door de Veiligheid van de Staat. De moskeeën die worden beheerd door Milli Görüs daarentegen staan bekend als radicale moskeeën. Van de ongeveer 300 moskeeën zijn er slechts een dertigtal radicaal. Toch stelt men vast dat de meeste moskeeën die de Moslimexecutieve voor erkenning heeft voorgedragen, bij de Veiligheid van de Staat bekend staan als radicaal of als moskeeën die door een vreemd land worden gefinancierd.

Ondertussen, anderhalf jaar later, is het probleem van het fundamentalisme binnen de Moslimexecutieve zeker nog niet van de baan. Wegens de aanhoudende problemen, de ruzies en het fundamentalisme binnen de Moslimexecutieve kwamen er in 2002 twee bemiddelaars op de proppen, de senatoren Kaçar van Groen ! en Moureaux van de PS. Eind 2002 adviseerden ze om de helft van de Moslimexecutieve te vervangen. Dat gebeurde ook, maar onder de nieuwe leden zijn opnieuw acht moslims die de Staatsveiligheid in 1999 weerde, zo meldde De Standaard op 25 maart 2004. Sommigen van de nieuw benoemden zouden van fundamentalistische strekking zijn. Ondanks de waarschuwingen van de Staatsveiligheid worden zij toch benoemd.

In de Kamer van Volksvertegenwoordigers ondervroeg CD&V-er Tony Van Parys minister Onkelinx hierover. Hij concludeerde dat het fundamentalisme zijn stempel drukte op de Moslimexecutieve en haalde ook zwaar uit naar de minister. De spreker citeert de heer Van Parys : 'Als zij' – minister Onkelinx – 'zegt dat zij het integrisme heeft bestreden, dan begrijp ik niet waarom zij een aantal kandidaten voordraagt voor het Executief op een ogenblik dat haar diensten hebben verwittigd voor het integrisme van deze kandidaten.' Voorts stelde

de heer Van Parys : 'U bent verantwoordelijk voor en medeplichtig aan het integrisme in het Executief. Dat is iets wat onze fractie op geen enkel moment kan en zal dulden omdat daardoor alle inspanningen tot integratie teniet worden gedaan omwille van de impact die van het Executief kan uitgaan op jongeren van de tweede en de derde generatie.'

De heer Van Parys schoot een week geleden in de commissie Justitie ook met scherp naar de heer Mohamed Boulif, de huidige voorzitter van de Executieve. Hij stelde : 'De man wil zich op een onaanvaardbare wijze een vergoeding toe-eigenen voor zijn prestaties uit de werkingsmiddelen van de Moslimexecutieve en stelt zich zo op dat hij niet langer thuishoort in een representatief orgaan dat erkend wordt door de minister.'

De heer Boulif is volgens de heer Van Parys een van de leden van de Executieve die een negatief advies heeft gekregen van de Staatsveiligheid. De regering legt dat advies naast zich neer.

Ongeveer een week geleden kondigde minister Onkelinx ten slotte nieuwe verkiezingen aan voor heel de raad, waaruit dan een meer geloofwaardige Executieve zou moeten voortkomen. Op welke manier daarbij vermeden zou worden dat fundamentalisten het ook in de nieuwe Executieve voor het zeggen krijgen, is volstrekt onduidelijk. Een sluitende garantie dat er geen fundamentalisten meer in de raad zullen zijn vertegenwoordigd, kan minister Onkelinx niet geven. De Morgen meldt hierover : 'Op de vragen hoe de minister ervoor zal zorgen dat er geen fundamentalisten in de nieuwe Executieve zullen zetelen en welke rol de Staatsveiligheid daarbij zal spelen, gaf Onkelinx een ontwijkend antwoord.'

Minister Onkelinx stelt het volgende : 'Wij zullen afwachten tot het mandaat van de huidige Executieve afloopt.' De woordvoester van minister Onkelinx vermoedt dat de inlichtingendienst zoals vorige keer, een screening zal maken van de kandidaten.

Tot besluit stelt de spreker dat de huidige Executieve een zeer grote fundamentalistische inslag heeft en er nog geen enkele hoop is op beterschap.

Met betrekking tot de invloed van het fundamentalisme binnen de Executieve heeft de heer Verougstraete de website van de Moslimexecutieve nagekeken. Onder de rubriek departement moskeeën vond hij een tekst terug over de erkenning : 'Een moskee zal maar aanspraak kunnen maken op een

erkenning en zodoende op de financiële en materiële voordelen die dit statuut met zich meebrengt, na indiening van een ontvankelijk dossier bij het Executief van Moslims van België. Na een positieve beoordeling, op basis van de door de EMB, in ruggespraak met haar partners, opgestelde en gehandhaafde criteria, zal de uiteindelijke erkenning geschieden, dossier per dossier, door middel van een Koninklijk Besluit.'

Onmiddellijk hierna staan in datzelfde hoofdstuk over de voordelen van de erkenning in dubbel omlijnde kadertjes twee citaten uit de koran. 'Waarom zal Allah hen niet straffen, wanneer zij de mensen beletten de heilige moskee binnen te gaan en er geen bewakers van zijn ? De bewakers zijn alleen de godsvruchtige, maar de meeste hunner beseffen het niet.' Men heeft het raden naar de betekenis van dit citaat in het kader van de erkenning van de moskeeën.

Het tweede citaat is even vreemd, maar klinkt nog een stuk minder sympathiek voor ons, de in hun ogen ongelovigen. 'Voorzeker, de ongelovigen besteden hun rijkdommen om anderen van de weg van Allah af te leiden. Zij zullen doorgaan ze te verspillen maar daarna zullen zij spijt hebben en worden zij overwonnen. En zij die verwerpen zullen in de hel worden verzameld.'

De spreker verstaat er het volgende onder : die domme ongelovige westerlingen, zij geven ons hun geld, maar uiteindelijk zullen ze spijt hebben dat ze hun geld aldus hebben verspild, want wij, islamieten, zullen ze overwinnen.

Onder diezelfde rubriek, departement moskeeën, vond hij ook een tekst terug met als titel 'De moskee van onmisbaar belang.' Daarin leest men onder meer het volgende : 'Soms is het een opgave, maar één die de moslims zich graag getroosten, om de door hun opgezette structuren zuiver te houden van invloeden die vreemd zijn aan de islam.'

Dit klinkt volgens de spreker als een aanmoediging aan het adres van de moskeeën om niet te veel in contact te treden met niet-islamieten, die de islamitische structuren in hun ogen zouden kunnen bezoedelen, een verzet tegen elke vorm van integratie als het ware.

Enkele regels lager staat het volgende : 'Dergelijke complexen, waarvan vaak een kleine groep gelovigen aan de basis ligt die ooit met een bescheiden moskee zijn begonnen, zijn bruggenhoofden voor verdere sociale actie over de generaties heen.' Om zeker geen fout te maken heeft de spreker de bete-

kenis van 'bruggenhoofd' opgezocht in de Van Dale. Bruggenhoofd wordt daar omschreven als 'een verschaning, stelling ter verdediging of dekking van een brug.' Meer algemeen, en ook figuurlijk betekent het woord bruggenhoofd: 'Een vooruitgeschoven stelling die een belangrijke verbinding waarborgt en van waaruit verder strekkende ondernemingen op touw gezet kunnen worden.' De spreker nodigt de commissieleden uit hem uit te leggen welk terrein veroverd moet worden door middel van deze vooruitgeschoven stelling.

De website van de Moslimexecutieve heeft ook een rubriek theologische vragen, waarbij de bezoeker de Moslimexecutieve allerlei vragen kan stellen, over het huwelijk, testamenten, incest of verhoudingen tussen godsdiensten. De theoloog van dienst – men zou kunnen zeggen de Tante Kaat van de Moslimexecutieve – die deze vragen moet beantwoorden, is Hassan Amdouni. Hassan Amdouni is alleszins geen gematigd persoon. Hij is de auteur van diverse boeken die men zeker zou kunnen omschrijven als fundamentalistisch. Zo schreef hij een heel boek over de verplichte klederdracht van de islamitische vrouw, met als titel 'Le hijab de la femme musulmane'. Om aan te tonen dat de islamitische vrouw zich van kop tot teen moet bedekken volgens de islam, verwijst de heer Amdouni naar de koran en de Hadith of de uitspraken van de profeet Mohammed.

De heer Amdouni vat zijn eigen boek als volgt samen. Voor de vrouw bevat de 'aura' heel het lichaam, met inbegrip van de haren, waarbij een uitzondering wordt gemaakt voor het gelaat, de handen, de voeten. De vrouw moet zich dus kleden op een wijze dat ze alleen haar gezicht laat zien. Het feit dat ze haar aura verbergt is verplicht, wijab zoals de islamitische juristen zeggen.

Iets is niet verplicht verklaard door de wijzen van de islam, tenzij het op dwingende wijze geformuleerd is door een tekst uit de koran of door een hadith van de profeet Mohammed of wanneer het is afgeleid door de wijzen van de islam door een poging tot interpretatie, ijtihad genoemd, die unaniem zijn over de vraag en die over de kwestie een algemene consensus hebben, ijma genoemd.

Een ander boek van de heer Amdouni is 'La famille musulmane'. De heer Amdouni geeft aan dat hij in dit boek aan de hand van de koran en de hadith concrete voorbeelden geeft van intrafamiliale gedragsregels. Dergelijke fundamentalisten die een letterlijke interpretatie van de koran voorstaan, laat de Moslimexecutieve dus prominent aan het woord op haar website.

In de rubriek theologische vragen van de website van de Moslimexecutieve stelt de heer Amdouni over het huwelijk het volgende. Een islamitische vader is verplicht zijn toestemming te geven voor het huwelijk van zijn dochter. Hij mag dit in feite niet weigeren als 'de huwelijksaanzoeker een integer, eerbaar en goed moslim is'. Als de aanzoeker geen moslim is, is een weigering wel verantwoord.

Voor adopties van kinderen onder de 7 jaar kan, volgens de heer Amdouni, eventueel nog een ongelovig echtpaar in aanmerking komen. Vanaf de leeftijd van 7 jaar, het jaar van het begrip of tamyiz, is het de factor islam die primeert in het ten laste nemen, zo stelt de heer Amdouni.

Tot zover de Nederlandstalige versie van de website van de Moslimexecutieve, die op zijn minst de indruk wekt dat het vertegenwoordigende orgaan van de moslims in België, die in dit decreet opnieuw een belangrijke functie toegewezen krijgt, een letterlijke interpretatie van de koran en de uitspraken van de profeet Mohammed voorstaat. Wat is dit anders dan wat men gewoonlijk fundamentalisme noemt?

Gelet op het voorgaande meent de spreker dat het volstrekt onverantwoord is om moskeeën te erkennen op basis van voorstellen van dit fundamentalistische orgaan. Hij stelt daarom voor de regeling dat het Executief de voorstellen kan doen, te schrappen uit het ontwerp van decreet en terzake alle bevoegdheden bij de Vlaamse regering te leggen, die onafhankelijk kan oordelen over de erkenning.

De *minister* verklaart dat hij de houding van de regering hierover al heeft meegedeeld. De uitvoeringsbesluiten moeten er een praktische invulling aan geven. De minister denkt aan de gelijkheid van de man en de vrouw, het respect voor de persoonlijkheid en de rechten van de mens.

De heer *Roland Van Goethem* vindt dat de minister fundamenteel fout is wat het hoofdstuk van de islam betreft. De minister erkent de islamitische gemeenschap maar er bestaat niet zoiets als één islamitische gemeenschap. Het artikel 230 gaat ervan uit dat er één grote islamitische gemeenschap is die gemakkelijk in een structuur is te vatten. Het is een illusie te denken dat de islam zich in die structuur laat vatten. De islam is immers grondig intern verdeeld, veel meer dan de andere godsdiensten. Zij is verdeeld in tal van elkaar bestrijdende stromingen en sekten. De aanhangers van deze stromingen en sekten staan elkaar in de thuislanden – Iran, Irak, Pakistan, Marokko, Turkije, enzovoort – vaak zelfs naar het leven. Dit is niet het geval bij andere gods-

diensten. Een dergelijke strijd ziet men bijvoorbeeld niet tussen orthodoxen en rooms-katholieken.

Een en ander is onder meer het gevolg van het feit dat de islam geen centraal gezag kent en geen clerus, iets wat wel bestaat in het christendom. Een probleem dat bovendien van essentieel belang is om het belang van de onderlinge verdeeldheid binnen de islam te begrijpen, is het feit dat de islam geen verlichting heeft gekend, zoals onze – joods-christelijke – beschaving. Iedere strekking binnen de islam heeft zijn waarheid en is fundamenteel onverdraagzaam tegenover andere strekkingen of sekten. Afvalligen moeten worden gestraft. Er worden geen compromissen gezocht tussen de verschillende strekkingen, maar het is het recht van de sterkste dat geldt. De strijd tussen de verschillende islamitische strekkingen wordt dan ook beslecht door middel van geweld.

Niet alleen is de islam verdeeld in tal van elkaar bekampende religieuze stromingen, de islamitische gemeenschap in België is ook strak etnisch georganiseerd. Ook dit vormt een extra handicap om de aanhangers van de islamitische strekkingen te vatten binnen een structuur. Op de website 'Centrum voor Islam in Europa' lezen we van de hand van de heer De Ley het volgende: 'Tegen de achtergrond van een grote onderlinge diversiteit, zowel inzake denominaties of richtingen als inzake nationaliteiten – met binnen de nationaliteiten vaak nog verdere opsplitsingen, vanuit regionaal, lokaal of etnisch oogpunt – werden de moskeeën meestal opgericht op mono-etnische of nationale basis en worden zij beheerd door één religieuze denominatie'. Met andere woorden: in sommige steden is er bijvoorbeeld zowel een Turkse als een Marokkaanse moskee, maar die communiceren niet met elkaar. De minister gaat nu echter wel proberen dat allemaal in een structuur te vatten. In diverse teksten wordt zelfs gesteld dat de etnisch-religieuze verdeeldheid binnen de islam zo groot is dat tot de islam bekeerde Belgen vaak hopeloos moeten zoeken naar een moskee waar ze terechtkunnen.

De spreker stelt dat er in ons land een etnische scheidingslijn is tussen Marokkanen, Turken en Koerden. De twee grootste groepen van hier aanwezige moslims zijn de Marokkanen en de Turken. Officieel telde België op 1 januari 2002 90.642 Marokkanen en 45.866 Turken.

Het aantal Marokkanen en Turken in ons land kende het afgelopen decennium echter een sterke dalende trend, gezien de vele nationaliteitsverwerpingen. Met andere woorden: we zullen een hele-

boel Marokkanen en Turken terugvinden onder de noemer 'Belg', omdat ze zich ondertussen hebben laten nationaliseren. Als men de website van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding mag geloven, ligt het aantal etnische Marokkanen en Turken in ons land nog eens zo hoog als het aantal mensen dat daadwerkelijk nog over die nationaliteiten beschikt.

De verschillende etnieën hebben hun eigen geloofstraditie. Zowel de Marokkanen als de Turken zijn overwegend soennitische moslims, op de Turkse Alevieten na, die sjiieten zijn. De Turken volgen echter de hanafitische rechtsschool, de Marokkanen de malekitische. Daarnaast kent de islam nog de sjääfitische en de hanbalitische school. De moskeeën zijn strikt op etnisch-nationale basis gestructureerd. Daarnaast zijn er ook de Koerden, die zowel in Turkije als Syrië – en tot voor enige tijd ook in Irak – worden vervolgd en ook in ons land vaak op gespannen voet leven met de Turken of Arabieren. Veel Koerden zijn overigens Alevieten.

Voorts ziet men ook op het politieke vlak verdeeldheid tussen de etnische groepen. Binnen de etnisch-nationale groepen heerst er allesbehalve eenheid. In Turkse kringen concurreren Diyanet-moskeeën met die van Milli Görüs. De eerste groep is rechtstreeks verbonden aan het ministerie van Religieuze Zaken in Turkije. Dat stelt de moskeeën een imam ter beschikking, die door de Turkse overheid wordt betaald. De Diyanet-moskeeën zijn sterk Turks-nationalistisch, zozeer zelfs dat een portret van Kemal Atatürk, de vader van de moderne Turkse staat, in hun gebedsruimten niet ongewoon is.

Naast de Diyanet-moskeeën zijn er de moskeeën van Milli Görüs. Milli Görüs is een internationale fundamentalistische Turkse beweging die religie opnieuw een centrale rol wil toebedelen in het dagelijkse leven. Het gaat zelfs zover dat de ene strekking soms een moskee opricht als reactie op de oprichting van een moskee van de andere strekking. Zo wordt van de Gentse Selim Camii-moskee in de Rietstraat beweerd dat ze een reactie was op de opening van de moskee van Milli Görüs in de Victor Frisstraat.

De progressieve Nederlandse krant de Groene Amsterdammer meldde over de tweespalt in de Turkse islamgemeenschap het volgende: 'Voor de vereniging van alle islamieten in één zuil zijn de nationale, theologische en sociale verschillen ook veel te groot. De meeste Turkse moskeeën zijn verbonden met het Turkse Directoraat voor Godsdienstsaken, het Diyanet, dat imams en koranlera-

ren naar Nederland uitstuurt en betaalt. De bemoeienis van de Turkse ambassade en Diyanet-functionarissen maakt dit netwerk tot een specifiek Turkse aangelegenheid. De Turkse moskeevereniging Milli Görüs zet zich daarentegen juist af tegen deze staatsislam'. Dit is slechts een voorbeeld van de relaties tussen de Turkse islamieten.

De Marokkanen maken de grootste groep uit van de islamieten in Vlaanderen. In de Marokkaanse gemeenschap zijn er twisten tussen Marokkanen en Berbers. Om aan te tonen hoe groot de verdeeldheid tussen deze twee Marokkaanse bevolkingsgroepen is, volstaat het om de heer Talhaoui, vertegenwoordiger van de berberbelangen, te citeren : 'Onze vijf jaar durende onafhankelijkheid zorgt nog steeds voor haat. In de jaren 1957, 1958 en 1959 vond er een ware genocide plaats onder de Riffijnen. Duizenden en duizenden mensen werden gewoon afgeslacht door het leger. Maar dat kunnen wij niet wijsmaken aan de Vlaming. Hier worden wij nog steeds als Marokkaanse economische migranten beschouwd, terwijl we in feite politieke vluchtelingen zijn. We krijgen hier dus de verkeerde 'behandeling', om het zo maar eens uit te drukken'.

Een ander citaat van de heer Talhaoui is het volgende : 'De Nahima Lanjri's, de Chokri Mahassines, de Tamsamani's, en wat loopt hier nog allemaal rond van bekende mensen die in sleutelposities zitten, dat zijn allemaal Arabieren. Om van de Jahjah's nog te zwijgen. Zij spreken geen woord Berbers'. 'De Marokkaanse koning Mohammed VI bijvoorbeeld, die moeten wij niet. Hij heeft ooit stenen naar zijn kop gekregen toen hij ons gebied bezocht. Hij is verwant aan de Saoedi-Arabische familie. Spreekt een taal die 80 procent van de bevolking van Marokko niet of nauwelijks verstaat. Hij steunt op een kleine minderheid van Arabieren die ooit vanuit Andalusië naar hier werd verdreven. En toch bepaalt hij de Marokkaanse identiteit. Leg dat maar eens uit aan de mensen ... Marokko heeft nog altijd een koloniaal bestuur. Dat kan niemand ontkennen'.

Ten slotte laat de heer Talhaoui ook nog de volgende woorden optekenen : 'Net zoals een pastoor moet ook een imam te midden van de mensen staan en hun leven leven. Dan pas zal hij de islam kunnen uitleggen aan de mensen die hier leven met hun problemen van hier. Maar we hebben geen eigen imams, ze worden ons gezonden en kennen daardoor onvoldoende de context. En in vele gevallen kennen ze niet eens onze taal, spreken ze alleen Arabisch.' Deze citaten dienden dus om de

verdeeldheid binnen de Marokkaanse gemeenschap te illustreren.

De spreker gaat vervolgens in op de religieuze verdeeldheid binnen de islamgemeenschap. Er zijn etnische scheidingslijnen, maar er is ook de religieuze verdeeldheid, die in veel landen zelfs leidt tot bloedige conflicten tussen de islamitische stromingen onderling. De zogenaamde 'Oemma' – de gemeenschap van de islam – of de 'Daar-al-Islam' – het gebied van de islam – is dan ook veeleer een fictie. De islam kent inderdaad een diepe en eeuwenlange verdeeldheid. Er is zelfs een uitspraak van Mohammed bekend die luidt als volgt : 'Het jodendom kent 71 verschillende groeperingen, het christendom 72 en de islam 73. Van al die 73 groeperingen zullen alleen de aanhangers van één gered worden : alle anderen zullen naar de hel gaan'. Diverse geleerden hebben 72 'ketterse' stromingen binnen de islam aangewezen.

De islamwereld bestaat uit een grote verscheidenheid aan bewegingen en strekkingen, met soms erg uiteenlopende religieuze visies. Al deze verschillende bewegingen leveren nogal wat kritiek op elkaar. Geleerden uit diverse bewegingen publiceren fatwa's tegen de fatwa's van andere geleerden. 'Fatwa' betekent in dit geval 'opinie' en niet 'veroordeelend'.

Er zijn ook ettelijke groeperingen die zichzelf als islamitisch beschouwen, en zich bedienen van eigen afwijkende vertalingen van de koran, maar die door een meerderheid van de islamieten al lang niet meer worden erkend als behorend tot de islam. Ze worden als andere godsdiensten beschouwd.

Het centrale punt is dat de moslimwereld geen uniform geheel is. Wat een of andere beweging verkondigt, is niet noodzakelijk representatief voor wat de meerderheid van de moslims gelooft, en gaat soms in tegen wat bepaalde groeperingen denken. Talrijke publicaties van islamitische groeperingen die kritiek leveren op elkaar, getuigen daarvan. Wat de ene moslimgroepering verkondigt, kan door de andere moslimbeweging worden verworpen als onislamitisch of zelfs anti-islamitisch.

Het soennisme is de hoofdstroming van de islam. Soennieten noemen zichzelf diegenen die naast de koran ook het voorbeeld van Mohammed volgen en die de ware gemeenschap van moslims vormen. Ten minste 90 procent van alle moslims – ook van die die in het westen leven – zijn soennitisch. Het woord 'soenna' is Arabisch voor 'traditie'. Soennitische moslims volgen de traditie die gebaseerd is

op het leven van de profeet van de islam. Dat is Mohammed. De hadith, een verzameling overleveringen van het spreken en handelen van de profeet, heeft naast de koran, het heilige boek van de moslims, een groot gezag voor soennieten. Het soennisme is evenals het sjiisme ontstaan vanuit de strijd om de rechtmatige opvolging van Mohammed, die begon na zijn dood in het jaar 632. Die strijd ging tussen aanhangers van Mohammeds neef en schoonzoon Ali en die van de kaliefen. De soennieten zijn volgelingen van deze laatsten. De eerste kalief was Aboe Bakr, Mohammeds schoonvader, vriend en trouwe volgeling.

Na de eerste vier gekozen kaliefen was het grote schisma binnen de islam een feit en kwam het kalifaat in handen van opeenvolgende soennitische dynastieën: de Omajjaden en de Abassiden. Hun invloed strekte zich via veroveringsoorlogen binnen enkele generaties uit van Spanje en de Pyreneeën tot aan de Punjab in oostelijk India.

De soennitheologie wijkt op bepaalde punten af van die van de sjiïeten, onder meer wat betreft de al-Mahdi, een islamitische messiaanse figuur, en de rol van de imam, voor soenni's niet veel meer dan de leider van het vrijdagsgebed in de moskee. Een van de hoofdkenmerken van de soennieten is dat de gelovige rechtstreeks tegenover God staat en dat de gemeenschap zelf haar leider aanwijst.

De soennieten kennen vier rechtsscholen, die elkaar als evenwaardig erkennen. Binnen de gemeenschap van de soennieten hebben zich geen afsplitsingen voorgedaan, hoewel ook daar puriteinse en modernistische stromingen bestaan. De bekendste puriteinse beweging is die van de wahabieten, ontstaan in de 18e eeuw in Centraal-Arabië. Hun leer is nu nog de officiële leer van Saoedi-Arabië. De in de 19e eeuw in Voor-Indië ontstane Ahmadiyya-beweging, die een sterk missionair karakter heeft, wordt door officiële islamitische instanties met argwaan bekeken. Veel van onze moskeeën krijgen subsidies uit Saoedi-Arabië, waar de wahabieten aan de macht zijn. De sjiïeten vormen de belangrijkste religieuze minderheid binnen de islam.

Na de dood van de derde kalief, Osman, in 656, begon de sektevorming toen Ali, neef en schoonzoon van Mohammed, tot kalief werd gekozen, een beslissing die werd aangevochten door Moeawija uit het Mekkaanse geslacht van de Omajjaden. De sjiïeten, aanhangers van Ali, splitsten zich af. Van hen splitsten zich dan weer de charidjieten af. Een minderheid, de shiat Ali of de partij van Ali, verdedigde de stelling dat de opvolgers van Mohammed nakomelingen van de profeet moeten zijn. Ali werd

in 661 in Mekka vermoord. De belangrijkste soennitische vertegenwoordiger vestigde daarop het Omajjidenkalifaat in Damascus. Hoessein, een zoon van Ali, voerde een guerrilla tegen de Omajjaden, maar werd in 680 verslagen en gedood in Kerbala.

De sjiïeten houden geen rekening met de soenna en volgen enkel de koran. De sjiïeten gaan ervan uit dat Mohammed wel een opvolger had gekozen en dat er dus een erfelijk recht van opvolging is. Voor hen is het niet de gemeenschap die de leider aanwijst, maar is het Gods wil dat het leiderschap wordt toegewezen aan de nakomelingen van Ali, de schoonzoon van Mohammed. Ze vertegenwoordigen 10 percent van de moslims.

In de loop van de geschiedenis raakten de sjiïeten verdeeld in een aantal sekten waarvan de ismailieten een eigen kalifaat in Caïro hadden gevestigd, namelijk de Fatimidendynastie van 969 tot 1170. Ze hebben revolutionaire bewegingen als karmaten en assassijnen voortgebracht. De imamiëten vormden de grote meerderheid van de bevolking van Perzië. Sinds de 16e eeuw tot nu is deze tak van de islam daar altijd staatsgodsdienst geweest.

Op dit ogenblik is ongeveer 90 percent van de moslims soenniet. De overige 10 percent is sjiïet, op een paar kleine groepen charidjieten in Oman en Noord-Afrika na. Sjiïeten vindt men vooral in Iran, Irak, Syrië, Libanon, Palestina en Jemen. In Irak is ongeveer 55 percent van de bevolking sjiïet. Van de sjiïeten hebben zich in de 11e eeuw de droezen afgescheiden. We vinden de droezen terug in Syrië, Libanon en Palestina.

In het midden van de 19e eeuw ontstond in Perzië het babisme. Dat was een sjiïtische vernieuwingsbeweging waaruit uiteindelijk het bahaisme is voortgekomen.

Een op zich staande stroming is de vrijzinnige alevitische islam. De alevieten staan de scheiding van kerk en staat voor en ook de gelijkwaardigheid van de seksen. Dat is een uitzondering binnen de islam

De heer *Dirk Holemans* vraagt zich af wat deze uiteenzetting te maken heeft met de toelichting van het amendement op artikel 230.

De heer *Roland Van Goethem* antwoordt dat hij met deze uiteenzetting tracht duidelijk te maken dat men niet kan spreken van één islamitische gemeenschap in Vlaanderen. Er zijn zodanig veel strekkingen, afscheuringen en sekten dat men die gemeenschap niet kan vatten in één tekst.

De heer *André Denys* verklaart de techniek van het filibusteren te kennen. Ze wordt gebruikt tijdens de algemene bespreking. Hij wijst erop dat de commissie nu bezig is met de artikelsgewijze bespreking en dat de voorzitter van een commissie ook verantwoordelijk is voor de goede werking van een commissie. Hij vraagt dat de voorzitter zijn fractiegenoten ertoe aanzet redelijk te zijn. Als de voorzitter tijdens de artikelsgewijze bespreking het filibusteren toelaat, dan leidt hij de commissie niet goed.

De heer *Jan Penris*, commissievoorzitter, verklaart dat hij alle verantwoordelijkheid opneemt voor het leiden van deze commissie. Als men kan aantonen dat hij het Reglement overtreedt, dan is hij bereid daarvoor de consequenties te dragen.

De heer *Roland Van Goethem* vervolgt zijn lezing. Een op zichzelf staande stroming is de vrijzinnige alevitische islam. Alevieten zijn voorstanders van de scheiding van kerk en staat en de gelijkwaardigheid van de seksen. Ze gaan niet naar de moskee en geloven niet in de goddelijke openbaring van de koran. Voor alevieten aanbidt elke godsdienst dezelfde god. Dat is niet onbelangrijk. Alevieten aanvaarden geen kledingsregels, houden geen ramadan en sturen hun kinderen naar openbare scholen. Veel alevieten zijn de politieke en religieuze onderdrukking in Turkije ontvlucht.

Het alevitisme is een sjiiitische stroming. Binnen het sjiiitisme zijn er verschillende richtingen. De grootste sjiiitische richting erkent een reeks van twaalf rechtmatige imams – opvolgers in de lijn van Mohammed – waarvan Ali de eerste is en zijn zonen Hasan en Huseyin de tweede en derde. De twaalf imams zijn ook voor de alevieten heel belangrijk. De zesde imam, imam Cafer-i Sadik, heeft voor de alevieten bovendien een speciale betekenis, omdat hij als eerste het alevitisme in een boek heeft beschreven.

In de loop van de tijd zijn er tussen het soennisme en het alevitisme tal van religieuze verschillen ontstaan. Het alevitisme werd op de meeste plaatsen onderdrukt, maar bleef als een strijdende stroming voortbestaan en heeft met name in de veertiende, vijftiende en zestiende eeuw talloze protestbewegingen gevoerd. Ook de alevieten in Turkije hebben een lange geschiedenis als minderheid in de strijd tegen de staat. In de vijftiende eeuw maakte, onder leiding van sjah Ismail, een beweging haar opmars die sjiiitische ideeën uitvoerde. Deze beweging vond veel aanhang onder een deel van de Anatolische bevolking, de alevieten.

Sjah Ismail veroverde grote gebieden en vormde een ernstige bedreiging voor het soennitische rijk. De alevieten, die Ismail steunden, werden zodoende ook als een bedreiging beschouwd door de Ottomaanse sultans. Zij werden als staatsgevaarlijk beschouwd. Een eerste reeks massavervolgelingen diende zich aan, waarbij talloze alevieten gemarteld en vermoord werden. Het alevitisme in Turkije is echter altijd een volksreligie gebleven, in strijd tegen het heersende – soennitische – religieuze en politieke stelsel.

De verschillen tussen de alevitische en Iraans-sjiitische geloofsbeleving en geloofsoefening zijn inmiddels erg groot. In feite verschilt het alevitisme net zoveel van het Iraans sjiiitisme als van het soennisme.

De meeste alevieten zijn afkomstig uit Turkije. Naar schatting bedraagt hun aantal ongeveer 30 percent van de Turkse bevolking. Dat betekent dat er in Turkije ruim 20 miljoen alevieten wonen. Hiertoe behoren zowel Turken als Koerden.

Het alevitisme als een wereldbeschouwing, geloofsovertuiging en cultuur heeft zijn oorsprong in de grote volksverhuizingen van Turkse stammen vanuit Centraal-Azië naar Anatolië in de negende en tiende eeuw. Aangezien men die verhouding vindt in Turkije, zal men die grosso modo ook terugvinden binnen de Turkse bevolking in Vlaanderen.

Hoewel het soennisme en het alevitisme beide tot de islam behoren, zijn de verschillen tussen deze twee stromingen erg groot. Dit geldt niet alleen voor de religieuze uitleg van de islam. De alevieten hebben hun eigen cultuurbeleving, religieuze uiting en levensbeschouwing. De belangrijkste kenmerken van het alevitisme houden in : een verwerping van de meeste islamitische gebruiken, de dagelijkse 'namaz' of gebeden, het vasten en het bidden in moskeeën inbegrepen.

Het alevitisme is geen vastomlijnde leer. De alevieten zijn niet zozeer gebonden aan allerlei regels en wetten. In het alevitisme staat de mens centraal. Het is een humanistische filosofie. De belangrijkste regels waar alevieten zich aan moeten houden, zijn dan ook van humanistische en eerbare aard. Dit betekent dat de mens zich van al het slechte moet onthouden, zoals liegen, kwaadsprekerij, stelen en overspel. Om tot God te komen, om God te gedenken, is het noodzakelijk om ook de goddelijke essentie in de mens te erkennen. Daarom staat het geloof in de mens centraal in het alevitisme. Dit geloof is alleen mogelijk wanneer het er in de samen-

leving menselijk aan toegaat. Dat betekent : democratisch en humanistisch.

De imam Ali en Haci Bektas Veli waren een belichaming van deze principes. Het principe 'ieder mens te accepteren en te respecteren zoals hij of zij is', geldt niet in de laatste plaats voor de geloofsbeleving van iemand. De alevieten hebben een groot respect voor ieders geloof en belijdenis, wat ook zijn of haar overtuiging moge zijn. Iedereen is vrij zijn geloof te beleven zoals hij of zij verkiest. Er zijn geen verplichte gebeden en geen vaste regels. Niet God, maar de mens is de wetgever op aarde. Alleen met betrekking tot de religieuze vragen is de aleviet ondergeschikt aan een geloofswaardige leraar, een dede. De mensheid is door God geschapen. Ieder mens is een schepping van God. Vrede en solidariteit, eenheid en broederschap onder de mensen staan bij de alevieten dan ook hoog in het vaandel.

De alevieten beschouwen ontwikkeling en vooruitgang niet als iets slechts, maar juist als iets wat de mensheid ten goede kan komen. Het gaat hier om ontwikkelingen die een bijdrage kunnen leveren tot de vrede, de rechtvaardigheid en een betere relatie tussen de mensen in de wereld. Vele eeuwen geleden heeft Haci Bektas Veli gezegd dat een weg die niet in de ontwikkeling van de mensheid eindigt, in het donker eindigt.

De alevieten hechten veel waarde aan onderwijs. In een aantal spreuken heeft Haci Bektas Veli de nadruk gelegd op het belang van het vergaren van kennis. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Hij heeft verklaard dat een volk dat de ontwikkeling van vrouwen geen kans biedt, een volk is dat niet bestaat. Voor de alevieten is de ontwikkeling van vrouwen en mannen even belangrijk. Ze vormen immers samen de mensheid. Er moet geen onderscheid worden gemaakt. Mannen en vrouwen zijn gelijkwaardig. Wij kunnen die stelling volledig onderschrijven. In de sjiiitische of soennitische stellingen is hiervan evenwel niets terug te vinden.

De alevieten ondernemen geen reis naar Mekka. Ze kennen de mensen die de hadj hebben ondernomen geen speciale heiligheid toe. In de andere takken van de islam gebeurt dit wel. Gebeden zijn in het alevitisme vervangen door een gebeurtenis, de sen, tijdens dewelke de mannen, vrouwen en kinderen van een leefgemeenschap bij elkaar komen, over verschillende onderwerpen discussiëren, liedjes zingen en een speciale dans uitvoeren, de sena genaamd. Behalve een religieuze betekenis, heeft de sen tevens een sociale betekenis. Tijdens de sen worden de onderlinge geschillen in de

gemeenschap besproken en opgelost en wordt de eenheid en de solidariteit binnen de gemeenschap bekrachtigd. De religieuze leider van de gemeenschap, de dede, die het best als een soort dorpswijze kan worden omschreven, vervult tijdens de sen een belangrijke rol. Tijdens de sen wordt over de alevitische leer gesproken, worden religieuze liederen gezongen en wordt door mannen en vrouwen samen gedanst. Deze liederen nemen overigens ook buiten de sen een belangrijke plaats in het leven van de alevieten in.

Een interessant kenmerk van het alevitisme is de hoge status van de vrouw. De vrouwen hebben een belangrijke rol in de ontwikkeling van het alevitisme gespeeld. Gezien de betere positie van vrouwen in hun gemeenschap, worden de alevieten door de islamitische fundamentalisten als verdacht beschouwd. De soennieten en sjiieten wantrouwen het alevitisme.

In Duitsland vormen de alevieten ongeveer 20 procent van de immigranten van Turkse origine. In Vlaanderen leven ongeveer 16.000 alevieten. Op organisatorisch vlak zijn de alevitische verenigingen gegroepeerd in de Belgische Federatie van Alevitische Verenigingen. In Antwerpen beschikt de alevitische gemeenschap over een eigen cultureel centrum dat het alevitisch geloof en cultureel erfgoed in stand wil houden en bekendheid wil verschaffen. Volgens de spreker zou het samenzetten van deze alevieten met sjiieten en soennieten in een of andere raad van beheer tot problemen kunnen leiden.

Er doen zich nog meer intra-islamitische conflicten voor. Indien in de islamitische wereld een verlichting zou hebben plaatsgevonden zoals het westen die heeft gekend, zouden deze conflicten nog beheersbaar blijven. Dit is evenwel niet het geval. Elke islamitische stekking beschouwt de eigen boodschap in het jaar 2004 nog steeds als een absoluut, eeuwig en onveranderlijk standpunt. Conflicten tussen de verschillende stekkingen worden met wapengeweld beslecht. De spreker geeft hiervan enkele voorbeelden.

In de jaren 1980 is een bloedige oorlog uitgevochten tussen Irak en Iran, dat net het toneel van de zogenaamde islamitische revolutie van ayatollah Khomeini was geweest en dat net de sjiiitische stekking tot staatsgodsdienst had verheven. In Irak was op datzelfde ogenblik de soennitische dictator Saddam Hoessein aan de macht. Hij heeft de soennieten bevoordeeld en de sjiieten in zijn land stelselmatig gediscrimineerd. Deze religieuze factor is een van de oorzaken van de eerste Golfoor-

log. In Irak vormen de sjiïten 60 percent van de bevolking en 70 percent van de Arabische moslims. Onder het regime van Saddam Hoessein zijn ze door de soennitische minderheid overvleugeld en vervolgd. Pas sinds de val van de dictator zijn de sjiïten weer in staat om in het openbaar religieuze plechtigheden te houden.

Het is een van de uitdagingen voor het nieuwe Irak om de sjiïtische meerderheid meer macht te geven zonder de soennitische minderheid te marginaliseren. Dit loopt niet van een leien dakje. Op 2 maart 2004 hebben aanslagen op sjiïten in Kerbala en in Bagdad minstens 143 doden geëist. De schuldigen voor deze aanslagen zijn onmiddellijk gezocht bij de soennitische minderheid, bij de Baath-partij of bij Al-Qaeda. De sjiïtische imam sjeik Naser Al Tamimi heeft evenwel verklaard dat de wahabieten achter de aanslagen zitten. Hun mening over het sjiïtisme is algemeen bekend.

In Pakistan doen zich min of meer vergelijkbare problemen voor. Dit land heeft een soennitische meerderheid en een sjiïtische minderheid. De Pakistaanse sjiïten vormen vaak het doelwit van aanslagen. Op 2 maart 2004 openden onbekenden, gelijktijdig met de bomaanslagen in Irak, in de stad Quetta het vuur op een sjiïtische menigte die de marteldood van imam Hussein, de in de zevende eeuw vermoorde kleinzoon van de profeet Mohammed, herdacht. Minstens 37 feestgangers hebben de schietpartij niet overleefd. Vorig jaar zijn al eens 48 Pakistaanse sjiïten tijdens een gebedsdienst bij een moskee doodgeschoten.

Turkije is niet van dergelijke problemen gespeend. De alevieten, een religieus-culturele minderheid, worden in alle takken van het maatschappelijke leven met discriminatie geconfronteerd. In het door soennieten gedomineerde Turkije hebben de alevieten steeds een minderheid gevormd. Ze zijn eeuwenlang vervolgd en gediscrimineerd. Vaak hebben ze zich verplicht gezien hun geloof verborgen te houden.

De alevieten hebben de hervormingen van Atatürk, die van Turkije een republiek heeft gemaakt, toegejuicht. Zij hebben het secularisme steeds boven de sharia geprefereerd. Op dat ogenblik hoopten ze uiteraard voortaan op basis van gelijkheid aan het culturele, sociale en politieke leven in Turkije te kunnen deelnemen. Hoewel hun positie sinds de hervormingen van Atatürk enigszins is verbeterd, kan men de positie van de alevieten nog steeds niet goed noemen. Ze worden nog steeds gediscrimineerd.

Eind december 1978 zijn bendes radicale soennieten de stad Kahramanmaraş binnengedrongen. Ze hebben de deuren van de huizen van de alevieten met rode kruisen gemerkt. Later hebben roepende bendes de alevitische inwoners uit hun huizen gesleurd. Meer dan honderd mannen, vrouwen en kinderen zijn hierbij vermoord. Duizenden mensen zijn ernstig gewond en de meeste huizen en eigendommen van de alevieten zijn verwoest. Duizenden mensen zijn de steden voorgoed ontvlucht. Tijdens dit bloedbad stonden het leger en de militaire rijks politie toe te kijken.

Momenteel werpt de alevitische gemeenschap, die bepaalde aspecten van de islam afwijst en verdraagzaamheid predikt, zich op als een bolwerk tegen de pogingen van elementen binnen en buiten de huidige Turkse regering om heel het land het islamitische fundamentalisme op te leggen. Daardoor volgt de Turkse regering een politiek die mensen met een alevitische achtergrond berooft van fundamentele mensenrechten en er tweederangsburgers van maakt.

Uit dit alles kan men misschien een les trekken, onder meer dat de moslimexecutieve mislukt is. Ook met betrekking tot deze executieve in België bleek dat de diverse islamitische strekkingen onmogelijk in staat waren op een fatsoenlijke wijze met elkaar samen te werken. Op 20 maart titelde de *Gazet van Antwerpen* dan ook: 'Moslimexecutieve is gewoon een ramp.' Islamoloog Urbain Vermeulen verklaart: 'Zo'n centraal orgaan is in strijd met de islamitische geplogenheden en vraagt onvermijdelijk om machtsstrijd, intriges en complotten. Zo komt het dat sommige leden zich ontpoppen tot fundamentalisten. Zij zien de islam in de eerste plaats als een geheel van voorschriften, waarvan ze de toepassing ook naar België willen overbrengen.'

De samenstelling van de moslimexecutieve ging inderdaad gepaard met aanhoudende problemen. Het Centrum voor de Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding moest er aan te pas komen om de verkiezingen voor deze executieve te organiseren. Om de interne problemen op te vangen, werden op voorhand verdeelsleutels opgesteld met betrekking tot het aantal mandaten binnen de executieve. Die moesten aan de vier grote groepen, namelijk Marokkanen, Turken, anderen en Belgen, een vertegenwoordiging garanderen die beantwoordde aan hun demografische gewicht. En dan nog waren de problemen niet van de baan: wederzijdse boycots, processen en pesterijen tussen de

verschillende leden kenmerkten de werking van de executieve.

In het voornoemde artikel in Gazet van Antwerpen over de mislukking van de moslimexecutieve, wijt professor Vermeulen deze mislukking aan het ontbreken van een centraal gezag enerzijds en de etnische organisatie van de islam in ons land anderzijds. Van de zeven verkozenen uit Vlaanderen bleven er uiteindelijk slechts drie over. De spreker citeert nogmaals professor Vermeulen in verband met de mislukking van de executieve: 'In het christendom – katholiek, orthodox en anglicaans – heb je altijd een principe gehad van hiërarchie, een symbolisch hoofd of centraal gezag. Er bestaat niets van die aard in de islam. Niemand die bepaalt wat de juiste leer is of wat niet. Gevolg is dat alle interpretaties mogelijk zijn. Iedereen heeft gelijk ofwel heeft niemand gelijk. Moslims kennen niet onze cultuur van overleg en zoeken niet naar compromissen. Niemand zal toegeven, want dat wordt als een vernedering beschouwd.'

Over de etnische organisatie binnen de islam zegt Vermeulen: 'De islam zegt dat hij universeel is, maar in de praktijk valt hij uiteen in tal van stromingen, met als meest bekende de soennieten en de sjiieten, op hun beurt onderverdeeld in diverse groepen, met als meest rigoureuze richting de wahabieten van Saoedi-Arabië, die nu zoveel onrust zaaien. Welk soort islam iemand aanhangt, wordt nu bepaald door de plaats waar hij geboren is. De moskeeën in Europa zijn niet geografisch, maar etnisch georganiseerd, gericht op de interpretatie van de islam van hun land van herkomst.'

De heer Van Goethem betwijfelt of het wel mogelijk is al die stromingen in één gemeenschap samen te brengen om een aanspreekpunt voor overleg te hebben. Volgens de spreker is dit tot mislukken gedoemd. Hij raadt de minister aan de artikels in verband met de islamitische eredienst te herschrijven, rekening houdend met de werkelijkheid.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe aan de tekst van het artikel, die § 1 wordt, de §§ 2, 3 en 4 toe te voegen (2100/2, amendement nr. 64).

De heer Penris verklaart dat, gezien het amendement tot schrapping van het gedeelte over de islam is verworpen, het absoluut noodzakelijk is dat maatregelen worden genomen om ervoor te zorgen dat toch minstens enkele islamitische gemeenschappen worden erkend en betoelaagd die de fundamentele mensenrechten eerbiedigen. De voorge-

stelde tekst neemt de tekst over van de wet op de partijfinanciering van 1989, die werd ingevoerd met de bedoeling zogenaamd 'ondemocratische' politieke partijen hun dotatie te ontnemen; er kan niet ingezien worden, waarom dezelfde voorwaarden niet zouden kunnen opgelegd worden aan de islamitische gemeenschappen.

Amendement nr. 64 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe aan de tekst van het artikel, die § 1 wordt, een § 2 toe te voegen, die luidt als volgt: "Om erkend te worden dient een islamitische gemeenschap een dossier in te dienen, dat o.a. bevat een afschrift van de statuten, de identiteit en het cv van de bestuursleden, en een ledenlijst. Het dossier wordt voor advies voorgelegd aan de staatsveiligheid, aan de federale politie en aan de lokale politie. Hun advies is bindend indien het gemotiveerd negatief is." (2100/2, amendement nr. 65).

Amendement nr. 65 wordt verworpen met 7 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Mathieu Boutsen en Christian Verougstraete strekt ertoe artikel 230 te vervangen door volgende bepaling: "De Vlaamse regering erkent de islamitische gemeenschappen en hun gebiedsomschrijving op voorstel van de Nederlandse groep binnen het door de federale overheid erkende representatief orgaan van de islamitische eredienst, verder het erkend representatief orgaan genoemd."

Het amendement wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Mathieu Boutsen en Christian Verougstraete strekt ertoe in het eerste lid, op de derde regel, na het woord "van", de woorden "de Nederlandstalige groep binnen" in te voegen (2100/5, amendement nr. 85).

Amendement nr. 85 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe een derde lid toe te voegen dat luidt als volgt: "De Vlaamse regering kan op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de islamitische eredienst

ook personele gemeenschappen erkennen. In dat geval zijn de bepalingen van artikel 2, § 2, van toepassing." (2100/2, amendement nr. 66).

Amendement nr. 66 wordt verworpen met 11 stemmen.

Artikel 230 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikelen 231 en 232

Deze artikelen worden aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 233

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : "Het comité bestaat uit vijf verkozen leden en de eerste imam of zijn vervanger, die in de gemeenschap zijn ambt uitoefent. Maximum drie leden behoren tot hetzelfde geslacht." (2100/2, amendement nr. 67).

De heer *Penris* meldt dat de vijandige houding van een groot deel van de islamitische gemeenschap ten aanzien van vrouwenrechten en de gelijkwaardigheid van man en vrouw, zoals verworpen in onze samenleving, genoegzaam bekend is. Het is dan ook noodzakelijk dat de Vlaamse regering enkel islamitische gemeenschappen erkent die in hun beherend comité bewijzen dat zij vrouwen als gelijkwaardig behandelen.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe na het eerste lid een lid in te voegen, dat luidt als volgt : "De regelgeving met betrekking tot een evenredige vertegenwoordiging van de geslachten is van toepassing op het comité." (2100/2, amendement nr. 68).

De heer *Penris* stelt dat deze suggestie terecht werd gemaakt door de Hoge Raad voor Binnenvlands Bestuur voor wat de katholieke kerkkraden betreft. Het was de letterlijke overname van de tekst van de memorie van toelichting bij het betrokken artikel. Wat men toepast op de katholieke instellingen moet men ook toepassen op deze van de andere godsdiensten.

De heer *Mathieu Boutsen* wenst een nadere toelichting te geven over het onderliggende punt bij beide amendementen, namelijk de ronduit vijandige houding van een groot deel van de islamitische gemeenschap ten aanzien van vrouwenrechten en de vrouw in het algemeen. Die staat lijnrecht tegenover de westerse houding, cultuur en mentaliteit. De spreker acht het dan ook noodzakelijk dat, indien de islamgemeenschap in aanmerking wil komen voor subsidies, de Vlaamse regering enkel islamitische gemeenschappen zou erkennen die in hun beherend comité bewijzen dat zij vrouwen als gelijkwaardig behandelen.

De heer *Dirk De Cock* verwijst naar de gemaakte afspraak op de eerste dag van de artikelsgewijze bespreking dat, bij gelijkaardige argumenten, de argumentatie maar één keer zou worden gebracht. Het betoog van de heer *Boutsen* lijkt veel op reeds uitvoerig uiteengezette argumenten.

De heer *Jan Penris*, commissievoorzitter, meent dat de heer *De Cock* het niet goed heeft begrepen. De amendementen van het Vlaams Blok zijn specifiek ingegeven door de vrouwvijandige houding van deze specifieke godsdienst, wat men niet of minder terugvindt bij andere godsdiensten. De heer *Boutsen* moet nu in staat worden gesteld om die stelling hard te maken.

De heer *Dirk De Cock* is van oordeel dat de discussie over de vrouwen al substantieel werd gevoerd.

Dat was volgens de heer *Penris* een algemene discussie, die toen handelde over godsdiensten die het niet zo moeilijk hebben met vrouwen. Maar hier gaat het over een godsdienst die het heel moeilijk heeft met vrouwen. Men wil die godsdienst wijzen op zijn verantwoordelijkheid.

De heer *Mathieu Boutsen* wil in het kort, en aan de hand van enkele frappante voorbeelden, trachten te bewijzen dat dit amendement absoluut noodzakelijk is. Als eerste thema snijdt hij de problematiek van de hoofddoeken en de onderdrukking van de vrouw aan.

Half december 2003 wilde de Franse president Chirac de islamitische hoofddoek op de Franse openbare scholen verbieden. De spreker citeert hem : 'Ik meen dat het dragen van kledij of tekens die behoren tot een bepaalde religie, moet worden verboden in scholen, colleges en lyceums.' De Franse regering begon aan het opstellen van een wet in die zin. Chirac sloot zich aan bij de voorstellen van de commissie-Stasi, een soort raad van wij-

zen, die adviseerde om nadrukkelijke godsdienstige symbolen uit de Franse staatsscholen te weren. Deze commissie, en later ook Chirac, noemde de hoofddoek een 'daad van agressie' en 'een aanval op de republiek'. Het verbod moet volgend jaar ingaan. Het geldt voor alle religieuze symbolen, dus ook voor het joodse keppeltje en opzichtig grote kruisen. Frankrijk discussieert al 15 jaar over de hoofddoeken. Om de pijn van het verbod op de hoofddoeken te verzachten, had de commissie-Stasi voorgesteld om twee nieuwe vrije dagen in te voeren : het islamitische 'eid-al-kebir' of groot offerfeest en het joodse 'jom kippoer', de grote verzoendag. Chirac veegde dat voorstel van tafel.

Als het regent in Parijs, druppelt het in Brussel. De heer Dewael, minister van Binnenlandse Zaken, wil dat de politieke autoriteiten zich in navolging van de Franse president Chirac klaar en duidelijk uitspreken over het gebruik van hoofddoeken of sluiers in ons land. Hij verdedigt het vrijwillig dragen van de hoofddoek, maar veroordeelt de verplichte dracht ervan in de moslimgemeenschap. Dat beschouwt hij als onderdrukking van de vrouw en acht hij in strijd met een essentieel bestanddeel van onze democratische rechtsstaat. Niet alleen in openbare scholen, maar ook bij de overheid moet de hoofddoek worden verboden : dus geen opvallende religieuze symbolen of sluiers voor politie-mensen, rechters, griffiers of onderwijzend personeel van openbare scholen.

Ook de Gentse ethicus Etienne Vermeersch vindt Dewaels ideeën juist. 'Ik lig niet aan de basis van zijn mening en laat me ook niet beïnvloeden door wat hij zegt, maar de redenering houdt steek.' Dat zegt hij in Het Laatste Nieuws van 12 januari 2004. 'Volwassen mensen mogen in de privé-sfeer de symbolen dragen die ze willen. Als vertegenwoordiger van een beroep in dienst van de gemeenschap kan dit niet. Ze moeten tijdens hun werk volkomen neutraal zijn en mogen geen uiting geven aan hun religieuze overtuiging. Voor scholen geldt op de eerste plaats het interne reglement, dat doorgaans qua kleding regels discretie voorschrijft. Opvallende religieuze symbolen passen daar niet in.'

Volgens de Gentse professor is de sluierdracht bij jonge moslimmeisjes steeds meer een uiting van het zich afzetten tegen de westerse cultuur. 'Verplichte sluierdracht is een voorbeeld van de letterlijke interpretatie van de Koran. In hetzelfde rijtje passen ook de verwerpelijke principes dat een man zijn vrouw moet slaan als ze ongehoorzaam is, een getuigenis van één vrouw ongeldig is, een vrouw gediscrimineerd wordt bij een erfenis, enzovoort ... Ik zou wel eens willen weten of de moslimmeisjes

die de sluierdracht een recht vinden in alle omstandigheden, ook vinden dat ze door hun mannen geslagen mogen worden. Aanvaarden ze ook andere vormen van discriminatie uit de koran ? De islam heeft geen toekomst zolang de mannen hun vrouwen mogen slaan. Vrouwen slaan strookt niet met onze visie op mensenrechten.'

De heer Boutsen geeft nog andere voorbeelden van wat in de Koran staat over de mannelijke superioriteit, en wat bijgevolg in onze westerse maatschappij niet kan worden getolereerd. De man is volgens de Koran superieur aan de vrouw. De spreker citeert uit soera 4, vers 33 : 'De mannen zijn zaakwaarnemers voor de vrouwen, omdat God de een boven de ander heeft bevoorrecht...' Op seksueel vlak wordt dat als volgt geconcretiseerd : 'Een vrouw kan alleen seksuele betrekkingen hebben met haar echtgenoot wanneer hij dat wenst, de man mag betrekkingen hebben met een onbeperkt aantal vrouwen : vier echtgenoten en zoveel slavinnen als hij zich kan veroorloven kan'. Dat staat in soera 23, vers 1-6.

Maar het overwicht van de man komt op de markantste wijze tot uiting in soera 4, vers 34. Daarin staat dat deugdzaame vrouwen onderdanig horen te zijn. Is de vrouw dat niet, dan mag haar man haar vermanen. Luistert ze nog niet, dan moet hij haar weigeren in bed. En als dat niet helpt, mag hij haar slaan.

Wat het slaan van de vrouw betreft, haalt de spreker het verhaal aan van de van oorsprong Egyptische imam Mohamed Kamal Mostafa, van de moskee in het Zuid-Spaanse Fuengirola. Een rechtbank in Barcelona veroordeelde deze geestelijke tot vijftien maanden gevangenisstraf en een boete van 2.160 euro omdat hij een boekje had geschreven met adviezen hoe men het beste zijn vrouw kan slaan zonder dat dit sporen achterlaat. Het boekje heeft als titel 'De vrouw binnen de Islam'. De imam adviseert er niet in het wilde weg op los te slaan bij het bestraffen van de vrouw : de man kan het best slaan op de handen en voeten door middel van een dunne stok, zodat er geen littekens of bloeditstorting ontstaat.

Islamoloog Urbain Vermeulen zegt onomwonden dat de meeste moslimvrouwen hier wel degelijk onderdrukt worden. 'De druk op moslimvrouwen is zeer groot. Die druk gaat in eerste instantie uit van moslimvaders.' Volgens de professor is de hoofddoek een element om zich af te keren van de westerse cultuur, en is dus allesbehalve onschuldig. 'Natuurlijk zeggen moslimvrouwen dat de hoofddoek hun eigen keuze is, ze durven niet anders, uit

angst voor hun man en uit angst om uit de familie te worden gestoten. Moderniteit ligt voor een zeer groot deel van de moslimvrouwen nog niet in het verschiep. Het is niet omdat vrouwen op hakken lopen en gsm'en, dat ze modern zijn. De islam verbiedt integratie. Een moslim kan zich vanuit islamitisch standpunt niet integreren, want dan is hij geen moslim meer. De Koran zegt : sluit je niet aan bij christenen of joden, want dan word je één van hen.'

'Het is in het Westen een teken van islamitische politieke correctheid om de hoofddoek te dragen, terwijl ontwikkelde vrouwen in landen als Afghanistan en Pakistan de hoofddoek juist haten en verwerpen', aldus nog professor Vermeulen. 'Dat zegt genoeg over het doel van de hoofddoek hier in het westen : verzet tegen integratie.' De hoofddoek is volgens Vermeulen ook een seksuele kwestie. Binnen de islamwereld bestaat de algemene opvatting dat het hoofdhaar van vrouwen moslimmannen opwindt. Daarom dwingen mannen hen de hoofddoek te dragen. Anders is er 'fitna', chaos, destabilisatie van de maatschappij.

Interessanter is het waarschijnlijk om eens enkele getuigenissen van moslimvrouwen zelf in verband met de hoofddoek en de onderdrukking van de vrouw in de islam te bekijken.

De heer Boutsen verwijst in eerste instantie naar het boek van Ayaan Hirshi Ali, 'De zoontjesfabriek'. De auteur is van Somalische afkomst en zetelt in het Nederlandse parlement. De publicatie van het boek zorgde voor een schok in de Nederlandse politiek en vooral onder de Nederlandse moslims. De reden is eenvoudig : met de beschrijving van het vrouwonvriendelijk karakter van de islam doorbreekt Ayaan Hirshi Ali een taboe en legt ze de vinger op een van de belangrijkste oorzaken van het mislukte multiculturele samenlevingsmodel in Nederland. De islam en de mannelijke moslims houden doorgaans vast aan een manier van denken en leven die haaks staat op de liberale democratische waarden zoals de vrijheid van meningsuiting, de scheiding van kerk en staat en vooral de gelijkwaardigheid van man en vrouw.

Hét samenlevingsprobleem is voor Ayaan Hirshi Ali niet de immigratie- en integratiekwestie, hét probleem is de islam zelf. Zo beroept de moslimgemeenschap zich terecht op de godsdienstvrijheid, maar dat brengt ook een verantwoordelijkheid met zich mee om de democratische vrijheid in stand te houden. Zo is het nodig dat men fundamentalistische uitingen tegensprekt en een openheid in eigen kring toelaat. Dat dit niet gebeurt, vloeit voort uit de sterke hiërarchische indeling in de isla-

mitische wereld. Allah is almachtig en de mens is zijn slaaf en moet zich aan zijn wetten houden. Wie in Allah gelooft en de profeet Mohammed als zijn profeet erkent, staat boven christenen en joden, die op hun beurt weer boven de afvalligen en ongeloovigen staan. Die hiërarchie bestaat ook binnen de familie : de man staat boven de vrouw.

Een moslimvrouw heeft meer status naarmate ze meer zonen heeft. Als haar oma werd gevraagd hoeveel kinderen ze had, zei ze : 'Eén'. In feite had ze negen dochters en één zoon. Dat zei ze ook over Hirshi's gezin. 'En wij dan ?', vroegen zij en haar zus. 'Jullie gaan voor ons zoontjes krijgen', antwoordde ze. 'Ik werd er wanhopig van. Wat moest ik met mijn leven op aarde ? Zoontjes baren ! Een zoontjesfabriek worden. Ik was toen negen jaar', zo getuigt Hirshi Ali. Om hun toekomstige functie als zoontjesfabriek zo goed mogelijk te vervullen, wordt meisjes van jongs af aan geleerd zich te schikken, naar God, vader, broer, familie, clan. Hoe beter een vrouw daarin slaagt, hoe deugdzamer ze wordt gevonden. Ze moet altijd geduldig zijn, ook wanneer haar man de meest vreselijke dingen van haar verlangt. Daarvoor wordt ze beloond in het hiernamaals. Die beloning stelt echter weinig voor : voor vrouwen zijn er in het paradijs dadels en druiven. Dat is alles.

Problematisch is volgens Hirshi Ali ook de relatie tussen moslims en de staat. Een gelovige is in de eerste plaats een moslim en pas daarna een lid van een etnische gemeenschap of een burger. Het gevolg is dat voor heel wat moslims de Koran belangrijker is dan de Grondwet. De onderwerping aan de waarden van de eigen gemeenschap staat dan ook diametraal tegenover de in het westen gepropageerde autonomie van het individu. Wie als moslim de islamitische leer in de praktijk wil brengen en zich wil integreren in een westerse samenleving, krijgt het dan ook bijzonder moeilijk.

De heer *André Denys* vraagt wat de heer Boutsen wil bewijzen. Hij herinnert er de voorzitter aan dat zijn rol ook bestaat uit het handhaven van de orde. Dat houdt in dat hij enkel betogen mag toestaan die verband houden met de behandelde tekst.

De heer *Jan Penris* geeft de heer Denys gelijk. Men is nu bezig met het amendement op artikel 233. Dat gaat specifiek over de penibele positie van de vrouw in de islam.

De heer *Denys* vindt dat de heer Penris misbruik maakt van zijn positie als voorzitter en stelt dat hij kan worden gewraakt als voorzitter indien hij de orde niet handhaaft.

De heer *Penris* antwoordt dat de heer Boutsen de stelling verdedigt dat de rol van de vrouw in de islam allesbehalve benijdenswaardig is. Het amendement dat hij verdedigt strekt ertoe de benarde positie van de vrouw te verbeteren door minstens een symboolfunctie voor de vrouw in de beheersorganen toe te kennen.

De heer *Denys* vindt dat de werkzaamheden correct moeten verlopen. Dat houdt in dat iedereen de tijd krijgt om zijn mening te geven over de behandelde zaak. Hele passages voorlezen uit 'De zoon-tjesfabriek' van Ayaan Hirsi Ali, heeft niets te maken met de correcte behandeling van een ontwerp van decreet.

De heer *Penris* verleent opnieuw het woord aan de heer Boutsen die volgens hem heel goed bezig was.

De heer *Boutsen* meldt nog dat vele islamieten waarden als de individuele vrijheid en de gelijkheid van man en vrouw niet als universele, maar als westerse waarden beschouwen die hen worden opgedrongen. In haar boek geeft de auteur tal van ontluisterende voorbeelden. Veel moslima's worden tegen hun zin uitgehuwelijkt. 'Uithuwelijken is het ter beschikking stellen van een meisje of jonge vrouw aan een vreemde man die haar seksueel mag gebruiken. Hoe jonger de bruid, hoe groter de kans op een maagd. In wezen gaat het hierbij om een gearrangeerde verkrachting met goedkeuring van de hele familie', aldus Hirsi Ali. Zelf werd ze ook uitgehuwelijkt, maar ze kon vluchten. De weinige moslima's die dat doen, worden evenwel verstoten en beschouwd als een schande voor de hele familie.

Een andere gruwelijke praktijk is het dichtnaaien van de schaamlippen teneinde seksueel genot te onderdrukken en ervoor te zorgen dat meisjes maagd blijven tot het huwelijk.

De heer *Dany Vandenbossche* zou graag van de voorzitter vernemen wat het verband is tussen de samenstelling van het beheersorgaan en hetgeen de heer Boutsen hier voorleest.

De heer *Penris* herhaalt dat de heer Boutsen de stelling verdedigt dat de positie van de vrouw in de islam allesbehalve benijdenswaardig is.

De heer *Vandenbossche* vindt dat de heer Boutsen aan het filibusteren is.

De heer *Denys* is het eens met de heer Vandenbossche. De voorzitter moet een ernstig antwoord kunnen geven op de vraag wat het verband is tussen de samenstelling van de beheersorganen en de tekst die de heer Boutsen voorleest.

De heer *Penris* geeft lezing van het amendement en de verantwoording ervan : 'Het comité bestaat uit vijf verkozen leden en de eerste imam of zijn vervanger die in de gemeenschap zijn ambt uitoefent. Maximum drie leden behoren tot hetzelfde geslacht.' De verantwoording luidt : 'De vijandige houding van een groot deel van de islamitische gemeenschap ten aanzien van de vrouwenrechten en de gelijkwaardigheid van man en vrouw zoals verworven in onze samenleving, is genoegzaam bekend. Het is dan ook noodzakelijk dat de Vlaamse regering enkel islamitische gemeenschappen erkent die in hun beherend comité bewijzen dat ze vrouwen als gelijkwaardig behandelen.'

De heer Boutsen maakt nu de stelling hard dat grote delen van de islamitische gemeenschap een vijandige houding hebben tegenover vrouwenrechten. De heer *Vandenbossche* is van oordeel dat deze verantwoording erg duidelijk is en als uitleg volstaat.

De heer *Denys* vindt de uitleg van de voorzitter veel duidelijker dan alles wat de heer Boutsen vertelt. Die uitleg volstaat dus om de zin van het amendement te begrijpen. De spreker verklaart er respect voor te hebben dat de commissievoorzitter en zijn fractie een andere mening hebben. Ieders mening moet aan bod kunnen komen. De uitleg van de voorzitter was veel relevanter bij het verduidelijken van die stelling, dan wat de heer Boutsen voorleest. Die is immers aan het filibusteren. Door te filibusteren bereikt de heer Boutsen net het tegenovergestelde.

De heer *Vermeiren* wil het niet hebben over filibusteren of over andere praktijken, maar hij herhaalt zijn verzoek om respect op te brengen voor het parlement bij de benadering van problemen die reëel kunnen zijn en waarbij iedereen zijn gedachtegoed naar voren wil brengen. Wie respect heeft voor het parlement en voor mensen in het algemeen, mag echter niet overdrijven. Hij roept de voorzitter in de grootste sereniteit op om rekening te houden met bepaalde maatschappelijke aspecten. Als die dat niet doet, dan wil de heer Vermeiren ge-

rust tot morgenvroeg blijven zitten om naar de Vlaams Blok-fractie te luisteren.

De heer *Penris* stelt voor de vergadering even te schorsen om overleg te plegen met de heer Vermeiren.

Na de schorsing stelt de heer *Penris* voor dat zijn fractie nu constructief, snel en efficiënt, zonder omwegen en uitweidingen meewerkt tot en met het voorlaatste artikel en de stemming daarover. De artikelsgewijze bespreking van het laatste artikel wordt dan verdaagd tot een volgende vergadering. De spreker vraagt dat de commissie hem dan de gelegenheid geeft een sterke politieke eindverklaring over dit ontwerp van decreet af te leggen. Onder die voorwaarde zal zijn fractie constructief meewerken aan het verder verloop van het debat.

De *commissie* gaat hiermee akkoord.

De twee op dit artikel ingediende amendementen (2100/2, amendementen nr. 67 en 68) worden verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 233 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikelen 234 en 235

Deze artikelen worden aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 236

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te vervangen (2100/2, amendement nr. 69). De bedoeling van het amendement is te bekomen dat de kiesgerechtigde leden niet veroordeeld zouden zijn wegens misdrijven.

Amendement nr. 69 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe 3° in verband met de inschrijving in de bevolkingsregisters, te schrappen (2100/2, amendement nr. 70).

Amendement nr. 70 wordt verworpen met 11 stemmen.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe een 4° toe te voegen, dat luidt als volgt : " over de Belgische nationaliteit beschikken." (2100/2, amendement nr. 71).

Amendement nr. 71 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door mevrouw Marleen Van Den Eynde en de heren Mathieu Boutsen en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel aan te vullen met een 4°, waarin gevraagd wordt dat de kiesgerechtigde leden een verklaring zouden ondertekenen waarin zij afstand nemen van de agressie van de islam tegenover Europa gedurende de eerste 500 jaar van het bestaan van de islam (2100/3, amendement nr. 83).

Amendement nr. 83 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 236 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 237

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe op de eerste regel, na het woord "leden", de woorden "die de Nederlandse taal machtig zijn" in te voegen (2100/2, amendement nr. 72).

Amendement nr. 72 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe op de tweede regel, de woorden "of aangesteld" te schrappen (2100/2, amendement nr. 73).

De heer *Penris* verklaart niet in te zien waarom leden zouden worden aangesteld als er een verkiezing wordt georganiseerd. Die vraag is ook door de Hoge Raad opgeworpen. Het gaat hier om een technische kwestie, zonder politieke betekenis. Het probleem is dat de twee samen niet kunnen. Ofwel worden de leden van het comité verkozen, ofwel worden ze aangesteld.

De *minister* vraagt om het amendement niet te aanvaarden. Het begrip 'aangesteld' verwijst naar artikel 235, 4de lid, dat bepaalt dat als de vervanging van een uittredend lid of de vervanging van een lid dat in de looptijd van zijn mandaat moet worden vervangen, niet binnen de daartoe vastgestelde tijd is gebeurd, de vervangende leden ambtshalve aangesteld worden door het erkend representatief orgaan op voorstel van de voorzitter van het comité. Een gelijkaardige bepaling geldt voor de protestantse eredienst in de artikelen 84 en 86, de anglicaanse eredienst in de artikelen 120 en 122, de israëlitische eredienst in de artikelen 156 en 158 en de orthodoxe eredienst in de artikelen 192 en 194. Wat de rooms-katholieke eredienst betreft, verwijst het begrip aangesteld zowel naar de voormelde ambtshalve aanstelling door het erkend representatief orgaan, op voorstel van de door het voornoemd orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie, artikel 8, 3de lid, als naar de eerste aanstelling door dit orgaan bij de inwerkingtreding van dit decreet zoals bepaald in artikel 5, 2de lid.

Amendement nr. 73 wordt verworpen met 10 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door de heren Roland Van Goethem, Jan Penris en Christian Verougstraete strekt ertoe artikel 237 aan te vullen met een bepaling dat kandidaat-leden voor het comité vooraf een schriftelijke verklaring dienen te ondertekenen waarin die beloven de burgerlijke wetten steeds voorrang te geven op de islamitische geloofsregels (2100/4, amendement nr. 84).

Amendement nr. 84 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe aan dit artikel een tweede, derde, vierde en vijfde lid toe te voegen (2100/2, amendement nr. 74). Dit amendement wenst te bekomen dat kandidaten voor de verkiezing van de comités grondig gescreend worden door de staatsveiligheid en de federale politie op fundamentalistische en criminele activiteiten.

Amendement nr. 74 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 237 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikelen 238 tot 247

Deze artikelen worden aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 248

Een amendement voorgesteld door de heren Jan Penris, Herman De Reuse en Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : "Het comité vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal. De voertaal op de vergaderingen is het Nederlands. Ook de notulen en besluiten worden in deze taal opgesteld." (2100/2, amendement nr. 75).

Amendement nr. 75 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 3

Artikel 148 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikelen 249 tot 255

Deze artikelen worden aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

AFDELING 2

Centraal bestuur

Artikel 256

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens, Dany Vandenbossche, Marcel Logist en Dirk Holemans en door mevrouw Dominique Guns strekt ertoe de eerste zin te vervangen door wat volgt : "In de provincies waar vier of meer gemeenschappen van de islamitische eredienst, waarvan de moskee gelegen is op het grondgebied van de provincie, erkend zijn, moet een centraal bestuur worden opgericht." (2100/2, amendement nr. 76).

Amendement nr. 76 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Het geamendeerde artikel 256 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikelen 257 tot 262

Deze artikelen worden aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 263

Een amendement voorgesteld door de heren Dirk De Cock, Cis Schepens en Dirk Holemans en door mevrouw Josée Vercammen strekt ertoe § 2 te vervangen door wat volgt : "Als er in een provincie geen centraal bestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door het comité ingediend bij de provincieoverheid." (2100/2, amendement nr. 77).

Amendement nr. 77 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Het geamendeerde artikel 263 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

AFDELING 3

Overleg met de provincieoverheid

Artikel 264

Artikel 264 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

AFDELING 4

Administratief toezicht

ONDERAFDELING 1

Algemeen administratief toezicht

Artikelen 265 tot 270

Deze artikelen worden aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

ONDERAFDELING 2

Dwangtoezicht

Artikel 271

Artikel 271 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

AFDELING 5

Andere bepalingen

Artikel 272

Een amendement voorgesteld door mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Veerle Heeren en de heren Bart De Smet, Johan De Roo en Jos De Meyer strekt ertoe een 3^o toe te voegen, dat luidt als volgt : "de door het representatief orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie, vermeld in artikel 51, § 2, moet worden gelezen als de eerste imam die in de islamitische gemeenschap zijn ambt uitoefent." (2100/2, amendement nr. 78).

Amendement nr. 78 wordt verworpen met 11 stemmen.

Artikel 272 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

TITEL V

Slotbepalingen

Artikelen 273 tot 276

Deze artikelen worden aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

Artikel 277

Artikel 277 wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

V. Tweede lezing

Op vraag van de heer Jan Penris wordt, conform artikel 68, 1. b) op 20 april 2004 een tweede lezing gehouden.

Artikel 25

Een amendement voorgesteld door de heer Jan Penris, mevrouw Hilde De Lobel en de heer Christian Verougstraete strekt ertoe in artikel 25, na het eerste lid, een lid toe te voegen dat luidt als volgt : "In de gemeenten waar meer dan één en minder dan vier parochies van de rooms-katholieke eredienst erkend zijn, waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, kan een centraal kerkbestuur opgericht worden, op verzoek van het erkend representatief orgaan." (2100/9, amendement nr.87).

De heer *Penris* merkt op dat in de oorspronkelijke tekst van het decreet de indruk werd gewekt dat de oprichting van een centraal kerkbestuur altijd noodzakelijk was, ook als er slechts één of erg weinig parochies in een gemeente actief waren. Een goedgekeurd amendement heeft verduidelijkt dat een centraal kerkbestuur enkel verplicht is als er vier of meer erkende parochies zijn op het grondgebied van de gemeente.

Daaruit zou men echter kunnen afleiden dat het oprichten van een centraal kerkbestuur onmogelijk is als er slechts twee of drie parochies zijn. Nochtans zou de situatie zich kunnen voordoen dat het erkend representatief orgaan van mening is dat er ook een centraal kerkbestuur zou komen om minder dan vier parochies te overkoepelen.

Dit amendement strekt er dan ook toe de logica van het aangenomen amendement te verduidelijken door er de klemtoon op te leggen dat het centraal kerkbestuur moet opgericht worden als er vier of meer parochies zijn, maar daarnaast ook kan opgericht worden als er twee of drie zijn.

De *minister* verklaart dat hij de oorspronkelijke tekst, die pas na veel vergaderen is totstandgekomen, wenst te behouden en vraagt het amendement te verwerpen.

Amendement nr. 87 wordt verworpen met 7 stemmen 3.

Artikel 105

Een amendement voorgesteld door de heer Jan Penris, mevrouw Hilde De Lobel en de heer Christian Verougstraete strekt ertoe in artikel 105, na het eerste lid, een lid toe te voegen dat luidt als volgt : "In de gemeenten waar meer dan één en minder dan vier kerkgemeenten van de protestantse eredienst erkend zijn, waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, kan een centraal kerkbestuur opgericht worden, op verzoek van het erkend representatief orgaan." (2100/69, amendement nr. 88).

Amendement nr. 88 wordt verworpen met 7 stemmen tegen 3.

Artikel 141

Een amendement voorgesteld door de heer Jan Penris, mevrouw Hilde De Lobel en de heer Christian Verougstraete strekt ertoe in 141, na het eerste lid, een lid toe te voegen dat luidt als volgt : "In de gemeenten waar meer dan één en minder dan vier parochies van de anglicaanse eredienst erkend zijn, waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, kan een centraal kerkbestuur opgericht worden, op verzoek van het erkend representatief orgaan." (2100/9, amendement nr. 89).

Amendement nr. 89 wordt verworpen met 7 stemmen tegen 3.

Artikel 177

Een amendement voorgesteld door de heer Jan Penris, mevrouw Hilde De Lobel en de heer Christian Verougstraete strekt ertoe in 177, na het eerste lid, een lid toe te voegen dat luidt als volgt : "In de gemeenten waar meer dan één en minder dan vier gemeenten van de israëlitische eredienst erkend zijn, waarvan de synagoge gelegen is op het grondgebied van de gemeente, kan een centraal kerkbestuur opgericht worden, op verzoek van het erkend representatief orgaan." (2100/9, amendement nr. 90).

Amendement nr. 90 wordt verworpen met 7 stemmen tegen 3.

Artikel 213

Een amendement voorgesteld door de heer Jan Penris, mevrouw Hilde De Lobel en de heer Christian Verougstraete strekt ertoe in artikel 213, na het eerste lid, een lid toe te voegen dat luidt als volgt : "In de gemeenten waar meer dan één en minder dan vier parochies van de orthodoxe eredienst erkend zijn, waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, kan een centraal kerkbestuur opgericht worden, op verzoek van het erkend representatief orgaan." (2100/9, amendement nr. 91).

Amendement nr. 91 wordt verworpen met 7 stemmen tegen 3.

Artikel 233

Een amendement voorgesteld door de heer Jan Penris, mevrouw Hilde De Lobel en de heer Christian Verougstraete strekt ertoe dit artikel te vervangen door wat volgt : "Het comité bestaat uit zes verkozen leden en de eerste imam of zijn vervanger, die in de islamitische gemeenschap zijn ambt uitoefent." (2100/9, amendement nr. 92).

De heer *Penris* meent dat een dergelijke aanpassing verantwoord is aangezien een verhoging van het aantal leden ook al bij amendement werd aangebracht aan artikel 154, dat de samenstelling van de bestuursraad van de Israëlitische gemeente regelt. Ook gezien de veelheid van stromingen en elkaar bekampende sekten binnen de islam is het wellicht aangewezen om het aantal leden van het comité van de islamitische gemeenschap te verhogen van vijf naar zes.

Amendement nr. 92 wordt verworpen met 7 stemmen tegen 3

VI. Eindstemming

Voor de eindstemming kondigt de heer Jan Penris namens de fractie van het Vlaams Blok aan, met toepassing van artikel 56 eerste lid van het Reglement, een reflectienota in te zullen dienen.

Het ontwerp van decreet betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten wordt aangenomen met 8 stemmen tegen 3.

VII. Goedkeuring van het verslag

Het verslag wordt unaniem door de commissie goedgekeurd.

De verslaggevers,

Johan DE ROO
Dirk DE COCK

De voorzitter,

Jan PENRIS

TEKST AANGENOMEN DOOR DE COMMISSIE**TITEL I**

Algemene bepaling

Artikel 1

Dit decreet regelt een gewestaangelegenheid.

TITEL IIBepalingen voor de kerkfabrieken van de
rooms-katholieke eredienst**HOOFDSTUK I**

Organisatie en werking

AFDELING 1

Erkenning en opdracht

Artikel 2

De Vlaamse regering erkent de parochies en hun gebiedsomschrijving op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de rooms-katholieke eredienst, verder het erkend representatief orgaan genoemd.

De criteria voor de erkenning zullen worden vastgesteld bij besluit van de Vlaamse regering.

Artikel 3

Per parochie is er een kerkfabriek die bestuurd wordt door een kerkraad.

De kerkfabriek is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

De zetel van de kerkfabriek wordt bepaald door de kerkraad.

Artikel 4

De kerkfabriek is belast met de zorg voor de materiële voorwaarden die de uitoefening van de eredienst en het behoud van de waardigheid ervan mogelijk maken.

De kerkfabriek is belast met het onderhoud en de bewaring van de kerk of kerken van de parochie en met het beheer van de goederen en de gelden die eigendom zijn van de kerkfabriek of die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst in de parochie.

AFDELING 2**Kerkraad****Artikel 5**

De kerkraad bestaat uit vijf leden en de door het erkend representatief orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie of zijn vervanger, die er van rechtswege deel van uitmaakt.

De leden van de kerkraad worden, na de inwerkingtreding van dit decreet de eerste maal aangesteld door het erkend representatief orgaan, op voorstel van de door het voornoemd orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie.

Artikel 6

De kerkraad wordt om de drie jaar gedeeltelijk vernieuwd in de loop van de maand april.

Bij de eerste vernieuwing na drie jaar gebeurt dit door het uittreden van drie leden die door het lot worden aangewezen. De twee overige leden treden uit na verloop van zes jaar.

Artikel 7

§ 1. Met het oog op de eerste aanstelling of de verkiezing van de leden van de kerkraad zal de door het erkend representatief orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie de vacatures bekendmaken en een oproep tot kandidaten organiseren binnen de parochie.

Het resultaat van deze oproep wordt bekendgemaakt binnen de parochie.

§ 2. De verkiezing gebeurt bij geheime stemming en bij meerderheid van stemmen.

In geval van staking van stemmen wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald.

Staken de stemmen bij de herstemming, dan wordt het lid bij lottrekking aangewezen.

§ 3. Tegen de kandidaten voor de bij verkiezing te begeven mandaten kan bezwaar worden ingediend bij de kerkraad binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De kerkraad doet uitspraak over het bezwaar binnen vijftien dagen na het indienen van het bezwaar.

De beslissing van de kerkraad wordt binnen drie dagen na de uitspraak met een aangetekende brief ter kennis gebracht van de bezwaarindiener.

Tegen de beslissing van de kerkraad kan door de bezwaarindiener binnen acht dagen na de kennisgeving van de beslissing beroep worden ingesteld bij het erkend representatief orgaan.

Het erkend representatief orgaan geeft voor de verkiezing met een aangetekende brief kennis van de uitspraak aan de bezwaarindiener en aan de kerkraad.

Artikel 8

De uittredende of de te vervangen leden worden binnen twee maanden na de datum waarop zij moeten uittreden of nadat de vacature ontstaan is, vervangen door leden die door de overige leden worden verkozen uit de lijst van de kandidaat-leden. De vervanger zet het oorspronkelijke mandaat verder.

De uittredende leden zijn opnieuw verkiesbaar.

Als de vervanging niet binnen de daartoe vastgestelde termijn gebeurd is, worden de vervangende leden ambtshalve aangesteld door het erkend representatief orgaan, op voorstel van de door het voornoemd orgaan aangestelde verantwoordelijke van de parochie.

Artikel 9

De aangestelde of verkozen leden van de kerkraad moeten aan de volgende voorwaarden voldoen :

1° rooms-katholiek zijn ;

2° de volle leeftijd van 18 jaar hebben bereikt op het ogenblik van de aanstelling of de verkiezing ;

3° in de bevolkingsregisters ingeschreven zijn van de gemeente of van een van de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de parochie.

Artikel 10

Een aangesteld of verkozen lid is van rechtswege ontslagnemend wanneer het de leeftijd van 75 jaar bereikt.

Artikel 11

De kerkraad kan aan een aftredend lid van de kerkraad dat zijn mandaat gedurende ten minste tien jaar in dezelfde kerkfabriek heeft uitgeoefend, de eretitel van zijn mandaat verlenen.

Artikel 12

Bij elke gedeeltelijke vernieuwing van de raad zoals vastgesteld in artikel 6 verkiest de kerkraad onder de aangestelde of verkozen leden en bij geheime en afzonderlijke stemmingen, een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter, secretaris en penningmeester kunnen niet gecumuleerd worden.

Wanneer er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de vereiste meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 13

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van de kerkraad en met het bewaren van het archief.

Artikel 14

De penningmeester heeft in het bijzonder de volgende taken :

- 1° het innen van de gelden die toekomen aan de kerkfabriek en het betalen van de uitgaven ;
- 2° het bijhouden van de boekhouding ;
- 3° het opmaken van een ontwerp van meerjarenplan ;
- 4° het opmaken van een ontwerp van het jaarlijkse budget ;
- 5° het opmaken van de jaarrekening en de eindrekening.

Artikel 15

De kerkraad wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris van de kerkraad in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De voorzitter en de secretaris, die samen optreden, zijn belast met de uitvoering van de besluiten van de kerkraad.

De bekendmakingen, de akten en de briefwisseling van de kerkfabriek worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 12, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van de kerkraad en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van de kerkraad.

Artikel 16

De volgende personen kunnen geen deel uitmaken van de kerkraad :

1° bloed- of aanverwanten tot en met de tweede graad of echtgenoten. Voor de toepassing van deze bepaling wordt de wettelijke samenwoning met aanverwantschap gelijkgesteld ;

2° degenen die personeelslid zijn van de kerkfabriek.

Artikel 17

De kerkraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal.

Artikel 18

De kerkraad wordt bijeengeroepen door de voorzitter met vermelding van plaats, dag, tijdstip en agenda.

De voorzitter roept de kerkraad op per brief of per elektronische drager ten minste acht kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Elk lid kan punten aan de agenda toevoegen tot ten minste twee kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Artikel 19

De kerkraad kan niet geldig beraadslagen als de meerderheid van de zittinghebbende leden niet aanwezig is.

De raad kan echter, als hij een eerste maal bijeengeroepen is zonder dat het vereiste aantal leden is opgekomen, na een tweede oproeping, ongeacht het aantal aanwezige leden, op geldige wijze beraadslagen en beslissen over de onderwerpen die voor de tweede maal op de agenda voorkomen.

Artikel 20

Het is elk lid van de kerkraad verboden :

- 1° deel te nemen aan de bespreking van en de stemming over aangelegenheden waarin hij een rechtstreeks belang heeft en waarbij hij persoonlijk of als vertegenwoordiger is betrokken

of waarbij zijn bloed- of aanverwanten tot en met de vierde graad een persoonlijk en rechtstreeks belang hebben. Dit verbod strekt niet verder dan de bloed- en aanverwanten tot de tweede graad als het gaat om de voordracht van kandidaten en om de individuele rechtspositie van personeelsleden. Voor de toepassing van dit artikel wordt de wettelijke samenwoning met aanverwantschap gelijkgesteld ;

2° als advocaat of notaris tegen betaling te werken voor de kerkfabriek ;

3° als advocaat of notaris te werken in geschillen ten behoeve van de tegenpartij van de kerkfabriek ;

4° rechtstreeks of onrechtstreeks deel te nemen aan een overeenkomst, opdracht voor aanneming van werken, leveringen of diensten, verkoop of aankoop voor de kerkfabriek. Dit verbod is tevens van toepassing op de handelsvennootschappen waarin het lid van de kerkraad vennoot, zaakvoerder, beheerder of lasthebber is.

Artikel 21

De vergaderingen van de kerkraad zijn niet openbaar.

Artikel 22

De besluiten worden bij volgestrekte meerderheid van stemmen genomen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.

Artikel 23

De door de secretaris of degene die hem vervangt, opgestelde notulen van de vergaderingen vermelden, in chronologische volgorde, alle besproken onderwerpen, alsook het gevolg dat eraan gegeven werd.

De notulen worden, na goedkeuring door de kerkraad, ondertekend door de voorzitter en de secretaris en worden door de secretaris gebundeld en bewaard.

Artikel 24

De kerkraad regelt alles wat de kerkfabriek aanbelangt, met uitzondering van de aangelegenheden die toegewezen zijn aan de voorzitter, aan de voorzitter en de secretaris van de kerkraad, die samen optreden, aan de secretaris, aan de penningmeester of aan het centraal kerkbestuur.

AFDELING 3

Centraal kerkbestuur

Artikel 25

In de gemeenten waar vier of meer parochies van de rooms-katholieke eredienst erkend zijn, waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, moet een centraal kerkbestuur worden opgericht. Het centraal kerkbestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

Het centraal kerkbestuur bepaalt zijn zetel.

In de gemeenten met meer dan acht kerkfabrieken kan de Vlaamse regering, op voorstel van het erkend representatief orgaan, machtiging verlenen tot de oprichting van twee of meer centrale kerkbesturen.

Artikel 26

Het centraal kerkbestuur bestaat uit de volgende personen :

- 1° een vertegenwoordiger aangesteld door het erkend representatief orgaan ;
- 2° drie afgevaardigden van de kerkraden van de kerkfabrieken voor de groep tot vijf kerkfabrieken ;
 - a) één extra afgevaardigde van de kerkraden van de kerkfabrieken voor een groep van zes tot tien kerkfabrieken ;
 - b) één extra afgevaardigde van de kerkraden van de kerkfabrieken voor een groep van elf tot vijftien kerkfabrieken ;
 - c) en zo verder per groep van vijf kerkfabrieken ;

3° een expert.

Artikel 27

De afgevaardigden van de kerkraden van de kerkfabrieken worden na elke gedeeltelijke vernieuwing van de kerkraad gekozen bij geheime en afzonderlijke stemmingen voor een termijn van drie jaar door de vergadering van alle aangestelde of verkozen leden van de kerkraden van de kerkfabrieken in kwestie. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

Om geldig te beraadslagen, moet de meerderheid van de aangestelde of verkozen leden van de kerkraden van de kerkfabrieken in kwestie aanwezig zijn.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

De expert wordt aangesteld door de leden, bedoeld in artikel 26, 1° en 2°.

Artikel 28

Het centraal kerkbestuur verkiest onder de afgevaardigden van de kerkraden van de kerkfabrieken en bij geheime en afzonderlijke stemmingen, een voorzitter, en onder alle leden een secretaris. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter en secretaris kunnen niet gecumuleerd worden.

Wanneer er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 29

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen, met het bewaren van het archief, en met de boekhouding van het centraal kerkbestuur.

Artikel 30

Het centraal kerkbestuur wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De akten en de briefwisseling van het centraal kerkbestuur worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 28, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van het centraal kerkbestuur en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van het centraal kerkbestuur.

Artikel 31

De bepalingen van artikelen 16 tot en met 23 zijn van overeenkomstige toepassing op het centraal kerkbestuur.

Artikel 32

Het centraal kerkbestuur is bevoegd voor de volgende aangelegenheden :

- 1° het gecoördineerd indienen bij de gemeenteoverheid van een meerjarenplan van de kerkfabrieken en de wijzigingen van het plan ;
- 2° het gecoördineerd indienen bij de gemeenteoverheid van het budget van de kerkfabrieken en de budgetwijzigingen ;
- 3° het gezamenlijk indienen bij de gemeenteoverheid van de jaarrekeningen van de kerkfabrieken ;
- 4° het vaststellen van de bijdrage in de werkingskosten van het centraal kerkbestuur ten laste van de kerkfabrieken ;

5° het aanwerven van personeel van het centraal kerkbestuur ;

6° het verlenen van administratieve en technische ondersteuning bij de werking van de kerkfabrieken ;

7° de indeplaatsstelling van een in gebreke blijvende kerkfabriek voor het indienen van het meerjarenplan, het budget en de budgetwijzigingen.

Als er in een gemeente geen centraal kerkbestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door de kerkraad ingediend bij de gemeenteoverheid.

AFDELING 4

Overleg met de gemeenteoverheid

Artikel 33

Op verzoek van het centraal kerkbestuur of, als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, van de kerkraad, of van de gemeenteoverheid, en in elk geval ten minste tweemaal per jaar, is er een overleg over de aangelegenheden zoals bepaald in artikel 32 tussen een afvaardiging van de kerkraad of van het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, en een afvaardiging van het college van burgemeester en schepenen van de gemeente of gemeenten in kwestie.

In elk geval vraagt het centraal kerkbestuur of, als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, de kerkraad, overleg over de meerjarenplannen en budgetten voor die worden ingediend bij de gemeenteoverheid.

HOOFDSTUK II

Goederen

AFDELING 1

Beheer van de goederen en beschikking over de goederen

Artikel 34

De kerkraad beslist over alle handelingen van beheer en van beschikking van de goederen en de gelden die toebehoren aan de kerkfabriek of die ter beschikking zijn gesteld van de eredienst, en stelt de voorwaarden vast volgens welke daden van beheer en van beschikking kunnen worden gesteld.

Artikel 35

De kerkfabriek maakt een inventaris op van de goederen, vermeld in artikel 34, en houdt die bij. De kerkraad neemt hiervan akte en neemt de inventaris op in de notulen.

AFDELING 2

Schenken en legaten

Artikel 36

De schenkingen bij akte onder levenden worden altijd voorlopig aanvaard door de penningmeester overeenkomstig de bepalingen van de wet van 12 juli 1931.

Artikel 37

De schenkingen worden definitief aanvaard en de legaten worden aanvaard door de kerkraad.

Artikel 38

Belanghebbenden kunnen tegen de aanvaarding van een legaat bezwaar indienen bij de Vlaamse regering binnen een termijn van 30 dagen na de beslissing van de kerkraad. Bij gebrek aan bezwaar binnen de vermelde termijn, wordt de aanvaarding van het legaat geacht definitief te zijn.

Als er bezwaar is tegen de aanvaarding van het legaat, is het besluit van de kerkraad onderworpen aan de goedkeuring door de Vlaamse regering.

De Vlaamse regering spreekt zich uit over de aanvaarding, de verwerping of de vermindering van het legaat binnen een termijn van vijftig dagen die

ingaat op de dag na het inkomen van het bezwaar bij de Vlaamse regering. Ze verstuurt haar besluit uiterlijk de laatste dag van deze termijn aan de bezwaarindiener, de kerkfabriek, de gemeenteoverheid en het erkend representatief orgaan.

Als binnen de vermelde termijn van vijftig dagen geen besluit naar de bezwaarindiener is verstuurd, wordt de Vlaamse regering geacht het bezwaar te hebben aanvaard.

AFDELING 3

Overheidsopdrachten

Artikel 39

De kerkraad kiest de wijze waarop de opdrachten voor aanneming van werken, leveringen of diensten worden gegund en stelt de voorwaarden vast.

De kerkraad stelt de procedure in en gunt de opdracht.

Hij kan die bevoegdheden voor de opdrachten die betrekking hebben op het dagelijkse beheer van de kerkfabriek overdragen aan de voorzitter en de secretaris van de kerkraad, die samen optreden, binnen de perken van de daartoe op het exploitatiebudget ingeschreven kredieten.

In de gevallen van dringende spoed die voortvloeien uit niet te voorzien omstandigheden kunnen de voorzitter en de secretaris, die samen optreden, op eigen initiatief, de bevoegdheden van de raad bedoeld in het eerste en tweede lid, uitoefenen. Hun besluit wordt medegedeeld aan de kerkraad die er op zijn eerstvolgende vergadering akte van neemt.

Artikel 40

De voorzitter en de secretaris van de kerkraad, die samen optreden, kunnen, in de gevallen, bedoeld in artikel 39, derde en vierde lid, aan de overeenkomst iedere wijziging aanbrengen die zij bij de uitvoering nodig achten, voorzover hieruit geen extra uitgaven van meer dan 10 procent voortvloeien.

HOOFDSTUK III

Financieel beheer

AFDELING 1

Meerjarenplan

Artikel 41

Binnen zes maanden na de installatie van de gemeenteraad na de gehele vernieuwing van deze raad, stelt de kerkraad een meerjarenplan vast dat de financiële afspraken tussen de kerkfabriek en de gemeente bevat voor de periode van zes jaar, die ingaat op 1 januari van het tweede jaar dat volgt op de algehele vernieuwing van de gemeenteraad.

Als een kerkfabriek in gebreke blijft bij het opmaken van het meerjarenplan, wordt het plan opge maakt door het centraal kerkbestuur waaronder de kerkfabriek ressorteert.

Het meerjarenplan kan herzien worden in de loop van de periode waarvoor het is opgemaakt.

Artikel 42

De meerjarenplannen worden gecoördineerd en gelijktijdig bij de gemeenteoverheid, het erkend representatief orgaan en de provinciegouverneur ingediend door het centraal kerkbestuur waaronder de kerkfabrieken ressorteren. Als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, dient de kerkfabriek het meerjarenplan in.

De Vlaamse regering bepaalt het model voor het opmaken van het meerjarenplan door de kerkraad en voor het gecoördineerd indienen van de meerjarenplannen door het centraal kerkbestuur.

Artikel 43

De meerjarenplannen en de wijzigingen zijn onderworpen aan het advies van het erkend representatief orgaan en aan de goedkeuring van de gemeenteraad.

Bij ontstentenis van het versturen van zijn advies naar de gemeenteraad binnen een termijn van vijf-

tig dagen, die ingaat op de dag na het inkomen bij het erkend representatief orgaan van de meerjarenplannen, wordt het voornoemd orgaan geacht een gunstig advies te hebben uitgebracht.

De gemeenteraad spreekt zich uit over de goedkeuring binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het inkomen van het advies van het erkend representatief orgaan bij de gemeenteoverheid of de dag na het verstrijken van de termijn van vijftig dagen, en verstuurt zijn besluit uiterlijk de laatste dag van deze termijn aan de provinciegouverneur, het centraal kerkbestuur, de kerkfabrieken in kwestie en het erkend representatief orgaan.

Als binnen de termijn van honderd dagen, bedoeld in het derde lid, geen besluit naar de provinciegouverneur, het centraal kerkbestuur, de kerkfabrieken in kwestie en het erkend representatief orgaan is verstuurd, wordt de gemeenteraad geacht zijn goedkeuring aan de meerjarenplannen te hebben verleend.

Artikel 44

§ 1. In geval van niet-goedkeuring door de gemeenteraad zijn de meerjarenplannen onderworpen aan de goedkeuring door de provinciegouverneur.

De provinciegouverneur spreekt zich over de goedkeuring uit binnen een termijn van dertig dagen die ingaat de dag na het inkomen van het niet-goedkeuringsbesluit. Hij verstuurt zijn besluit uiterlijk de laatste dag van deze termijn aan de kerkfabriek, het centraal kerkbestuur, de gemeenteoverheid en het erkend representatief orgaan.

Als binnen de termijn van dertig dagen geen besluit naar de kerkfabriek, het centraal kerkbestuur, de gemeenteoverheid en het erkend representatief orgaan is verstuurd, wordt de provinciegouverneur geacht zijn goedkeuring aan de meerjarenplannen te hebben verleend.

§ 2. Tegen de beslissing van de provinciegouverneur of bij ontstentenis van beslissing kan de kerkfabriek in kwestie of de gemeenteoverheid bij de Vlaamse regering beroep instellen binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag na het inkomen van het besluit bij de kerkfabriek en bij de gemeenteoverheid of, bij ontstentenis van beslissing, de dag na het verstrijken van de termijn, bedoeld in het derde lid.

De Vlaamse regering spreekt zich over het beroep uit binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag na het inkomen van het beroep. Ze verstuurt haar besluit uiterlijk de laatste dag van deze termijn aan de provinciegouverneur, de kerkfabriek, het centraal kerkbestuur, de gemeenteoverheid en het erkend representatief orgaan.

Als binnen de termijn van dertig dagen geen besluit naar de provinciegouverneur, de kerkfabriek, het centraal kerkbestuur, de gemeenteoverheid en het erkend representatief orgaan is verstuurd, is het beroep ingewilligd.

AFDELING 2

Budget

Artikel 45

Het financieel boekjaar van de kerkfabriek begint op 1 januari en eindigt op 31 december van hetzelfde jaar.

Artikel 46

De kerkraad stelt jaarlijks op basis van het meerjarenplan het budget van de kerkfabriek voor het volgende boekjaar vast en dient het in voorkomend geval voor 30 juni in bij het centraal kerkbestuur. Het budget bestaat uit een investeringsbudget en een exploitatiebudget.

Als een kerkraad in gebreke blijft bij het indienen van het budget, wordt het budget opgemaakt door het centraal kerkbestuur waaronder de kerkfabriek ressorteert.

Artikel 47

De budgetten worden na het advies van het erkend representatief orgaan jaarlijks voor 1 oktober gecoördineerd bij de gemeenteoverheid ingediend door het centraal kerkbestuur waaronder de kerkfabrieken ressorteren. Als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, dient de kerkfabriek het budget in.

De Vlaamse regering bepaalt het model voor het opmaken van het budget door de kerkraad en voor

het gecoördineerd indienen van de budgetten door het centraal kerkbestuur.

Artikel 48

Als de gemeentelijke bijdrage in het budget binnen de grenzen blijft van het bedrag, opgenomen in het goedgekeurde meerjarenplan, neemt de gemeenteraad hiervan akte binnen een termijn van vijftig dagen die ingaat op de dag na het inkomen van het budget bij de gemeenteoverheid. Zij geeft daarvan kennis aan het centraal kerkbestuur, de kerkfabrieken in kwestie en het erkend representatief orgaan.

Artikel 49

§ 1. Als de gemeentelijke bijdrage in het budget de grenzen van het bedrag, opgenomen in het goedgekeurde meerjarenplan, overschrijdt, kan de gemeenteraad het budget aan het meerjarenplan aanpassen behalve wat de kosten betreft die betrekking hebben op het viertien van de eredienst.

De gemeenteraad spreekt zich over het budget uit binnen een termijn van vijftig dagen die ingaat op de dag na het inkomen van het budget bij de gemeenteoverheid en hij verstuurt zijn besluit uiterlijk de laatste dag van deze termijn aan de provinciegouverneur, het centraal kerkbestuur, de kerkfabrieken in kwestie en het erkend representatief orgaan.

Als binnen de voormelde termijn van vijftig dagen geen besluit naar de provinciegouverneur, het centraal kerkbestuur, de kerkfabrieken in kwestie en het erkend representatief orgaan is verstuurd, wordt de gemeenteraad geacht het budget te hebben goedgekeurd.

§ 2. Tegen de beslissing van de gemeenteraad kan de kerkfabriek in kwestie bij de provinciegouverneur beroep indienen binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag na het inkomen van het besluit bij de kerkfabriek. Het budget en het besluit van de gemeenteraad moeten bij het beroep gevoegd worden.

De provinciegouverneur spreekt zich over het beroep uit binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag na het inkomen van het beroep en hij verstuurt zijn besluit uiterlijk de laatste dag van deze termijn aan de kerkfabriek, het centraal kerk-

bestuur, de gemeenteoverheid en het erkend representatief orgaan.

Als binnen de termijn van dertig dagen geen besluit naar de kerkfabriek, het centraal kerkbestuur, de gemeenteoverheid en het erkend representatief orgaan is verstuurd, is het beroep ingewilligd.

Artikel 50

De budgetwijzigingen worden voor 15 september van het lopende jaar gecoördineerd bij de gemeenteoverheid ingediend door het centraal kerkbestuur waaronder de kerkfabrieken ressorteren.

Artikelen 48 en 49 zijn van overeenkomstige toepassing op de budgetwijzigingen.

AFDELING 3

Opbrengsten, ontvangsten, kosten en uitgaven

Artikel 51

De opbrengsten en ontvangsten van de kerkfabriek bestaan uit het volgende :

- 1° de inkomsten uit de aan de kerkfabriek toebehorende of teruggeschonken goederen ;
- 2° schenkingen, legaten, stichtingen en handgiften die bestemd zijn voor de zorg voor de materiële voorwaarden voor de uitoefening van de eredienst ;
- 3° subsidies en uitzonderlijke opbrengsten die bestemd zijn voor de zorg voor de materiële voorwaarden voor de uitoefening van de eredienst ;
- 4° toelagen van de gemeente of gemeenten in kwestie, bestemd om de kosten en uitgaven van de kerkfabriek, zoals vermeld in artikel 52, te dekken in geval van ontoereikende opbrengsten en ontvangsten ;
- 5° alle andere inkomsten die bestemd zijn voor de zorg voor de materiële voorwaarden voor de uitoefening van de eredienst.

Artikel 52

De kosten en uitgaven die de kerkfabriek moet dragen, zijn de volgende :

- 1° de bezoldiging van het personeel dat in dienst is van de kerkfabriek en de hieraan inherente uitgaven ;
- 2° de kosten die noodzakelijk zijn voor de uitoefening van de eredienst, onder meer de kosten van de gebouwen en delen van de gebouwen die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst, alsmede de kosten die inherent zijn aan de organisatie en de werking van de eredienst ;
- 3° de grove herstellingen van de tot de eredienst bestemde gebouwen ;
- 4° de terugbetaling van de aflossingen en interesten van de leningen, aangegaan door de kerkfabriek ter verwerving of renovatie van de aan de kerkfabriek toebehorende of teruggeschonken goederen ;
- 5° de bijdrage in de werkingskosten van het centraal kerkbestuur ;
- 6° alle andere uitgaven die verband houden met de aan de kerkfabriek toebehorende of teruggeschonken goederen.

AFDELING 4

Boekhouding

Artikel 53

De Vlaamse regering stelt de nadere voorschriften vast inzake het budgettaire en financiële beheer van de kerkfabrieken, inzake de boekhouding van het centraal kerkbestuur, alsmede het rekeningstelsel en de boekhoudkundige voorschriften die moeten worden gevolgd.

AFDELING 5

Jaarrekening en eindrekening

Artikel 54

De kerkraad stelt jaarlijks de rekening van de kerkfabriek van het voorgaande jaar vast en dient ze voor 1 april in bij het centraal kerkbestuur.

Artikel 55

§ 1. De rekeningen worden jaarlijks voor 1 juni samen bij de gemeenteoverheid en bij de provinciegouverneur ingediend door het centraal kerkbestuur waaronder de kerkfabrieken ressorteren. Als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, dient de kerkfabriek de rekening in.

De Vlaamse regering bepaalt het model voor het opmaken van de rekening door de kerkraad en voor het gezamenlijk indienen van de rekeningen door het centraal kerkbestuur.

§ 2. De rekeningen zijn onderworpen aan het advies van de gemeenteraad en aan de goedkeuring van de provinciegouverneur.

Bij ontstentenis van het versturen van zijn advies naar de provinciegouverneur binnen een termijn van vijftig dagen, die ingaat op de dag na het inkomen van de rekeningen bij de gemeenteoverheid, wordt de gemeenteraad geacht een gunstig advies te hebben uitgebracht.

Binnen tweehonderd dagen na ontvangst van de jaarrekeningen spreekt de provinciegouverneur zich uit over de goedkeuring van de rekening en stelt hij de bedragen ervan vast. Hij verstuurt zijn besluit uiterlijk de laatste dag van deze termijn. Als binnen de voormelde termijn geen besluit naar het centraal kerkbestuur is verstuurd, wordt de provinciegouverneur geacht zijn goedkeuring te hebben verleend. Hij deelt zijn beslissing ook mee aan de gemeenteoverheid, de kerkfabriek, de penningmeester en het erkend representatief orgaan.

§ 3. De kerkraad verleent in de eerstvolgende vergadering kwijting aan de penningmeester over de afgelegde rekening. De kwijting is rechtsgeldig voorzover de ware toestand niet werd verborgen door enige weglating of onjuiste opgave in de jaarrekening.

Het niet-verlenen van kwijting aan de penningmeester kan alleen bij gemotiveerd besluit. De penningmeester en de provinciegouverneur worden zonder verwijl en gelijktijdig van deze beslissing in kennis gesteld.

Is er blijkens een definitief geworden beslissing inzake de kwijting een tekort vastgesteld, dan verzoekt de kerkfabriek de penningmeester, met een aangetekende brief, een gelijkwaardig bedrag in de kas van de kerkfabriek te storten.

De eerste kwijting na de inwerkingtreding van dit decreet geldt als kwijting voor de voorgaande jaren.

Artikel 56

Als de functie van penningmeester eindigt, wordt een eindrekening opgesteld binnen een termijn van twee maanden door de penningmeester of zijn rechtverkrijgenden. Nadat de kerkraad heeft kennisgenomen van de eindrekening, wordt de eindrekening door de penningmeester ter goedkeuring aan de provinciegouverneur gezonden en wordt de procedure, bedoeld in artikel 55, § 2, derde lid, tot en met § 3, derde lid, gevolgd.

HOOFDSTUK IV

Administratief toezicht

AFDELING 1

Algemeen administratief toezicht

Artikel 57

Een afschrift van de notulen van de vergaderingen van de kerkraad en van het centraal kerkbestuur wordt binnen een termijn van twintig dagen, die ingaat op de dag na de vergadering, gelijktijdig aan de provinciegouverneur, de gemeenteoverheid en het erkend representatief orgaan verstuurd.

Artikel 58

§ 1. Het college van burgemeester en schepenen kan, bij een gemotiveerd besluit, de uitvoering

schorsen van een besluit waarbij de kerkraad of het centraal kerkbestuur het gemeentelijke belang en, inzonderheid, de financiële belangen van de gemeente schaadt.

Het schorsingsbesluit moet aan de kerkfabriek en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen, die ingaat op de dag nadat de notulen bij de gemeenteoverheid zijn ingekomen.

Van de schorsing wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het schorsingsbesluit wordt door het college van burgemeester en schepenen dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur, het erkend representatief orgaan en de Vlaamse regering.

Het regelmatig geschorste besluit kan worden ingetrokken.

De kerkraad of het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, kan het geschorste besluit gemotiveerd handhaven binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het versturen van het schorsingsbesluit. In dit geval wordt het handhavingsbesluit, op straffe van nietigheid van het geschorste besluit, uiterlijk de laatste dag van die termijn naar de Vlaamse regering gestuurd met een afschrift aan het college van burgemeester en schepenen, de provinciegouverneur en het erkend representatief orgaan.

§ 2. De provinciegouverneur kan, bij een gemotiveerd besluit, de uitvoering schorsen van een besluit waarbij de kerkraad of het centraal kerkbestuur de wet schendt of het algemeen belang schaadt.

Het schorsingsbesluit moet aan de kerkfabriek en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provinciegouverneur zijn ingekomen.

Van de schorsing wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het schorsingsbesluit wordt door de provinciegouverneur dadelijk kennisgegeven aan de gemeenteoverheid, het erkend representatief orgaan en de Vlaamse regering.

Het regelmatig geschorste besluit kan worden ingetrokken.

De kerkraad of het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, kan het geschorste besluit gemotiveerd handhaven binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het versturen van het schorsingsbesluit. In dit geval wordt het handhavingsbesluit, op straffe van nietigheid van het geschorste besluit, uiterlijk de laatste dag van die termijn naar de Vlaamse regering gestuurd met een afschrift aan het college van burgemeester en schepenen, de provinciegouverneur en het erkend representatief orgaan.

Artikel 59

De Vlaamse regering kan, bij een gemotiveerd besluit, het besluit vernietigen van de kerkraad of het centraal kerkbestuur op de gronden, bepaald in artikel 58.

Het vernietigingsbesluit moet aan de kerkfabriek en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provinciegouverneur zijn ingekomen of, in voorkomend geval, binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat het handhavingsbesluit bij de Vlaamse regering is ingekomen.

Van de vernietiging wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het vernietigingsbesluit wordt door de Vlaamse regering dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur, de gemeenteverheid en het erkend representatief orgaan.

Na het verstrijken van de termijn, bedoeld in het tweede lid, is de schorsing ambtshalve opgeheven.

Artikel 60

De termijn waarbinnen de overheden, genoemd in artikelen 58 en 59, een besluit van de kerkraad of van het centraal kerkbestuur kunnen schorsen of vernietigen, wordt gestuit door de verzending van een aangetekende brief waarbij de toezichthoudende overheid het dossier betreffende dit besluit bij de kerkfabriek of het centraal kerkbestuur opvraagt of aanvullende inlichtingen inwint. De aangetekende verzending van een ingediende klacht aan een toezichthoudende overheid stuit eveneens de termijn.

De dag na de ontvangst van het dossier of van de aanvullende inlichtingen vangt een nieuwe termijn van dertig dagen aan.

Artikel 61

§ 1. Een door de toezichthoudende overheid opgevraagd besluit van een kerkraad of een centraal kerkbestuur is niet langer vatbaar voor schorsing of vernietiging door de overheden, genoemd in artikelen 58 en 59, na het verstrijken van een termijn van dertig dagen, waarbinnen de toezichthoudende overheid haar besluit naar de kerkfabriek of het centraal kerkbestuur moet versturen, die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst hetzij van het dossier dat met een aangetekende zending is opgestuurd of tegen ontvangstbewijs is afgegeven, hetzij van de aanvullende inlichtingen, bedoeld in artikel 60.

§ 2. De goedkeuring van de rekening houdt in elk geval in dat de beslissingen van de kerkraad en van het centraal kerkbestuur, die genomen worden in de loop van het jaar waarop de rekening betrekking heeft en die niet werden opgevraagd, noch geschorst of vernietigd werden, niet langer vatbaar zijn voor schorsing en vernietiging.

Artikel 62

§ 1. De besluiten, getroffen door de voorzitter en de secretaris van de kerkraad, die samen optreden, met toepassing van artikelen 39 en 40, kunnen door het college van burgemeester en schepenen respectievelijk door de provinciegouverneur in hun uitvoering worden geschorst op de gronden, bepaald in artikel 58.

Het schorsingsbesluit moet aan de kerkfabriek en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst van het door de toezichthoudende overheid opgevraagde dossier.

De bepalingen van artikel 58, § 1, vierde tot en met zesde lid, en van artikel 58, § 2, vierde tot en met zesde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de voorzitter en secretaris van de kerkraad, die samen optreden, een geschorst besluit gemotiveerd kunnen handhaven.

§ 2. De besluiten, getroffen door de voorzitter en de secretaris van de kerkraad, die samen optreden,

met toepassing van artikelen 39 en 40, kunnen door de Vlaamse regering worden vernietigd op de gronden, bepaald in artikel 59.

Het vernietigingsbesluit moet aan de kerkfabriek en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst van het opgevraagde dossier of, in voorkomend geval, binnen een termijn van dertig dagen ingaande op de dag nadat het handhavingsbesluit bij de Vlaamse regering is ingekomen.

Van het vernietigingsbesluit wordt dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur, de gemeenteverhoor en het erkend representatief orgaan.

Na het verstrijken van de termijn, bepaald in § 2, tweede lid, is de schorsing ambtshalve opgeheven.

§ 3. De goedkeuring van de rekening houdt in elk geval in dat de beslissingen van de voorzitter en de secretaris, gezamenlijk optredend, die genomen werden in de loop van het jaar waarop de rekening betrekking heeft en die niet werden opgevraagd, noch geschorst of vernietigd werden, niet langer vatbaar zijn voor schorsing of vernietiging.

AFDELING 2

Dwangtoezicht

Artikel 63

Na een waarschuwing die uit de briefwisseling blijkt, kan de provinciegouverneur een of meer commissarissen gelasten zich ter plaatse te begeven, op de persoonlijke kosten van de leden van de kerkraad of van de leden van het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, die verzuimd hebben aan de waarschuwingen gevolg te geven, om de gevraagde inlichtingen of opmerkingen in te zamelen of de maatregelen ten uitvoer te brengen die zijn voorgeschreven bij de wetten, decreten, algemene reglementen en besluiten van de staat, de gemeenschap, het gewest of de provinciale of gemeentelijke instellingen.

Van het sturen van een of meer commissarissen wordt door de provinciegouverneur onmiddellijk kennisgegeven aan het erkend representatief orgaan en aan het college van burgemeester en schepenen van de gemeente in kwestie.

HOOFDSTUK V

Rechtsgedingen

Artikel 64

Bij elke tegen de kerkfabriek ingestelde rechtsvordering treedt de voorzitter samen met de secretaris van de kerkraad als verweerder op. Zij stellen de vorderingen in kort geding en de bezitsvorderingen in. Zij verrichten alle handelingen tot bewaring van recht of tot stuiting van verjaring en van verval.

Alle andere rechtsvorderingen waarbij de kerkfabriek als eiser optreedt, mogen door de voorzitter en de secretaris, die samen optreden, pas worden ingesteld na machtiging door de kerkraad.

HOOFDSTUK VI

Bijzondere bepalingen voor de kathedrale kerkfabrieken

AFDELING 1

Kathedrale kerkraad

Artikel 65

De Vlaamse regering erkent de bisdommen en hun gebiedsomschrijving.

Artikel 66

Per bisdom is er een kathedrale kerkfabriek die bestuurd wordt door een kathedrale kerkraad.

De kathedrale kerkfabriek is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

De zetel van de kathedrale kerkfabriek wordt bepaald door de kathedrale kerkraad.

Artikel 67

De kathedrale kerkraad bestaat uit zeven gewone leden die door de bisschop worden aangewezen en de bisschop of zijn plaatsvervanger en de pastoor

van de desbetreffende parochie die beiden van rechtswege deel uitmaken van de kathedrale kerkraad.

Artikel 68

De bisschop is van rechtswege voorzitter van de kathedrale kerkraad.

De bisschop benoemt de secretaris en de penningmeester.

Artikel 69

De bepalingen van de afdelingen 1 en 2 van hoofdstuk I, met uitzondering van de artikelen 2, 3, 5 en 12, zijn van overeenkomstige toepassing op de kathedrale kerkfabrieken.

AFDELING 2

Overleg met de provincieoverheid

Artikel 70

Op verzoek van de kathedrale kerkraad of van de provincieoverheid en in elk geval ten minste tweemaal per jaar, is er overleg tussen een afvaardiging van de kathedrale kerkraad en een afvaardiging van de bestendige deputatie van de provincie of provincies in kwestie.

In elk geval vraagt de kathedrale kerkraad overleg over het meerjarenplan en het budget voor die worden ingediend bij de provincieoverheid.

AFDELING 3

Administratief toezicht

ONDERAFDELING 1

Algemeen administratief toezicht

Artikel 71

Een afschrift van de notulen van de vergaderingen van de kathedrale kerkraad wordt binnen een termijn van twintig dagen, die ingaat op de dag na de vergadering, gelijktijdig aan de provinciegouverneur en de provincieoverheid verstuurd.

Artikel 72

§ 1. De bestendige deputatie kan, bij een gemotiveerd besluit, de uitvoering schorsen van een besluit waarbij de kathedrale kerkraad het provinciale belang en, inzonderheid, de financiële belangen van de provincie schaadt.

Het schorsingsbesluit moet aan de kathedrale kerkfabriek worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen, die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provincieoverheid zijn ingekomen.

Van de schorsing wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het schorsingsbesluit wordt door de bestendige deputatie dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur.

Het regelmatig geschorste besluit kan worden ingetrokken.

De kathedrale kerkraad kan het geschorste besluit gemotiveerd handhaven binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het versturen van het schorsingsbesluit. In dit geval wordt het handhavingsbesluit, op straffe van nietigheid van het geschorste besluit, uiterlijk de laatste dag van die termijn naar de Vlaamse regering gestuurd met een afschrift aan bestendige deputatie en de provinciegouverneur.

§ 2. De provinciegouverneur kan, bij een gemotiveerd besluit, de uitvoering schorsen van een besluit waarbij de kathedrale kerkraad de wet schendt of het algemeen belang schaadt.

Het schorsingsbesluit moet aan de kathedrale kerkfabriek worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provinciegouverneur zijn ingekomen.

Van de schorsing wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het schorsingsbesluit wordt door de provinciegouverneur dadelijk kennisgegeven aan de provincieoverheid.

Het regelmatig geschorste besluit kan worden ingetrokken.

De kathedrale kerkraad kan het geschorste besluit gemotiveerd handhaven binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het versturen van het schorsingsbesluit. In dit geval wordt het handhavingsbesluit, op straffe van nietigheid van het geschorste besluit, uiterlijk de laatste dag van die termijn naar de Vlaamse regering gestuurd met een afschrift aan de bestendige deputatie en de provinciegouverneur.

Artikel 73

De Vlaamse regering kan, bij een gemotiveerd besluit, het besluit vernietigen van de kathedrale kerkraad op de gronden, bepaald in artikel 72.

Het vernietigingsbesluit moet aan de kathedrale kerkfabriek worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provinciegouverneur zijn ingekomen of, in voorkomend geval, binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat het handhavingsbesluit bij de Vlaamse regering is ingekomen.

Van de vernietiging wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het vernietigingsbesluit wordt dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur en de provincieoverheid.

Na het verstrijken van de termijn, bepaald in het tweede lid, is de schorsing ambtshalve opgeheven.

Artikel 74

De termijn waarbinnen de overheden, genoemd in artikelen 72 en 73, een besluit van de kathedrale kerkraad kunnen schorsen of vernietigen, wordt gestuit door de verzending van een aangetekende brief waarbij de toezichthoudende overheid het dossier betreffende dit besluit bij de kathedrale kerkfabriek opvraagt of aanvullende inlichtingen inwint. De aangetekende verzending van een inge-

diende klacht aan een toezichthoudende overheid stuit eveneens de termijn.

De dag na de ontvangst van het dossier of van de aanvullende inlichtingen vangt een nieuwe termijn van dertig dagen aan.

Artikel 75

§ 1. Een door de toezichthoudende overheid opgevraagd besluit van een kathedrale kerkraad is niet langer vatbaar voor schorsing of vernietiging door de overheden, genoemd in artikelen 72 en 73, na het verstrijken van een termijn van dertig dagen, waarbinnen de toezichthoudende overheid haar besluit naar de kathedrale kerkfabriek moet versturen, die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst hetzij van het dossier dat met een aangetekende zending is opgestuurd of tegen ontvangstbewijs is afgegeven, hetzij van de aanvullende inlichtingen, bedoeld in artikel 74.

§ 2. De goedkeuring van de rekening houdt in elk geval in dat de beslissingen van de kathedrale kerkraad, die genomen worden in de loop van het jaar waarop de rekening betrekking heeft en die niet werden opgevraagd, noch geschorst of vernietigd werden, niet langer vatbaar zijn voor schorsing en vernietiging.

Artikel 76

§ 1. De besluiten, getroffen door de voorzitter en de secretaris van de kathedrale kerkraad, die samen optreden, met toepassing van artikelen 39 en 40, kunnen door de bestendige deputatie respectievelijk door de provinciegouverneur in hun uitvoering worden geschorst op de gronden, bepaald in artikel 72. Het schorsingsbesluit moet aan de kathedrale kerkfabriek worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst van het door de toezichthoudende overheid opgevraagde dossier.

De bepalingen van artikel 72, § 1, vierde tot en met zesde lid, en van artikel 72, § 2, vierde tot en met zesde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de voorzitter en secretaris van de kathedrale kerkraad, die samen optreden, een geschorst besluit gemotiveerd kunnen handhaven.

§ 2. De besluiten, getroffen door de voorzitter en de secretaris van de kathedrale kerkraad, die

samen optreden, met toepassing van artikelen 39 en 40, kunnen door de Vlaamse regering worden vernietigd op de gronden, bepaald in artikel 73. Het vernietigingsbesluit moet aan de kathedrale kerkfabriek worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst van het opgevraagde dossier of, in voorkomend geval, binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat het handhavingsbesluit bij de Vlaamse regering is ingekomen.

Van het vernietigingsbesluit wordt dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur en de provincieoverheid.

Na het verstrijken van de termijn, bepaald in § 2, tweede lid, is de schorsing ambtshalve opgeheven.

§ 3. De goedkeuring van de rekening houdt in elk geval in dat de beslissingen van de voorzitter en de secretaris, gezamenlijk optredend, die genomen werden in de loop van het jaar waarop de rekening betrekking heeft en die niet werden opgevraagd, noch geschorst of vernietigd werden, niet langer vatbaar zijn voor schorsing of vernietiging.

ONDERAFDELING 2

Dwangtoezicht

Artikel 77

Na een waarschuwing die blijkt uit de briefwisseling, kan de provinciegouverneur een of meer commissarissen gelasten zich ter plaatse te begeven, op de persoonlijke kosten van de leden van de kathedrale kerkraad, die verzuimd hebben aan de waarschuwingen gevolg te geven, om de gevraagde inlichtingen of opmerkingen in te zamelen of de maatregelen ten uitvoer te brengen die zijn voorgeschreven bij de wetten, decreten, algemene reglementen en besluiten van de staat, de gemeenschap, het gewest of de provinciale of gemeentelijke instellingen.

Van het sturen van een of meer commissarissen wordt door de provinciegouverneur onmiddellijk kennisgegeven aan het erkend representatief orgaan en aan de bestendige deputatie van de provincie in kwestie.

AFDELING 4

Andere bepalingen

Artikel 78

De bepalingen van hoofdstukken II, III en V van deze titel zijn van overeenkomstige toepassing op de kathedrale kerkbesturen, met dien verstande dat :

- 1° de kerkfabriek en de kerkraad respectievelijk moeten worden gelezen als kathedrale kerkfabriek en kathedrale kerkraad ;
- 2° de gemeente, de gemeenteoverheid, de gemeenteraad, het college van burgemeester en schepenen en de gemeentelijke bijdrage moeten worden gelezen als de provincie, de provincieoverheid, de provincieraad, de bestendige deputatie en de provinciale bijdrage.

TITEL III

Bijzondere bepalingen voor de protestantse, de anglicaanse en de israëlitische erediensten

HOOFDSTUK I

Bijzondere bepalingen voor de protestantse eredienst

AFDELING 1

Bestuursraad

Artikel 79

De Vlaamse regering erkent de kerkgemeenten en hun gebiedsomschrijving op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de protestantse eredienst, verder het erkend representatieve orgaan genoemd.

De criteria voor de erkenning zullen worden vastgesteld bij besluit van de Vlaamse regering.

Artikel 80

De kerkgemeente is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid die bestuurd wordt door een bestuursraad.

De zetel van de kerkgemeente wordt bepaald door de bestuursraad.

Artikel 81

De kerkgemeente is belast met de zorg voor de materiële voorwaarden die de uitoefening van de eredienst en het behoud van de waardigheid ervan mogelijk maken.

De kerkgemeente is belast met het onderhoud en de bewaring van de kerk of kerken van de kerkgemeente en met het beheer van de goederen en de gelden die eigendom zijn van de kerkgemeente of die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst in de kerkgemeente.

Artikel 82

De bestuursraad bestaat uit vijf verkozen leden en de predikant of zijn vervanger, die in de kerkgemeente zijn ambt uitoefent, die er van rechtswege deel van uitmaakt.

Artikel 83

De bestuursraad wordt om de drie jaar gedeeltelijk vernieuwd in de loop van de maand april.

Bij de eerste vernieuwing na drie jaar treden er drie leden uit die door het lot worden aangewezen. De twee overige leden treden uit na verloop van zes jaar.

Artikel 84

De uittredende leden worden binnen twee maanden na de datum waarop zij moeten uittreden vervangen door leden die door de kiesgerechtigde leden van de kerkgemeente worden verkozen.

De uittredende leden zijn opnieuw verkiesbaar.

Als in de looptijd van zijn mandaat een lid moet vervangen worden, duiden de overige leden van de bestuursraad binnen twee maanden nadat de vacature is ontstaan, een vervanger aan. De vervanger zet het oorspronkelijke mandaat voort.

Als de vervanging niet binnen de daartoe vastgestelde termijn gebeurd is, worden de vervangende leden ambtshalve aangesteld door het erkend representatief orgaan, op voorstel van de predikant van de kerkgemeente.

Artikel 85

De kiesgerechtigde leden moeten aan de volgende voorwaarden voldoen :

- 1° ingeschreven zijn in het register van de kerkgemeente ;
- 2° de volle leeftijd van 18 jaar bereikt hebben op de datum van de verkiezing ;
- 3° ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van de gemeente of van een van de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de kerkgemeente.

Artikel 86

Alle kiesgerechtigde leden kunnen tot lid van de bestuursraad verkozen of aangesteld worden.

Artikel 87

De lijst van de kiesgerechtigde leden die zich kandidaat hebben gesteld voor een mandaat moet één maand voor de verkiezing voldoende worden bekendgemaakt.

Tegen de samenstelling van de lijst kan bezwaar worden ingediend bij de bestuursraad binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De bestuursraad doet uitspraak over het bezwaar binnen vijftien dagen na het indienen van het bezwaar.

De beslissing van de bestuursraad wordt binnen drie dagen na de uitspraak met een aangetekende brief ter kennis gebracht van de bezwaarindiener.

Artikel 88

§ 1. Tegen de beslissing van de bestuursraad kan door de bezwaarindiener binnen acht dagen na de kennisgeving van de beslissing beroep worden ingesteld bij het erkend representatief orgaan.

Het erkend representatief orgaan geeft voor de verkiezing met een aangetekende brief kennis van de uitspraak aan de bezwaarindiener en aan de bestuursraad.

§ 2. Voor de eerste verkiezing kan tegen de samenstelling van de lijst bezwaar worden ingediend bij het erkend representatief orgaan binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De bepalingen van artikel 87, derde en vierde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de bestuursraad moet worden gelezen als het erkend representatief orgaan.

Artikel 89

De verkiezing van de leden van de bestuursraad wordt gehouden in de maand april.

De verkiezing gebeurt bij geheime stemming en bij meerderheid van stemmen.

In geval van staking van stemmen wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald.

Staken de stemmen bij de herstemming, dan wordt het lid bij lottrekking aangewezen.

Artikel 90

Een aangesteld of verkozen lid is van rechtswege ontslagnemend wanneer het de leeftijd van 75 jaar bereikt.

Artikel 91

De bestuursraad kan aan een aftredend lid van de raad dat zijn mandaat gedurende ten minste tien jaar in dezelfde kerkgemeente heeft uitgeoefend, de eretitel van zijn mandaat verlenen.

Artikel 92

Bij elke gedeeltelijke vernieuwing van de raad zoals vastgesteld in artikel 83 verkiest de bestuursraad onder de aangestelde of verkozen leden en bij geheime en afzonderlijke stemmingen, een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter, secretaris en penningmeester kunnen niet gecumuleerd worden.

Wanneer er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de vereiste meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 93

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van de bestuursraad en met het bewaren van het archief.

Artikel 94

De penningmeester heeft in het bijzonder de volgende taken :

- 1° het innen van de gelden die toekomen aan de kerkgemeente en het betalen van de uitgaven ;
- 2° het bijhouden van de boekhouding ;
- 3° het opmaken van een ontwerp van meerjarenplan ;
- 4° het opmaken van een ontwerp van het jaarlijkse budget ;
- 5° het opmaken van de jaarrekeningen en de eindrekening.

Artikel 95

De bestuursraad wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris van de bestuursraad in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De voorzitter en de secretaris, die samen optreden, zijn belast met de uitvoering van de besluiten van de bestuursraad.

De bekendmakingen, de akten en de briefwisseling van de kerkgemeente worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 92, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van de bestuursraad en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van de bestuursraad.

Artikel 96

De volgende personen kunnen geen deel uitmaken van de bestuursraad :

- 1° bloed- of aanverwanten tot en met de tweede graad of echtgenoten. Voor de toepassing van deze bepaling wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;
- 2° degenen die personeelslid zijn van de kerkgemeente.

Artikel 97

De bestuursraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal.

Artikel 98

De bestuursraad wordt bijeengeroepen door de voorzitter met vermelding van plaats, dag, tijdstip en agenda.

De voorzitter roept de bestuursraad op per brief of per elektronische drager ten minste acht kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Elk lid kan punten aan de agenda toevoegen tot ten minste twee kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Artikel 99

De bestuursraad kan niet geldig beraadslagen als de meerderheid van de zittinghebbende leden niet aanwezig is.

De raad kan echter, als hij een eerste maal bijeengeroepen is zonder dat het vereiste aantal leden is opgekomen, na een tweede oproeping, ongeacht het aantal aanwezige leden, op geldige wijze beraadslagen en beslissen over de onderwerpen die voor de tweede maal op de agenda voorkomen.

Artikel 100

Het is elk lid van de bestuursraad verboden :

- 1° deel te nemen aan de bespreking van en de stemming over aangelegenheden waarin hij persoonlijk of als vertegenwoordiger betrokken is, of waarbij zijn bloed- of aanverwanten tot en met de vierde graad een persoonlijk en rechtstreeks belang hebben. Dit verbod strekt niet verder dan de bloed- en aanverwanten tot de tweede graad als het gaat om de voordracht van kandidaten en om de individuele rechtspositie van personeelsleden. Voor de toepassing van dit artikel wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;
- 2° als advocaat of notaris tegen betaling te werken voor de kerkgemeente ;
- 3° als advocaat of notaris te werken in geschillen ten behoeve van de tegenpartij van de kerkgemeente ;
- 4° rechtstreeks of onrechtstreeks deel te nemen aan een overeenkomst, opdracht voor aanname van werken, leveringen en diensten, verkoop of aankoop voor de kerkgemeente. Dit verbod is tevens van toepassing op de handelsvennootschappen waarin het lid van de bestuursraad vennoot, zaakvoerder, beheerder of lasthebber is.

Artikel 101

De vergaderingen van de bestuursraad zijn niet openbaar.

Artikel 102

De besluiten worden bij volstrekte meerderheid van stemmen genomen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.

Artikel 103

De door de secretaris of degene die hem vervangt opgestelde notulen van de vergaderingen vermelden, in chronologische volgorde, alle besproken onderwerpen, alsook het gevolg dat eraan gegeven werd.

De notulen worden, na goedkeuring door de bestuursraad, ondertekend door de voorzitter en de secretaris en worden door de secretaris gebundeld en bewaard.

Artikel 104

De bestuursraad regelt alles wat de kerkgemeente aanbelangt, met uitzondering van de aangelegenheden die toegewezen zijn aan de voorzitter, aan de voorzitter en de secretaris van de bestuursraad, die samen optreden, of aan de secretaris, of aan de penningmeester of aan het centraal kerkbestuur.

AFDELING 2

Centraal kerkbestuur

Artikel 105

In de gemeenten waar vier of meer kerkgemeenten van de protestanse eredienst erkend zijn waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, moet een centraal kerkbestuur worden opgericht. Het centraal kerkbestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

Het centraal kerkbestuur bepaalt zijn zetel.

Artikel 106

Het centraal kerkbestuur bestaat uit de volgende personen :

- 1° twee vertegenwoordigers aangesteld door het erkend representatief orgaan ;
- 2° vier afgevaardigden van de bestuursraden van de kerkgemeenten ;
- 3° een expert.

Artikel 107

De afgevaardigden van de bestuursraden van de kerkgemeenten worden na elke gedeeltelijke vernieuwing van de bestuursraad gekozen bij geheime en afzonderlijke stemmingen voor een termijn van drie jaar door de vergadering van alle aangestelde of verkozen leden van de bestuursraden van de kerkgemeenten in kwestie. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

Om geldig te beraadslagen, moet de meerderheid van de aangestelde of verkozen leden van de bestuursraden van de kerkgemeenten in kwestie aanwezig zijn.

Wanneer er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

De expert wordt aangesteld door de leden, bedoeld in artikel 106, 1° en 2°.

Artikel 108

Het centraal kerkbestuur verkiest onder de afgevaardigden van de bestuursraden van de kerkgemeenten en bij geheime en afzonderlijke stemmingen een voorzitter en onder alle leden een secretaris. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter en secretaris kunnen niet gecumuleerd worden.

Wanneer er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 109

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen, met het bewaren van het archief, en met de boekhouding van het centraal kerkbestuur.

Artikel 110

Het centraal kerkbestuur wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De akten en de briefwisseling van het centraal kerkbestuur worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 108, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van het centraal kerkbestuur en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van het centraal kerkbestuur.

Artikel 111

De bepalingen van artikel 96 tot en met 103 zijn van overeenkomstige toepassing op het centraal kerkbestuur.

Artikel 112

§ 1. Het centraal kerkbestuur is bevoegd voor de volgende aangelegenheden :

1° het gecoördineerd indienen bij de gemeenteoverheid van een meerjarenplan van de kerkgemeenten en de wijzigingen van het plan ;

2° het gecoördineerd indienen bij de gemeenteoverheid van het budget van de kerkgemeenten en de budgetwijzigingen ;

3° het gezamenlijk indienen bij de gemeenteoverheid van de jaarrekeningen van de kerkgemeenten ;

4° het vaststellen van de bijdrage in de werkingkosten van het centraal kerkbestuur ten laste van de kerkgemeenten ;

5° het aanwerven van personeel van het centraal kerkbestuur ;

6° het verlenen van administratieve en technische ondersteuning bij de werking van de kerkgemeenten ;

7° de indeplaatsstelling van een in gebreke blijvende kerkgemeente voor het indienen van het meerjarenplan, het budget en de budgetwijzigingen.

§ 2. Als er in een gemeente geen centraal kerkbestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door de bestuursraad ingediend bij de gemeenteoverheid.

AFDELING 3

Overleg met de gemeenteoverheid

Artikel 113

Op verzoek van het centraal kerkbestuur of, als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, van de bestuursraad of van de gemeenteoverheid en in elk geval ten minste tweemaal per jaar, is er overleg over de aangelegenheden zoals bepaald in artikel 112 tussen een afvaardiging van de bestuursraad of van het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, en een afvaardiging van het college van burgemeester en schepenen van de gemeente of gemeenten in kwestie.

In elk geval vraagt het centraal kerkbestuur, of als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, de bestuursraad, overleg over de meerjarenplannen en budgetten voor die worden ingediend bij de gemeenteoverheid.

AFDELING 4

Andere bepalingen

Artikel 114

De bepalingen van hoofdstukken II, III, IV en V van titel II, zijn van overeenkomstige toepassing op de bestuursraden en de centrale kerkbesturen, met dien verstande dat de kerkfabriek en de kerkraad moeten worden gelezen als de kerkgemeente en de bestuursraad.

HOOFDSTUK II

Bijzondere bepalingen voor de anglicaanse eredienst

AFDELING 1

Kerkraad

Artikel 115

De Vlaamse regering erkent de parochies en hun gebiedsomschrijving op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de anglicaanse eredienst, verder het erkend representatief orgaan genoemd.

De criteria voor de erkenning zullen worden vastgesteld bij besluit van de Vlaamse regering.

Artikel 116

Per parochie is er een kerkfabriek die bestuurd wordt door een kerkraad.

De anglicaanse kerkfabriek is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

De zetel van de anglicaanse kerkfabriek wordt bepaald door de kerkraad.

Artikel 117

De anglicaanse kerkfabriek is belast met de zorg voor de materiële voorwaarden die de uitoefening

van de eredienst en het behoud van de waardigheid ervan mogelijk maken.

De anglicaanse kerkfabriek is belast met het onderhoud en de bewaring van de kerk of kerken van de parochie en met het beheer van de goederen en de gelden die eigendom zijn van de anglicaanse kerkfabriek of die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst in de parochie.

Artikel 118

De kerkraad bestaat uit vijf verkozen leden en de bedienaar van de eredienst of zijn vervanger, die in de parochie zijn ambt uitoefent, die er van rechtswege deel van uitmaakt.

Artikel 119

De kerkraad wordt om de drie jaar gedeeltelijk vernieuwd in de loop van de maand april.

Bij de eerste vernieuwing na drie jaar treden er drie leden uit die door het lot worden aangewezen. De twee overige leden treden uit na verloop van zes jaar.

Artikel 120

De uittredende leden worden binnen twee maanden na de datum waarop zij moeten uittreden vervangen door leden die door de kiesgerechtigde leden van de parochie worden verkozen.

De uittredende leden zijn opnieuw verkiesbaar.

Als in de looptijd van zijn mandaat een lid moet vervangen worden, duiden de overige leden van de kerkraad binnen twee maanden nadat de vacature is ontstaan, een vervanger aan. De vervanger zet het oorspronkelijke mandaat voort.

Als de vervanging niet binnen de daartoe vastgestelde termijn gebeurd is, worden de vervangende leden ambtshalve aangesteld door het erkend representatief orgaan, op voorstel van de bedienaar van de eredienst.

Artikel 121

De kiesgerechtigde leden moeten aan de volgende voorwaarden voldoen :

- 1° ingeschreven zijn in het register van de parochie ;
- 2° de volle leeftijd van 18 jaar bereikt hebben op de datum van de verkiezing ;
- 3° ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van de gemeente of van een van de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de parochie.

Artikel 122

Alle kiesgerechtigde leden kunnen tot lid van de kerkraad verkozen of aangesteld worden.

Artikel 123

De lijst van de kiesgerechtigde leden die zich kandidaat hebben gesteld voor een mandaat moet één maand voor de verkiezing voldoende worden bekendgemaakt.

Tegen de samenstelling van de lijst kan bezwaar worden ingediend bij de kerkraad binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De kerkraad doet uitspraak over het bezwaar binnen vijftien dagen na het indienen van het bezwaar.

De beslissing van de kerkraad wordt binnen drie dagen na de uitspraak met een aangetekende brief ter kennis gebracht van de bezwaarindiener.

Artikel 124

§ 1. Tegen de beslissing van de kerkraad kan door de bezwaarindiener binnen acht dagen na de kennisgeving van de beslissing, beroep worden ingesteld bij het erkend representatief orgaan.

Voormeld orgaan geeft voor de verkiezing met een aangetekende brief kennis van de uitspraak aan de bezwaarindiener en aan de kerkraad.

§ 2. Voor de eerste verkiezing kan tegen de samenstelling van de lijst bezwaar worden ingediend bij het erkend representatief orgaan binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De bepalingen van artikel 123, derde en vierde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de kerkraad moet worden gelezen als het erkend representatief orgaan.

Artikel 125

De verkiezing van de leden van de kerkraad wordt gehouden in de loop van de maand april.

De verkiezing gebeurt bij geheime stemming en bij meerderheid van stemmen.

In geval van staking van stemmen wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald.

Staken de stemmen bij de herstemming, dan wordt het lid bij lottrekking aangewezen.

Artikel 126

Een aangesteld of verkozen lid is van rechtswege ontslagnemend wanneer het de leeftijd van 75 jaar bereikt.

Artikel 127

De kerkraad kan aan een aftredend lid van de raad dat zijn mandaat gedurende ten minste tien jaar in dezelfde parochie heeft uitgeoefend, de eretitel van zijn mandaat verlenen.

Artikel 128

Bij elke gedeeltelijke vernieuwing van de raad zoals vastgesteld in artikel 119 verkiest de kerkraad onder de aangestelde of verkozen leden en bij geheime en afzonderlijke stemmingen, een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter, secretaris en penningmeester kunnen niet gecumuleerd worden.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de vereiste meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op één van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 129

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van de kerkraad en met het bewaren van het archief.

Artikel 130

De penningmeester heeft in het bijzonder de volgende taken :

- 1° het innen van de gelden die toekomen aan de anglicaanse kerkfabriek en het betalen van de uitgaven ;
- 2° het bijhouden van de boekhouding ;
- 3° het opmaken van een ontwerp van meerjarenplan ;
- 4° het opmaken van een ontwerp van het jaarlijkse budget ;
- 5° het opmaken van de jaarrekeningen en de eindrekening.

Artikel 131

De kerkraad wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris van de kerkraad in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De voorzitter en de secretaris, die samen optreden, zijn belast met de uitvoering van de besluiten van de kerkraad.

De bekendmakingen, de akten en de briefwisseling van de anglicaanse kerkfabriek worden onderte-

kend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 128, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van de kerkraad en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van de kerkraad.

Artikel 132

De volgende personen kunnen geen deel uitmaken van de kerkraad :

- 1° bloed- of aanverwanten tot en met de tweede graad of echtgenoten. Voor de toepassing van deze bepaling wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;
- 2° degenen die personeelslid zijn van de anglicaanse kerkfabriek.

Artikel 133

De kerkraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal.

Artikel 134

De kerkraad wordt bijeengeroepen door de voorzitter met vermelding van plaats, dag, tijdstip en agenda.

De voorzitter roept de kerkraad op per brief of per elektronische drager ten minste acht kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Elk lid kan punten aan de agenda toevoegen tot ten minste twee kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Artikel 135

De kerkraad kan niet geldig beraadslagen als de meerderheid van de zittinghebbende leden niet aanwezig is.

De raad kan echter, als hij een eerste maal bijeen-geroepen is zonder dat het vereiste aantal leden is opgekomen, na een tweede oproeping, ongeacht het aantal aanwezige leden, op geldige wijze be-raadslagen en beslissen over de onderwerpen die voor de tweede maal op de agenda voorkomen.

Artikel 136

Het is elk lid van de kerkraad verboden :

- 1° deel te nemen aan de bespreking van en de stemming over aangelegenheden waarin hij persoonlijk of als vertegenwoordiger betrokken is, of waarbij zijn bloed- of aanverwanten tot en met de vierde graad een persoonlijk en rechtstreeks belang hebben. Dit verbod strekt niet verder dan de bloed- en aanverwanten tot de tweede graad als het gaat om de voordracht van kandidaten en om de individuele rechtspositie van personeelsleden. Voor de toepassing van dit artikel wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;
- 2° als advocaat of notaris tegen betaling te werken voor de anglicaanse kerkfabriek ;
- 3° als advocaat of notaris te werken in geschillen ten behoeve van de tegenpartij van de anglicaanse kerkfabriek ;
- 4° rechtstreeks of onrechtstreeks deel te nemen aan een overeenkomst, opdracht voor aan-neming van werken, leveringen en diensten, verkoop of aankoop voor de anglicaanse kerkfabriek. Dit verbod is tevens van toepassing op de handelsvennootschappen waarin het lid van de kerkraad vennoot, zaakvoerder, beheerder of lasthebber is.

Artikel 137

De vergaderingen van de kerkraad zijn niet openbaar.

Artikel 138

De besluiten worden bij volstreekte meerderheid van stemmen genomen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.

Artikel 139

De door de secretaris of degene die hem vervangt opgestelde notulen van de vergaderingen vermelden, in chronologische volgorde, alle besproken onderwerpen, alsook het gevolg dat eraan gegeven werd.

De notulen worden, na goedkeuring door de kerkraad, ondertekend door de voorzitter en de secretaris en worden door de secretaris gebundeld en bewaard.

Artikel 140

De kerkraad regelt alles wat de anglicaanse kerkfabriek aanbelangt, met uitzondering van de aangelegenheden die toegewezen zijn aan de voorzitter, aan de voorzitter en de secretaris van de kerkraad, die samen optreden, of aan de secretaris, of aan de penningmeester of aan het centraal kerkbestuur.

AFDELING 2

Centraal kerkbestuur

Artikel 141

In de gemeenten waar vier of meer parochies van de anglicaanse eredienst erkend zijn waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de gemeente, moet een centraal kerkbestuur worden opgericht. Het centraal kerkbestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

Het centraal kerkbestuur bepaalt zijn zetel.

Artikel 142

Het centraal kerkbestuur bestaat uit de volgende personen :

- 1° een vertegenwoordiger aangesteld door het erkend representatief orgaan ;
- 2° drie afgevaardigden van de kerkraden van de anglicaanse kerkfabrieken ;
- 3° een expert.

Artikel 143

De afgevaardigden van de kerkraden van de anglicaanse kerkfabrieken worden na elke gedeeltelijke vernieuwing van de kerkraad gekozen bij geheime en afzonderlijke stemmingen voor een termijn van drie jaar door de vergadering van alle aangestelde of verkozen leden van de kerkraden van de anglicaanse kerkfabrieken in kwestie. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

Om geldig te beraadslagen, moet de meerderheid van de aangestelde of verkozen leden van de kerkraden van de anglicaanse kerkfabrieken in kwestie aanwezig zijn.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

De expert wordt aangesteld door de leden, bedoeld in artikel 142, 1° en 2°.

Artikel 144

Het centraal kerkbestuur verkiest onder de afgevaardigden van de kerkraden van de anglicaanse kerkfabrieken en bij geheime en afzonderlijke stemmingen een voorzitter en onder alle leden een secretaris. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter en secretaris kunnen niet gecumuleerd worden.

Wanneer er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 145

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen, met het bewaren van het archief, en met de boekhouding van het centraal kerkbestuur.

Artikel 146

Het centraal kerkbestuur wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De akten en de briefwisseling van het centraal kerkbestuur worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 144, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van het centraal kerkbestuur en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van het centraal kerkbestuur.

Artikel 147

De bepalingen van artikel 132 tot en met 139 zijn van overeenkomstige toepassing op het centraal kerkbestuur.

Artikel 148

§ 1. Het centraal kerkbestuur is bevoegd voor :

- 1° het gecoördineerd indienen bij de gemeenteoverheid van een meerjarenplan van de anglicaanse kerkfabrieken en de wijzigingen van het plan ;
- 2° het gecoördineerd indienen bij de gemeenteoverheid van het budget van de anglicaanse kerkfabrieken en de budgetwijzigingen ;
- 3° het gezamenlijk indienen bij de gemeenteoverheid van de jaarrekeningen van de anglicaanse kerkfabrieken ;
- 4° het vaststellen van de bijdrage in de werkingkosten van het centraal kerkbestuur ten laste van de anglicaanse kerkfabrieken ;

- 5° het aanwerven van personeel van het centraal kerkbestuur ;
- 6° het verlenen van administratieve en technische ondersteuning bij de werking van de anglicaanse kerkfabrieken ;
- 7° de indeplaatsstelling van een in gebreke blijvende anglicaanse kerkfabriek voor het indienen van het meerjarenplan, het budget en de budgetwijzigingen.

§ 2. Als er in een gemeente geen centraal kerkbestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door de kerkraad ingediend bij de gemeenteverheid.

AFDELING 3

Overleg met de gemeenteverheid

Artikel 149

§ 1. Op verzoek van het centraal kerkbestuur of, als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, van de kerkraad of van de gemeenteverheid en in elk geval ten minste tweemaal per jaar, is er overleg over de aangelegenheden zoals bepaald in artikel 148 tussen een afvaardiging van de kerkraad of van het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, en een afvaardiging van het college van burgemeester en schepenen van de gemeente of gemeenten in kwestie.

§ 2. In elk geval vraagt het centraal kerkbestuur, of als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, de kerkraad, overleg over de meerjarenplannen en budgetten voor die worden ingediend bij de gemeenteverheid.

AFDELING 4

Andere bepalingen

Artikel 150

De bepalingen van hoofdstukken II, III, IV en V van titel II, zijn van overeenkomstige toepassing op de anglicaanse kerkfabrieken en de centrale kerkbesturen.

HOOFDSTUK III

Bijzondere bepalingen voor de israëlitische eredienst

AFDELING 1

Bestuursraad

Artikel 151

De Vlaamse regering erkent de israëlitische gemeenten en hun gebiedsomschrijving op voorstel van het door de federale overheid erkende representatief orgaan van de israëlitische eredienst, verder het erkend representatief orgaan genoemd.

De criteria voor de erkenning zullen worden vastgesteld bij besluit van de Vlaamse regering.

Artikel 152

De israëlitische gemeente is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid die bestuurd wordt door een bestuursraad.

De zetel van de israëlitische gemeente wordt bepaald door de bestuursraad.

Artikel 153

De israëlitische gemeente is belast met de zorg voor de materiële voorwaarden die de uitoefening van de eredienst en het behoud van de waardigheid ervan mogelijk maken.

De israëlitische gemeente is belast met het onderhoud en de bewaring van de synagoge of de synagogen van de israëlitische gemeente en met het beheer van de goederen en de gelden die eigendom zijn van de israëlitische gemeente of die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst in de israëlitische gemeente.

Artikel 154

De bestuursraad bestaat uit zes verkozen leden en de rabbijn of zijn vervanger, die in de israëlitische

gemeente zijn ambt uitoefent, die er van rechtswege deel van uitmaakt.

Artikel 155

De bestuursraad wordt om de drie jaar gedeeltelijk vernieuwd in de loop van de maand mei.

Bij de eerste vernieuwing na drie jaar treden er drie leden uit die door het lot worden aangewezen. De overige leden treden uit na verloop van zes jaar.

Artikel 156

De uittredende leden worden binnen twee maanden na de datum waarop zij moeten uittreden, vervangen door leden die door de kiesgerechtigde leden van de israëlitische gemeente worden verkozen.

De uittredende leden zijn opnieuw verkiesbaar.

Als in de looptijd van zijn mandaat een lid moet vervangen worden, duiden de overige leden van de bestuursraad binnen twee maanden nadat de vacature is ontstaan, een vervanger aan. De vervanger zet het oorspronkelijke mandaat voort.

Als de vervanging niet binnen de daartoe vastgestelde termijn gebeurd is, worden de vervangende leden ambtshalve aangesteld door het erkend representatief orgaan, op voorstel van de rabbijn van de israëlitische gemeente.

Artikel 157

De kiesgerechtigde leden moeten aan de volgende voorwaarden voldoen :

- 1° ingeschreven zijn in het register van de israëlitische gemeente ;
- 2° de volle leeftijd van 18 jaar bereikt hebben op de datum van de verkiezing ;
- 3° ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van de gemeente of de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de israëlitische gemeente.

Artikel 158

Alle kiesgerechtigde leden kunnen tot lid van de bestuursraad verkozen of aangesteld worden.

Artikel 159

De lijst van de kiesgerechtigde leden die zich kandidaat hebben gesteld voor een mandaat moet één maand voor de verkiezing voldoende worden bekendgemaakt.

Tegen de samenstelling van de lijst kan bezwaar worden ingediend bij de bestuursraad binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De bestuursraad doet uitspraak over het bezwaar binnen vijftien dagen na het indienen van het bezwaar.

De beslissing van de bestuursraad wordt binnen drie dagen na de uitspraak met een aangetekende brief ter kennis gebracht van de bezwaarindiener.

Artikel 160

§ 1. Tegen de beslissing van de bestuursraad kan door de bezwaarindiener binnen acht dagen na de kennisgeving van de beslissing, beroep worden ingesteld bij het erkend representatief orgaan.

Het erkend representatief orgaan geeft voor de verkiezing met een aangetekende brief kennis van de uitspraak aan de bezwaarindiener en aan de bestuursraad.

§ 2. Voor de eerste verkiezing kan tegen de samenstelling van de lijst bezwaar worden ingediend bij het erkend representatief orgaan binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De bepalingen van artikel 159, derde en vierde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de bestuursraad moet worden gelezen als het erkend representatief orgaan.

Artikel 161

De verkiezing van de leden van de bestuursraad wordt gehouden in de loop van de maand mei.

De verkiezing gebeurt bij geheime stemming en bij meerderheid van stemmen.

In geval van staking van stemmen wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald.

Staken de stemmen bij de herstemming, dan wordt het lid bij lottrekking aangewezen.

Artikel 162

Een aangesteld of verkozen lid is van rechtswege ontslagnemend wanneer het de leeftijd van 75 jaar bereikt.

Artikel 163

De bestuursraad kan aan een aftredend lid van de raad dat zijn mandaat gedurende ten minste tien jaar in dezelfde israëlitische gemeente heeft uitgeoefend, de eretitel van zijn mandaat verlenen.

Artikel 164

Bij elke gedeeltelijke vernieuwing van de bestuursraad zoals vastgesteld in artikel 155 verkiest de bestuursraad onder de aangestelde of verkozen leden en bij geheime en afzonderlijke stemmingen, een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Zij worden verkozen met een volstreckte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter, secretaris en penningmeester kunnen niet gecumuleerd worden.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de vereiste meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 165

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van de bestuursraad en met het bewaren van het archief.

Artikel 166

De penningmeester heeft in het bijzonder de volgende taken :

- 1° het innen van de gelden die toekomen aan de israëlitische gemeente en het betalen van de uitgaven ;
- 2° het bijhouden van de boekhouding ;
- 3° het opmaken van een ontwerp van meerjarenplan ;
- 4° het opmaken van een ontwerp van het jaarlijkse budget ;
- 5° het opmaken van de jaarrekeningen en de eindrekening.

Artikel 167

De bestuursraad wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris van de bestuursraad in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De voorzitter en de secretaris, die samen optreden, zijn belast met de uitvoering van de besluiten van de bestuursraad.

De bekendmakingen, de akten en de briefwisseling van de israëlitische gemeente worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 164, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van de bestuursraad en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van de bestuursraad.

Artikel 168

De volgende personen kunnen geen deel uitmaken van de bestuursraad :

- 1° bloed- of aanverwanten tot en met de tweede graad of echtgenoten. Voor de toepassing van deze bepaling wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;
- 2° degenen die personeelslid zijn van de israëlitische gemeente.

Artikel 169

De bestuursraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal.

Artikel 170

De bestuursraad wordt bijeengeroepen door de voorzitter met vermelding van plaats, dag, tijdstip en agenda.

De voorzitter roept de bestuursraad op per brief of per elektronische drager ten minste acht kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Elk lid kan punten aan de agenda toevoegen tot ten minste twee kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Artikel 171

De bestuursraad kan niet geldig beraadslagen als de meerderheid van de zittinghebbende leden niet aanwezig is.

De bestuursraad kan echter, als hij een eerste maal bijeengeroepen is zonder dat het vereiste aantal leden is opgekomen, na een tweede oproeping, ongeacht het aantal aanwezige leden, op geldige wijze beraadslagen en beslissen over de onderwerpen die voor de tweede maal op de agenda voorkomen.

Artikel 172

Het is elk lid van de bestuursraad verboden :

- 1° deel te nemen aan de bespreking van en de stemming over aangelegenheden waarin hij persoonlijk of als vertegenwoordiger betrokken is, of waarbij zijn bloed- of aanverwanten tot en met de vierde graad een persoonlijk en rechtstreeks belang hebben. Dit verbod strekt niet verder dan de bloed- en aanverwanten tot de tweede graad als het gaat om de voordracht van kandidaten en om de individuele rechtspositie van personeelsleden. Voor de toepassing van dit artikel wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;
- 2° als advocaat of notaris tegen betaling te werken voor de israëlitische gemeente ;
- 3° als advocaat of notaris te werken in geschillen ten behoeve van de tegenpartij van de israëlitische gemeente ;
- 4° rechtstreeks of onrechtstreeks deel te nemen aan een overeenkomst, opdracht voor aanneming van werken, leveringen en diensten, verkoop of aankoop voor de israëlitische gemeente. Dit verbod is tevens van toepassing op de handelsvennootschappen waarin het lid van de bestuursraad vennoot, zaakvoerder, beheerder of lasthebber is.

Artikel 173

De vergaderingen van de bestuursraad zijn niet openbaar.

Artikel 174

De besluiten worden bij volstreekte meerderheid van stemmen genomen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.

Artikel 175

De door de secretaris of degene die hem vervangt opgestelde notulen van de vergaderingen vermelden, in chronologische volgorde, alle besproken onderwerpen, alsook het gevolg dat eraan gegeven werd.

De notulen worden, na goedkeuring door de bestuursraad, ondertekend door de voorzitter en de secretaris en worden door de secretaris gebundeld en bewaard.

Artikel 176

De bestuursraad regelt alles wat de israëlitische gemeente aanbelangt, met uitzondering van de gelegenheden die toegewezen zijn aan de voorzitter, aan de voorzitter en de secretaris van de bestuursraad, die samen optreden, of aan de secretaris, of aan de penningmeester of aan het centraal bestuur.

AFDELING 2

Centraal bestuur

Artikel 177

In de gemeenten waar vier of meer gemeenten van de israëlitische eredienst erkend zijn waarvan de synagoge gelegen is op het grondgebied van de gemeente, moet een centraal bestuur worden opgericht. Het centraal bestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

Het centraal bestuur bepaalt zijn zetel.

Artikel 178

Het centraal bestuur bestaat uit :

- 1° twee vertegenwoordigers aangesteld door het erkend representatief orgaan ;
- 2° vier afgevaardigden van de bestuursraden van de israëlitische gemeenten ;
- 3° een expert.

Artikel 179

De afgevaardigden van de bestuursraden van de israëlitische gemeenten worden na elke gedeeltelijke vernieuwing van de bestuursraad gekozen bij geheime en afzonderlijke stemmingen voor een termijn van drie jaar door de vergadering van alle aangestelde of verkozen leden van de bestuursraden van de israëlitische gemeenten in kwestie. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

Om geldig te beraadslagen, moet de meerderheid van de aangestelde of verkozen leden van de bestuursraden van de israëlitische gemeenten in kwestie aanwezig zijn.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

De expert wordt aangesteld door de leden, bedoeld in artikel 178, 1° en 2°.

Artikel 180

Het centraal bestuur verkiest onder de afgevaardigden van de bestuursraden van de israëlitische gemeenten en bij geheime en afzonderlijke stemmingen een voorzitter en onder alle leden een secretaris. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter en secretaris kunnen niet gecumuleerd worden.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 181

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van het centraal bestuur, met het bewaren van het archief, en met de boekhouding van het centraal bestuur.

Artikel 182

Het centraal bestuur wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De akten en de briefwisseling van het centraal bestuur worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 180, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van het centraal bestuur en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van het centraal bestuur.

Artikel 183

De bepalingen van artikelen 168 tot en met 175 zijn van overeenkomstige toepassing op het centraal bestuur.

Artikel 184

§ 1. Het centraal bestuur is bevoegd voor de volgende aangelegenheden :

- 1° het gecoördineerd indienen bij de gemeenteoverheid van een meerjarenplan van de israëlitische gemeenten en de wijzigingen van het plan ;
- 2° het gecoördineerd indienen bij de gemeenteoverheid van het budget van de israëlitische gemeenten en de budgetwijzigingen ;
- 3° het gezamenlijk indienen bij de gemeenteoverheid van de jaarrekeningen van de israëlitische gemeenten ;
- 4° het vaststellen van de bijdrage in de werkingkosten van het centraal bestuur ten laste van de israëlitische gemeenten ;
- 5° het aanwerven van personeel van het centraal bestuur ;
- 6° het verlenen van administratieve en technische ondersteuning bij de werking van de israëlitische gemeenten ;
- 7° de indeplaatsstelling van een in gebreke blijvende israëlitische gemeente voor het indienen van

het meerjarenplan, het budget en de budgetwijzigingen.

§ 2. Als er in een gemeente geen centraal bestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door de bestuursraad ingediend bij de gemeenteverheid.

AFDELING 3

Overleg met de gemeenteoverheid

Artikel 185

§ 1. Op verzoek van het centraal bestuur of, als er geen centraal bestuur werd opgericht, van de bestuursraad of van de gemeenteoverheid en in elk geval ten minste tweemaal per jaar, is er overleg over de aangelegenheden zoals bepaald in artikel 184, tussen een afvaardiging van de bestuursraad of van het centraal bestuur, naar gelang van het geval, en een afvaardiging van het college van burgemeester en schepenen van de gemeente of gemeenten in kwestie.

§ 2. In elk geval vraagt het centraal bestuur, of als er geen centraal bestuur werd opgericht, de bestuursraad, overleg over de meerjarenplannen en budgetten voor die worden ingediend bij de gemeenteoverheid.

AFDELING 4

Andere bepalingen

Artikel 186

De bepalingen van hoofdstukken II, III, IV en V van titel II, zijn van overeenkomstige toepassing op de bestuursraden en de centrale besturen, met dien verstande dat de kerkfabriek en de kerkraad moeten worden gelezen als de israëlitische gemeente en de bestuursraad.

TITEL IV

Bijzondere bepalingen voor de orthodoxe en islamitische erediensten

HOOFDSTUK I

Bijzondere bepalingen voor de orthodoxe
eredienst

AFDELING 1

Kerkfabriekraad

Artikel 187

De Vlaamse regering erkent de parochies en hun gebiedsomschrijving op voorstel van het door de federale overheid erkende representatieve orgaan van de orthodoxe eredienst, verder het erkend representatief orgaan genoemd.

De criteria voor de erkenning zullen worden vastgesteld bij besluit van de Vlaamse regering.

Artikel 188

Per parochie is er een kerkfabriek die bestuurd wordt door een kerkfabriekraad.

De orthodoxe kerkfabriek is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

De zetel van de orthodoxe kerkfabriek wordt bepaald door de kerkfabriekraad.

Artikel 189

De orthodoxe kerkfabriek is belast met de zorg voor de materiële voorwaarden die de uitoefening van de eredienst en het behoud van de waardigheid ervan mogelijk maken.

De orthodoxe kerkfabriek is belast met het onderhoud en de bewaring van de kerk of kerken van de parochie en met het beheer van de goederen en de gelden die eigendom zijn van de orthodoxe kerkfabriek of die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst in de parochie.

Artikel 190

De kerkfabriekraad bestaat uit vijf verkozen leden en de kerkbedienaar of zijn vervanger, die in de pa-

rochie zijn ambt uitoefent, die er van rechtswege deel van uitmaakt.

Artikel 191

De kerkfabriekraad wordt om de drie jaar gedeeltelijk vernieuwd in de loop van de maand april.

Bij de eerste vernieuwing na drie jaar treden er drie leden uit die door het lot worden aangewezen. De twee overige leden treden uit na verloop van zes jaar.

Artikel 192

De uittredende leden worden binnen twee maanden na de datum waarop zij moeten uittreden vervangen door leden die door de kiesgerechtigde leden van de parochie worden verkozen.

De uittredende leden zijn opnieuw verkiesbaar.

Als in de looptijd van zijn mandaat een lid moet vervangen worden, duiden de overige leden van de kerkfabriekraad binnen twee maanden nadat de vacature is ontstaan, een vervanger aan. De vervanger zet het oorspronkelijke mandaat verder.

Als de vervanging niet binnen de daartoe vastgestelde termijn gebeurd is, worden de vervangende leden ambtshalve aangesteld door het erkend representatief orgaan, op voorstel van de kerkbedienaar van de parochie.

Artikel 193

De kiesgerechtigde leden moeten aan de volgende voorwaarden voldoen :

- 1° ingeschreven zijn in het register van de parochie ;
- 2° de volle leeftijd van 18 jaar bereikt hebben op de datum van de verkiezing ;
- 3° ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van de gemeente of van een van de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de parochie.

Artikel 194

Alle kiesgerechtigde leden kunnen tot lid van de kerkfabriekraad verkozen of aangesteld worden.

Artikel 195

De lijst van de kiesgerechtigde leden die zich kandidaat hebben gesteld voor een mandaat moet een maand voor de verkiezing voldoende worden bekendgemaakt.

Tegen de samenstelling van de lijst kan bezwaar worden ingediend bij de kerkfabriekraad binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De kerkfabriekraad doet uitspraak over het bezwaar binnen vijftien dagen na het indienen van het bezwaar.

De beslissing van de kerkfabriekraad wordt binnen drie dagen na de uitspraak met een aangetekende brief ter kennis gebracht van de bezwaarindiener.

Artikel 196

§ 1. Tegen de beslissing van de kerkfabriekraad kan door de bezwaarindiener binnen acht dagen na de kennisgeving van de beslissing beroep worden ingesteld bij het erkend representatief orgaan.

Het erkend representatief orgaan geeft voor de verkiezing met een aangetekende brief kennis van de uitspraak aan de bezwaarindiener en aan de kerkfabriekraad.

§ 2. Voor de eerste verkiezing kan tegen de samenstelling van de lijst bezwaar worden ingediend bij het erkend representatief orgaan binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De bepalingen van artikel 195, derde en vierde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de kerkfabriekraad moet worden gelezen als het erkend representatief orgaan.

Artikel 197

De verkiezing van de leden van de kerkfabriekraad wordt gehouden in de loop van de maand april.

De verkiezing gebeurt bij geheime stemming en bij meerderheid van stemmen.

In geval van staking van stemmen wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald.

Staken de stemmen bij de herstemming, dan wordt het lid bij lottrekking aangewezen.

Artikel 198

Een aangesteld of verkozen lid is van rechtswege ontslagnemend wanneer het de leeftijd van 75 jaar bereikt.

Artikel 199

De kerkfabriekraad kan aan een aftredend lid van de raad dat zijn mandaat gedurende ten minste tien jaar in dezelfde parochie heeft uitgeoefend, de eretitel van zijn mandaat verlenen.

Artikel 200

Bij elke gedeeltelijke vernieuwing van de raad zoals vastgesteld in artikel 191, verkiest de kerkfabriekraad onder de aangestelde of verkozen leden en bij geheime en afzonderlijke stemmingen, een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter, secretaris en penningmeester kunnen niet gecumuleerd worden.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de vereiste meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 201

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van

de kerkfabriekraad en met het bewaren van het archief.

Artikel 202

De penningmeester heeft in het bijzonder de volgende taken :

- 1° het innen van de gelden die toekomen aan de orthodoxe kerkfabriek en het betalen van de uitgaven ;
- 2° het bijhouden van de boekhouding ;
- 3° het opmaken van een ontwerp van meerjarenplan ;
- 4° het opmaken van een ontwerp van het jaarlijkse budget ;
- 5° het opmaken van de jaarrekeningen en de eindrekening.

Artikel 203

De kerkfabriekraad wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris van de kerkfabriekraad in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De voorzitter en de secretaris, die samen optreden, zijn belast met de uitvoering van de besluiten van de kerkfabriekraad.

De bekendmakingen, de akten en de briefwisseling van de orthodoxe kerkfabriek worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 200, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van de kerkfabriekraad en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van de kerkfabriekraad.

Artikel 204

De volgende personen kunnen geen deel uitmaken van de kerkfabriekraad :

1° bloed- of aanverwanten tot en met de tweede graad of echtgenoten. Voor de toepassing van deze bepaling wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;

2° degenen die personeelslid zijn van de orthodoxe kerkfabriek.

Artikel 205

De kerkfabriekraad vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal.

Artikel 206

De kerkfabriekraad wordt bijeengeroepen door de voorzitter met vermelding van plaats, dag, tijdstip en agenda.

De voorzitter roept de kerkfabriekraad op per brief of per elektronische drager ten minste acht kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Elk lid kan punten aan de agenda toevoegen tot ten minste twee kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Artikel 207

De kerkfabriekraad kan niet geldig beraadslagen als de meerderheid van de zittinghebbende leden niet aanwezig is.

De raad kan echter, als hij een eerste maal bijeengeroepen is zonder dat het vereiste aantal leden is opgekomen, na een tweede oproeping, ongeacht het aantal aanwezige leden, op geldige wijze beraadslagen en beslissen over de onderwerpen die voor de tweede maal op de agenda voorkomen.

Artikel 208

Het is elk lid van de kerkfabriekraad verboden :

- 1° deel te nemen aan de bespreking van en de stemming over aangelegenheden waarin hij persoonlijk of als vertegenwoordiger betrokken is, of waarbij zijn bloed- of aanverwanten tot en met de vierde graad een persoonlijk en recht-

streeks belang hebben. Dit verbod strekt niet verder dan de bloed- en aanverwanten tot de tweede graad als het gaat om de voordracht van kandidaten en om de individuele rechtspositie van personeelsleden. Voor de toepassing van dit artikel wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;

2° als advocaat of notaris tegen betaling te werken voor de orthodoxe kerkfabriek ;

3° als advocaat of notaris te werken in geschillen ten behoeve van de tegenpartij van de orthodoxe kerkfabriek ;

4° rechtstreeks of onrechtstreeks deel te nemen aan een overeenkomst, opdracht voor aanneming van werken, leveringen en diensten, verkoop of aankoop voor de orthodoxe kerkfabriek. Dit verbod is tevens van toepassing op de handelsvennootschappen waarin het lid van de kerkfabriekraad vennoot, zaakvoerder, beheerder of lasthebber is.

Artikel 209

De vergaderingen van de kerkfabriekraad zijn niet openbaar.

Artikel 210

De besluiten worden bij volstrekte meerderheid van stemmen genomen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.

Artikel 211

De door de secretaris of degene die hem vervangt opgestelde notulen van de vergaderingen vermelden, in chronologische volgorde, alle besproken onderwerpen, alsook het gevolg dat eraan gegeven werd.

De notulen worden, na goedkeuring door de kerkfabriekraad, ondertekend door de voorzitter en de secretaris en worden door de secretaris gebundeld en bewaard.

Artikel 212

De kerkfabriekraad regelt alles wat de orthodoxe kerkfabriek aanbelangt, met uitzondering van de aangelegenheden die toegewezen zijn aan de voorzitter, aan de voorzitter en de secretaris van de kerkfabriekraad, die samen optreden, of aan de secretaris, of aan de penningmeester of aan het centraal kerkbestuur.

AFDELING 2

Centraal kerkbestuur

Artikel 213

In de provincies waar vier of meer parochies van de orthodoxe eredienst waarvan de hoofdkerk gelegen is op het grondgebied van de provincie erkend zijn, moet een centraal kerkbestuur worden opgericht. Het centraal kerkbestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

Het centraal kerkbestuur bepaalt zijn zetel.

Artikel 214

Het centraal kerkbestuur bestaat uit de volgende personen :

1° een vertegenwoordiger aangesteld door het erkend representatief orgaan ;

2° drie afgevaardigden van de kerkfabriekraden van de orthodoxe kerkfabrieken ;

3° een expert.

Artikel 215

De afgevaardigden van de kerkfabriekraden van de orthodoxe kerkfabrieken worden na elke gedeeltelijke vernieuwing gekozen bij geheime en afzonderlijke stemmingen voor een termijn van drie jaar door de vergadering van alle aangestelde of verkozen leden van de kerkfabriekraden van de orthodoxe kerkfabrieken in kwestie. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

Om geldig te beraadslagen, moet de meerderheid van de aangestelde of verkozen leden van de kerkfabriekraden van de orthodoxe kerkfabrieken in kwestie aanwezig zijn.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

De expert wordt aangesteld door de leden, bedoeld in artikel 214, 1° en 2°.

Artikel 216

Het centraal kerkbestuur verkiest onder de afgevaardigden van de kerkfabriekraden van de orthodoxe kerkfabrieken en bij geheime en afzonderlijke stemmingen een voorzitter en onder alle leden een secretaris. Zij worden verkozen met een volgestrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter en secretaris kunnen niet gecumuleerd worden.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 217

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van het centraal kerkbestuur, met het bewaren van het archief, en met de boekhouding van het centraal kerkbestuur.

Artikel 218

Het centraal kerkbestuur wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De akten en de briefwisseling van het centraal kerkbestuur worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 216, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van het centraal kerkbestuur en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van het centraal kerkbestuur.

Artikel 219

De bepalingen van artikelen 204 tot en met 211 zijn van overeenkomstige toepassing op het centraal kerkbestuur.

Artikel 220

§ 1. Het centraal kerkbestuur is bevoegd voor de volgende aangelegenheden :

- 1° het gecoördineerd indienen bij de provincieoverheid van een meerjarenplan van de orthodoxe kerkfabrieken en de wijzigingen van het plan ;
- 2° het gecoördineerd indienen bij de provincieoverheid van het budget van de orthodoxe kerkfabrieken en de budgetwijzigingen ;
- 3° het gezamenlijk indienen bij de provincieoverheid van de jaarrekeningen van de orthodoxe kerkfabrieken ;
- 4° het vaststellen van de bijdrage in de werkingkosten van het centraal kerkbestuur ten laste van de orthodoxe kerkfabrieken ;
- 5° het aanwerven van personeel van het centraal kerkbestuur ;
- 6° het verlenen van administratieve en technische ondersteuning bij de werking van de orthodoxe kerkfabrieken ;

7° de indeplaatsstelling van een in gebreke blijvende orthodoxe kerkfabriek voor het indienen van het meerjarenplan, het budget en de budgetwijzigingen.

§ 2. Als er in een provincie geen centraal kerkbestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door de kerkfabriekraad ingediend bij de provincieoverheid.

AFDELING 3

Overleg met de provincieoverheid

Artikel 221

§ 1. Op verzoek van het centraal kerkbestuur of, als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, van de kerkfabriekraad of van de provincieoverheid en in elk geval ten minste tweemaal per jaar, is er overleg over de aangelegenheden zoals bepaald in artikel 220, tussen een afvaardiging van de kerkfabriekraad of van het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, en een afvaardiging van de bestendige deputatie van de provincie of provincies in kwestie.

§ 2. In elk geval vraagt het centraal kerkbestuur, of als er geen centraal kerkbestuur werd opgericht, de kerkfabriekraad, overleg over de meerjarenplannen en budgetten voor die worden ingediend bij de provincieoverheid.

AFDELING 4

Administratief toezicht

ONDERAFDELING 1

Algemeen administratief toezicht

Artikel 222

Een afschrift van de notulen van de vergaderingen van de kerkfabriekraad en van het centraal kerkbestuur wordt binnen een termijn van twintig dagen, die ingaat op de dag na de vergadering, gelijktijdig aan de provinciegouverneur, de provincie-

overheid en het erkend representatief orgaan verstuurd.

Artikel 223

§ 1. De bestendige deputatie kan, bij een gemotiveerd besluit, de uitvoering schorsen van een besluit waarbij de kerkfabriekraad of het centraal kerkbestuur het provinciaal belang en, inzonderheid, de financiële belangen van de provincie schaadt.

Het schorsingsbesluit moet aan de kerkfabriekraad en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provincieoverheid zijn ingekomen.

Van de schorsing wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het schorsingsbesluit wordt door de bestendige deputatie dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur en het erkend representatief orgaan.

Het regelmatig geschorste besluit kan worden ingetrokken.

De kerkfabriekraad of het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, kan het geschorste besluit gemotiveerd handhaven binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het versturen van het schorsingsbesluit. In dit geval wordt het handhavingsbesluit, op straffe van nietigheid van het geschorste besluit, uiterlijk op de laatste dag van die termijn naar de Vlaamse regering gestuurd met een afschrift aan de bestendige deputatie, de provinciegouverneur en het erkend representatief orgaan.

§ 2. De provinciegouverneur kan, bij een gemotiveerd besluit, de uitvoering schorsen van een besluit waarbij de kerkfabriekraad of het centraal kerkbestuur de wet schendt of het algemeen belang schaadt.

Het schorsingsbesluit moet aan de kerkfabriekraad en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provinciegouverneur zijn ingekomen.

Van de schorsing wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het schorsingsbesluit wordt door de provinciegouverneur dadelijk kennisgegeven aan de provincieoverheid en het erkend representatief orgaan.

Het regelmatig geschorste besluit kan worden ingetrokken.

De kerkfabriekraad of het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, kan het geschorste besluit gemotiveerd handhaven binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het versturen van het schorsingsbesluit. In dit geval wordt het handhavingsbesluit, op straffe van nietigheid van het geschorste besluit, uiterlijk op de laatste dag van die termijn naar de Vlaamse regering gestuurd met een afschrift aan de bestendige deputatie, de provinciegouverneur en het erkend representatief orgaan.

Artikel 224

De Vlaamse regering kan, bij een gemotiveerd besluit, het besluit vernietigen van de kerkfabriekraad of het centraal kerkbestuur op de gronden, bepaald in artikel 223.

Het vernietigingsbesluit moet aan de kerkfabriekraad en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provinciegouverneur zijn ingekomen of, in voorkomend geval, binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat het handhavingsbesluit bij de Vlaamse regering is ingekomen.

Van de vernietiging wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het vernietigingsbesluit wordt door de Vlaamse regering dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur, de provincieoverheid en het erkend representatief orgaan.

Na het verstrijken van de termijn, bepaald in het tweede lid, is de schorsing ambtshalve opgeheven.

Artikel 225

De termijn waarbinnen de overheden, genoemd in artikelen 223 en 224, een besluit van de kerkfabriekraad of van het centraal kerkbestuur kunnen schorsen of vernietigen, wordt gestuit door de verzending van een aangetekende brief waarbij de

toezichthoudende overheid het dossier betreffende een bepaald besluit bij de orthodoxe kerkfabriek of het centraal kerkbestuur opvraagt of aanvullende inlichtingen inwint. De aangetekende verzending van een ingediende klacht aan een toezichthoudende overheid stuit eveneens de termijn.

De dag na de ontvangst van het dossier of van de aanvullende inlichtingen vangt een nieuwe termijn van dertig dagen aan.

Artikel 226

§ 1. Een door de toezichthoudende overheid opgevraagd besluit van een kerkfabriekraad of een centraal kerkbestuur is niet langer vatbaar voor schorsing of vernietiging door de overheden, bedoeld in artikelen 222 en 223, na het verstrijken van een termijn van dertig dagen, waarbinnen de toezichthoudende overheid haar besluit naar de orthodoxe kerkfabriek of het centraal kerkbestuur moet versturen, die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst hetzij van het dossier dat met een aangetekende zending is opgestuurd of tegen ontvangstbewijs is afgegeven, hetzij van de aanvullende inlichtingen, bedoeld in artikel 224.

§ 2. De goedkeuring van de rekening houdt in elk geval in dat de beslissingen van de kerkfabriekraad en van het centraal kerkbestuur, die genomen worden in de loop van het jaar waarop de rekening betrekking heeft en die niet werden opgevraagd, noch geschorst of vernietigd werden, niet langer vatbaar zijn voor schorsing en vernietiging.

Artikel 227

§ 1. De besluiten, getroffen door de voorzitter en de secretaris van de kerkfabriekraad, die samen optreden, met toepassing van artikelen 39 en 40, kunnen door de bestendige deputatie, respectievelijk de provinciegouverneur, in hun uitvoering worden geschorst op de gronden, bepaald in artikel 223.

Het schorsingsbesluit moet aan de orthodoxe kerkfabriek en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst van het door de toezichthoudende overheid opgevraagde dossier.

De bepalingen van artikel 223, § 1, vierde tot en met zesde lid, en van artikel 223, § 2, vierde tot en

met zesde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de voorzitter en secretaris van de kerkfabriekraad, die samen optreden, een geschorst besluit gemotiveerd kunnen handhaven.

§ 2. De besluiten, getroffen door de voorzitter en de secretaris van de kerkfabriekraad, die samen optreden, met toepassing van artikelen 39 en 40, kunnen door de Vlaamse regering worden vernietigd op de gronden, bepaald in artikel 224. Het vernietigingsbesluit moet aan de orthodoxe kerkfabriek en het centraal kerkbestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst van het opgevraagde dossier of, in voorkomend geval, binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat het handhavingsbesluit bij de Vlaamse regering is ingekomen.

Van het vernietigingsbesluit wordt dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur, de provincieoverheid en het erkend representatief orgaan.

Na het verstrijken van de termijn, bepaald in § 2, tweede lid, is de schorsing ambtshalve opgeheven.

§ 3. De goedkeuring van de rekening houdt in elk geval in dat de beslissingen van de voorzitter en de secretaris, gezamenlijk optredend, die genomen werden in de loop van het jaar waarop de rekening betrekking heeft en die niet werden opgevraagd, noch geschorst of vernietigd werden, niet langer vatbaar zijn voor schorsing of vernietiging.

ONDERAFDELING 2

Dwangtoezicht

Artikel 228

Na een waarschuwing die blijkt uit de briefwisseling, kan de provinciegouverneur een of meer commissarissen gelasten zich ter plaatse te begeven, op de persoonlijke kosten van de leden van de kerkfabriekraad of de leden van het centraal kerkbestuur, naar gelang van het geval, die verzuimd hebben aan de waarschuwingen gevolg te geven, om de gevraagde inlichtingen of opmerkingen in te zamelen of de maatregelen ten uitvoer te brengen die zijn voorgeschreven bij de wetten, decreten, algemene reglementen en besluiten van de staat, de gemeenschap, het gewest, de provinciale of gemeentelijke instellingen.

Van het sturen van een of meer commissarissen wordt door de provinciegouverneur onmiddellijk kennisgegeven aan het erkend representatief orgaan en aan de bestendige deputatie van de provincie in kwestie.

AFDELING 5

Andere bepalingen

Artikel 229

De bepalingen van hoofdstukken II, III en V van titel II zijn van overeenkomstige toepassing op de orthodoxe kerkfabrieken en de centrale kerkbesturen, met dien verstande dat :

- 1° de kerkfabriek, respectievelijk de kerkraad moeten worden gelezen als de orthodoxe kerkfabriek, respectievelijk de kerkfabriekraad ;
- 2° de gemeente, de gemeenteoverheid, de gemeenteraad, het college van burgemeester en schepenen en de gemeentelijke bijdrage moeten worden gelezen als de provincie, de provincieoverheid, de provincieraad, de bestendige deputatie en de provinciale bijdrage.

HOOFDSTUK II

Bijzondere bepalingen voor de islamitische eredienst

AFDELING 1

Comité

Artikel 230

De Vlaamse regering erkent de islamitische gemeenschappen en hun gebiedsomschrijving op voorstel van het door de federale overheid erkende representatief orgaan van de islamitische eredienst, verder het erkend representatief orgaan genoemd.

De criteria voor de erkenning zullen worden vastgesteld bij besluit van de Vlaamse regering.

Artikel 231

De islamitische gemeenschap is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid die bestuurd wordt door een comité.

De zetel van de islamitische gemeenschap wordt bepaald door het comité.

Artikel 232

De islamitische gemeenschap is belast met de zorg voor de materiële voorwaarden die de uitoefening van de eredienst en het behoud van de waardigheid ervan mogelijk maken.

De islamitische gemeenschap is belast met het onderhoud en de bewaring van de moskee of moskeeën van de islamitische gemeenschap en met het beheer van de goederen en de gelden die eigendom zijn van de islamitische gemeenschap of die bestemd zijn voor de uitoefening van de eredienst in de islamitische gemeenschap.

Artikel 233

Het comité bestaat uit vijf verkozen leden en de eerste imam of zijn vervanger, die in de islamitische gemeenschap zijn ambt uitoefent, die er van rechtswege deel van uitmaakt.

Artikel 234

Het comité wordt om de drie jaar gedeeltelijk vernieuwd in de loop van de maand april.

Bij de eerste vernieuwing na drie jaar treden er drie leden uit die door het lot worden aangewezen. De twee overige leden treden uit na verloop van zes jaar.

Artikel 235

De uittredende leden worden binnen twee maanden na de datum waarop zij moeten uittreden vervangen door leden die door de kiesgerechtigde leden van de islamitische gemeenschap worden verkozen.

De uittredende leden zijn opnieuw verkiesbaar.

Als in de looptijd van zijn mandaat een lid moet vervangen worden, duiden de overige leden van het comité binnen twee maanden nadat de vacature is ontstaan, een vervanger aan. De vervanger zet het oorspronkelijke mandaat voort.

Als de vervanging niet binnen de daartoe vastgestelde termijn gebeurd is, worden de vervangende leden ambtshalve aangesteld door het erkend representatief orgaan, op voorstel van de voorzitter van het comité.

Artikel 236

De kiesgerechtigde leden moeten aan de volgende voorwaarden voldoen :

- 1° ingeschreven zijn in het register van de islamitische gemeenschap ;
- 2° de volle leeftijd van 18 jaar bereikt hebben op de datum van de verkiezing ;
- 3° ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van de gemeente of van een van de gemeenten van de gebiedsomschrijving van de islamitische gemeenschap.

Artikel 237

Alle kiesgerechtigde leden kunnen tot lid van het comité verkozen of aangesteld worden.

Artikel 238

De lijst van de kiesgerechtigde leden die zich kandidaat hebben gesteld voor een mandaat moet een maand voor de verkiezing voldoende worden bekendgemaakt.

Tegen de samenstelling van de lijst kan bezwaar worden ingediend bij het comité binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

Het comité doet uitspraak over het bezwaar binnen vijftien dagen na het indienen van het bezwaar.

De beslissing van het comité wordt binnen drie dagen na de uitspraak met een aangetekende brief ter kennis gebracht van de bezwaarindiener.

Artikel 239

§ 1. Tegen de beslissing van het comité kan door de bezwaarindiener binnen acht dagen na de kennisgeving van de beslissing, beroep worden ingesteld bij het erkend representatief orgaan.

Het erkend representatief orgaan geeft voor de verkiezing per aangetekende brief kennis van de uitspraak aan de bezwaarindiener en aan het comité.

§ 2. Voor de eerste verkiezing kan tegen de samenstelling van de lijst bezwaar worden ingediend bij het erkend representatief orgaan binnen vijftien dagen na de dag van de bekendmaking.

De bepalingen van artikel 238, derde en vierde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat het comité moet worden gelezen als het erkend representatief orgaan.

Artikel 240

De verkiezing van de leden van het comité wordt gehouden in de loop van de maand april.

De verkiezing gebeurt bij geheime stemming en bij meerderheid van stemmen.

In geval van staking van stemmen wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald.

Staken de stemmen bij de herstemming, dan wordt het lid bij lottrekking aangewezen.

Artikel 241

Een aangesteld of verkozen lid is van rechtswege ontslagnemend wanneer het de leeftijd van 75 jaar bereikt.

Artikel 242

Het comité kan aan een aftredend lid van het comité dat zijn mandaat gedurende ten minste tien jaar in dezelfde islamitische gemeenschap heeft uitgeoefend, de eretitel van zijn mandaat verlenen.

Artikel 243

Bij elke gedeeltelijke vernieuwing van het comité zoals vastgesteld in artikel 224, verkiest het comité onder de aangestelde of verkozen leden en bij geheime en afzonderlijke stemmingen, een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter, secretaris en penningmeester kunnen niet gecumuleerd worden.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de vereiste meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 244

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van het comité en met het bewaren van het archief.

Artikel 245

De penningmeester heeft in het bijzonder de volgende taken :

- 1° het innen van de gelden die toekomen aan de islamitische gemeenschap en het betalen van de uitgaven ;
- 2° het bijhouden van de boekhouding ;
- 3° het opmaken van een ontwerp van meerjarenplan ;

4° het opmaken van een ontwerp van het jaarlijkse budget ;

5° het opmaken van de jaarrekeningen en de eind-rekening.

Artikel 246

Het comité wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris van het comité in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De voorzitter en de secretaris, die samen optreden, zijn belast met de uitvoering van de besluiten van het comité.

De bekendmakingen, de akten en de briefwisseling van de islamitische gemeenschap worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 243, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van het comité en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van het comité.

Artikel 247

De volgende personen kunnen geen deel uitmaken van het comité :

1° bloed- of aanverwanten tot en met de tweede graad of echtgenoten. Voor de toepassing van deze bepaling wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;

2° degenen die personeelslid zijn van de islamitische gemeenschap.

Artikel 248

Het comité vergadert zo dikwijls als de zaken die tot zijn bevoegdheid behoren, het vereisen en ten minste eenmaal per kwartaal.

Artikel 249

Het comité wordt bijeengeroepen door de voorzitter met vermelding van plaats, dag, tijdstip en agenda.

De voorzitter roept het comité op per brief of per elektronische drager ten minste acht kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Elk lid kan punten aan de agenda toevoegen tot ten minste twee kalenderdagen voor de dag van de vergadering.

Artikel 250

Het comité kan niet geldig beraadslagen als de meerderheid van de zittinghebbende leden niet aanwezig is.

Het comité kan echter, als het een eerste maal bijeengeroepen is zonder dat het vereiste aantal leden is opgekomen, na een tweede oproeping, ongeacht het aantal aanwezige leden, op geldige wijze beraadslagen en beslissen over de onderwerpen die voor de tweede maal op de agenda voorkomen.

Artikel 251

Het is elk lid van het comité verboden :

1° deel te nemen aan de bespreking van en de stemming over aangelegenheden waarin hij persoonlijk of als vertegenwoordiger betrokken is, of waarbij zijn bloed- of aanverwanten tot en met de vierde graad een persoonlijk en rechtstreeks belang hebben. Dit verbod strekt niet verder dan de bloed- en aanverwanten tot de tweede graad als het gaat om de voordracht van kandidaten en om de individuele rechtspositie van personeelsleden. Voor de toepassing van dit artikel wordt de wettelijke samenwoning gelijkgesteld met aanverwantschap ;

2° als advocaat of notaris tegen betaling te werken voor de islamitische gemeenschap ;

3° als advocaat of notaris te werken in geschillen ten behoeve van de tegenpartij van de islamitische gemeenschap ;

4° rechtstreeks of onrechtstreeks deel te nemen aan een overeenkomst, opdracht voor aanne-

ming van werken, leveringen en diensten, verkoop of aankoop voor de islamitische gemeenschap. Dit verbod is tevens van toepassing op de handelsvennootschappen waarin het lid van het comité vennoot, zaakvoerder, beheerder of lasthebber is.

Artikel 252

De vergaderingen van het comité zijn niet openbaar.

Artikel 253

De besluiten worden bij volstrekte meerderheid van stemmen genomen ; bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.

Artikel 254

De door de secretaris of degene die hem vervangt opgestelde notulen van de vergaderingen vermelden, in chronologische volgorde, alle besproken onderwerpen, alsook het gevolg dat eraan gegeven werd.

De notulen worden, na goedkeuring door het comité, ondertekend door de voorzitter en de secretaris en worden door de secretaris gebundeld en bewaard.

Artikel 255

Het comité regelt alles wat de islamitische gemeenschap aanbelangt, met uitzondering van de aangelegenheden die toegewezen zijn aan de voorzitter, aan de voorzitter en de secretaris van het comité, die samen optreden, of aan de secretaris, of aan de penningmeester of aan het centraal bestuur.

AFDELING 2

Centraal bestuur

Artikel 256

In de provincies waar vier of meer gemeenschappen van de islamitische eredienst waarvan de moskee gelegen is op het grondgebied van de provincie erkend zijn, moet een centraal bestuur worden opgericht. Het centraal bestuur is een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid.

Het centraal bestuur bepaalt zijn zetel.

Artikel 257

Het centraal bestuur bestaat uit de volgende personen :

1° twee vertegenwoordigers aangesteld door het erkend representatief orgaan ;

2° a) vier afgevaardigden van de comités van de islamitische gemeenschappen voor de groep tot vijf islamitische gemeenschappen ;

b) één extra afgevaardigde van de comités van de islamitische gemeenschappen voor de groep van zes tot tien islamitische gemeenschappen ;

c) één extra afgevaardigde van de comités van de islamitische gemeenschappen voor de groep van elf tot vijftien islamitische gemeenschappen ;

d) en zo verder per groep van vijf islamitische gemeenschappen ;

3° een expert.

Artikel 258

De afgevaardigden van de comités van de islamitische gemeenschappen worden na elke gedeeltelijke vernieuwing gekozen bij geheime en afzonderlijke stemmingen voor een termijn van drie jaar door de vergadering van alle aangestelde of verkozen leden van de comités van de islamitische gemeenschappen in kwestie. Zij worden verkozen met een volstrekte meerderheid van stemmen.

Om geldig te beraadslagen, moet de meerderheid van de aangestelde of verkozen leden van de comités van de islamitische gemeenschappen in kwestie aanwezig zijn.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

De expert wordt aangesteld door de leden, bedoeld in artikel 256, 1° en 2°.

Artikel 259

Het centraal bestuur verkiest onder de afgevaardigden van de comités van de islamitische gemeenschappen en bij afzonderlijke stemmingen een voorzitter en onder alle leden een secretaris. Zij worden verkozen met een volstreekte meerderheid van stemmen.

De mandaten van voorzitter en secretaris kunnen niet gecumuleerd worden.

Als er voor het vacante mandaat slechts één kandidaat is, verloopt de stemming in één stembeurt. Als er voor een mandaat verschillende kandidaten zijn en na de stemming geen kandidaat de meerderheid heeft verkregen, dan wordt er opnieuw gestemd op een van de twee kandidaten die de meeste stemmen hebben behaald. Staken de stemmen bij de herstemming, dan is het jongste lid in leeftijd verkozen.

Artikel 260

De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen, met het bewaren van het archief, en met de boekhouding van het centraal bestuur.

Artikel 261

Het centraal bestuur wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen.

De akten en de briefwisseling van het centraal bestuur worden ondertekend door de voorzitter en medeondertekend door de secretaris.

Onverminderd artikel 258, tweede lid, wordt de voorzitter die verhinderd is, vervangen door het oudste lid in leeftijd van het centraal bestuur en wordt de secretaris die verhinderd is, vervangen door het jongste lid in leeftijd van het centraal bestuur.

Artikel 262

De bepalingen van artikelen 246 tot en met 253 zijn van overeenkomstige toepassing op het centraal bestuur.

Artikel 263

§ 1. Het centraal bestuur is bevoegd voor de volgende aangelegenheden :

- 1° het gecoördineerd indienen bij de provincieoverheid van een meerjarenplan van de islamitische gemeenschappen en de wijzigingen van het plan ;
- 2° het gecoördineerd indienen bij de provincieoverheid van het budget van de islamitische gemeenschappen en de budgetwijzigingen ;
- 3° het gezamenlijk indienen bij de provincieoverheid van de jaarrekeningen van de islamitische gemeenschappen ;
- 4° het vaststellen van de bijdrage in de werkingskosten van het centraal bestuur ten laste van de islamitische gemeenschappen ;
- 5° het aanwerven van personeel van het centraal bestuur ;
- 6° het verlenen van administratieve en technische ondersteuning bij de werking van de islamitische gemeenschappen ;
- 7° de indeplaatsstelling van een in gebreke blijvende islamitische gemeenschap voor het indienen van het meerjarenplan, het budget en de budgetwijzigingen.

§ 2. Als er in een provincie geen centraal bestuur wordt opgericht, worden het meerjarenplan, het budget, de budgetwijzigingen en de jaarrekening door het comité ingediend bij de provincieoverheid.

AFDELING 3

Overleg met de provincieoverheid

Artikel 264

Op verzoek van het centraal bestuur of, als er geen centraal bestuur werd opgericht, van het comité of van de provincieoverheid en in elk geval ten minste tweemaal per jaar, is er overleg over de aangelegenheden zoals bepaald in artikel 263, tussen een afvaardiging van het comité of van het centraal bestuur, naar gelang van het geval, en een afvaardiging van de bestendige deputatie van de provincie of provincies in kwestie.

In elk geval vraagt het centraal bestuur of, als er geen centraal bestuur werd opgericht, het comité, overleg over de meerjarenplannen en budgetten, voor die worden ingediend bij de provincieoverheid.

AFDELING 4

Administratief toezicht

ONDERAFDELING 1

Algemeen administratief toezicht

Artikel 265

Een afschrift van de notulen van de vergaderingen van het comité en van het centraal bestuur wordt binnen een termijn van twintig dagen, die ingaat op de dag na de vergadering, gelijktijdig aan de provinciegouverneur, de provincieoverheid en het erkend representatief orgaan verstuurd.

Artikel 266

§ 1. De bestendige deputatie kan, bij een gemotiveerd besluit, de uitvoering schorsen van een besluit waarbij het comité of het centraal bestuur het provinciaal belang en, inzonderheid, de financiële belangen van de provincie schaadt.

Het schorsingsbesluit moet aan het comité en het centraal bestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat

de notulen bij de provincieoverheid zijn ingekomen.

Van de schorsing wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het schorsingsbesluit wordt door de bestendige deputatie dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur en het erkend representatief orgaan.

Het regelmatig geschorste besluit kan worden ingetrokken.

Het comité of het centraal bestuur, naar gelang van het geval, kan het geschorste besluit gemotiveerd handhaven binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het versturen van het schorsingsbesluit. In dit geval wordt het handhavingsbesluit, op straffe van nietigheid van het geschorste besluit, uiterlijk op de laatste dag van die termijn naar de Vlaamse regering gestuurd met een afschrift aan de bestendige deputatie, de provinciegouverneur en het erkend representatief orgaan.

§ 2. De provinciegouverneur kan, bij een gemotiveerd besluit, de uitvoering schorsen van een besluit waarbij het comité of het centraal bestuur de wet schendt of het algemeen belang schaadt.

Het schorsingsbesluit moet aan het comité en het centraal bestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provinciegouverneur zijn ingekomen.

Van de schorsing wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het schorsingsbesluit wordt door de provinciegouverneur dadelijk kennisgegeven aan de provincieoverheid en het erkend representatief orgaan.

Het regelmatig geschorste besluit kan worden ingetrokken.

Het comité of het centraal bestuur, naar gelang van het geval, kan het geschorste besluit gemotiveerd handhaven binnen een termijn van honderd dagen die ingaat op de dag na het versturen van het schorsingsbesluit. In dit geval wordt het handhavingsbesluit, op straffe van nietigheid van het geschorste besluit, uiterlijk op de laatste dag van die termijn naar de Vlaamse regering gestuurd met een afschrift aan de bestendige deputatie, de provinciegouverneur en het erkend representatief orgaan.

Artikel 267

De Vlaamse regering kan, bij een gemotiveerd besluit, het besluit vernietigen van het comité of het centraal bestuur op de gronden, bepaald in artikel 266.

Het vernietigingsbesluit moet aan het comité en het centraal bestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat de notulen bij de provinciegouverneur zijn ingekomen of, in voorkomend geval, binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat het handhavingsbesluit bij de Vlaamse regering is ingekomen.

Van de vernietiging wordt in de notulen melding gemaakt in de rand van het desbetreffende besluit.

Van het vernietigingsbesluit wordt door de Vlaamse regering dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur, de provincieoverheid en het erkend representatief orgaan.

Na het verstrijken van de termijn, bepaald in het tweede lid, is de schorsing ambtshalve opgeheven.

Artikel 268

De termijn waarbinnen de overheden, genoemd in artikelen 266 en 267, een besluit van het comité of van het centraal bestuur kunnen schorsen of vernietigen, wordt gestuit door de verzending van een aangetekende brief waarbij de toezichthoudende overheid het dossier betreffende dit besluit bij het comité of het centraal bestuur opvraagt of aanvullende inlichtingen inwint. De aangetekende verzending van een ingediende klacht aan een toezichthoudende overheid stuit eveneens de termijn.

De dag na de ontvangst van het dossier of van de aanvullende inlichtingen vangt een nieuwe termijn van dertig dagen aan.

Artikel 269

Een door de toezichthoudende overheid opgevraagd besluit van een comité of een centraal bestuur is niet langer vatbaar voor schorsing of vernietiging door de overheden, genoemd in artikelen 266 en 267, na het verstrijken van een termijn van dertig dagen, waarbinnen de toezichthoudende overheid haar besluit naar het comité of het cen-

traal bestuur moet versturen, die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst hetzij van het dossier dat met een aangetekende zending is opgestuurd of tegen ontvangstbewijs is afgegeven, hetzij van de in artikel 268 bedoelde aanvullende inlichtingen.

De goedkeuring van de rekening houdt in elk geval in dat de beslissingen van het comité en van het centraal bestuur, die genomen worden in de loop van het jaar waarop de rekening betrekking heeft en die niet werden opgevraagd, noch geschorst of vernietigd werden, niet langer vatbaar zijn voor schorsing en vernietiging.

Artikel 270

§ 1. De besluiten, getroffen door de voorzitter en de secretaris van het comité, die samen optreden, met toepassing van artikelen 39 en 40, kunnen door de bestendige deputatie respectievelijk de provinciegouverneur, in hun uitvoering worden geschorst op de gronden, bepaald in artikel 266.

Het schorsingsbesluit moet aan het comité en het centraal bestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst van het door de toezichthoudende overheid opgevraagde dossier.

De bepalingen van artikel 266, § 1, vierde tot en met zesde lid, en van artikel 266, § 2, vierde tot en met zesde lid, zijn van overeenkomstige toepassing met dien verstande dat de voorzitter en secretaris van het comité, die samen optreden, een geschorst besluit gemotiveerd kunnen handhaven.

§ 2. De besluiten, getroffen door de voorzitter en de secretaris van het comité, die samen optreden, met toepassing van artikelen 39 en 40, kunnen door de Vlaamse regering worden vernietigd op de gronden, bepaald in artikel 267.

Het vernietigingsbesluit moet aan het comité en het centraal bestuur worden verstuurd binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag die volgt op de ontvangst van het opgevraagde dossier of, in voorkomend geval, binnen een termijn van dertig dagen die ingaat op de dag nadat het handhavingsbesluit bij de Vlaamse regering is ingekomen.

Van het vernietigingsbesluit wordt dadelijk kennisgegeven aan de provinciegouverneur, de provincieoverheid en het erkend representatief orgaan.

Na het verstrijken van de termijn, bepaald in het tweede lid, is de schorsing ambtshalve opgeheven.

§ 3. De goedkeuring van de rekening houdt in elk geval in dat de beslissingen van de voorzitter en de secretaris, gezamenlijk optredend, die genomen werden in de loop van het jaar waarop de rekening betrekking heeft en die niet werden opgevraagd, noch geschorst of vernietigd werden, niet langer vatbaar zijn voor schorsing of vernietiging.

ONDERAFDELING 2

Dwangtoezicht

Artikel 271

Na een waarschuwing die uit de briefwisseling blijkt, kan de provinciegouverneur een of meer commissarissen gelasten zich ter plaatse te begeven, op de persoonlijke kosten van de leden van het comité of de leden van het centraal bestuur, naar gelang van het geval, die verzuimd hebben aan de waarschuwingen gevolg te geven, om de gevraagde inlichtingen of opmerkingen in te zamelen of de maatregelen ten uitvoer te brengen die zijn voorgeschreven bij de wetten, decreten, algemene reglementen en besluiten van de staat, de gemeenschap, het gewest, de provinciale of gemeentelijke instellingen.

Van het sturen van een of meer commissarissen wordt door de provinciegouverneur onmiddellijk kennisgegeven aan het erkend representatief orgaan en aan de bestendige deputatie van de provincie in kwestie.

AFDELING 5

Andere bepalingen

Artikel 272

De bepalingen van hoofdstukken II, III en V van titel II zijn van overeenkomstige toepassing op de comités en de centrale besturen, met dien verstande dat :

- 1° de kerkfabriek respectievelijk de kerkraad moeten worden gelezen als de islamitische gemeenschap respectievelijk het comité ;

- 2° de gemeente, de gemeenteoverheid, de gemeenteraad, het college van burgemeester en schepenen en de gemeentelijke bijdrage moeten worden gelezen als de provincie, de provincieoverheid, de provincieraad, de bestendige deputatie en de provinciale bijdrage.

TITEL V

Slotbepalingen

Artikel 273

Alle erkenningen en hun gebiedsomschrijvingen die bestaan op de datum van inwerkingtreding van dit decreet, worden behouden.

Artikel 274

De kerkfabrieken die met toepassing van artikel 15 van de wet van 4 maart 1870 op het tijdelijke van de eredienst, vervallen zijn verklaard, kunnen op hun verzoek van het verval ontheven worden bij het besluit van de Vlaamse regering.

Artikel 275

De volgende regelingen worden opgeheven voor de aangelegenheden die geregeld worden door dit decreet :

- 1° wet van 18 germinal jaar X "relative à l'organisation des cultes" ;
- 2° keizerlijk decreet van 30 december 1809 op de kerkbesturen ;
- 3° décret du 6 novembre 1813 sur la conservation et administration des biens que possède le clergé dans plusieurs parties de l'empire ;
- 4° koninklijk besluit van 16 augustus 1824 houdende dat de kerkbesturen en kerkelijke administraties geen beschikkingen kunnen nemen omtrent ontwerpen, waarvan de bezorging hen niet uitdrukkelijk bij de bestaande wetten, reglementen of verordeningen is opgedragen ;

- 5° koninklijk besluit van 12 maart 1849 "over de herinrigting en de gedeeltelyke vernieuwing der kerkfabryken" ;
- 6° wet van 4 maart 1870 op het tijdelijke der erediensten, gewijzigd bij de wetten van 17 april 1885, 18 juli 1991 en 10 maart 1999 en bij het koninklijk besluit van 20 juli ;
- 7° koninklijk besluit van 7 februari 1876 houdende inrichting der bestuursraden bij de protestantse kerken ;
- 8° koninklijk besluit van 7 februari 1876 houdende inrichting der bestuursraden bij de synagogen ;
- 9° besluit van de regent van 28 december 1944 waarbij aan de minister van Justitie opdracht wordt gegeven om tot de uitvoering van werken aan de kerken machtiging te verlenen ;
- 10° koninklijk besluit van 3 mei 1978 tot inrichting van de comités belast met het beheer van de temporalien van de erkende islamitische gemeenschappen, gewijzigd bij het koninklijk besluit van 10 april 1995 ;
- 11° koninklijk besluit van 15 maart 1988 tot organisatie van de raden van de kerkfabrieken van de orthodoxe eredienst ;
- 12° de koninklijke besluiten houdende goedkeuring van de bisschoppelijke verordeningen tot inrichting van de kathedrale kerken.

ring te bepalen datum en uiterlijk op 1 januari 2007.

Artikel 276

Voor de anglicaanse eredienst, parochies Ieper en Tervuren, blijven, voor wat de samenstelling van de beheerraad betreft, de koninklijke besluiten van respectievelijk 25 mei 1928 en van 7 januari 1998 van toepassing.

Artikel 277

Dit decreet treedt in werking op 1 maart 2005, met uitzondering van de artikelen 41 tot en met 56, die in werking treden op een door de Vlaamse rege-